

arkzin®

ISSN 1330-4011
MEGAZIN ANTIRATNE KAMPANJE HRVATSKE br. 14, 27.5.'94. godina IV, cijena 6[000] novaca, 150 SIT, 4 DEM

Ovaj broj možete kupiti za novac!

U HRVATSKOJ SE OBNAVLJA VERBALNI DELIKT: SIMO RAJIĆ, BIVŠI POTPREDSJEDNIK SABORA, SRBIN, ZBOG JEDNE IZJAVE NA SUDU OSUĐEN NA DVA MJESECA ZATVORA (GODINU DANA UVJETNO)!!! • TOMISLAV MERČEP PROTIV NOVINARA • INTERVJUI: UMBERTO ECO: "I ZBOG JEDNOG MIŠLJENJA MOŽE SE UMRIJETI" • LAZAR STOJANOVIĆ: "SRBIJI SE DOGODIO DUHOVNI VUKOVAR!" • MARIJAN HANŽEKOVIĆ: HRVATSKA - ELDORADO ZA LJUDSKA PRAVA • VESNA KESIĆ O PEDRU ALMODOVARU • SENZACIONALNO: VICE VUKOJEVIĆ I GOJKO ŠUŠAK FORMIRAJU NOVU VOJNU STRANKU?!?

MOLIM TE POKUŠAJ SVE OVO UGURATI NA NASLOVNU STRANU!!!! REKLAMA NAM JE TURBO BITNA. TO ĆE SE, TOPLO SE NADAM, OSJETITI NA TVOJOJ PLATNOJ VREĆICI. ONA ĆE OVAJ MJESEC BITI UGODNO POPUNJENA. BIT ĆEŠ SREĆAN ČOVEK. PROSTO TI ZAVIDIM. AJDE BOK!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!
U OVOM BROJU SPECIJALNI DODATAK PRVI TEKKNO FANZIN!

BETTER RED THAN BAD!

SADRŽAJ

IMPRESSUM

arkzin

BROJ 14
ZAGREB, 27. SVIBNJA 1994.
CIJENA: 6000 HRD
IZDAVAČ: ANTIRATNA KAMPANJA HRVATSKE, REPUBLIKE AUSTRIJE 23/I, ZAGREB, TEL/FAX (041) 57 19 11,
GLAVNA I ODGOVORNA: VESNA JANKOVIĆ
SU-UREDNICI: BORIS RAŠETA, VESNA ROLLER,
ILUSTRATOR: VELJKO DANILOVIĆ
FOTOGRTAFIJE: **ark**PHOTO
LAY OUT: DEJAN KRŠIĆ / MISSING LINK
UREDNIŠTVO: BORIS BUDEN, TONI GABRIĆ, ZORAN OŠTRIĆ, TATJANA TAGIROV (DESK), BORIS TRUPČEVIĆ, DEJAN KRŠIĆ
TAJNICA: SLAVICA TIPURA

ZAHVALJUJEMO PRIJATELJU MAKU NA STALNOJ HI-TECH PODRŠCI

TISAK: HRVATSKA TISKARA, SLAVONSKA AVENIJA 4
GLAVNI DISTRIBUTER: TISAK, ZAGREB
MIŠLJENJEM MINISTARSTVA KULTURE I PROSVJETE REPUBLIKE HRVATSKE, ARKZIN JE OSLOBOĐEN PLAĆANJA POREZA NA PROMET.

CIJENA PRETPLATE: 1 DEM u protuvrijednosti HRD po tečaju NBH na dan plaćanja. Za inozemstvo 4 DEM po primjerku. Poštarina za inozemstvo se posebno naplaćuje. Uplate na žiro-račun broj 30102-678-83973 s naznakom Antiratna kampanja Hrvatska - za ARKZIN. Devizni račun Antiratne kampanje Hrvatske kod Zagrebačke banke, 30101-620-16, broj računa 2421726885 (za ARKZIN)
NE ZABORAVITE POSLATI KOPIJU UPLATNICU SA SVOJOM ČITKO ISPISANOM ADRESOM!!!

CIJENA OGLASNOG PROSTORA:
1/1 stranica 1000 DEM, 1/2 stranice 500 DEM, 1/3 str 300 DEM, 1/4 stranice 250 DEM. Plaćanje u protuvrijednosti HRD po srednjem tečaju NBH na dan uplate.

K U N A & M A N J I N E

Valuta za ksenofobe

Srbi iz UNPA bit će, kako bi rekao *čovek sa onoga sveta*, **Pera Luković**, jamačno izbezumljeni & raspamećeni od sreće što hrvatska država uvodi novu valutu imenom kuna. Ona će tim činom obnoviti njihove svijetle uspomene na Pavelićevu NDH, pa će njihova velika spremnost na pregovore, još veći strah & s time povezana želja za brzom i mirnom reintegracijom, beskonačno ojačati. Ojačat će, svakako, i njihova tvrda vjera da je dr **Tuđman** uvjereni antifašist i čovjek s jakim nagnućima prema često hvaljenom Avnoj-u, protivnik ustaša.

Šalu na stranu, uvođenje tako ispolitiziranog naziva valute u ovom trenutku predstavlja politički problem par exellance. Notorno je, da se **Tuđman** pri odluci za ovo ime nije "reminiscirao" na hrvatsko trinaesto stoljeće - kada je kuna, prema predaji, bila u igri - već je njegovo sjećanje išlo najranije u rane četrdesete...

Kakve posljedice će imati ovaj čin? Zašto je, unatoč poznatim implikacijama koje doista nije teško zamisliti, **Tuđman** ipak inzistirao na nazivu "kuna"? Objašnjenje je višeslojno. Prvo, riječ je o demonstraciji moći - odnosno samovolje - predsjednika naspram svih koji drugačije misle o tom pitanju. Kuna će ući zato, jer tako ja hoću! Ako su "ljevičari" protiv, ako je protiv **Aralica**, tko god, nema veze - država to sam ja... Drugo, naziv valute sugerira napaćenom pučanstvu našu suverenost: imamo puno pravo dati naziv novcu u skladu s našim (boljim, gorim, svejedno) tradicijama, i svijet se u te poslove nema pravo miješati. Treće, možda je - u skladu s pretpostavljenim teritorijalnim trgovinama - taj naziv uveden kako bi se UNPA Srbima svjesno dao jak argument protiv Vlade u Zagrebu. Ne treba, naime, sumnjati da kuna jest - jak argument, jer će onaj dio svjetske javnosti koji je naspram Srba neutralan, ili čak kritičan, kriknuti, jednoglasno s njima, protiv tog naziva. Kakav će biti odgovor, kada recimo razne svjetske židovske organizacije, budu prosvjedovale? Zna se koliko je njihov glas utjecajan. Neće li se obnoviti teorije o "ustaškoj državi"? Pa ako ih i budu gurali oni neskloni Hrvatskoj (recimo, Britanci ili Francuzi kao hrvatski *ontoneprijatelji*), neće li opet prosvjedovati i oni skloni mladoj demokraciji?

Četvrto, (ako i nije u pitanju *deal* sa Srbima), promocija kune značit će - to je i najvjerojatnija poruka - javnu promociju ksenofobije kao službene ideologije, ali sada ne stranačke, već državne. Kunu sasvim sigurno, osim Srba iz UNPA, s veseljem neće prihvatiti ni "urbani Srbi", niti hrvatski Židovi, ni druge manjine u Hrvatskoj (ne samo nacionalne, nego i svjetonazorske, političke, isl.) a po svemu sudeći niti golem broj Hrvata. Peto, kuna će s konotacijom ustaštva obnoviti stare sukobe "ustaša" i "partizana", i time neveselu političku stiuaciju učiniti još gorom. Argument **Dalibora Brozovića**, kako oni koji ne vole kunu, uistinu ne vole Hrvatsku ali se to ne usude reći, netočan je i podložan obrnutoj interpretaciji: mora li naša ljubav prema Hrvatskoj uvijek biti testirana na znakovlju, ideologiji i ostavštini NDH? Je li to jedino legitimno naslijeđe koje priznaje ova država? Zašto nitko nije testirao naš patriotizam preko nekih drugih vrijednosti?

Težak je, pretežak kamen okačen o vrat mlade demokracije.

Kuna uistinu sugerira samo jednu poruku: u Hrvatskoj nema mjesta za stanovite kategorije stanovništva...

Boris RAŠETA

Endehaizacija ili refeudalizacija lijepe naše?

Većina kritika o izboru imena "kuna" za hrvatski novac odnosila se na činjenicu da je kuna bio novac NDH. Franjo T. na to odgovara da je to bilo sredstvo plaćanja još u 10, 11 stoljeću itd! No i taj odgovor zaslužuje kritiku iznad one da to "nigdje nije dokazano". Naime, činjenicom da će se 30.5, na Dan Državnosti poklopiti dva događaja - uvođenje "kune" kao sredstva plaćanja i otvorenje reprezentativno-spomeničkog dvorca na Medvedgradu - postaje jasno da će tog dana definitivno i do kraja biti završena refeudalizacija Hrvatske. Spomenuta je refeudalizacija započeta uvođenjem kitnjaste ikonografije i heraldike početkom devedestih, napredovala je instaliranjem kostimirane garde, "vitezova", itd., razvijana preko obnove arhaičkog diskursa ("paleohrvatskog", gdje recimo više nema socijalnih slojeva ili klasa, već na red dolaze - "staleži"), dugog marša neokonzervativizma, države koja bi se sljubljivala s crkvom (no je crkva neće), s Franjom T. kao "suverenom", feudalnim vladarom!

U takvoj logici ne treba nas čuditi da neki "velikaš", "vitez" pod zaštitom suverena ne odgovara za ubojstvo onih koji ne da nisu "građani" već uopće ne ulaze u kategoriju ljudi!

Dejan KRŠIĆ

Što nam poručuju likovi s kune?

Mrgudi iz lisnice

Piše: Nela Gubić

Simbol novca je kao slika duše, jer duša nosi utisnuti znak Boga kao što novac nosi znak vladara", stoji u jednom anonimnom starokršćanskom tekstu, a tako bi - što se tipologije i simbola nove hrvatske novčanice tiče - moglo bez većih problema stajati i u preambuli hrvatskog Ustava.

Novac je tokom povijesti bio moćno i omiljeno oruđe političke promocije; od imperatora, cezara, kraljeva i plemića do crkve, države, naroda i ideologija. I tako je bilo sve dok se nekoj (post)modernoj tendenciji vremena ta povijesna uloga novca kao dokumenta tek nanizanih potreta, po logici političke moći, nije učinila definitivno potrošena. Vrijeme je uspostavilo novu hijerarhiju vrijednosti: generalska i plemenitaška klika ustupila je, prirodno i tiho, svoje mjesto slikarima, skladateljima, kemičarima, poetama, arhitektima i sličnim velikanima duha koji su svoje stvaralaštvo utkali u nezaobilazno nacionalno nasljeđe.

Banomanija

Kao nepobitan znak da takve tendencije nisu pohodile i našu sredinu, stoji projekt - *kuna*. Novčanica čije lice i naličje frapantno točno vizualizira tko smo. I gdje smo.

Osam lica na osam budućih novčanica kune - nisu tako tek dekorativni elementi, oni imaju svoju semantičku težinu. Kakvu to poruku iščitavamo, ako od osam banknota na šest su ličnosti iz sfere političko-vojne povijesti? **Petar Zrinski** i **Krsto Frankopan**, **Juraj Dobrila**, **Josip Jelačić**, **Ivan Mažuranić**, **Stjepan Radić** i **Ante Starčević**: samo jedan - Stjepan Radić - prelazi u XX stoljeće, a ostalih sedam uozbiljilo se i mršti se na nas iz konteksta svoje "povijesne zbiljnosti". Od njih osam, svih osam, zapravo devet (na banknoti od 5 kuna su dvije ličnosti, Zrinski i Frankopan) su muškoga spola.

Sasvim lijepo, ova novčanica javno razotkriva karakter vlasti i njene opsjednusti vojno-povijesnom *gigantomanijom*. Razgolićuje psihologiju jedne vrlo upečatljive fascinacije, one "povijesnim veličinama". Znamo li, da nam je predsjednik povjesničar, vojnik, konačno i velikan povijesti, sve nam se čini logično, pa čak i taj ritualni čin transfiguracije HRD-a u kunu. Po tome što "ujedinjuje u svom programu od Ante Starčevića do hrvatskog seljaštva Stjepana Radića", otkriva nam se s njena lica i jasno zacrtan program HDZ-a, a ime novca ukazuje i na participaciju u bližim ideologijama. Sve je to logično, pa ipak - pogledajmo malo futuristički! Možda će se nekim budućim numizmatičarima Hrvatima, kad nas budu proučavali iz svog XXII stoljeća učiniti čudno da smo na samom ulasku u XXI stoljeće još uvijek politički i duhovno živjeli svoj XIX vijek. Sigurno će se pitati "što ih je navelo na takvu retardaciju? Kako su ti likovi korespondirali s njihovom suvremenošću?"

Sasvim lijepo, ova novčanica javno razotkriva karakter vlasti i njene opsjednusti vojno-povijesnom gigantomanijom. Razgolićuje psihologiju jedne vrlo upečatljive fascinacije, one "povijesnim veličinama". Znamo li, da nam je predsjednik povjesničar, vojnik i velikan povijesti, sve nam se čini logično, pa čak i taj ritualni čin transfiguracije HRD-a u kunu

Idejna razina interpretacije ovdje ponuđenih ličnosti svjedoči o potrebi jedne države da se pokaže moćnom, da pokaže kako je imala svoje velikaše i reformatore, svoje banove i carske generale, naposljetku i svog Oca Domovine. Novčanica utjelovljuje obrasce vjerovanja ukorijenjene u povijesti naroda koji se njom služi. Ona je vizualizacija jednog svjetonazora. I to nije sporno. Nas zanima samo kome se mi to dokazujemo svojom *banomanijom?* Kome mi to stalno iznova moramo dokazivati kontinuitet tisućljetne državnosti? Pa cijela Europa je priznala hrvatsku državu, prema tome nemamo joj šta dokazivati. Samo jedna država u Europi nije priznala Hrvatsku. Ne guramo li možda njoj pred oči "povijesno pravo Hrvata na državu"? Kako drugačije objasniti tu iskompleksiranu i provincijalnu potrebu samopotvrđivanja.

Evokacija turskih vremena

Krenimo dalje. Čak četvorica pripadaju XIX stoljeću: Dobrila, Jelačić, Mažuranić i Starčević. Nije bio dovoljan jedan ban, trebali smo to potvrditi s još jednim. Za umjetnost su preostala tek dvojica: **Marko Marulić** i **Ivan Gundulić**. Pretpostavimo da i Mažuranić ovdje figurira kao pisac, a ne kao ban. Više nego indikativno je da su sva trojica potvrdili u povijesnoj epici: "Judita", "Osman", "Smrt Smail-age Čengića". Bez namjere da potcjenimo epiku, ali to (ne)svjesno evociranje turskih vremena, opet nam priziva susjedstvo koje još uvijek živi svoj srednji vijek i vodi svoju epsku i "svetu borbu".

Znakovito je kako nas utemeljuju u epici, a hrvatska književnost je uvijek imala jaču - europski relevantnu - liriku od **Stanka Vraza** i **A.G. Matoša** do **A.B. Šimića** i **Tina Ujevića**. Oni nisu našli svoje mjesto na novčanici, jer poezija za ovdašnji politički ukus nije dovoljan argument državnosti. Zatim, gdje su žene? Ni one nisu od povjerenja za državu. Npr. Njemačka se uz sve svoje kulturne veličine odlučila za pijanisticu Claru Schumann, pa ako već nismo htjeli kopirati - a evidentno je kako "nismo htjeli kopirati" njemačke novčanice - pa staviti našu **Doru Pejačević**, a ono smo mogli **Ivanu Brlić Mažuranić** (ako mora biti **Mažuranić**), ili **Cvjetu Zuzorić** (ako mora biti Dubrovnik). Međutim, gdje bi onda stali carski generali ako bi ženama davali mjesta? Ono estetsko iskustvo po kojem su se na europskim novčanicama našli jedan **Delacroix**, **Claude Debussy**, arhitekt **Neumann**, braća **Grimm** i drugi, to isto iskustvo našlo bi mjesta za **Vjekoslava Karasa**, **Miroslava Kraljevića** ili **Lisinskog**. No takav senzibilitet mi ne dijelimo s Europom.

Naličja novčanica pokazuje još strašniju jednoobraznost i pomanjkanje mašte. Odlučili su se za osam gradova. Četiri po veličini: Rijeka, Osijek, Split i Zagreb, druga četiri kao zemljopisno krajnje točke: Vukovar, Pula, Varaždin i Dubrovnik. Vodnjan, Rab, Cavtat ili Lipik, gradići koji fasciniraju šarmom, ali ne i veličinom po toj logici nisu imali mjesta na hrvatskoj novčanici. Sluha nije bilo ni za seoske jezgre ili nacionalne parkove, jer su svu nacionalnu baštinu iscrpili u apsolutnom urbanitetu. Kako su ilustrirali tu vezanost hrvatske kulture za gradske komplekse?

Arena umjesto Sv. Križa

Naravno, opet srednjovjekovno kroz zidine, arhitektonske strukture, vojna i upravna središta. Imamo jednu tvrđavu, jedan dvorac, jednu palaču, katedrelu, crkvu, knežev dvor, zgradu vojnog zapovjedništva i arenu. Sve odabirano po kriteriju monumentalnosti. Argument da pulska "Arena" i "Dioklecijanova palača" nisu spomenici slavensko-hrvatskog nasljeđa, pada pod težinom reprezentativnosti spomenutih arhitektonskih objekata. Da su kreatori ove novčanice imali tu slobodu da misle svojom glavom, tada bi zasigurno došli do zaključka da se zbiljska kultura na ovim prostorima nije ogledala u reprezentativnom, već upravo obrnutom. Visoke umjetničke domete postizale su lokalne zajednice i škole malim dimenzijama i oblicima. Ako je morala prevladati arhitektura tada su autentičnošću primjerenije starohrvatske crkvice kao što su Sv. Križ u Ninu, zadarski sv. Donat ili barokni interijer Marije Snježne u Belcu ili bi istarske gotičke slikarije pretpostavili jednoj "Areni", već zbog same autentičnosti. Ovako, birali su ono što im se politički isplatilo. Plastika je tu bolje prošla. Zastupljena sa četiri spomenika: vučedolska "Golubica", starohrvatski reljef vladara, osiječki spomenik kugi i Frangešov kralj Tomislav - i tu je presudan bio kriterij povijesne, a ne umjetničke posebnosti. Ni "znanost u Hrvata" nije stekla državno povjerenje. Nacionalne manjine nećemo ni spominjati.

Ovdje, dakle, progovara diskurs grandiozne političke i nacionalne patetike koja autorizira jednu postfeudalnu, usto i autičnu zajednicu, koja živi svoje XIX stoljeće bez ikakvih nakana da uspostavi kontakte s obližnjim i aktualnim pojavama oko sebe. I tako valjda dok neki budući vladar ne bude htio ostaviti svoje poimanje sebe i svijeta oko sebe na nekoj novoj novčanici.

A N K E T A :

ŠTO O UVOĐENJU NOVE VALUTE MISLE POZNATI GRAĐANI HRVATSKE:

Rezultat faraonske politike!

DUNJA ŠPRAJC, tajnica Židovske općine

"Ja se s tim nikako ne bih mogla složiti jer uvođenje takve monete podsjeća na razdoblje NDH i na jedan fašistički režim. Nisam povjesničar, ali znam da je kuna postojala jedino za vrijeme NDH, ni prije ni poslije. Takva asocijacija mene osobito jako pogađa, jer je u tom razdoblju stradao i velik dio moje obitelji. Zalažem se za neko drugačije, bolje rješenje."

• **Kad bi se organiziralo javno, simbolično spaljivanje kune, da li biste sudjelovali?**

"Ja zaista nisam za takav oblik ispoljavanja agresije. Trebali smo organizirano protestirati davno prije, odmah nakon donošenja prijedloga o uspostavi kune kao nove monete. U svakom slučaju - nisam za agresivne metode."

ĐURO KOKŠA, biskup

"Kuna i politika mene ne zanimaju."

VESNA KANIŽAJ, predsjednica Nezavisnog sindikata srednjih škola

"Ne bih, dosta sam eksponirana, znate, moram paziti što govorim. U stvari, nazovite me za pola sata, dok se konzultiram s članovima Predsjedništva. Znate, uvijek kad javno istupam moram se konzultirati s njima."

(Nakon pola sata, nepoznat netko s druge strane spustio je slušalicu. Tit-a, tit-a... Nakon trećeg poziva, informacija: gospođa Kanižaj hitno je otišla na sastanak. Klik. Tit-a, tit-a...)

VJEKOSLAV VIDOVIĆ, član HHO

"Ni u kom slučaju nisam za ono što je nekad bilo. To podsjeća na jako loše trenutke. Odlučno sam protiv."

HLOVERKA NOVAK SRZIĆ, glavna urednica "Danasa"

"Mislim sve najbolje o tome da Hrvatska dobije svoj novac. Mislim da je to sjajno. A o samom nazivu?! Pa isto što i o marci, funti itd., i svim konvertibilnim novčanicama."

MILAN IVKOŠIĆ, urednik "Večernjeg lista"

"Kakva anketa, nemam vremena ni za kakve ankete! " Klik. Tit-a.. Tit-a...

Hrvatski književnik srednje generacije koji je htio ostati anoniman:

"O uvođenju kune mislim isto što i svi Imoćani. Ma gdje bili!"

PERO KVRGIĆ, glumac

"Smiješno je bilo što govoriti! S obzirom na međunarodnu politiku u odnosu na Drugi svjetski rat, te jak židovski lobby, smatram da je to itekako štetno za Hrvatsku."

MLADEN SCHWARTZ, HSP

"Kunina koža je bila platežno sredstvo u srednjem vijeku. Bilo je dosta dileme oko naziva nove monete, čak je Tuđman u početku pristao na krunu, ali je vrlo misteriozno što ga je navelo da se ipak odluči za kunu. Mislim da je tu dosta utjecaja imao jak hercegovački lobby. U svakom slučaju - ideja je izvrsna. Tuđman je ovoga puta zaista pokazao odlučnost, upornost i spremnost da brani hrvatski legitimitet. Hrabro je odolio svim pritiscima. Vjerujte mi, i Srbi i Židovi će vrlo rado baratati kunom. Mogu iskreno reći da prvi put odajem istinsko priznanje Tuđmanu za jedan takav čin."

DRAŽEN BUDIŠA, predsjednik HSLS-a

"Stav HSLS-a je jasan. Mi smo ga iznijeli i u Županijskom i u Zastupničkom domu Sabora i bili smo protiv kune. Međutim, demonstrativno spaljivanje kune ne bih mogao podržati. To je službena hrvatska novčanica, bez obzira što smo mi bili protiv nje."

JOSIP MANOLIĆ, smijenjeni predsjednik Županijskog doma (netom prije smjenjivanja)

"Pustite sad kunu, imam zaista važnijeg posla."

SILVIJE DEGEN, odvjetnik

Protivnik sam spaljivanja jer postoje sve institucije sistema unutar kojih se taj problem trebao riješiti. Sabor je, nažalost, odluku o tome donio nadglasavanjem. Inače sam se o kuni izjašnjavao više puta: mislim da je riječ o dvostrukom promašaju, političkom ali i ekonomskom. Kuna će u svakom slučaju štetiti Hrvatskoj, i mislim da si takav čin ne bi smjele priuštiti ni daleko bogatije zemlje od naše.

Povijest ne počinje trenutkom preuzimanja vlasti, nego daleko prije. Čini se da je došlo vrijeme da se zapitamo o tome kakva nam je država, i - vraćaju li se to na našu političku scenu *ustašonostalgičari*?

ANTE ĐAPIĆ, predsjednik HSP-a

"Ne trebamo robovati predrasudama i kompleksima. O kuni samo zlonamjerni vide neke negativne znakove. Ja u tome podržavam vladajuću stranku, no valja napomenuti da su i mnogi opozicijski zastupnici glasali u Saboru za nju. Spaljivanje kune nazvao bih petokolonaškom pojavom."

IVICA RAČAN, predsjednik SDP-a

"Novi novac platit će prije ili kasnije ceh za ovu iluziju o velikom antiinflacijskom uspjehu, bez obzira kako se on bude zvao. Nije možda ni loše da odijum padne na novčanicu s neadekvatnim nazivom. Ne čini mi se da je uvođenje kune dobar put za uspostavljanje distance od jedne crne epizode hrvatske povijesti, ni za dobijanje političke podrške demokratskog svijeta, koji je bio i ostao antifašistički. Budući da sam, s obzirom na situaciju koja vlada u Hrvatskoj prije svega za institucionalne parlamentarne oblike suprotstavljanja, pa makar to bio i duži put, nisam za javno spaljivanje kune. Brzoplete akcije su naizgled kratak put, ali nisam siguran da omogućuju dobar ishod. Mada mi se u Hrvatskoj mnogo toga ne sviđa, pa i ovu vlast držim izuzetno lošom, ja sam dužan braniti legalitet toga lošega . To se ne smije rušiti revolucionarnim metodama."

DUBRAVKO HORVATIĆ, književnik

U javnosti je već rečeno mnogo toga za i protiv kune. I pristaše i protivnici naziva nove valute pozivaju se na povijesne razloge; prvi na one od srednjovjekovlja nadalje, potonji pak samo na razdoblje NDH. Među potonjima su najglasniji oni čiji su istomišljenici već proglasili "ustaškima" i hrvatski grb i druge naše nacionalne i državne atribute, ali ni ne pomišljajući da, po istoj "logici", proglase liru fašističkom ili rublju staljinističkom. Republika Hrvatska ne može vječno plesati po njihovoj svirci. Nemam ništa protiv naziva kuna, to više što ga ne vežem isključivo uz NDH, kao njegovi protivnici, pa i neki pristaše. U pjesmi "Glas pretka" iz 70-ih godina spomenuo sam "ono ognjište nad kojim je kunovina visila", misleći upravo na platežno sredstvo. Uz prijepore o kuni dodao bih da se nitko nije sjetio da će se naša najmanja novčana jedinica zvati lipa. Čemu taj naziv, koji asocira na simbol danas apsurdnog panslavizma ? Nedvojbeno je da su gornjogradski mudraci trebali provesti anketu među intelektualcima o nazivu nove valute, prije podnošenja prijedloga Saboru, a ne samodopadno smatrati da jedino oni znaju sve o hrvatskoj povijesti i kulturi. Drastični prosvjedi protiv kune, pa bili poduzeti i iz najplemenitijih pobuda kakvima ih mogu držati njihovi izvršitelji, ali ne i njihovi poticatelji, mogu ići na ruku samo jugofilima i drugim protivnicima Republike Hrvatske. Kuna nema ništa zajedničkoga ni s antifašizmom, ni s fašizmom.

ZVONIMIR ŠEPAROVIĆ, predsjednik "Libertasa"

"Uvođenje kune je svakako sporna odluka. Međutim ne bih podržao tako drastičan oblik suprotstavljanja. Uz to, mislim da pitanje imena novca ne spada u bitne probleme Hrvatske u ovom trenutku. Bitni problemi su necjelovitost Hrvatske i nesigurnost u kojoj se nalazi zemlja i njezini građani. Uvođenje kune, jednako kao i skupocjene jahte i skandal s pregrađivanjem Medvedgrada rezultat su jedne faraonske politike kojoj se treba suprotstavljati. Tim se bitnim stvarima bavi, primjerice, udruženje LIBERTAS koje posljednjih mjeseci vodim."

ANKETU PRIREDILI: MARIJA KOSOR&COMPANY®

ŽRTVE FAŠIZMA - IGROKAZ

Kuno, ljubavi moja

Kad je povjesničar Franjo Tuđman izbrojao “žrtve komunizma” i što pod tim podrazumijeva? Da li su, možda, i ustaše i četnici “žrtve komunizma”? Prema predsjedniku jedina je opreka prema fašizmu, izgleda, komunizam. Da li su, prema tome, Amerika, Engleska, Francuska itd. komunistički režimi? I nakraju, čije ćemo mi biti - ili čije smo - žrtve?

Ovogodišnji zagrebački 9. svibnja nije bio običan dan. Na Trgu hrvatskih velikana obilježen je Dan pobjede nad fašizmom i ponovljen je zahtjev (prvi put javno postavljen 22. rujna 1990. na istom mjestu) da se tom trgu vrati njegovo staro ime - Trg žrtava fašizma. Ujedno je proslavljen i, od trenutačnih vlastodržaca zaboravljen, Dan oslobođenja Zagreba 8. svibnja.

Istoga su dana Saborski zastupnici **Miko Tripalo** i **Ivan Matija**, u ime predsjednika Sabora, u povodu Dana pobjede nad fašizmom položili vijenac kod glavnog križa na zagrebačkom groblju Mirogoj.

Vijenac žrtvama fašizma položili su i predstavnici MORH-a predvođeni **Jankom Bobetkom** i **Zvonimirom Červenkom**.

U HAZU je obilježena pedeseta godišnjica 3. zasjedanja ZAVNOH-a.

Franjo Tuđman je, sa zakašnjenjem od tjedan dana, održao redovitu konferenciju za novinare.

Krenimo redom

Na Trgu žrtava fažizma, za Dana pobjede nad fašizmom, masa okupljenih je, oduševljeno, razgrabila besplatne stare primjerke ARKzina!!!

Prva slika: Trg žrtava fašizma

Zoran Pusić, predsjednik Odbora za vraćanje imena Trgu žrtava fašizma, otvorio je protesni skup riječima: “U povijesti jednog naroda najsvjetliji su oni ljudi koji su imali hrabrosti ustati protiv mraka i tiranije. Ljubav prema bližnjima, prema slobodi, i toleranciji, najvrednije su ideje što ih je iznjedrio antifašizam. U ime toga tražimo da se ovome trgu vrati njegovo ime.”

“Upravo 9. svibnja na 3. zasjedanju ZAVNOH-a stvoreni su temelji hrvatske države, jer su se hrvatski antifašisti borili ne samo za oslobađanje od okupatora nego i za uspostavu demokratske Hrvatske. Obrana slobode i demokracije stalan je proces i valja ga čuvati” - riječi su **Ivana Fumića**, predsjednika Saveza antifašističkih boraca Hrvatske.

Župnik **Luka Vincetić** istakao je da je NDH bila rasistička država te da svi oni koji tvrde da je ona morala, da je bila prisiljena donositi rasističke zakone, bezočno lažu.

Na mir, toleranciju, suživot i dostojanstvo okupljene je građane pozvao **Ognjen Kraus**, predsjednik Židovske općine potsjećajući da je, upravo zahvaljujući antifašizmu, Hrvatska danas suverena država.

Silvije Degen je istaknuo da je Dan hrvatske državnosti 9. svibnja jer je toga dana, na 3. zasjedanju ZAVNOH-a u Topuskom Hrvatska udarila temelje modernoj, demokratskoj državnoj zajednici.

Hrvatski je Sabor, prvi puta u četiri godine održavanja protestnog skupa za vraćanje imena Trgu žrtava fašizma poslao svoju delegaciju: **Miku Tripala, Živka Juzbašića** i **Ivana Matiju**.

U ime Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava okupljenima se obratio **Ivan Zvonimir Čičak** upozoravajući na sve sustavniju propagandu totalitarizma, nacionalne, vjerske i rasne mržnje i netrpeljivosti. “Posebno skrećemo pažnju na sve prisutniju pojavu unutar institucija i hrvatske vlasti i društva, da se, mukotrpno stečeni, demokratski prostor urušava osvetničkim ponašanjem snaga koje su, historijski i oružano, poražene u 2. svjetskom ratu” - upozorio je Čičak.

Porukom: “Doviđenja sljedeće godine na Trgu žrtava fašizma” završavam prvu sliku Zagreba 9. svibnja 1994.

Druga slika: HAZU - - 3. zasjedanje ZAVNOH-a

Razred za društvene znanosti HAZU-a obilježio je 50. godišnjicu 3. zasjedanja ZAVNOH-a javnim skupom. U radu skupa su, između ostalih, sudjelovali Ivan Supek, Eugen Pusić, Ljubo Boban, Miko Tripalo, Ivan Jakovčić i Hodimir Sirotković.

Otvarajući skup **Eugen Pusić**, predsjednik Razreda, podsjetio je da u preambuli hrvatskog Ustava piše da je državna opstojnost hrvatskog naroda izražena u uspostavi temelja državne suverenosti u odlukama ZAVNOH-a. “Međutim, u ovoj zemlji ima pojedinaca i organizacija koje se s tim ne slažu koji bi korijen hrvatske državnosti željeli povući iz NDH.(...) Isto tako, povezivanje hrvatske državnosti s NDH pogoršava odnose s ne-Hrvatima, u prvom redu sa Srbima, pa ujedno i otežava uspostavu cjelovite Hrvatske” - istaknuo je Pusić.

“Zbog određenih subjektivnih osjećaja i razmišljanja, ne smijemo relativizirati antifašizam u odnosu na ustaštvo” - istaknuo je **Hodimir Sirotković** i dodao da ustaška vlast, zbog radikalnih represivnih mjera koje je provodila nije naišla na podršku širokih narodnih slojeva koji su svoje povjerenje poklonili narodnooslobodilačkom pokretu koji je u sebi sjedinjavao nacionalno oslobođenje i revolucionarnu preobrazbu društva. Pitanjem: “Zašto je Dan hrvatske državnosti 30. svibnja?” završavam drugu sliku Zagreba 9. svibnja 1994.

Treća slika: Franjo Tuđman i demokracija

“Ne! Trgu velikana neće se mijenjati ime jer smo demokratsku Hrvatsku stvarali na pomirdbi! Pa nije dopustivo da jedan od glavnih zagrebačkih trgova nosi naziv žrtava iz samo jednog razdoblja! U Hrvatskoj nije bilo manje žrtava komunizma od žrtava fašizma! Hrvatska je dala veliki prilog antifašističkoj borbi! Ali je imala i velike žrtve u komunizmu! Hrvatsku gradimo i na antifašističkim tradicijama! Ali ne zaboravljamo da je Hrvatska pretrpjela nemale žrtve i od komunizma! Osobno sam predložio gradonačelniku Zagreba da se Dotrščina nazove Poljem ili Trgom žrtava fašizma!”

S kime se to, i u čije ime, mirio Franjo Tuđman? Koje on to snage predstavlja? Hoće li i žrtve domovinskog rata ostati bez svojeg Trga ili Ulice samo zato jer su “žrtve iz samo jednog razdoblja?” Možda će, skačući sam sebi u usta, vrli predsjednik i za njih predložiti “gradonačelniku” neko “Polje ili Trg”? Kad je povjesničar Franjo Tuđman izbrojao “žrtve komunizma” i što pod time podrazumijeva? Da li su, možda, i ustaše i četnici “žrtve komunizma”? Prema predsjedniku jedina je opreka prema fašizmu, izgleda, komunizam. Da li su, prema tome, Amerika, Engleska, Francuska itd. komunistički režimi? Kojeg logičkog smisla ima njegova predzadnja rečenica? I nakraju, čije ćemo mi biti - ili čije smo - žrtve?

“Kunom se plaćalo od Rusije do Kanade! Zlonamjerno je vezivati to ime samo uz NDH! Kuna kao naziv za valutu ima najveću tradiciju i nema razloga da samostalna i suverena Hrvatska traži drugo! To što je bila u upotrebi u kvislinškom režimu, ne treba biti prepreka, jer bilo je i drugih zemalja koje su zadržale novac koji je bio u upotrebi i u vrijeme Hitlerovog režima! Kuna je osebujno ime jer, recimo krunu imaju i neke druge zemlje u svijetu, a kuna će biti jedna jedina! Naziv kuna prikladan je za izgovor, on je osebujan & jedinstven pa dakle, postoje svi povijesni i politički razlozi za takav naziv! Pokazali smo zrelost & odlučnost da stojimo na braniku suverenih hrvatskih interesa i možemo biti ponosni!”

Prema kojim to znanstvenim istraživanjima “kuna kao naziv za valutu ima najveću tradiciju”? Zaboravlja li predsjednik da je Njemačka imala marku i prije Hitlera? Koji su povijesni, a koji politički razlozi koji govore u prilog kune? Što uopće znači njegova predzadnja rečenica? Postoji li u njoj zrnce logike? Što predsjednik misli kad tvrdi da je “takvom odlukom Hrvatska pokazala odlučnost”? A “zrelost”? S čime to “možemo biti ponosni”? S predsjednikom se potpuno slažem u jednom. Kuna će zaista biti “jedna jedina”!

Završna slika

Zaista, hoće li ikada vratiti ime “jednom od glavnih zagrebačkih trgova”?

Zavjesa pada.

Vladimir DESNICA

Silvije Degen: “9. svibanj je Dan hrvatske državnosti!”

Sretan sam jer još uvijek postoje ljudi koji osobno, ali i po svome uvjerenju, znaju da ćemo, ukoliko posvadimo prošlost sa sadašnjošću, izgubiti budućnost

(...)Sastali smo se u prvom redu da sa cijelim svijetom proslavimo 9. svibanj 1945, Dan pobjede slobodnog demokratskog svijeta nad nacifašističkom nemani, uz napomenu da - sretan i ponosan - u taj svijet mogu ubrojiti i hrvatski narod i druge građane ondašnje i današnje Hrvatske.

Drugo, iako sa zakašnjenjem, mi s ponosom slavimo i 8. svibanj 1945, dan kada su naše partizanske jedinice - na čelu s proslavljenim zagrebačkim X korpusom - oslobodile napaćeni i iskrvavljeni Zagreb.(...)

Naravno, po meni je današnji dan izuzetno značajan i za hrvatsku državnost, jer je pred 50 godina Hrvatska nastala u NOB-u na 3. zasjedanju ZAVNOH-a 8. i 9. svibnja u Topuskom.

Dakle, danas je Dan hrvatske državnosti, jer je na današnji dan Hrvatska prije 50 godina dobila državu koja je imala svoj parlament, izvršnu vlast od općine pa naviše, svoju vojsku (hrvatski korpusi) sa svojim hrvatskim vrhovnim štabom.(...)

Svi koji smo se ovdje sastali kao i oni koji nisu mogli doći, izražavamo protest i izražavamo mišljenje velikog dijela građana Hrvatske, ali i demokrata i antifašista velikog dijela svijeta koji protestiraju nad barbarskim činom vladajućih primitivaca koji su oduzeli ime Trgu žrtava fašizma i ukinuli ime ulici 8. maja.(...)

Ovaj skup predstavlja neku vrstu protesta nad apsurdom i nevjerojatnom činjenicom da nam vraćaju kunu kao sredstvo plaćanja. (...) Kuna je inače najmanji, ali najkrvoločniji sisavac na kugli zemaljskoj.(...)

Jednoga će dana oni koji nas sada s nevjericom gledaju shvatiti da nisu trebali rušiti spomenike, a ako su to učinili, kako oni kažu, voljom većine, što nisu, mi smo ovdje da čuvamo postolje.

Zapamtite, postolje uvijek možemo upotrijebiti.

Fašizam je nasilje, a nasilje je uvijek u rodu sa strahom. Fašizam protiv kojega i danas prosvjedujemo, između ostaloga je i oblik pasivizacije čovjeka, uništavanje čovjeka kao ličnosti i hipnotiziranje svakog pojedinca, i napose, oduzimanje osobne odgovornosti. Svaka osobna odgovornost znači slobodu.(...)

Nažalost, na vlasti su danas na ovim prostorima nacionalisti, a neofašisti su njihova prirodna pratnja i oni su ti koji nam ispiranjem mozga žele izbrisati 45 godina života i na njega baciti blato ispod kojeg se ne vidi ništa.(...)

Nažalost, na vlasti su danas na ovim prostorima nacionalisti, a neofašisti su njihova prirodna pratnja i oni su ti koji nam ispiranjem mozga žele izbrisati 45 godina života i na njega baciti blato ispod kojeg se ne vidi ništa

“Osobno sam predložio gradonačelniku Zagreba da se Dotrščina nazove Poljem ili Trgom žrtava fašizma,” tvrdi dr Franjo Tuđman. arkzin ima bolju ideju: neka se Dotrščina - prema respektabilnoj prosudbi prvog povjesnika domovine očito važno i značajno mjesto - nazove Trg Franje Tuđmana! Dakako, kad za to dođe vrijeme!

Balkan ne poznaje kajanja

U središtu Hudelistova feljtona je Stipe Šuvar koji grozničavo miješa i ispremeće nekakve karte koje odavno više nemaju nikakva pokrića. Ipak, vrhunac pripovijesti je u onom melodramatskom zapletu oko komično proslavljenog "popu pop, a bobu bob". Šuvar je naime otišao sa scene, a da mu nije uspjelo čak ni to - nazvati stvari njihovim imenom. Njegova sudbina se sažimlje u onih par riječi koje slobodno mogu stajati kao epitaf na njegovu političkom grobu- "I ja sam ustuknuo. Pristao sam da napravim novu, 'uškopljenu' verziju."

Ima nešto dirljivo naivno u pokušajima takozvanih analitičara dnevnopolitičkih zbivanja, najčešće novinara, da nam na temelju aktualnog materijala pruže odgovor na pitanje što se to s nama zbiva, što nam se je zapravo dogodilo i što nas još čeka. Oni zavidnom žustrinom i nepokolebljivom upornošću neprekidno rasčerupavaju klupka i razmrsuju čvorove mreže u koju smo se zapleli, potežući uvijek iznova neku nit o kojoj navodno sve visi. Danas je to raskol u vladajućoj partiji, jučer su to bile kadrovske premještaljke u vrhovništvu, a sutra će to već biti licitiranje oko novog lidera oporbe. Ovo preživakavanje pjene dana ne mora biti ni dosadno ni neukusno, ali ono naprosto nije u stanju utažiti glad za spoznajom. Logika dnevnopolitičkog komentara ovisi o jednom čudnom pravilu. Onoliko koliko je uronimo u stvarnost, toliko istisnemo iluzije iz nje. I to ne bilo koje iluzije, nego upravo one na kojoj počiva čitava ta stvarnost i koja, da bi analiza uopće funkcionirala, mora ostati nedirnuta. Tom logikom stoga možda još i možemo prepoznati lik naše nesreće, ali ne možemo izmjeriti dubinu našeg pada ni dohvatiti dno ponora na kojem se nalazimo.

Hudelistov korak naprijed

Drugačije međutim stoji stvar s radom novinara i publicista kao što je primjerice **Darko Hudelist**. Njegov kut gledanja, za jedan je, ali odlučan korak odmaknut od svakidašnjeg zbivanja i to taman onoliko koliko je nužno da se ona pogledom obuhvate u dimenziji vremena, dakle u nastanku, trajanju i njihovoj prolaznosti, ali opet ni predaleko, svakako ne do one točke koja se voli nametati kao neku metapoziciju i s koje se čak i ono najsudbonosnije po nas rasplinjuje u izmaglici vječnosti. Ukratko pravo mjesto za jedan pogled iskosa. Pored toga posjeduje Hudelist autentični afinitet za dokumentarno, za citat, kao i onaj osobiti talent za neopterećeno uživljavanje u ljude i situacije koji mu omogućuje da iz košmara stvarnosti izmami i one najneočekivanije istine. Decentno ironičan, nenametljiv u tumačenju **Hudelist** zna lukavo s istinama. On ih hvata na mamac njihova samoljublja i propušta onamo kamo one same najradije izlaze - vašar ljudske taštine.

Sva vrijednost Hudelistova postupka nedavno je iznova demonstrirana u *Feralovu* feljtonu "Pet godina raspada". Riječ je o prezentaciji dokumentarne građe iz razdoblja najžešćih sukoba u jugoslavenskom komunističkom vrhu koji su prethodili raspadu zemlje, ratu i današnjem kaosu. Ono međutim što nas ovdje najviše zanima jest slučaj jednog od glavnih protagonista priče o rasulu, tadašnjeg predsjednika Predsjedništva CK SKJ, **Stipe Šuvara**. Znatan dio feljtona naime posvećen je upravo njemu. U podužem intervjuu s njim Hudelist preispituje tada, 1989, odlučujuća politička zbivanja, ali ujedno daje i portret ovog nekada važnog jugoslavenskog političara, a danas, kako izgleda, ponovo aktivnog hrvatskog ljevičara.

Premda feljton zdravo senzacionalistički najavljuje konačno razotkrivanje neke tajne, iznošenje dakle nečeg potpuno novog i nepoznatog, njegova vrijednost ne leži u tome. On na mjestimice dosadan način tek potvrđuje ono što smo otprije znali i što nam se tih godina otkrilo u izravnim televizijskim prijenosima - unutar potpuno okoštale birokratske ljušture razvio se tada pred našim očima sukob ljudi od krvi i mesa, protagonista jedne političke, ali ljudske drame o čijem ishodu je ovisila naša sudbina. Tada su se po prvi put iz one tajnovite tmine, iz koje su se dotada na naše glave sručivale sudbonosne odluke čiji nastanak je ostajao najvećom tajnom napokon pojavili glavom i bradom njihovi donositelji i zastupnici, nekakvi ljudi naime, zapravo, svi oni **Miloševići** i **Kučani**, **Ckrebići** i **Stojčevići**, **Tupurkovskiji** i **Šuvari**, razgolićeni u svojoj ljudskoj pohlepi i strahu, gluposti i đavolskoj lucidnosti, beskrupuloznosti i naivnosti, ukratko u svojoj ljudskoj golotinji.

Prirepci Titove generacije

Ali nije više ta golotinja ono što bi još jednom moglo fascinirati. Ono pred čim ovaj put zastaje dah jest nečuvena bestidnost kojom se ta golotinja iznosi na vidjelo. A to možemo zahvaliti upravo **Stipi Šuvaru**. On je u intervjuu s Hudelistom izvršio neku vrstu posthumnog harakirija. Jednom već politički dotučen, on se još jednom uspravio da bi zario sebi mač do balčaka i prosuo pred nama svoja crijeva. Onaj naime kojega Šuvar prepričavajući nam priču svog poraza i pada baš nimalo ne štedi jest on sam.

U ovoj post festum danoj interpretaciji sada već gotovo davnih zbivanja Stipe Šuvar sebi i svojoj političkoj generaciji neće pridati nikakav subjektivitet i važnost. "Mi", reći će otvoreno, "bili smo.... zakašnjeli prirepci Titove generacije", otkrivajući usput da su bivša država i njena partija funkcionirali isključivo mehanizmom karizmatskog autoriteta vodećih političara, dakle **Tita**, **Kardelja**, i nekolicine ostalih. Čitava konstrukcija propale Jugoslavije, ako je točno ovo što je rekao Šuvar, njena federativnost, njen samoupravni socijalizam, pa čak i partijski demokratski centralizam, sve su to bile tek kulise namještene za predstavu autoritarnih vođa, da bi, nakon njihova silaska sa scene nužno postale suvišne. U svom samoprikazu **Šuvar** sam nudi sliku o sebi kao o krivom čovjeku na krivom mjestu. Njegova naivnost u onim odlučujućim trenucima sažaljenja je vrijedna. On otvoreno priznaje kako je vjerovao **Miloševiću** i očekivao od njega da se obračuna sa srpskim nacionalizmom. I dok u svom odnosu prema Armiji Šuvar otkriva sve razmjere svoje prestrašenosti i samoponižavajuće snishodljivosti, dakle potpune i neupitne nemoći, na drugoj strani on valjda u napadu neke sasvim infantilne megalomanije kuje planove za uklanjanje **Miloševića**, ali i **Kučana**. On manirom raritetnog debelokošca niže pred nama najparadoksalnija proturječja kao posve harmonične momente jedne logične priče. I dok sebe već vidi u ulozi Predsjednika Predsjedništva SFRJ, s gomilom zavidnika na putu kao jedinom preprekom, on se unaprijed miri s tim da mu kao budućem glavnom zapovjedniku moćne Armije ova, kao po nekoj samorazumljivosti, ostaje izvan svake kontrole, priznaje ju dakle posve neproblematično kao silu izvan društva koju on ni najmanje ne namjerava sputavati u njenoj samovolji.

Popu pop...

Taj isti čovjek koji u jednom trenutku gotovo djetinje razdragano priča o tome kako se spremao preuzeti ulogu velikog državnika, ni ne trepnuvši pretvara svoju priču u sramnu ispovijest sitnog, k tome još neuspješnog spletkara. I nema u toj priči više nikakvih principa, ni moralnih, ni marksističkih, kao što se nigdje ne naslućuje neka zabrinutost za posljedice koje bi iz takvog političkog košmara mogle proizići. Čak ni sasvim prosječni osjećaj za realnost, da ne govorimo o nekoj uvjerljivoj pragmatici, ovdje ne dolaze do izražaja. Radnja se odvija u prostoru potpuno ispražnjenom od svega bitnoga, od svega što bi moglo odlučiti ishod ove isforsirane političke drame. U središtu je Stipe Šuvar koji grozničavo miješa i ispremeće nekakve karte koje odavno više nemaju nikakva pokrića. Ipak, vrhunac pripovijesti je u onom melodramatskom zapletu oko komično proslavljenog "popu pop, a bobu bob". Šuvar je naime otišao sa scene, a da mu nije uspjelo čak ni to - nazvati stvari njihovim imenom. Njegova sudbina se sažimlje u onih par riječi koje slobodno mogu stajati kao epitaf na njegovu političkom grobu - "I ja sam ustuknuo. Pristao sam da napravim novu, "uškopljenu" verziju."

No nije ovdje važan jedan **Stipe Šuvar**, taj, kako je samog sebe ocijenio, politički prirepak i uškopljenik. Važna je slika koju nam u ovoj priči daje o sebi bivša država Jugoslavija, kratko prije svoje propasti. Jedina točka o koju se tadašnja država po logici svoje konstitucije mogla uprijeti, jest bio taj CK jedine državne partije. No upravo je ta instancija bila ispražnjena od svake moći i nije bila ništa drugo nego mjesto potrošenog autoriteta i karizme, sasušena ljuska stare slave, čiju su krv i meso njeni tvorci odavno odnijeli sa sobom u grob. Granice Šuvarova svijeta pak do kraja su ostale granice ovog praznog univerzuma. Njegova drama je drama posljednjeg aparatčika bivše Jugoslavije, nesretnika koji je zadnji shvatio da u ruci drži žezlo od papira. A to što je sudbina preko dvadeset milijuna ljudi ovisila ni o čemu drugome osim o hirovima grupice sitnih spletkara koji su se dohvatili za gušu zbog nepostojećeg nasljeđa najpoučniji je dio tragedije. On prijeteći opominje da oni čija sudbina na koncu ovisi samo o karakternim osobinama njihovih vođa u pravilu i nemaju nikakve šanse. Jer oni, stanovnici bivše Jugoslavije i nisu imali ništa drugo osim ove grupice spletkara, ni zakona, ni čvrstih normi građanskog ponašanja, ni morala, ukratko ništa za što bi se mogli uhvatiti. A Jugoslavija, ona se raspala jer kao država uopće i nije postojala.

Nagon samoodržanja

Rekosmo međutim da je od ove golotinje same stvari fascinantnija Šuvarova bestidnost kojom ju iznosi na vidjelo. Ima naime neke morbidne snage u toj bestidnosti, neke osobite žilavosti koja ne može potjecati ni od čega drugoga do li od nagona samoodržanja. Stoga taj egzibicionistički vitalizam toliko podsjeća na neku prirodnu silu, na neku elementarnu prirodnu pojavu. U svojoj društvenoj porabi on je upravo ona snaga koja ljude ovog našeg podneblja uvijek onda podupire i uspravi kad bi prema svim zakonima savjesti i logici osjećaja ljudske odgovornosti morali definitivno ustuknuti i pokleknuti pred stravičnim posljedicama koje je za sobom ostavila njihova glupost i neznanje. Balkan međutim ne poznaje kajanja. Zato je njegov idiotizam neiskorjenjiv. Poput neke endemske bolesti na smrt kojoj nitko ne zna lijeka. Samo u tom smislu moći ćemo govoriti o neuništivom **Stipi Šuvaru**. Ali o njegovu povratku u politiku nećemo moći ništa reći. Jer **Stipe Šuvar** nije nikamo otišao da bi se sada mogao vratiti. On je malko pričekao, tek toliko da se karizme istroše i autoriteti načmu, da ponovo zavlada ona stara poznata praznina. S masom obezglavljenih, bijednih i ozlojeđenih ljudi s jedne strane i grupicom sumanutih spletkara s druge - prazninom u kojoj se čovjek baš kao i prije ponovo nema za što pravo uhvatiti, ni za kakav zakon, ni za kakvu građansku normu, ni za savjest, ni za odgovornost, prazninom u kojoj niti je on građanin niti to što ima jest neka država nego je on ostao ono što je oduvijek na ovim prostorima bio - igračka hirovite sudbine. Taj kontinuitet valja imati na umu kad nam se uskoro naši politički komentatori raspišu o **Stipi Šuvaru** kao novo-staroj pojavi na hrvatskoj ljevici.

piše Boris **Blut und Buden**

CIJENA

Što bi se dogodilo da je Rajić, kao što to puno kasnije navodi u svojoj žalbi na osuđujuću presudu, reagirao: "Ja sam uvrijeđen insinuacijama"

U vrijeme dok su, oni bivši, izmišljali razne načine "horizontalne rotacije" po razno-raznim funkcijama, gotovo da šira javnost nije ni vodila računa tko nam kroji kapu. U vrijeme, pak, "demokratskih promjena", najednom se u sastavu (tada) nove vlasti pojavilo ime **Sime Rajića**, tada člana Račanova SDP-a, postavljenoga na mjesto potpredsjednika demokratskoga hrvatskog Sabora, na kojemu je "izdržao" tri mjeseca. Javnost je, potom, bila zatečena njegovom ostavkom na to mjesto, relativno šturim obrazloženjem, kratko je nagađala, i - Simo Rajić je potonuo u zaborav novinara i javnosti.

Tek oni koje put nanosi u sudske hodnike, u armiji ljudi koji profesionalno prepoznatljivo nose papirima pretrpane torbe, prepoznavali su bivšega političara - još jednoga unutar desetina onih koji su od svojih dotadašnjih zanimanja izabrali odvjetništvo, u kojemu se samozatajno i tiho može bar ponekad i ponegdje doseći pravda za ponekog čovjeka.

NE SPOMINJI JUGU ZALUD

Neobičan slučaj Sime Rajića počinje, sasvim neobično, na ročištu na *Okružnom privrednom* (sada *Trgovačkom*) *sudu* u Zagrebu, 15. travnja prošle godine. Dvije zagrebačke firme - *"Badel"*, kojega zastupa odvjetnik **Stjepan Bićan** (tom je prilikom na ročište poslao pripravnika), te *"Emona"* koju zastupa **Simo Rajić**, našle su se u sporu, u kojemu je problem - grubo rečeno - nemogućnost ispunjenja određenog dijela ugovora, koji ovisi o isporuci robe od strane tvornice šećera iz *Sremske Mitrovice*, koja je imala aranžman sa zagrebačkom "Emonom". "Badel" je, stoga, potraživao 120 tisuća USA dolara, a "Emona" je prigovorila tom iznosu. I, sasvim uobičajen privredni spor mogao je započeti.

Dakle, na tom prvom ročištu Rajić je, kao punomoćnik tužene "Emone" ostao pri svom prigovoru na tužbu, i predložio saslušanje direktora firmi u sporu zbog razjašnjenja nastanka i realizacije ugovora, te eventualnog dogovora o nagodbi. U sudskom zapisniku ostalo je upisano i slijedeće:

"Punomoćnik tuženika ... ističe da *zbog objektivnih okolnosti koje su nastale na teritoriju bivše SFRJ* poslovni odnosi nisu nastavljeni, te ne bi po mišljenju punomoćnika tuženika, moglo doći do primjene člana 4. Ugovora o kupoprodaji".

Nakon toga, slijedi podnesak (11. svibnja 1993. godine) odvjetnika Bićana, gusto otkucan na dvije stranice, u kojemu on - kao punomoćnik tužitelja - odgovara da se protivi prijedlozima odvjetnika Rajića i "Emone", te da se odluka donese na temelju spisa, bez saslušanja stranaka. I to je uobičajeno, no slijedi dalje:

"*... Na temelju iznijetog jasno je da je odgovor na tužbu i pozivanje na objektivne okolnosti nastale na teritoriji biv. SFRJ nesuvislost koju je sud morao sasjeći u korijenu, jer je ugovor o kupoprodaji zaključen 26. kolovoza 1991. i sud je upravljajući postupkom*

ŽIVOTA.

Simo Rajić: "Ističem da zbog objektivnih okolnosti koje su nastale na teritoriju bivše SFRJ poslovni odnosi nisu nastavljeni, te ne bi po mišljenju punomoćnika tuženika, moglo doći do primjene člana 4. Ugovora o kupoprodaji". Stjepan Bićan: "Ovakva konstatacija okrivljenoga u pismenom podnesku duboko me je povrijedila i omalovažila budući da sam po vokaciji humanista, od 1970. godine, ne pripadam ni jednoj političkoj stranci, ni fašističkoj ni antifašističkoj, te moj podnesak nije imao nikakav politički ili politikantski karakter. Smatram se hrvatskim intelektualcem, sudionikom mnogih književnih večeri, bavim se kulturom..."

J'accuse

Piše: Tatjana TAGIROV

morao priupitati punomoćnika tuženog kakve veze imaju 'teritoriji bivše ČFRJ' s ovim predmetom, ako je Dan državnosti RH i proglašen i slavi se 30. svibnja 1990.".

Slijede pravna "razračunavanja", u kojima Bićan Rajićev prigovor tužbenom zahtjevu naziva "famoznim", i nastavlja:

"... tužitelj otvoreno prosvjeduje protiv razmatranja 'objektivnih okolnosti koje su nastale na teritoriji bivše SFRJ', jer je RH samostalna i suverena država, međunarodno priznata i svaka pomisao na 'bratstvo i jedinstvo' i bivšu JUGOSLAVIJU, je zaista odiozno, nehrvatsko shvaćanje i javni udar na ustavno uređenje RH, a to sud mora spriječiti, jer u ovom sporu bi trebala biti politika izvan okvira gospodarskog spora, a što tuženi želi ovdje SFRJ točnije ČFRJ uvesti u igru, stvar je suda da takvu raspravu ili prihvati ili spriječi, ali da se u svakom slučaju odredi prema politici u gospodarskom sporu, jer kao što je rečeno, ugovor o kupoprodaji je zaključen 26. kolovoza 1991. kad je četnička armada već jurišala i razarala hrvatske gradove, groblja, dječje vrtiće i ostalo".

Odvjetnik Rajić, koji dotad uopće nije ni vidio kolegu Bićana (tek je odnedavna u odvjetništvu, a na prvo ročište Bićan je poslao pripravnika), na njegov podnesak reagira, 15. svibnja 1993. godine, svojim očitovanjem:

"Ne želim šire elaborirati moje mišljenje u vezi podneska odvjetnika Bićana.

Takav pristup po meni nema ni etički ni ljudski ratio.

Dakako, ima etnički, politički i politikantski karakter.

Iz tih razloga, ostavljam Sudu da ocijeni pravnu valjanost ovakvih podnesaka, a posebno njihovu usklađenost s kodeksom odvjetničke etike."

"FAMOZNO" UVRIJEĐEN

Bio je to odvjetniku Bićanu razlog za privatnu tužbu protiv Sime Rajića zbog krivičnog djela uvrede, jer je *"svojim očitovanjem na pripremni podnesak Rajić, bez ikakvog povoda, s jedinom namjerom ponižavanja i vrijeđenja, te nanošenja nenadoknadive nematerijalne i materijalne štete napisao za privatnog tužitelja ..."* - pa slijedi citat podneska. Bićan u obrazloženju tužbe kaže da *"nije bilo nikakvog ni etičkog ni etničkog ni 'političkog, a najmanje politikantskog karaktera' kako to omalovažavajuće, ponižavajuće, rugajuće, posprdno, uvredljivo, klevetnički i zlonamjerno piše okrivljeni".*

Godinu dana nakon, po odvjetniku Bićanu nedopustivog spominjanja bivše SFRJ za koju je skovao (retroaktivno) kraticu ČFRJ ("Č" valjda, bar prema autorovoj imaginaciji, ima značiti prvo slovo od pridjeva "četnički"), u **Općinskom sudu u Zagrebu**, održano je suđenje odvjetniku Simi Rajiću.

Simo Rajić odlučio je, tog 25. travnja ove godine, u sudnici ostati nijem - braniti se *šutnjom*, predajući u spis tek dopis kojega je dostavio **Odvjetničkoj komori Hrvatske**, u kojemu s gorčinom odbacuje i pomisao da je uvrijedio kolegu Bićana, i rezignirano konstatira: *"Što dalje reći za napomenu kolege Bićana da je rođen na Udbini, da je Hrvat i da je to vjerovatno bio temeljni povod za ove uvrede i klevete. Pa što gospodin Bićan misli, da ću se ja upuštati i komentirati ove konstatacije, ili možda misli da mi nije jasan podtekst ovakvih razmišljanja? (...) Gospodin Bićan govori i o mržnji kao isključivoj posljedici ovakvog mog teksta. Pa, zaboga, što bih ja na sve ovo naprijed mogao reći i kakve kvalifikacije bih ja mogao dati ovim tvrdnjama da se kojim slučajem rukovodim Vašim kriterijima. Ja to neću, jer mi ne pada na pamet (iako sam za to imao puno razloga) da na ovakav način koji ste Vi izabrali rješavam nastale nesporazume".*

Uz pravnu analizu podneska odvjetnika Bićana, ranije u dijelovima citiranoga, Rajić je u svom dopisu Odvjetničkoj komori naveo i slijedeći podatak - da je u "famoznom" sporu "Emone" i "Badela", usprkos načinu na koji se odvijao, postignuta nagodba među strankama, i da je od ukupnih potraživanja od 120 tisuća dolara "Emona" bila dužna platiti "Badelu" 55 tisuća DEM, pa je jednostavno ocijeniti kolika je bila osnovanost njegova, Rajićeva, prigovora i dokaza iznesenih sudu.

Gospodin Bićan, saslušan na suđenju Rajiću koji je odlučio šutjeti, izjavio je slijedeće: *"Ovakva konstatacija okrivljenoga u pismenom podnesku duboko me je povrijedila i omalovažila budući da sam po vokaciji humanista, od 1970. godine, ne pripadam ni jednoj političkoj stranci, ni fašističkoj ni antifašističkoj, te moj podnesak nije imao nikakav politički ili politikantski karakter. Smatram se hrvatskim intelektualcem, sudionikom mnogih književnih večeri, bavim se kulturom, te ovaj podnesak znači omalovažavanje moje osobe, te tešku uvredu mene kao Hrvata. Također ovaj podnesak jeste uvreda za moju domovinu i za moga oca kao Hrvata. Moj je otac u Udbini protjeran od četničke armade 1942. godine, te sam kao dječak gledao kako mi pale kuću, s time da moj otac nije pripadao ni ustaškoj, ni partizanskoj formaciji. Bio je ponositi i uzoriti seljak član HSS-a.*

U gospodarskom sporu govorilo se o okolnostima prema Zakonu o obveznim odnosima da li su se mogli predvidjeti ili ne u vrijeme zaključenja ugovora. Kako se vidi iz mog podneska, ugovor između naših stranaka zaključen je 26.8.1991. godine, kad je već počeo rat u RH, srušeno je Ravno, te sam se očitovao da su te okolnosti u vrijeme zaključenja ugovora bile znane i mogle su se predvidjeti, a ni jednom riječju osobu okrivljenoga nisam spomenuo.

(...) Smatram da nitko u ovoj našoj zemlji nema pravo da se igra s čašću i ugledom hrvatskog naroda kojem ja pripadam. Zbog svog svjetonazora kojem sam upravo izložio napisao sam i cijeli podnesak, te nitko nema pravo izdvajati rečenice iz cjelokupnog teksta."

Nakon što je, u bitnim detaljima, izložen cijeli tok i suština spora Rajić-Bićan, svatko normalan upitat će se: tko je uveo politiku u običan i uobičajen sudski privredni spor? Da li bi odvjetnik Bićan reagirao istovjetno da je na drugoj strani odvjetničkog "banka" bio odvjetnik hrvatske nacionalnosti koji bi se pozvao na *"objektivne okolnosti nastale raspadom bivše SFRJ"* (ili ČFRJ, ako mu je - iako nedostojno jednog profesionalca - draže)? Da li je bitno što je navodnu uvredu počinio upravo Srbin rođen u Donjem Lapcu, u "susjedstvu" Udbine, odakle je uvrijeđeni odvjetnik Bićan koji je gledao kako mu četnici 1942. godine pale kuću, jer Srbin Simo Rajić imao je 1942. godine godinu dana, a gospodin Bićan sedam? Da li je odvjetnik Rajić kriv što je firma koju zastupa zaključila upravo taj i takav ugovor s firmom koju zastupa gospodin Bićan, iako je tad već počeo rat u Hrvatskoj i Ravno sravnjeno sa zemljom? I da li je samo spominjanje "objektivnih okolnosti nakon raspada bivše SFRJ" - a to je rat, koji je prekinuo do rata normalne poslovne odnose s firmama u bivšim republikama bivše Jugoslavije - dovoljan razlog da se nekoga oglasi kao "prizivatelja bratstva i jedinstva", i da ga se - nimalo kolegijalno povlači po sudovima, iako će se sporovi s elementom tih i takvih "objektivnih okolnosti" vući još godinama po hrvatskim (i ne samo našim) sudovima?

Ako vam, štovani čitatelji, zdrav razum (pod pretpostavkom da niste potpuno konstemirani nakon rečenoga, i da vam u glavi nije tek pitanje - pa ljudi, je li to moguće?) daje negativan odgovor na sva prethodna pitanja, ipak se spremite na novi šok.

ČAŠA VODE I KOCKA ŠEĆERA

Sutkinja zagrebačkoga Općinskog suda **Sonja Brešković-Balent** dana 27. travnja 1994. godine, izrekla je presudu: Simo Rajić - *kriv je* - što je svojim podneskom počinio krivično djelo uvrede prema odvjetniku Stjepanu Bićanu (onim ranije citiranim podneskom gdje kaže: "Ne želim šire elaborirati moje mišljenje...", op.a.), te mu se izriče *uvjetna osuda*, odnosno kazna od *dva mjeseca zatvora*, koja se neće izvršiti ako u roku od *jedne godine* ne počini novo krivično djelo.

Obrazloženje presude ni jednom riječju ne analizira završnu riječ Rajićevog branitelja, odvjetnika **Dušana Mošnje**, koji je rekao:

"Moj branjenik branio se šutnjom, rezigniran radi ovog postupka. Ako se pogledaju zapisnici u gospodarskom sporu vidljivo je da je on kao punomoćnik dao odgovor na tužbu spominjući objektivne okolnosti koje su nastale na teritoriji bivše SFRJ, a na taj podnesak očitovao se ovdje privatni tužitelj. Ako se čita taj podnesak, vidljivo je da se u podnesku tekst odnosi upravo na osobu okrivljenoga kao punomoćnika "Emone", a ne kako to tvrdi privatni tužitelj na raspravi, da nije mislio na okrivljenoga, niti ga je spomenuo u podnesku. (...) Nema u podnesku nikakve namjere vrijeđanja, što je bitan element krivičnog djela, i niti i jednog obilježja uvrede ili klevete, te predlažem da se moga branjenika oslobodi od optužbe".

Da li bi odvjetnik Bićan reagirao istovjetno da je na drugoj strani odvjetničkog "banka" bio odvjetnik hrvatske nacionalnosti koji bi se pozvao na "objektivne okolnosti nastale raspadom bivše SFRJ"? Da li je bitno što je navodnu uvredu počinio upravo Srbin rođen u Donjem Lapcu, u "susjedstvu" Udbine, odakle je uvrijeđeni odvjetnik Bićan koji je gledao kako mu četnici 1942. godine pale kuću, jer Srbin Simo Rajić imao je 1942. godine godinu dana, a gospodin Bićan sedam?

Sud je, i to se mora reći (a o tome se izjašnjava Rajićeva žalba), propustio analizirati podnesak odvjetnika Bićana na kojega je Rajić reagirao ocjenom da je sadržaj podneska i pristup konkretnom privrednom sporu (a ne osoba odvjetnika Bićana) "etničkog, političkog, i politikantskog karaktera". Rajić u žalbi kaže i ovo:

"Ja tužitelja uopće ne poznajem, pa ako mi se pripisuje namjera vrijeđanja, znajući za te činjenice, onda zaključak Suda nije jasan, napose o sadržaju mojega očitovanja i nalaženja Suda da je isti tužitelja duboko uvrijedio i povrijedio kao Hrvata i da to predstavlja uvredu i za njegovu domovinu. Zašto je Sud u tom slučaju propustio navesti podnesak privatnog tužitelja, a dovesti u kontekst da sam Srbin, da je Hrvatska i moja domovina i da je upravo mene privatni tužitelj sa svim insinuacijama duboko povrijedio, a ne ja njega".

Ako se sad vratimo na početak teksta, i na pripremni podnesak odvjetnika Bićana, i gnjev što se Rajić usudio spomenuti "objektivne okolnosti nastale raspadom bivše SFRJ", postavimo si pitanje : što bi se dogodilo da je Rajić, kao što to puno kasnije priznaje u svojoj žalbi na osuđujuću presudu, reagirao: JA SAM TAJ KOJI JE UVRIJEĐEN PODNESKOM I INSINUACIJAMA.

Da li bi sud, oličen u istoj osobi suca, da su uloge zamijenjene, reagirao adekvatno ovom odnosu "snaga"?

Pitanje ostaje bez odgovora, bar u ovom tekstu.

No, ima još.

Na prvoj raspravi gdje se Rajić pojavio u ulozi okrivljenoga za uvredu, njegov kolega privatni tužitelj odvjetnik Bićan, bio je spreman tužbu povući, ako mu se odvjetnik Rajić ispriča i, tu tešku povredu ličnosti, reparira barem i "simboličnom" novčanom svotom, od milijun hrvatskih dinara koju je dužan uplatiti na račun Fonda "Zrinski i Frankopan". Rajić to odbija, i u podnesku Odvjetničkoj komori Hrvatske kaže: *"Ne znam (šalim se, znam) što je cilj i ovoga, pa onda moram posizati u svoju privatnu arhivu i dokazivati da sam i prije uplaćivao priloge u Fond kralja Zvonimira, Zboru narodne garde putem Komore i Civilnoj zaštiti mjesne zajednice itd. Ne bih želio da mi se samo po tome određuje moje domoljublje, ali evo, prisiljen sam i to iznositi".*

U međuvremenu, iz pera umirovljenog novinara "Večernjaka", izišlo je i ovo: *"Na to kolega Rajić odgovara kolegi Bićanu (inače, obojica su Ličani, jedan iz Udbine, drugi iz Donjega Lapca, jedan Srbin a drugi Hrvat) da je spreman ispričati se, pa će u sudnici izjaviti da - ako je na bilo koji način uvrijedio g. Bićana, a to mu nije bila namjera - se ispričava... Ali, uplata ma i jednog HRD-a u Fond Zrinski i Frankopan - to ne...!".*

Svatko normalan razumjet će rezigniranost čovjeka koji je na ovaj način ucijenjen - uvrijeđen, kaže da ne želi polemizirati s uvredama, jer su one upravo to: politikanstvo, etnička i politička diskreditacija (slobodna interpretacija, op.a.). Potom se kolo pokreće, neshvatljiv sudski epilog kafkijanskog zapleta, i ucjena - pristajanjem biti manje uvrijeđen ako se to plati krvarećoj domovini. Ako plati onaj, kojemu se osporava moguća uvrijeđenost zbog domovine, i u istoj domovini.

Onaj koji svoju lojalnost mora dokazivati neprekidno, za razliku od onoga (onih) kod kojega se to podrazumijeva, stiče rođenjem i genima, pa čak ako su potekli s iste grude zemlje. Jednome je ta ista gruda, nekoliko desetaka metara zračne udaljenosti, grijeh kojega nosi, drugome argument.

Razlika je jasna.

Nismo svi isti.

Ili, možda, ipak...?

Odgovor ćemo dobiti u presudu **Županijskoga suda u Zagrebu**, koji će odvagnuti i presudu, i žalbu, i argumente, i greške.

Čekamo.

S obzirom na situaciju u kojoj se Hrvatska nalazi, brine o manjinama više no što to čini ijedna evropska zemlja. Kad se tome doda i način kako se kod nas tretiraju izbjeglice, doista ispada da smo najotvorenija zemlja u Evropi

Hrvatska - Eldorado za ljudska prava!

Razgovarao: Toni Gabrić

Uspostava vladavine prava nezamisliva je bez uloge odvjetnika. Za neke od njih čak se može reći da njihovo djelovanje nadilazi njihovu vokaciju. Nisu rijetki oni, koji uz ostale brojne teškoće, ističu da su, angažirani u pojedinim ispolitiziranim suđenjima ili vlasničko-pravnim procesima, u kojima su u "igri" bili golemi ulozi, bili izvrgnuti direktnim političkim pritiscima. Nekima su kancelarije odletjele u zrak, i gotovo u pravilu do danas se ne znaju počinitelji.

Adekvatan položaj odvjetništva trebala bi izboriti Odvjetnička komora, čija je uloga gotovo nepoznata široj javnosti, usprkos tome što stanje ni u pravosuđu, ni u odvjetništvu, nije blistavo. Suci, što zbog niskih plaća, što zbog pritisaka, masovno odlaze u odvjetnike, ali i tamo je uočljiva težnja politike da ih se - koliko je to moguće - istisne iz pravosudnih struktura. U svemu tome, Komora ostavlja dojam pasivnog promatrača, bez obzira što je iznad nje - jedino Sabor, koji donosi Zakon o odvjetništvu.

Marijan Hanžeković izabran je na čelno mjesto Odvjetničke komore prije mjesec i pol dana, pobijedivši u tajnom glasanju trojicu protukandidata. Glasine da su u "predsjedničkim izborima" odvjetnici i odvjetnički pripravnici bili izloženi "instrukcijama" kako glasati, Hanžeković odbacuje, ističući izuzetno demokratsku izbornu atmosferu.

§ *Pomaže li Komora svojim članovima angažiranima u osobito osjetljivim procesima? Neki odvjetnici imali su dosta problema, od prijetnji i političkih diskvalifikacija, do - poput splitskih odvjetnika Ivana Ožića i Mirka Franceschija - kojima je u kancelarije bio podmetnut eksploziv.*

Komora reagira u okviru svojih mogućnosti, i odvjetnike štitimo koliko možemo. Poznato mi je da su odvjetnici Ožić i Franceschi imali problema i da su im u eksplozijama oštećene kancelarije. Komora se obratila Ministarstvu pravosuda i MUP-u i tražila da se poduzmu mjere protiv počinitelja i da se zaštite naši kolege, no izvan toga Komora nema drugih mogućnosti pružanja zaštite. Mi ih ne možemo fizički štititi. No, valja reći da je u protekle tri godine mnogo odvjetnika iz Iloka, Siska, Zadra, Dubrovnika, Šibenika...ostalo bez kuća i kancelarija, dakle nisu posrijedi samo Ožić i Franceschi.

§ *Ali Vi govorite o napadima čiji su počinitelji nedostupni hrvatskoj vlasti za razliku od slučaja odvjetnika Ožića i Franceschija, kojima su kancelarije uništene podmetnutim eksplozivom na teritoriji pod našom kontrolom, i od vinovnika koji se - vjerojatno - nalaze "s ove strane".*

U ratnom stanju sve je izvan kontrole vlasti. Ne možemo reći da su te eksplozije ili oštećenje tih kancelarija bile pod kontrolom vlasti. Vlast mora poduzeti sve da otkrije počinitelje i zaštiti ugrožene.

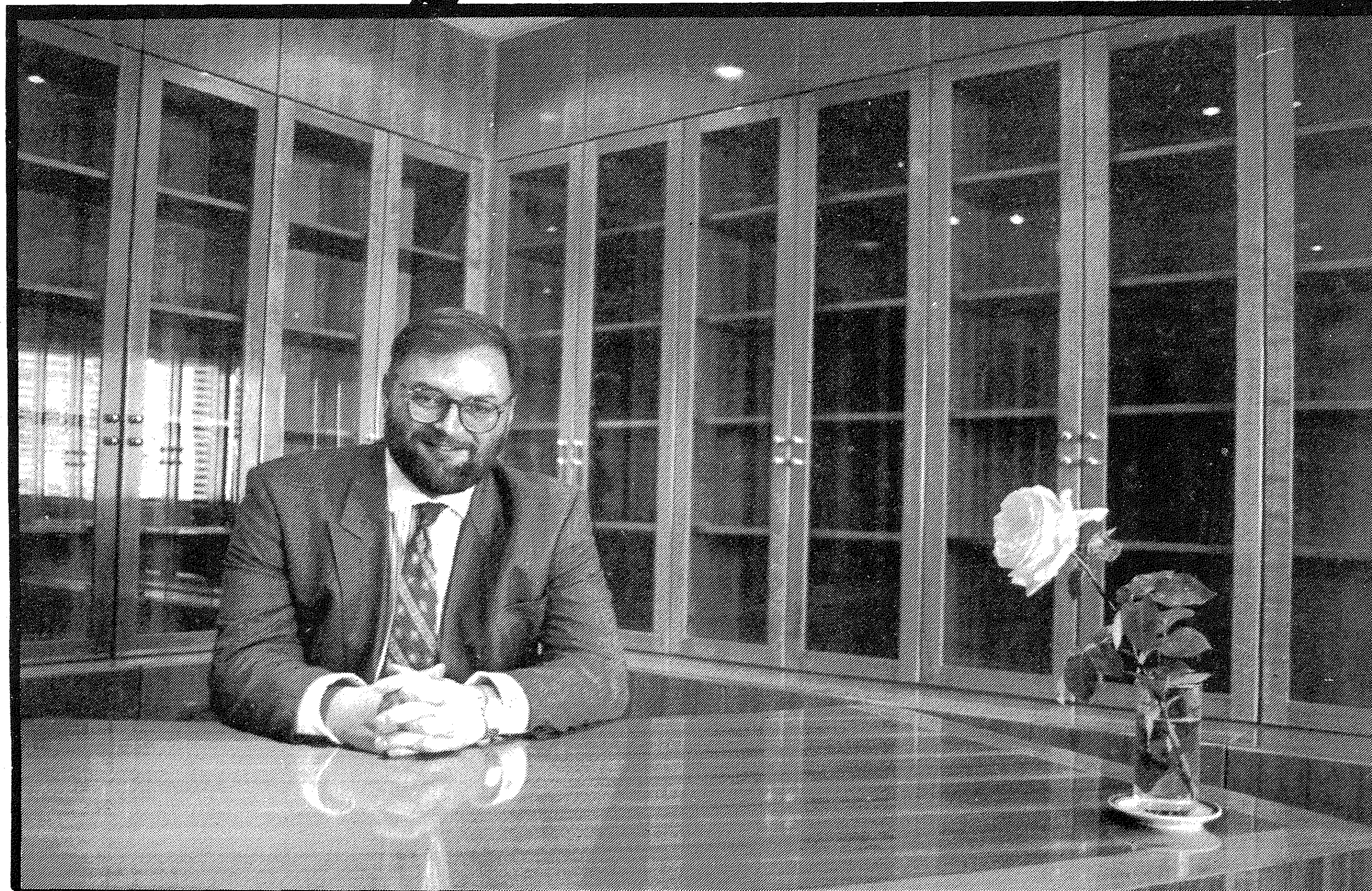

FOTO: ARKFOTO

S predsjednikom HOK-e razgovarali smo u tek useljenom, više nego raskošnom ambijentu Hrvatskog odvjetničkog doma u Koturaškoj cesti u Zagrebu. Hanžeković je, odmah u početku, istakao da je Dom izgrađen prema posebnom projektu usklađenom s potrebama, a da je sve financirano iz - članarina koje odvjetnici plaćaju Komori!

§ *Neki od odvjetnika, vrlo angažiranih u javnosti, manje su angažirani u Komori. Kako to tumačite?*

To je logično, jer je Komora strukovno udruženje. Ali, njeni članovi sudjeluju u radu vjerojatno svih stranaka u Hrvatskoj, dok se Komora ne može angažirati u političkom smislu. Ona brine o organizaciji odvjetništva, o razini obavljanja odvjetničke djelatnosti, o vitalnim interesima odvjetnika. Svako političko djelovanje Komore bilo bi štetno po nju, i ni jedan izvršni organ Komore nema mandat članstva za zastupanje bilo kojeg političkoga stava.

§ *Kako komentirate "spor" između odvjetnika Stjepana Bićana i Sime Rajića u kojemu je Simo Rajić osuđen na dva mjeseca zatvora, uvjetno na godinu dana. Kakav je stav Komore?*

Nisam osobno upoznat s tim slučajem, vjerojatno je to još rješavao moj prethodnik.

§ *Oko izvora Državnog sudbenog vijeća vode se žestoki sporovi u javnosti. Kakvo je vaše viđenje tog problema?*

Komora je otpočetka zainteresirana da njeni članovi sudjeluju u Vijeću. Kad se donosio zakon, mi smo zbog činjenice da u Hrvatskoj ima 1700 odvjetnika tražili da u DSV imamo četiri mjesta, ali se to najprije smanjilo na dva, a potom na jedno. Mi smo nezadovoljni time, ali Sabor je donio Zakon. Shodno zakonskom ovlaštenju da predlažemo svoga člana, Upravni odbor Komore predložio je Marija Kosa za člana DSV, da bismo kasnije čuli neke neformalne, drukčije prijedloge. Nismo službeno obaviješteni o tome, a Županijskom domu koji je nadležan za utvrđivanje liste kandidata naš je Izvršni odbor uputio pismo u kojem inzistiramo da se odlučuje o našem kandidatu. Mi ne možemo odlučivati direktno koji će naš član biti u DSV-u, ali tražimo da se poštuje naše mišljenje.

§ *Nije li procedura prekršena time što su o budućim članovima DSV-a razgovaralo u tijelima koja nisu nadležna, prvenstveno Predsjednikovoj komisiji za izbor članova DSV ili saborskom Odboru za izbor i imenovanja?*

U ovom trenutku rano je još govoriti o kršenju procedure. To ćemo vidjeti tek kad imena kandidata dođu do Zastupničkog doma. Tijela o kojima govorite jesu neformalna i ne bi smjela imati direktnoga utjecaja na izbor.

§ *No, Predsjednikova komisija očito nije oformljena s ciljem da savjetuje Predsjednika, nego s jasnom namjerom da se izvrši pritisak na izbor!*

To je neformalna komisija. Svatko o pitanju izbora može raspravljati, ali na konačnu odluku ne bi smjela utjecati. Procedura bi bila prekršena da isključivo kandidati te komisije dođu u Zastupnički dom.

§ *Mislite li da član DSV može ujedno biti i predsjednik suda? Taj stav ima protivnike u Vrhovnom sudu Hrvatske, sutkinju Ružicu Horvatinović primjerice.*

Zakon ga ne sprečava. Naš je prijedlog bio da sastav DSV bude bitno drukčiji, ali Zakon je jasno odredio kako se DSV bira. Mislim da bi sam sud morao imati manju ulogu, jer ovako se raspravlja o izboru sudaca, a u prvi plan bi trebala doći struka. Izbor sudaca trebao bi biti lišen svake politizacije, a u DSV-u trebali bi biti već afirmirani stručnjaci iz pravosuđa. Budemo li se držali tih kriterija, rad DSV-a bit će na neusporedivo višoj razini nego ako bude utjecaja dnevne politike, koja se brzo mijenja.

§ *Drugim riječima, Vi se protivite mogućnosti da predsjednik nekog suda može istodobno biti i član DSV-a?*

Mislim da me niste dobro slušali.

§ *Postoji li u nas dovoljno ustavnopravnih pretpostavki za autonomiju sudstva? Možemo li to usporediti s npr. talijanskim modelom gdje članove DSV-a biraju sami suci, a ne parlament?*

Talijansko sudstvo nije nikakav uzor u Evropi, okrivljeni u Hrvatskoj u krivičnom postupku ima mnogo veća zakonska prava nego okrivljeni u talijanskom zakonu. Pravna država je ideal kojega nitko nije ostvario, neki su mu bliže, neki dalje. U Hrvatskoj svakako postoje ustavne pretpostavke za autonomiju sudstva. Naši su zakoni puno bolji od prakse.

§ *Čini se da u vladajućoj stranci prevladava mišljenje da bi sudstvo trebalo voditi državnu politiku?*

Ne znam da li to prevladava. Sigurno je da sudac ne smije provoditi nikakvu politiku, svako provođenje politike u sudstvu suprotno je interesima pravne države i svakog pojedinca.

NEZAVISNI SUCI I DRŽAVNO SUDBENO VIJEĆE IZMEĐU APSOLUTIZMA I STRUKE

Petnaest gnjevnih ljudi

"Moramo imati profesionalce u interesu sviju nas koji ovdje živimo, da budemo zaštićeni sada, ali zaštićeni i onda kad ova vlast propadne"

Piše: **Tatjana TAGIROV**

Što je mjerilo slobode u jednom društvu (državi)? Sloboda pojedinca. Da bi se pojedinac osjećao slobodno, mora živjeti u državi u kojoj postoji vladavina prava, onoga čega su nam puna usta - pravne države. Da bi se, pak, to ostvarilo, neophodni su profesionalci koji se (radeći isto ono na što jedna država obavezuje svoje građane) drže slova zakona. I to beskompromisno.

Za to su nam potrebni - nezavisni suci (nazavisni od trenutačne političke volje trenutačne vlasti) i autonomno sudstvo, autonomno odvjetništvo i (koliko je to moguće) nezavisni tužitelji, ili - u novoj nomenklaturi - državni odvjetnici.

Stoga i ne čudi što je, čak i šira (od profesionalne) javnost tradicionalno nezainteresirana za sve osim politič(ars)kih tračeva, bila uspaljena pitanjem - kakve suce hoćemo, pitanjem koje je jasno postavljeno putem rasprave o izboru Državnog sudbenog vijeća.

A koliko je samoj vlasti stalo da uspostavi ono što odvjetnik **Zvonimir Hodak** naziva "*telefonskim sudstvom*", vidljivo je iz načina na koji se, na mala vrata, u hrvatski Sabor pokušala progurati lista "podobnih" članova budućega Vijeća, koje bi trebalo ubuduće kreirati sudački kadar u cijeloj hrvatskoj državi.

Nakon dugog čekanja da se donese Zakon o sudovima, uslijedilo je čekanje na formiranje DSV, što je ustavna obaveza Sabora. No, sami suci - bar većina - koji su to, u skladu sa zakonskim ovlaštenjima, shvatili ozbiljno, naprosto su bili "matirani", jer je njihov glas ostao - nečujan.

Naime, ministar pravosuđa **Ivica Crnić** je, u maniru dobrog stručnjaka koji se nije u ministarsku fotelju zavalio tek prestiža radi (integritet je stekao u struci), napravio anketu u svim sudovima u Hrvatskoj, i "iznjedrio" listu sudaca koji - po većinskom stručnom mišljenju (i što je važno: tajno iznesenom) - imaju povjerenje stručnih i, time i kompetentnih, krugova.

Međutim, oni "drugi" su jači - mimo volje većine sudaca Vrhovnog suda Hrvatske, predsjednik tog suda **Milan Vuković** radi drugu listu koja, da li to uopće nekoga iznenađuje, nema ni jedno ime koje je na listi ministra Crnića, koja nije uvažila stav ostalih pravosudnih "punktova", i koja - zar je i to čudno - naravno, piše imena dotičnog predsjednika Vrhovnog suda, republičkog državnog odvjetnika **Krunoslava Olujića**...

Još krajem prošle godine, u organizaciji "**Lex-a**, liberalno demokratskih inicijativa", održan je okrugli stol o autonomiji sudstva. Već tad je **Vladimir Primorac**, sudac čije su kvalitete i moral neosporni (u jeku obračuna s "hrvatskim proljećem" otišao je iz sudstva upravo zato što, kao častan čovjek i profesionalac, nije na "telefonski pogon"), izjavio: "Ne znam kako će sudbeno vijeće biti izabrano. Hoće li predsjednik DSV-a biti **Vojko Madirazza**, predsjednik Okružnog suda u Zagrebu (sada Županijskog, op.a.) ili će to biti Milan Vuković, predsjednik VSH, meni je svejedno jer nemam nikakvih ambicija da budem u DSV. A ne znam kako bih se snašao da sam član tog Vijeća ako bi netko od ove gospode bio predsjednikom".

I ne samo to - Primorac zaključuje: "A kad tih 'petnaest gnjevnih ljudi' bude sjedilo u zatvorenoj prostoriji i nikom ne bude polagalo račune, bit će velika odgovornost ne samo na njima, nego na čitavom pravnom sustavu".

Ukratko - ako prođe koncepcija Vukovićevog profila, suci će - dirigirani odozgo - suditi "telefonski", voluntaristički, u skladu s političkim trenutkom, u prijevodu, recimo: *pravna državo, laku noć!*

Koliko je vlasti stalo da disciplinira suce, govori i izjava poznatog "borca za pravnu državu" **Vice Vukojevića**: "Velika većina dosadašnjih sudaca i javnih tužitelja s 15-godišnjim radnim iskustvom zdušno su služili srbočetničkim i antihrvatskim režimima". Uz to što je na to protestom reagiralo i Društvo hrvatskih sudaca, ministar Crnić barata i s konkretnim podatkom - od 1990. godine, 50 posto sudaca već je izmijenjeno, iako politički predmeti predstavljaju tek mali postotak u ukupnom sudovanju, već sad struktura - bar u nižim sudovima, zadovoljava zahtjev koji se čuo od "bivšeg čovjeka" **Mirsada Bakšića**, svojedobno u isto vrijeme okružnog i vojnog tužitelja (i predsjednika hrvatsko-muslimanske stranke) - mladi, neiskusni, ali "podobni" suci. Ili bar preplašeni za svoje funkcije, koliko god mizerno bile plaćene. Zahtjeve da se potpuno - po mjeri novokomponirane podobnosti - izmijeni sudački kadar, dobro je definirala odvjetnica **Orhideja Martinović**: "Možda bi suci trebali biti vršnjaci hrvatske države - trogodišnjaci!".

Pa se tako događa da mladi, ali zato podobni sudac, donese u brakorazvodnoj parnici presudu da se brak razvodi "u roku od 15 dana pod prijetnjom izvršenja", ili da "padne" presuda od 17 i pol godina zatvora (zakon to, naime, ne poznaje), ili da se u krivičnom predmetu donese "presuda zbog izostanka", jer se nije pojavio optuženi!

> **"Ako neizvjesnost zakona pogodi narod koji zbog klime naginje na lijenost, ona povećava njegovu lijenost i tupost. Ako pogodi pohotljiv, ali radišan narod, pretvorit će njegovu radinost u bezbroj sitnih zloba i pakosti koje siju nepovjerenje u svačije srce, te čine izdajstvo i licemjerstvo temeljem svake mudrosti. Ako pogodi hrabar i jak narod, ta će neizvjesnost konačno prestati, ali tek nakon mnogih prelaza od slobode k ropstvu i od ropstva k slobodi".**
>
> *(Cesare Beccaria, "O zločinima i kaznama", 1764.)*

Tako je moguća i sramota (koja prelazi okvire pravosuđa, i sramota je vlasti koja si utvara da je - privremena kakva jest - država lično) suđenja **Paragi, Nogolici, Dedakoviću**... pa do, na kraju krajeva, novih političkih procesa i ponovo ustoličenoga verbalnog delikta po našim sudnicama. A da za te nove funkcionare (a ne suce i tužitelje!) ne postoji odgovornost, upravo za njih koji su iznevjerili nezavisnost, čast i jedinu poželjnu ovisnost sudaca - onu o zakonima.

Pravnici, kaže Ivica Crnić, bar kad je o struci riječ, ne bi trebali biti impresionisti. Vječno pitanje demokracije je riješiti kontrolu vlasti, jer vlast korumpira, a apsolutna vlast korumpira - apsolutno.

Zasad se veći dio struke, bar u borbi za (napokon) nezavisno DSV nije dao impresionirati, bar stoga što je pritisak bio prejak, pa je glasačka mašina ipak pristala Vukovićevu i ostale liste skinuti s dnevnog reda. Pitanje tko će - kad se stvar reaktualizira - pobijediti u, priznajmo, neravnopravnoj borbi između vlasti i struke. Što će, naravno, imati reperkusije i u budućnosti. Ili, kako je to, na već spomenutom okruglom stolu izrazio odvjetnik **Janko Kern**: "Moramo imati profesionalce u interesu sviju nas koji ovdje živimo, da budemo zaštićeni sada, ali zaštićeni i onda kad ova vlast propadne".

"Poznato mi je da su odvjetnici Ožić i Franceschi imali problema i da su im u eksplozijama oštećene kancelarije. Komora se obratila Ministarstvu pravosuđa i MUP-u i tražila da se poduzmu mjere protiv počinitelja i da se zaštite naši kolege, no izvan toga Komora nema drugih mogućnosti pružanja zaštite. Mi ih ne možemo fizički štititi. No, valja reći da je u protekle tri godine mnogo odvjetnika iz Iloka, Siska, Zadra, Dubrovnika, Šibenika ... ostalo bez kuća i kancelarija, dakle nisu posrijedi samo Ožić i Franceschi."

§ Spor oko DSV-a doveo je i do direktnog sukoba u Vrhovnom sudu Hrvatske, s jedne strane je predsjednik Milan Vuković, a s druge grupa sudaca od kojih je najeksponiraniji u javnosti Vladimir Primorac, a u posljednje vrijeme i Ružica Horvatinović.

Mislim da je taj sukob načelne prirode i načelno bi se trebao rješavati. Ako se bude primjenjivao Zakon o sudbenom vijeću i ostala demokratska načela, sukob će biti riješen na zadovoljavajući način.

§ U procesu prestrukturiranja društvenog vlasništva bilo je očitih slučajeva nelegalnog prisvajanja imovine i ostalih nezakonitosti. Što je Komora učinila da to spriječi?

HOK je strukovno udruženje, i nije naša zadaća angažman u ovakvim situacijama. Mi smo izvanstranačka organizacija koja mora biti izvan dnevne politike, da bismo davali dignitet i štitili dostojanstvo odvjetnika. Ne možemo se angažirati u dnevno-političkim raspravama i sukobima.

§ Rečeno se vjerojatno odnosi i na slučajeve teških kršenja ljudskih prava: deložacija, otkaza, (navodno) političkih ubojstava...?

Jasno. Komora svoju funkciju ispunjava ako štiti nezavisnost i slobodu odvjetnika, da oni svoje klijente zastupaju slobodno i bez straha. Odvjetnička je dužnost pružiti pravnu pomoć svakom ugroženom.

§ Kako vidite rad Ustavnog suda, postoje mišljenja da i on funkcionira pod snažnim uplivom izvršne vlasti, pa i vladajuće ideologije?

Ne bih to tako komentirao. Osobno poznajem sve suce Ustavnoga suda, na čelu s Jadrankom Crnićem, i o njima imam izuzetno visoko mišljenje, i kao stručnjacima, i kao ljudima koji časno rade svoj posao.

§ Što je, po Vašem mišljenju, Hrvatska s ustavno-pravnog stanovišta - građanska ili nacionalna država?

Hrvatska je prije svega građanska država. Pogledamo li u Ustav, s izuzetkom Izvorišnih osnova, u svim se drugim člancima govori o Hrvatskoj kao građanskoj državi. Jasno je da je ona ujedno i nacionalna država hrvatskog naroda, ali prije svega, i po svim zakonima, građanska. U tom je smislu organiziran i pravosudni sistem.

§ Kako onda tumačite da neki zakoni, poput Zakona o državljanstvu ili Zakona o stambenim odnosima, u pojedinim dijelovima, izdvajaju Hrvate od ostalih. Postoji i rješenje Ustavnog suda vezano uz Zakon o državljanstvu, koje se zasniva na razumijevanju Hrvatske kao nacionalne države, što izrijekom proizlazi iz Izvorišnih osnova, kao deklarativnog dijela Ustava.

Prema Zakonu o državljanstvu, sve osobe koje ispunjavaju određene uvjete mogu biti hrvatski državljani, a to nipošto nisu samo Hrvati. Takvu kvalifikaciju ne bih mogao podržati. Ne vidim ni u jednom zakonu bilo kakvu diskriminatorski odredbu gdje bi netko, zato što je Hrvat, a nije Srbin, Talijan ili neke druge nacije, a hrvatski je državljanin, imao neku privilegiju.

§ Zakon o državljanstvu nehrvatima nalaže poštivanje kulture i tradicije hrvatskog naroda, a pripadnicima toga naroda omogućuje dobijanje državljanstva samo na osnovu prijavljenog boravišta u Hrvatskoj, bez obzira odakle su došli i koliko borave u Hrvatskoj. Nije li to obilježje nacionalne države?

Mislim da Zakon tumačite na način koji nije njegova intencija. Jasno je da je Hrvatska i nacionalna država Hrvata, ali unutar samih zakona i organizacije pravosuđa ne vidim ni jednu diskriminatorsku odluku. Dapače, mislim da su zakoni kao što je Hrvatska donijela o manjinama, nema u Evropi. Uzeli smo najmodernije dijelove nekoliko zakona i, s obzirom na situaciju u kojoj se Hrvatska nalazi, brine o manjinama više no što to čini ijedna evropska zemlja. Kad se tome doda i način kako se kod nas tretiraju izbjeglice, doista ispada da smo najotvorenija zemlja u Evropi.

Mnogi su se, kad su čuli da će Mirko GALIĆ, ovogodišnji laureat HND-a, biti tek "ravnatelj HTV-a" razočarano upitali: pa zar neće biti generalni direktor? I zaključili: dakle, VRDOLJAK ipak ostaje! Naš suradnik Božo MATIĆ odgoneta kadrovsku križaljku HTV-a u novim okolnostima, i otkriva da stvari, po svemu sudeći, ipak izgledaju drugačije

Katedrala na remontu

HTV mašina nemilosrdno melje. Znaju to svi oni koji su pokušali razbijati taj sustav. Nikome do sada to nije uspjelo. Kad uđete u zgradu Hrvatske televizije prvo na šta vas podsjećaju njeni hodnici jest labirint - pitanje je samo ima li ili ne iz tog labirinta izlaza? Jedino što Galiću možemo poželjeti jest da se ako ništa drugo, a ono barem ne izgubi u njemu

Što se događa, ako se uopće nešto događa s Hrvatskom televizijom?

U trenutku kad četiri godine iščekivan zakon koji bi trebao legalizirati osnivanje privatnih radio i TV-stanica napokon iz vladinih ladica stiže na stolove saborskih zastupnika, sa sjednice Vlade stiže vijest o imenovanju ovogodišnjeg laureata za životno djelo Hrvatskog novinarskog društva, Mirka GALIĆA na mjesto ravnatelja Hrvatske televizije. Samo na prvi pogled ta dva događaja mogu se promatrati kao različiti par rukavica, no dobro upućeni logičari hrvatske političke zbilje odmah će iz te dvije premise izvući valjanu konkluziju: došlo je vrijeme da se HRT pokuša pretvoriti u relevantnu i u novim medijsko-zakonskim okolnostima i dalje jedinu i nedodirljivu (čitaj: najmoćniju) TV-kuću. Pogrešno bi bilo brzopleto zaključiti kako je vrh vrhovništva shvatio da profesionalca treba dovesti na po struci mu više-manje primjereno mjesto, ili pak da je demokracija, t.j. neovisnost medija zakucala i na vrata "katedrale hrvatskog duha".

Premda su odoljevali višegodišnjim pritiscima kako izvana (EU, Vijeće Evrope, MMF i sl.), tako i iz domaje (opoziciji, intelektualcima, pa i samim novinarima) vodeći ljudi države ipak su morali popustiti. Zakon je tako pred nama, ali ako se zna da je njime predviđeno da pojedinac može biti vlasnik tek 25 posto televizije, odnosno da će sadržaj njezinog programa podlijegati sudu izvjesnog Vijeća, koje će pak propisivati koliko će određena vrsta programa smjeti zauzeti minuta u eteru, jasno je da taj i takav Zakon već u startu kani zadržati državnu uzdu i nad lokalnim, te komercijalnim TV-ima.

Uzmemo li u obzir da će, što zbog papirologije, a što zbog osiguranja tehničkih preduvjeta za početak rada onim pripremljenijima pretendentima za titulu hrvatskih Berlusconija trebati barem nekoliko mjeseci da započnu s emitiranjem bilo radijskih bilo televizijskih programa, kraljica majka (čitaj: HTV) imat će, najranije do jeseni (ako ne i duže) vremena za temeljiti remont. Jer remontom ne samo da bi trebala zasjeniti mlađe, ambicioznije i nezavisnosti težeće konkurentice, nego bi u novom izdanju postala i ključ ulaska kroz dobro zabravljena vrata Vijeća Europe.

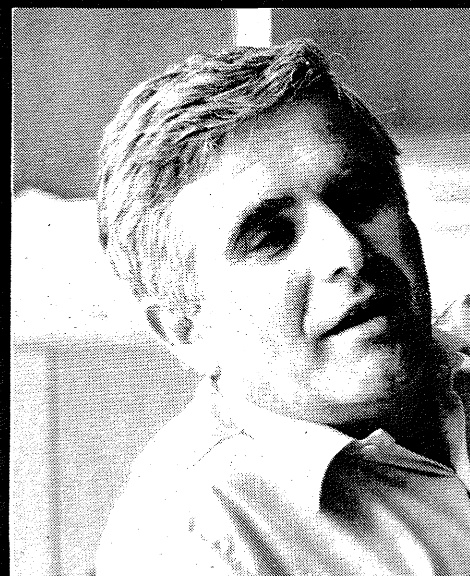
Za taj je posao izabran Mirko Galić - čovjek zavidnog poznavanja svijeta, novinar pitkog stila i dobre analitičnosti, kojega mnogi pamte kao dobrog organizatora (u vrijeme "zlatnog doba" "Danasa" upravo je on sjedio na stolici glavnog i odgovornog urednika.) Danas, pak, u "crno doba" HTV-a nudi mu se također čelno mjesto. Nije tajna da je ponudu osobno primio od šefa države, kao što više nije tajna da mu je to mjesto već nuđeno prije desetak mjeseci, kad je elegantno, u francuskom maniru, ispričavši se školovanjem djece, odbio. Što je ovoga puta prevagnulo u odluci zna samo Galić. Izgleda kako se, bar što se njega tiče, radi o profesionalnom izazovu.

To će reći da se, za razliku od prethodnika koji se naveliko raspisao po novinama, o stanju u televiziji i oko nje, neće baviti financijskim poslovima kuće.

Kad smo već kod prethodnika pripomenimo tek kako je šteta da Vukov nije progovorio o tv-krađama i kradicama dok je još bio zavaljen u fotelju prvog TV-čovjeka, već tek kad je ispao iz svih kombinacija - kako kadrovskih tako i novčanih.

Vratimo se Galiću, koji bi se tako umjesto vanjske htio pozabaviti unutarnjom HTV-politikom, programom. Ta želja bit će mu, kažu, ispunjena. No ne zaboravimo da HTV ima i svog programskog direktora, uobličenog u liku i djelu Marije NEMČIĆ. Neće li tako njezino mjesto, pa tako i ona sama, postati ugroženi novim odnosom snaga? U svakom slučaju s njom će Galić trebati oprezno, jer je, čuje se, koliko utjecajna toliko i zločesta. Neizbježno se, naravno, nameće pitanje (bolje, problem - Antun VRDOLJAK) o kojemu znamo gotovo sve, ali i koji o svemu sve zna. Novinari su već primjetili Vrdoljakovo podrugivanje da se za Galića ne bi čulo da nije bilo televizije, na što je Galić odgovorio verbalnim aperkatom - kako bi on radije gradio hrvatsku, demokratsku i europsku televiziju, nego "katedralu hrvatskog duha". I dok se čeka ponovno Vrdoljakovo oglašavanje, čuju se glasine da će reformatoru Galiću Vrdoljka maknuti s puta trikom, kojim bi hrvatski radio i televizija postali dva odvojena poduzeća čime će

samozvani "hrvatski bič božji" postati mornar bez lađe (direktor bez poduzeća) što će biti mali korak za jednog Hrvata, ali veliki za Hrvatsku.

Premda Galić već izvjesno vrijeme živi izvan granica ovih trusnih područja, ne treba misliti da je zaboravio kako ovdje vrijedi pravilo: *danas jesi - sutra nisi*, pa je od samog predsjednika zatražio i dobio jamstva (crno na bijelo) kako će imati odriješene ruke pri sastavljanju svog najužeg tima. Ulazi li u najuži tim i glavni i odgovorni urednik najproblematičnije redakcije, one informativno-političke, ne znamo, ali ako ulazi teško da će tu dužnost u novim okolnostima nastaviti obanašati Tomislav MARČINKO. Ako se Marčinko doista povuče, tvrde upućeni, mogao bi u diplomaciju, mjesto ostaje upražnjeno. Novi program treba graditi s novim ljudima, a ima li takvih unutar zgrade na bivšem šetalištu Karla Marxa? Uz Galića često se veže ime Damira MATKOVIĆA koji je, što zbog obiteljske povezanosti s Parizom, a što zbog sličnih moralno- medijskih nazora na svijet, često viđen u Galićevom društvu. Kako je Matković, izmoren pritiscima neprofesionalaca uzeo nekoliko mjeseci neplaćenog odmora, pod izlikom učenja jezika (inače je jedini HTV urednik koji tečno govori dva svjetska jezika) drugi kandidat bi mogao biti Dubravko MERLIĆ, novinar godine. Kako se Galić često javljao u Merlićevu *Sliku*, lukavi bi Merla i ovoga puta mogao šarmirati novu tv-vlast. U igru ponovno ulazi Hloverka NOVAK SRZIĆ, trenutno maćeha pastorčeta nekadašnjeg Galićevog "Danasa". Prvi intervju koji je Galić dao, nakon imenovanja za ravnatelja HRT-a, objavljen je upravo (slučajno ili ne) u "Danasu". Galić će se morati pozabaviti i nekad krunom informativne redakcije, a sada redakcijskim rasulom, vanjsko-političkom redakcijom, u kojoj - nakon rasturanja - glavnu ulogu ima tipični izdanak tzv. novog hrvatskog novinarstva Jozo ĆURIĆ. Hoće li Mirjana RAKIĆ, sve rjeđa i rjeđa pojava u dnevnicima ponovno vratiti status prve HTV legende, ili će pak nove zakonske vode, odvesti Rakićku na neku novu TV koja će znati cijeniti svoj kadrovski kapital?

Vrijeme je već učinilo svoje s novinarima koji se nisu snašli, odnosno, koji se iz tko zna kojih razloga nisu svidali Vrdoljaku i Marčinku. Koje će od njih Galić pokušati vratiti na posao, zna on ili njegovi savjetnici (ako ih uzme), no što će biti s Vrdoljakovim, odnosno s Marčinkovim ljubimcima koji su preko noći postali zvijezde (što su i sad) a da u životu nisu napisali iole suvisli izvještaj primjerice s najjednostavnije stranačke press-konferencije?

Pokušati srediti stanje u kući s oko tisuću zaposlenih i barem još toliko vanjskih suradnika je, ako ništa drugo, a ono hrabar potez. Ako krenete u kompromis s bilo kojim od njih dogodit će vam se po onoj narodnoj: "Tko s vragom tikve sadi o glavu mu se obijaju."

HTV mašina nemilosrdno melje. Znaju to svi koji su pokušali razbijati taj sustav. Nikome dosad to nije uspjelo. Kad uđete u zgradu Hrvatske televizije prvo na šta vas podsjećaju njezini hodnici jest labirint - pitanje je samo ima li izlaza iz labirinta? Jedino što Galiću možemo poželjeti jest da se ako ništa drugo, a ono barem ne izgubi u njemu.

Božo MATIĆ

Tomislav Merčep tužio je GLOBUS, arkzin, Feral Tribune... To je samo dio od dvadesetak procesa što se ovih dana vode protiv hrvatskih novina.

Krajem ovoga mjeseca održat će se drugo ročište u slučaju **Merčep** protiv **Arkzina** kojim je i ova novina uvedena u posljednje vrijeme naraslo društvo hrvatskih medija protiv kojih se vode sudski sporovi. **Tomislav Merčep** tvrdi u svojoj tužbi, predanoj Općinskom sudu u Zagrebu krajem veljače, da mu je člankom pod naslovom "Žrtvovanje laufera", objavljenom u devetom broju "Arkzina" u siječnju ove godine, teško povrijeđena čast i ugled, jer se bez ikakvih konkretnih dokaza pokazivanjem na pisanje drugih listova, tužitelj (**Tomislav Merčep**, op. a.) pokušava prikazati kao ratni zločinac..." Budući da je tužitelj, kako se kaže u tužbi, "poznata politička i javna ličnost te stoga radi iznošenja takvih neistina trpi teške duševne boli", od tuženika "Arkzina" i novinara **Gojka Marinkovića**, autora teksta, traži se "pravična novčana naknada u iznosu od 900 milijuna HRD". Uz ovu tužbu, koja bi trebala osigurati materijalni melem za pretrpljene duševne boli, **Merčep** je podnio i drugu kojom traži da se zbog istog članka utvrdi kako su "Arkzin" i novinar **Marinković** počinili krivična djela klevete, uvrede te "omalovažavanja predbacivanjem za krivično djelo".

Rijeka napisa nakon "Globusa"

Ove tužbe protiv "Arkzina" i **Gojka Marinkovića** samo su dio povećeg niza sudskih predstavki koje je **Tomislav Merčep** uputio početkom ove godine, točnije nakon što je GLOBUS objavio navodno policijsko izvješće, u kojemu je iznesen impozantan niz indicija o povezanosti Merčepa sa zločinima počinjenima protiv Srba i Hrvata u doba domovinskog rata. Na ovo "Globusovo" senzacionalno otkriće, koje se temelji, kako se tvrdilo i što treba istaknuti, na informacijama iz najužih krugova državne vlasti - Ministarstva unutarnjih poslova, uslijedila je, upravo zbog jačine i autoriteta navedenih izvora, rijeka napisa po hrvatskim novinama. Narasla bujica neometano se širila, u prvom redu zbog toga što nije postavljena očekivana brana na samom njezinom izvorištu - protu-informacija ili argumentirani demanti i to od državnih organa koji su objavljivanjem povjerljivog *dossiera* u "Globusu" izravno ili neizravno bili prozvani. Na zasjedanju Hrvatskog sabora, koje se održavalo tih dana kada je objavljeno "Globusovo" turbootkriće, umjesto suštinskog pitanja da li su iznesene informacije u vezi **Tomislava Merčepa** točne, tražilo se samo da ispita tko je odgovoran da je takva informacija (tvrdilo se čak da je riječ o državnoj tajni) objavljena, odnosno odakle je ona procurila. Takva šutnja državnih organa rezultirala je, u skladu sa zakonima onoga što se obično naziva javnost u demokratskim društvima, upravo proporcionalnom "brbljavošću" medija, pa gotovo i nije bilo novine koja se na ovaj slučaj nije osvrnula. I naravno, kako (protu)informacija s ove druge, državne strane nije bilo, novinama i novinarima preostali su samo neslužbeni izvori, indicije i vlastite moždane vijuge kako bi pokušali složiti komplicirani *puzzle*. Umjesto na izjave državnih funkcionara, rezultate policijskih istraga i eventualne sudske postupke i presude, novinari su svoje tekstove mogli temeljiti isključivo na informacijama objavljenim u hrvatskom tisku. To je jasno kazano i u Merčepovoj tužbi protiv **Arkzina** i **Gojka Marinkovića**, gdje se navodi kako su izvori inkriminiranog članka "tekstovi iz tjednika "Danas" i niz drugih tekstova i intervjua objavljenih još u "Globusu", "ST-u", "Nedjeljnoj Dalmaciji", "Slobodnoj Dalmaciji", "Vjesniku", "Večernjem listu", "Novom listu" i "Feral Tribuneu". Kako je oštećeni **Merčep** sam ukazao ovom

piše: Vesna ROLLER

konstatacijom u svojoj tužbi, hrvatski mediji u znatnim su se količinama protekle dvije godine doticali njegove osobe i djelovanja.

Ovo zanimanje, kako je također indicirano u tužbi protiv **Arkzina** i **Marinkovića**, svoj je nepresušan izvor nalazilo u nekoliko tema ili skupina događaja koji su (p)ostali gotovo neodvojivo povezani s **Tomislavom Merčepom**: nestanak gospićkih Srba, ubojstva u Pakračkoj poljani, okrutno ubojstvo tri člana obitelji **Zec**... A jasno je kako su izvori napajanja medijskog zanimanja za ove teme mogli biti prerezani odgovarajućom policijskom istragom i eventualnim sudskim postupkom, koji bi konačno odgovorili na pitanja koja je hrvatska (uglavnom medijska) javnost postavljala i koja su bila taj mračni, tajanstveni temelj i razlog nezaustavljivog novinarskog zanimanja - mnogi širi i značajniji nego što je to osoba **Tomislava Merčepa**: što se zbivalo u Gospiću i Pakračkoj poljani, da li su tamo počinjeni zločini i koji, tko je njihov počinitelj a tko nalogodavac. Nekoliko od niza predstavki koje je **Tomislav Merčep** podnio protiv "Globusa" već je u proceduri, a postupak povodom "glavne" od njih - tužbe zbog objavljivanja povjerljivog policijskog izvješća, vrijedan tri milijarde dinara (na koliko je **Merčep** procijenio duševne boli njegove vlastite i one koje je pretrpjela njegova obitelj) pri kraju je, čeka se još samo presuda. A sudskom vijeću koje je treba donijeti, zaista ne treba zavidjeti na poslu. S jedne strane su teške optužbe, koje su, kako se tvrdi, prepisane iz *dossiera* kojeg je izradio hrvatski državni resor - Ministarstvo unutarnjih poslova, a s druge totalna praznina na mjestu valjanih dokaza koji bi opovrgavali izneseno, a to bi, zna se, bili nalazi odgovarajućeg

SUDSTVO S GEBISOM?

Jasno je da su izvori napajanja medijskog zanimanja za ove teme mogli biti prerezani odgovarajućom policijskom istragom i eventualnim sudskim postupkom, koji bi konačno odgovorili na pitanja koja je hrvatska (uglavnom medijska) javnost postavljala i koja su bila taj mračni, tajanstveni temelj i razlog nezaustavljivog novinarskog zanimanja - mnogi širi i značajniji nego što je to osoba Tomislava Merčepa

istražnog i eventualno sudskog postupka. Iako je pred Saborom premijer **Nikica Valentić**, tih posljednjih dana protekle godine, kada je "Globusov" članak potresao hrvatsku javnost, adresirao rješavanje ovoga slučaja na pravo ime, Državno odvjetništvo i druge hrvatske sudbene organe, do danas ništa nije poduzeto.

Kad mediji rade posao policije

U međuvremenu u javnosti se oglasio nekadašnji zamjenik okružnog javnog tužitelja **Anto Nobilo** koji tvrdi da je još u siječnju 1992. godine od policijske uprave u Zagrebu zatražio kriminalističku obradu 11 krivičnih djela, koja su, kako su indicirale informacije pohranjene uz krivične prijave za ubojstvo obitelji **Zec**, bila počinjena u Pakračkoj Poljani. Kako je izjavio **Nobilo**, uz njegov zahtjev za pokretanjem postupka, navedeni su bili i mogući svjedoci "kao i ostali korisni podaci". I ponovno, kao i uvijek do sada, reagirali su samo mediji, državna strana odlučno je odšutjela.

Kako objašnjavaju pravno educirani izvori, "Globusove" perspektive u sudskom sporu s Merčepom nisu baš ružičaste. Njegovi odvjetnici usredotočili su se na naslove i lidove inkriminiranog članka -"Eskadron smrti Tomislava Merčepa iz baze u Pakračkoj Poljani masovno je likvidirao Srbe i Hrvate"... "Hrvatska policija ima dokaze o zločinima odreda ubojica pod zapovjedništvom Tomislava Merčepa" - te svoju obranu temelje na tvrdnji da oni ne proizlaze iz policijske informacije, odnosno da ona ne sadrži kvalifikacije iznesene u opremi teksta. Merčepova obrana ne ulazi uopće u to da li je sadržaj policijskog *dossiera* točan niti ga ima namjeru poricati. U pravničkim i širim krugovima. manje-više svi drže da je on, takav kakvog ga je **GLOBUS** objavio, i postojao.

Kako pravosuđe i dalje miruje, osumnjičeni nacionalni tjednik nastavlja svoj "proces": objavljuje zapisnik sa saslušanja petorice osumnjičenih za ubojstvo obitelji **Zec**, u kojima se kao naredbodavac spominje **T.M.** U posljednjem javnosti poznatom činu drame **GLOBUS - Merčep**, koja pomalo poprima i karakretistike *horrora*, glavni urednik **Denis Kuljiš** piše predsjednicima obaju domova Sabora da je **Tomislav Merčep** u telefonskom razgovoru - onog dana kada se u prodaji pojavio broj "Globusa" sa izvodima iz saslušanja osumnjičenih u slučaju **Zec** - zaprijetio da će ubiti njegovu ženu i djecu. **Kuljiš** traži da Sabor osnuje posebnu parlamentarnu komisiju koja bi ispitala Merčepovu odgovornost za ratne zločine "za koje ga se u nekoliko službenih državnih dokumenata tereti".

S obzirom na promijenjeni odnos snaga u Saboru, odnosno barem ugroženu donedavno neprikosnoveno HDZ-ovsku većinu, postoji nada da bi ova bitna poluga državne vlasti mogla konačno otkočiti inicijalnu kariku lanca u slučaju **Tomislav Merčep** i, što je zapravo suštinsko, eventualnih ratnih zločina počinjenih u doba domovinskog rata. Ako se tako nešto uskoro ne dogodi, mediji, koji su trenutačno preuzeli zadatke u najmanju ruku policije - istražujući i otkrivajući činjenice a sve to, osobito u posljednje vrijeme, u prvom redu zato da bi pokrenuli akciju nadležnih državnih organa - završit će kao žrtve božice Justicije, u čije ime je, barem veći dio medijske "kampanje", bio i činjen.

Krivi za tuđu uvredu

Da bi mediji optuženi ne samo od **Merčepa**, nego i od drugih političara (nije poznat točan broj sudskih sporova protiv novina, ali prema slučajevima o kojima se čulo u javnosti, ima ih i više od dvadeset), mogli biti razapeti umjesto Barabe, najavljuju dosada donesene prvostepene sudske presude. U njima su sudski organi pokazali izuzetnu osjetljivost u vezi poštivanja famoznog članka 30. Zakona o javnom informiranju, koji govori o odgovornosti nakladnika za iznošenje informacija kojima se vrijeđa nečija "privatnost, dostojanstvo, ugled, čast ili koje drugo pravo". "Novi vjesnik" dužan je tako platiti prema presudi prvog stupnja **Dobroslavu Paragi** 150 milijuna HRD jer je (točno) prenio izjavu predsjednika Hrvatske mladeži **Domagoja Margetića** s press-konferencije, kojom je, kako je procijenio sud, povrijeđeno tužiteljevo dostojanstvo, ugled i čast. U ovom slučaju nije uopće sporno da je riječ o uvredi. - **Margetić** je naime kazao da je **Paraga** *makro* i *diler* droge - ali njime je otvoreno jedno vrlo važno, dalekosežuće načelno pitanje - da li se novinar (i novina) moraju (auto)cenzurirati kada prenose informacije s javnih skupova na kojima govore javne (političke) ličnosti? Ili, još ogoljenije, da li za nanesene uvrede časti i dostojanstva trebaju odgovarati oni koji su ih izrekli ili oni koji su to prenijeli - što je, kao što se zna, zadaća sredstava informiranja. Svoju presudu sud utemeljuje na činjenici da se izjave na preskonferenciji ne mogu podvesti niti pod jedan od pet slučajeva, u kojima Zakon, po članku 31, predviđa da uvrijeđeni nema pravo na naknadu štete. Možda je tako, ali to je tek jedno moguće tumačenje Zakona. Propis o javnom informiranju kao i drugi zakoni na koje se sudačko tijelo može pozivati u ovakovim slučajevima, pružaju vjerojatno i drugačije mogućnosti tumačenja. Konačno, zna se zašto je sudska praksa u svakom demokratskom društvu izuzetno važna. Niti najsavršenije napisani zakoni ne mogu predvidjeti složenost života i slučajeva. S njima se moraju znati nositi suci i sudska vijeća. A oni ne smiju biti rigidni, nego pulsirati s vanjskim svijetom, imajući uvijek na umu dalekosežnije posljedice po demokratsku zajednicu u kojoj djeluju. Zakoni su kakvi jesu - nisu hrvatski, pa ni ovaj o javnom informiranju, ni tako loši - ali oni su tek mrtvi, hladni papir i slovo, a sudovi - što u prvom redu znači ljude, organizaciju i njezin nezavisan status u društvu - dio su humane vrste, koja treba pokazati određeni senzibilitet. **Jane Dinsdale**, načelnica *Direkcije za ljudska prava* Vijeća Evrope, reći će tako da je u postkomunističkim društvima "važno imati sudstvo osjetljivo za slobodu medija".

Oblaci nad budućnošću

Mogla bi se povesti poduža akademska rasprava o slučaju "Novi Vjesnik" - **Paraga**, i za svako od suprotstavljenih stajališta našlo bi se podosta argumenata. Jer, sigurno da sloboda informiranja ne znači da netko na javnom mjestu izreče najgore optužbe na račun neke (javne) osobe, te da mediji to mogu prenijeti, bez bojazni za sankcije, naprosto zaštićene institutom javnosti. Sve se, makar hipotetički, može dovesti do ekstrema ili karikature, ali postoji dovoljno pokazatelja da je većina hrvatskih medija napravila značajan korak prema profesionalnosti. To znači da znaju procijeniti što je relevantna informacija, a što trač, vrijeđanje ili eksbicionizam, a to i jest pitanje profesionalnosti. Naravno da će neki mediji ići na popravni ispit iz ovog predmeta, ali treba biti vrlo pažljiv s granicom za prolaz. Osobno držim da znatno više o pravilima javnosti trebaju učiti javne ličnosti, u prvom redu političari. Ne budi nam neprikosnoveni uzor, ali u SAD-u nema slučaja posljednjih petnaestak godina da je neki političar tužio medij zbog vrijeđanja dostojanstva, ugleda ili časti. Drži se naime da posao političara podrazumjeva izloženost javnosti i medija, čije zanimanje nekada graniči i s dobrim ukusom. Šanse da neki uvrijeđeni političar dobije parnicu protiv novina ili radija i televizije vrlo je mala jer mora dokazati ne samo da su iznesene informacije netočne, nego da je novinar (izdavač) znao da su one netočne te da ih je objavio sa smišljenom zlonamjernošću.

Kako će sudovi izreagirati na sporove tipa političari protiv medija, posebice na brojne Merčepove tužbe, da li će se pokriti određenim zakonskim odrednicama, osuditi **GLOBUS** zbog neadekvatnih naslova uz tekst, a **Arkzin** zbog neke druge navodno uvredljive navodne analogije, ili će imati na umu svu složenost i dalekosežnost svojih odluka, pitanje je koje je već sada natkriveno crnim oblacima. Ovi sporovi oko medija, sada je već svima jasno, zadiru duboko u sferu politike. A ona i inače voli sudove uzeti pod svoje. Ambicije tog tipa hrvatska vladajuća garnitura pokazala je nedavno oko izbora Državnog sudbenog vijeća. Da li ipak treba vjerovati da će sudstvo, suprotno onome što je činilo posljednje dvije godine, konačno zagristi i u slučajeve koji proizvode druge, kvazislučajeve? Ili će slomiti zube i ugled na ovim potonjima, te uz prazne, nemoćne desni progutati smrtonosnu knedlu - za svoju nezavisnost, za pravnu hrvatsku državu te za dostojanstvo i čast hrvatskih građana.

Iza kulisa saborske krize

Panika u Predsjednikovu uredu

Piše: Toni GABRIĆ

Pitanje podjele vjerojatno leži i u osnovi sukoba Mesića i Manolića s ostalim HDZ-ovim 'očevima'. Moguća nova garnitura na vlasti, predvođena spomenutom dvojicom i Draženom Budišom, od sadašnje bi se lako mogla razlikovati gotovo isključivo pametnijim i elegantnijim metodama izigravanja svog položaja, ali nipošto i ozbiljnijim mijenjanjem društvenih tokova

Politička euforija koja već tjednima vlada u Hrvatskoj instalirala je i novi, uzbudljiv nacionalni sport: svakodnevno prebrojavanje saborskih zastupnika. Najpopularnije je, dakako, nagađanje na temu mogućih transfera: tko će, kada i u čiju korist promijeniti klupske boje? Kadrovske križaljke bazirane na novoj konstelaciji snaga omiljena su zabava masa. U tom se nagađanju obično zaboravlja na ono doista suštinsko pitanje: je li stanjivanje 'klupe' još uvijek vodeće stranke, ili u perspektivi njezin ulazak u koaliciju s nekim od mogućih partnera, pa čak i definitivan prelazak HDZ-a u manjinu (uz mogućnost raspada) - doista realna pretpostavka za ikakav pomak iz kritičnog stanja u kojem se društvo nalazi?

Partija karata

Pitanje je naizgled apsurdno. Jer svakom je poznato da opozicija neprekidno izlazi s više ili manje žestokim osporavanjem pojedinih poteza službene politike. *Hrvatski nezavisni demokrati* su čitav svoj program izgradili upravo na kritici stranke iz koje su istupili. Bilo bi stoga logično očekivati da se promjenom odnosa snaga i dosadašnja politika počne mijenjati.

S druge strane, saborska kriza se, unatoč činjenici da je otvorena Manolić-Mesićevim javnim ukazivanjem na neke od najvećih kikseva sadašnje vlasti, poput vojne intervencije u Bosni i Hercegovini, nepoštivanja slobode medija i ljudskih prava te učestalog kriminala u procesu pretvorbe - sada pokušava okončati realizacijom međustranačkog dogovora o svojevrsnom političkom 'auzmešu'. Povod za izazivanje krize sada je dospio u drugi plan, prepustivši svoje mjesto preraspodjeli utjecaja unutar parlamenta. U samom pristupu događajima na Markovom trgu kao da se podrazumijeva da će izgledi za vladavinu prava i ekonomski procvat naglo porasti ukoliko liberali i nezavisni demokrati osvoje dva potpredsjednička mjesta u oba doma, i ako još k tome predsjednici pojedinih radnih tijela budu iz opozicijskih redova. 'Demokratizaciji' bi trebao doprinijeti i novi poslovnik Sabora, koji će prema sporazumu biti donesen za tri mjeseca. On bi trebao biti tehnički daleko bolje izveden od sadašnjeg 'bućkuriša' (H. Šošić), prema prijedlogu liberala jedna od bitnih karakteristika njegova sadržaja bi bilo uvođenje tzv. instituta manjinske inicijative, pa bi grupa od petnaest zastupnika mogla značajno utjecati na oblikovanje dnevnog reda, podnositi zahtjev za tajno glasanje ili tražiti izvještaj Vlade o pojedinim pitanjima.

Slijede ostavke

Preraspodjela snaga i novi poslovnik iscrpljuju sadržaj izvještaja o rezultatima (dakako, tajnih) pregovora šefova parlamentarnih stranaka. U diskusiju vjerojatno nisu ulazile teme poput nezakonitih postupaka vladinih tijela, načina kontrole HRTV-a, deložacija ili naziva valute, jer to bi, prema shvaćanjima koja prevladavaju među političarima bez sumnje bilo miješanje krušaka i jabuka. Čini se da su na stol ipak stavljene i fotelje pojedinih ministara. Na jednoj od brojnih press konferencija HSLS-a Velimiru Terziću je izletjelo kako će se odabirom novih ljudi neutralizirati 'naboj odozdo' i izbjeći 'gibanje ulice'. Kako među dosadašnjim čelnim ljudima Sabora nije bilo onih koji bi obavljanjem svoje funkcije izazvali ulične prosvjede, vjerojatno se ta rečenica odnosila na one čija je ostavka već višekratno javno zatražena. To bi značilo da će se potresi s epicentrom u parlamentu uskoro proširiti i na vladine resore obrane i kulture, a moglo bi doći i do iznenađenja na HRTV/u. U prilog toj pretpostavci ide i službeni zahtjev za razrješenjem Šuška i Jurkić/Girardi od strane HNS/a, stranke koja rijetko kada zahtijeva nešto što već nije pred realizacijom.

Jedna od dječjih bolesti 'mladih demokracija', kod nas vrlo prisutna, naivno je vjerovanje u mesijansku ulogu političkih vođa. U situacijama koje prethode društvenim prevratima, pa i običnim smjenjivanjima garnitura na vlasti, one koji dolaze javnost sebi predstavlja kao utjelovljenja svih vrlina potrebnih za ostvarenje društvenog boljitka. To je ustvari bijeg od demokracije, jer se posao vladanja u potpunosti prepušta onima kojima je prethodno dano potpuno povjerenje.

Činjenica da su autokratski vođe na ovim prostorima kojima je poklonjena ogromna vjera u poštenje, dobre namjere i sposobnost provođenja kvalitetnog programa u većoj ili manjoj mjeri zloupotrijebili svoj položaj nimalo ne umanjuje količinu optimizma kojom se dočekuje slijedeći autokrat ili politička garnitura u naletu. Slična psihoza sada prati i recentna zbivanja u Saboru. Nada u altruističke vrline političara koji će poklonjenu mu moć upotrijebiti s prvenstvenom namjerom da poradi na boljitku društva proizlazi iz romantičarskog poimanja politike, svojstvenog vremenima evropskog apsolutizma.

Svaka moć teži zloupotrebi...!

Moderni pristup politici shvaća osobu na vlasti kao beskrajno egocentrično biće, spremno da u svakom potezu zloupotrijebi vlast, pronevjeri čim veći dio povjerenih mu sredstava, krene donom na političke oponente, ograniči autonomiju znanosti, medija ili sudstva. Kako nema obvezujući mandat, političar će uvijek rado odustati od predizbornih obećanja i deklariranog programa. Čak i u Francuskoj, gdje borba za demokraciju traje mnogo duže od 200 godina, svi koji su na vlast došli poslije de Gaula (Georges Pompidour, Giscard d'Estaign, Francois Mitterand) u predizbornoj su kampanji obećavali promjenu ustava koji daje carske ovlasti predsjedniku - da bi, osvojivši položaj predsjednika, to obećanje zaboravili. Što onda očekivati od obećanja o poštivanju prava koja nam stižu iz ustiju Dražena Budiše, Stipe Mesića ili Josipa Manolića? U zemljama razvijene demokracije postoji čitav spektar sistemskih i vaninstitucionalnih mehanizama kontrole, koji ljudima na vlasti ne dopuštaju pretjeranu zloupotrebu svog položaja. U Hrvatskoj su ti mehanizmi tek u povojima. Nasuprot njima, dobro je razrađena politička i društvena osnova za izgradnju politokratskog carstva. Nacionalni kapital je podržavljen, najutjecajniji mediji također, srednja se klasa srozala, zemlja je u permanentnom ratnom stanju. Posve je legitimno pretpostaviti da se međustranački dogovor do kraja svede na 'pravedniju' podjelu društvenog kolača među političkim grupacijama. Pitanje podjele vjerojatno leži i u osnovi sukoba Mesića i Manolića s ostalim HDZ-ovim 'očevima'. Moguća nova garnitura na vlasti, predvođena spomenutom dvojicom i Draženom Budišom, od sadašnje bi se lako mogla razlikovati gotovo isključivo pametnijim i elegantnijim metodama izigravanja svog položaja, ali nipošto i ozbiljnijim otvaranjem društvenih tokova. Nije li sam Budiša više puta ponovio tvrdnju da su političke stranke osnova hrvatske države - mada je u Ustavu lijepo zapisano da vlast proizlazi, ne iz stranaka, već iz naroda?

HDZ-Pokret za Hrvatsku?

Sam HDZ u posljednja je dva mjeseca doživio najveću transformaciju. Iz mastodontskog se pokreta pretvorio u usku grupu koja sjedi oko Franje Tuđmana i Kabineta Predsjednika Republike i sa sve više teškoća drži na uzdi sada već samo formalno u stranku uključene frakcije. Zbog rastućeg neraspoloženja javnosti prema 'vrućoj' desnici u demokratskoj izbornoj proceduri, Šušak-Vukojevićeva frakcija, konstituirana u neku novu stranku ne bi imala mnogo izgleda. No ostaje da se vidi koliko je njihov stvarni utjecaj na HV i da li je (opet) na pomolu osnivanje jedne 'vojne' partije. O panici u Tuđmanovim redovima svjedoči i činjenica da su za nove predsjednike saborskih domova izabrane blago rečeno politički nepoduzetne osobe, kako se epizoda s otimanjem parlamentarne kontroli vrhovne izvršne vlasti više sigurno ne bi ponovila. Najbolja ilustracija političkog kapaciteta Katice Ivanišević je da, iako je od trenutka kad joj je rečeno da će biti gurnuta u vatru imala gotovo mjesec dana vremena za pripremu sjednice Županijskog doma, nije dospjela proučiti nekoliko ključnih odredbi Poslovnika. Tako joj se već na početku desio nedopustiv kiks da u času kad glasanjem o prijedlogu Manolića za podpredsjednika doma drama dosegla vrhunac, nije bila sigurna je li za izbor potrebna prosta ili kvalificirana većina svih zastupnika, pa je u pola glasanja prekinula sjednicu.

U trenutku zaključenja ovog broja kriza u Saboru i dalje traje. Ali nemojmo se suviše uzbuđivati. Političari će se već nekako nagoditi. no pitanja kojima je kriza otvorena, a koja se svode na teške oblike zloupotrebe vlasti, ne mogu biti riješena međusobnim kompromisom unutar političke elite. Ona se rješavaju polako i dugoročno, upornom borbom interesnih udruženja, sindikata, društvenih pokreta, medija i intelektualaca za otvaranje prostora autonomiji civilnog društva. Tek tada kad sudionici društvenih zbivanja odluče postati sudionicima demokratskog života a ne politički voajeri, parlament poprima svoju funkciju katalizatora različitih interesa. U protivnom on je poprište predstave iza čijih se kulisa održavaju ozbiljne sjednice stranačkih šefova - ljudi koji doista vladaju.

ANALITIČARI NAJAVLJUJU VRUĆU JESEN U HRVATSKOJ

Piše: Milan JELOVAC

NOVI RAT SRBA I HRVATA

Nepomirljivost pregovaračkih pozicija Zagreba i Knina otežava nastavak pregovora i miran rasplet četvorogodišnje krize

Hoće li ujesen Hrvatskom zatutnjati ratni bubnjevi najavljujući novi hrvatsko-srpski rat? Strani analitičari dobro upućeni u ovdašnje prilike ne isključuju takvu mogućnost, štoviše ocjenjuju je vrlo izvjesnom.

Nekoliko je indicija presudno u ovakvoj njihovoj procjeni budućeg razvoja situacije, prije svega vrlo oštro formulirane izjave koje posljednjih dana pljušte kako sa srpske tako i sa hrvatske strane. I dok vojnici miruju, političari i diplomati ratuju uz naravno obilatu ispomoć medijske logistike. Zasad nasreću samo saopćenjima i pismima. Da su razlike u definiranju trenutačnog stanja goleme i teško pomirljive još je jednom potvrđeno u istupima "krajinskih" ali i hrvatskih političara.

Iako je muk oružja već poodavno zavladao na svim hrvatskim trusnim područjima, napetost na liniji Zagreb - Knin ponovo raste, a tijek normalizacije odnosa Zagreba i Beograda sve se više vuče prema slijepom kolosijeku. Ne treba dakako biti veliki politički mudrac da bi se dijagnosticiralo trenutačno stanje stvari koje karakterizira posvemašnji *status quo*.

Ciprizacija?

Nepomirljivost pregovaračkih pozicija Beograda, odnosno Knina i Zagreba, umanjena je dosada samo jednom - potpisivanjem Zagrebačkog dogovora, a potom su pregovaračke platforme i definicije raspleta trenutnog stanja ponovo učahurene. U zrakopraznom prostoru, kad je gotovo potpuno ostvaren Zagrebački dogovor i kad je Unprofor na linijama razdvajanja, ostaje otvoreno pitanje mjesta i termina naredne, dogovorene runde pregovora. I dok traju natezanja i prepucavanja, posve je očito da su kninske vlasti zadovoljnije postignutom realizacijom sporazuma od ostvarenog stanja tamo zacrtanih ciljeva.

Ne, ispravka: posve je očito da su kninske vlasti zadovoljnije postignutom realizacijom sporazuma od uspostavljenim im hrvatskih. Razdvajanje snaga Srbi nazivaju razgraničenjem, razmještanje zaštitnih snaga, cementiranjem vojnih osvajanja... Ciprizacija je proces kojemu teži Knin, ali i njegovi beogradski nalogodavci pritisnuti balastom sankcija. Svjesna je toga naravno i hrvatska Vlada, ali i sve više domaća, itekako isfrustrirana politička javnost.

Strateški cilj hrvatske države, imperativ vraćanja trećine hrvatskih područja, odnosno "reintegracija UNPA u ustavnopravni sustav Republike Hrvatske", golemi je pritisak na Tuđmana koji, sudeći po posljednjem javnom istupu, nedavnom govoru u Podgori ovaj put misli krajnje ozbiljno. "Hrvatska će pokušati sve da na miran način integrira okupirana područja. Ali, ako to ne bude u okviru ovog mandata mirovnih snaga, onda će Hrvatska poduzeti sva sredstva na koje ima pravo kao suverena i priznata država da bi uspostavila ustavnopravni poredak na svakoj stopi svoje zemlje", tvrdi Tuđman.

Da li je hrvatski predsjednik dobio inozemna jamstva i zeleno svjetlo za moguću jesenju vojnu akciju, ukoliko političkim pregovorima ne ostvari zacrtani cilj? Upućeniji tvrde da je takva varijanta posve moguća. Naime, hrvatski je predsjednik u svom posljednjem govoru u Podgori ponudio i razloge moguće ofenzive: "Činimo sve da do oslobođenja dođe mirnim putem, a i svijetu smo dokazali da smo za mirno rješenje... Ako ne uspiju ti naši napori, tada će svijet morati shvatiti da je Hrvatska iscrpila sve mogućnosti i da ne možemo trpiti takvo stanje u kome četvrt milijuna prognanika živi izvan svojih domova...".

Rasprava počinje prije

Oni koji sustavnije prate istupe hrvatskih državnika vezanih za problem UNPA zacijelo će primjetiti da se o problemu i rješenju "Krajine" najviše govorilo, uoči isteka i produživanja mandata zaštitnih snaga UN-a. Međutim, u sadašnjem trenutku kada je do isteka aktualnog mandata UN-a preostalo još gotovo četiri mjeseca, hrvatska diplomacija, personificirana u dr Mariju Nobilu, posve otvoreno nagovještava da će Hrvatska "razmotriti produženje mandata UNPROFOR-a ukoliko se on ne bude pridržavao relevantnih rezolucija vijeća sigurnosti". Ovakav nimalo uvijeni stav hrvatskog ambasadora u UN-u zapravo je odgovor na posljednje izjave čelnika samoproglašene srpske države u Hrvatskoj. Naime, Knin posve otvoreno najavljuje "integraciju Krajine u Saveznu Republiku Jugoslaviju". Nakon dolaska u Knin i zauzimanja "premijerske" fotelje Borislav Mikelić posve otvoreno nagovještava da ga "život u Hrvatskoj uopće ne zanima". Formiravši "vladu narodnog jedinstva" (zvuči li poznato) i uključivanjem Milana Babića u nju Mikelić najavljuje da će do 1. srpnja "ukinuti carine i uspostaviti jedinstvenu carinsku uniju, riješiti pitanje osobnih iskaznica i putovnica, uspostaviti jedinstveno tržište i sve ekonomske funkcije jedinstvene države".

Da nije riječ samo o pukim prijetnjama kninskih vlastodržaca, svjedoči i odavno već ostvarena monetarna unija sa SRJ, te izgled osobnih iskaznica vrijedećih u Kninu. Naime, na njima u zaglavlju prvo piše "Savezna Republika Jugoslavija", a potom "Republika Srpska Krajina". Očito je dakle da startne pozicije Knina nisu mijenjane, čak naprotiv. Tako Borislav Mikelić uvjetuje i nastavak najavljenih pregovora o ekonomskim vezama i uspostavljanju komunikacijskih tokova na relaciji Zagreb - Knin. Po njemu bi prioritetan cilj trebao biti suspenzija Rezolucije 820 VS UN, kojom je samoproglašena "Krajina" pod embargom. Slijedeći bi preduvjeti za nastavak pregovora, kako se to čuje iz Knina, bili otvaranje graničnog prijelaza između Baranje i Mađarske, te i formalno dodjeljivanje telefonskog pozivnog broja "Krajini". Onog jugoslavenskog - 381.

"Osim toga, od Hrvatske treba tražiti i naplatu ratne štete prethodnih svjetskih ratova, ali i ovog posljednjeg", ultimativan je Mikelić, ne zaboravljajući postaviti i pitanje mirovina i devizne štednje građana iz Hrvatske koji žive u UNPA. Dakle situacija je status quo. Pritom je teško pretpostaviti da bez neke jače međunarodne diplomatske ofenzive može doći do približavanja stavova i eventualnog kompromisa suprotstavljenih strana. Nepomirljivost pregovaračkih pozicija Zagreba i Knina tako udaljuje nastavak pregovora i miran rasplet četverogodišnje krize. Jer samo politički analfabet i vječiti optimist može progutati tezu da je drugi dio razgovora - onaj o ekonomskim temama lišen politike. Naprotiv, rješavanjem gospodarskog dijela odnosa Zagreba i Knina riješit će se i politička pitnja. Svjestan je toga Zagreb, naravno i Knin ili Slobodan Milošević, svejedno.

Međudržavni sukob?

A činjenice da je zec upravo u tom grmu svjestan je i hrvatski inoministar Mate Granić koji svoj dolazak u Beograd uvjetuje otvaranjem autoceste i njegovim prolaskom kroz Okučane. To je pored ostalog i razlog očiglednog zamrzavanju odnosa između glavne balkanske osovine Zagreb-Beograd. Zato službeni Beograd optužuje Zagreb uz neuvjerljive argumente kako "pri Simićevom posjetu Zagrebu, Jugoslavija nije ničim uvjetovala njegov dolazak".

Rat saopćenjima se nastavlja. U igru se uvode i novi elementi. Za očekivati je i konkretizaciju Nobilove izjave po kojoj "više ne dozvoljavamo da se problemi UNPA tretiraju kao problemi pobunjenih Srba u Hrvatskoj i hrvatskih vlasti nego kao problem okupacije od strane Beograda". Po prvi put bi Hrvatska u jednom dokumentu upućenom Vijeću sigurnosti, mogla optužiti sadašnju Jugoslaviju za okupaciju "Krajine", čime bi se hrvatski problem uzdigao na razinu međudržavnog sukoba, dakle i novog tretmana UNPA.

Izvjesno je, između Beograda i Zagreba zapuhali su hladni vjetrovi. Unatoč predstojećem ljetu i jeseni koja bi po mnogima mogla biti vruća. Na ovim prostorima.

Što je ostalo nakon poznate izjave "šeksova stila" da "na važno mjesto, gdje se drma kapital treba postaviti ljude u koje HDZ ima povjerenja"?

ETIKA POD TEPIHOM

Piše: **Antonio JUKIĆ**

Stijeg državne etike odavno je izgorio, a prva iskra je frcnula onoga trenutka kada je zapravo ova vlast progovorila kroz usta svog drugoga "najboljeg sina" Vladimira Šeksa kako "političar često puta mora djelovati protivno svojoj savjesti"

Luka Bebić, jedan od - u posljednje vrijeme - eksponiranijih HDZ-ovaca, član brojnih Upravnih odbora, a s partijskom funkcijom predsjedavajućeg u saborskom Odboru za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost u dobro poznatom "šeskovskom stilu" svojedobno je zaprepastio javnost svojom izjavom kako "na važno mjesto, gdje se drma kapital treba postaviti ljude u koje HDZ ima povjerenja". Da je pri tom Bebić podrazumijevao osobe "koje neće postavljati nepotrebna i neugodna pitanja" i koje će svoj etički kodeks vrlo lako staviti "pod tepih" postalo je i transparentno nakon što je mlada demokracija tijekom svog odrastanja u proteklih nekoliko godina pokazala sindrom akutne hipokrizije.

Počevši od najviših vrhova političke vlasti gdje je "predsjednikova obitelj" bez imalo krzmanja pred stotinama tisuća ratnih prognanika iskazala svoje oligarhijske sklonosti (**Tuđmanova kćer** postaje vlasnikom lanca duty-free shopova, **sin** ulazi u visoki biznis s nekoliko poduzeća, a jedno od njih je i kontroverzna firma **"Domovina"**, **unuk** otvara prvu privatnu streljanu i tako redom), veći dio istog establishmenta u sveopćoj pravnoj konfuziji natječe se u ubiranju što većeg djela "kolača".

HRVATSKI LOPOVSKI VIRUS

Ako je suditi samo po onome što je, zahvaljujući međusobnim bitkama u tom istom establishmentu za što veće učešće pri raspodjeli tog istog društvenog bogatstva, isplivalo na površinu javnog mnijenja postalo je jasno zašto financijske, kao uostalom i političke međunarodne institucije ne žele niti u svojoj bližoj okolini takvog partnera. Njihova dijagnoza za Hrvatsku je nedvojbena: to je država inficirana virusom "kaudiljizma", inače karakterističnog za mediteransko podneblje **Francove** Španjolske i **Salazarovog** Portugala šezdesetih i sedamdesetih godina ovog stoljeća kada je širi krug "dvorjana" (između četrdeset i sto obitelji) držao ne samo političku nego i ekonomsku moć cijele države.

U jeku hrvatske ratne jeseni, trenutno najodlučniji "borac" protiv korupcionaške pretvorbe u hrvatskom gospodarstvu, a do nedavno visoki državni dužnosnik **Stipe Mesić** isposlovao je svojoj kćerki tzv. menagerski *kredit od milijun maraka*. Ovaj "papir bez pokrića", uložen u **našičku cementaru** u stvarnosti je bio bolni uteg na kičmu našičkog gubitaša čiji su zaposleni taj "papir" trebali otplatiti državi, a financijsku korist u obliku zamamne dividende trebali su obirati Mesićevi. Baš kao što je u neposrednoj blizini ovog slavonskog gradića i u gotovo sinhroniziranom vremenskom periodu Hrvatska dobila još jedno svoje "nahoče". Inozemni investitor projekta **"Arcus"** u Valpovu i vlasnik impozantne firme "Arcus holding" **Franz Weisenberger** slijedom jamstava hrvatskih vlasti za strane ulagače u hrvatskoj odlučio je npraviti tzv. valpovačko čudo. Preciznije, krenuo je u sistematsku obnovu valpovačke jezgre s gradnjom niza poslovno-kulturnih objekata, započeo je kompletnu plinifikaciju grada i okolice, izgradio srednju školu te investirao u još nekoliko dalekosežnijih programa. Tuđman se s ovim Nijemcem hrvatskog podrijetla slikao pred televizijskim kamerama nazivajući ga ne samo "najvećim investitorom" nego "najvećim humanim investitorom" da bi ga mjesec-dva poslije osječko-baranjski župan **Glavaš** krstio "bijelosvjetskim kriminalcem i okorjelim lopovom". Javnost je, baš kao i u "slučaju Mesić" očekivala arbitražu pravne države, no jedini arbitar u stvarnosti bio je **Branimir Glavaš**. Njegovim ukazom Weisenberger je stavljen na "stup strama" a centar Valpova dvije godine nakon prosvata afere čami pod skelama - nedovršen. No niti poslije oštre note koje je njemačko veleposlanstvo u Zagrebu poslalo na **Valentićevu** adresu, niti nakon nekoliko pokušaja njegova stavljanja na dnevni red **Sabora**, slučaj "Arcus" ostao je velika nepoznanica i očito nečista savjest čak i **Vlade** koja o tome nikada nije decidirano prozborila.

ADOLESCENTI NA VLASTI

A da li je uopće imala što i reći? Emitirajući magnetsko polje šutnje centralna je vlast najrječitije na "primjeru Glavaš" hrvatskoj javnosti prezentirala svoj odnos prema svim vidovima uzurpacije vlasti od strane jednog lokalnog moćnika. Tako je, po već okušanom receptu "neinformiranosti" Vlada dobrovljno ustuknula pred adolescentnim "nevaljalštinama" svojih podanika koji su, u krajnjoj instanci ipak bezgranično vjerni "ocu". Glavaš je protjerao novinare **"Glasa Slavonije"**, osnovao svoju televiziju i stavio ih sve skupa pod patronat nekakvog **Medijskog centra** kojemu je onako uzgred i većinski vlasnik i time dovršio militarizaciju osječkog javnog mnijenja. Nešto kasnije, po uzoru na svog "jačeg kolegu iz susjedstva" vinkovačka **Cibalaebanka** na državnom novcu za revitalizaciju gospodarstva nesputano gradi svoj imperij i krajnje bezočno, dok je polovina negdašnje općine okupirana, a prognanici bez elementarnih uvjeta za život ulaže nekoliko milijuna maraka u projekt vinkovačke televizije. Argumentirani prosvjedi putem medija iz tog grla ostaju tek "polupani lončići", Cibalae-banka primjer uzurpacije ekonomske i političke vlasti u rukama dva-tri pojedinca. Dakako, zakon omerte (šutnje) ni u ovome slučaju nije povrijeđen.

Koprena tajnovitih zataškavanja nikada nije skinuta zapravo s niti jedne afere što je potresla hrvatski eter. Pravni mehanizmi niti jednom nisu uspjeli nadvladati onaj duboki i mračni ponor između prava i tzv. pravde. Ovu potonju na poseban način iskrojio je poznati "vitez", sadašnji savjetnik u MUP-u čija je jedinica u Vukovaru i drugdje (konkretni ljudi s konkretnim imenima), kako ih tereti hrpa dokaznog materijala, počinila seriju ubojstava je koristoljublja, a da Hrvatska nije imala snage, u tim slučajevima, dokazati da je država. Kad je ta ista država imala moralne hrabrosti progledati kroz prste osvjedočenim ubojicama jedne obitelji **(Zec)** nije teško utvrditi koliko je prag njezine tolerancije rastezljiv i prilagodljiv "pragmatičnim" potrebama.

Primjerice, jedna od najvećih pljački hrvatskih firmi i građana, poslije financijskog inženjeringa izvedena je pod paskom državnog aparata, predvođena fantomskom osiguravateljskom kućom **"Helios"**. U stvari se radilo u svojevrsnom otplaćivanju duga za jednu uslugu. Naime, **Šeks** je javno priznao da ga je, nakon što je izišao s odsluženja jednogodišnje zatvorske kazne u svojoj firmi zaposlio upravo **Ivan Glavaš**. Potonji je, s malom grupom ljudi u vrijeme dolaska HDZ-a na vlast u Hrvatskoj došao na ideju da bi se uz postizanje solidne političke podrške mogla provesti akcija životnog osiguranja radnika i njihovih rukovodstava u svim većim poduzećima u Hrvatskoj. No, akciju koja je podrazumijevala znatnu dozu kriminalnih radnji bilo je potrebno ušminkati dobro skrojenim marketingom.

UJEDINJENI "RODIJACI"

Naravno, ni približno takvim da bi njime, nakon velikog posla u "Heliosu" mogao danas postati ono što jest - tvorničar. On je zaposlio Šeksa nakon što je ovaj izišao s jednogodišnje robije i to se pokazalo izuzetno krisnim za Ivana Glavaša. Šeks je u vrijeme osnivanja "Heliosa" bio državni odvjetnik, a **Ivan Vekić**, kum i prijatelj Ivana Glavaša, ministar unutarnjih poslova. Ministar financija bio je **Jozo Martinović** kojega je Glavaš imenovao predsjednikom upravnog odbora "Heliosa", a u igru je ušao "Šeksov čovjek" **Stjepan Herceg**, postavši državnim odvjetnikom RH. Uz takvu zaleđinu "Helios" je ulazio sa svojim policama životnog osiguranja u sve veće firme nudeći direktorima provizije, budući su ugovori o osiguranju bili već na prvi pogled štetni za te firme. O štetnosti tih ugovora za firme najbolje svjedoči činjenica da su sve one listom, već nakon godinu dana otkazivale ugovore s "Heliosom", ali prema klauzuli novac im se nije vraćao, a toga su direktori bili svjesni. Na taj način "Heliosu" je na račun pristiglo oko 200 milijuna DEM, ali ima kalkulacija koje govore i o milijardama maraka. **Stjepan Kralj**, bivši djelatnik *SZUP-a* optužio je Šeksa da je "produžena ruka mafije 'Helios'-a" i taj sudski spor čeka svoj tajming. Kao što je "Helios" postao metafora licemjernog životnog osiguranja radnika a na štetu poduzeća, financijski inženjering svojedobno je obezglavio tisuće deviznih ulagača "olakšavši" ih, kako procjenjuje njihova udruga za više od 100 milijuna njemačkih maraka. Nedavni su rezignirani ulagači javno prosvjedovali protiv upорne šutnje od strane državnih organa. "Država mora progovoriti", bila je težnja tog masovnog skupa no sudeći prema dvoipolgodišnjoj šutnji i sami prevareni hrvatski građani ne vjeruju da će se ruka pravde uopće jednoga dana i pokrenuti. Pitanje je imaju li pojedinci u najvišim strukturama vlasti interesa uopće za to, jer bi odmotavanje klupka o famoznom financijskom inženjeringu nesumnjivo pokazalo da se svoj prste u cijeloj priči nisu imali samo neki tamo "avanturisti". Na krajnjem hrvatskom jugu, u Dubrovniku rodila se još jedna afera zbog koje se zaustavila rotacija "Nedjeljne Dalmacije". Radilo se o najvećem brodaru "Atlantskoj plovidbi" gdje su, prema **Bebićevom** načelu kako "na važna mjesta, gdje se drma kapital treba postaviti ljude u koje HDZ ima povjerenja" oktroirani HDZ-ovci na čelu s **Marinom Miletom** na dobrom putu da svojim načinom pretvorbe unište dubrovačkog brodara. Tko je na kraju uzeo, kako tvrdi talijansko pravosuđe, golemu proviziju prilikom prodaje splitskog **"Dalmacijacementa"** talijanskim bisnismenima? Bio je to netko iz visokih državnih struktura, no kako tvrdi državni odvjetnik **Krunislav Olujić** u interesu istrage još se ništa ne može javno konstatirati. Građani su se u posljednje vrijeme često pitali kako to da zagrebački gradonačelnik **Mikša** nakon dokumentiranih dokaza kako je prošvercao pola tone šećera i protupropisno uvezao svoj "mercedes" može i dalje obavljati svoju funkciju? A što reći za katastrofalnu eksploziju vojnog skladišta u *Dubokom Jarku* zbog čega ministar obrane u svakoj državi s minimumom demokratske kulture bez razmišljanja daje svoju ostavku ili primjerice za ministra prometa i veza za kojega očito primanje od države pola milijuna maraka za osobni stan ne predstavlja čak ni razlog za javni demanti? Zapravo, slične darove od države, a koje su putem poreza naplaćeni od svih zaposlenih bez ustezanja primilo je stotinjak državnih funkcionera tijekom protekle tri godine, pa zašto bi jedan ministar prometa i veza (koji je "Hrvatskoj poklonio tucet patenata") dekretno rješavanje svog stambenog prostora shvatio kao nešto amoralno.

Stijeg državne etike odavno je izgorio, a prva iskra je frcnula onoga trenutka kada je zapravo ova vlast progovorila kroz usta svog drugoga "najboljeg sina" Vladimira Šeksa kako "političar često puta mora djelovati protivno svojoj savjesti".

Ovo "često", kad prijeđe u kontinuitet, postaje mora jedne države.

Što onda preostaje?

MAĐARSKA ČETIRI GODINE KASNIJE

PRESKUP IZLET U "SLAVNU PROŠLOST"

Piše: **Attila AGH,**
profesor na Odjelu političkih znanosti, Ekonomsko sveučilište u Budimpešti

U Mađarskoj između 1990. i 1994. je sraz tradicionalističkih i modernizatorskih političkih i društvenih aktera rezultirao igrom negativne sume, u kojoj su svi gubitnici. Međutim, gledajući povijesno i politički, istinski gubitnici su tradicionalističko-konzervativne, antievropske populističke snage koje su u protekle četiri godine izgubile tlo u korist demokratske ofenzive novih, obrazovanih i urbaniziranih snaga koje teže evropeizaciji

U predizbornoj kampanji za proljetne parlamentarne izbore 1994. vlada i opozicija najčešće su se sudarile oko ocjene četverogodišnje aktivnosti prve slobodno izabrane mađarske vlade (koju je vodio najprije **Antall**, a onda **Boross**). Iako je cjelokupna socioekonomska i politička transformacija Mađarske u proteklom razdoblju bila određena mnogim izvanjskim čimbenicima - primjerice zapadnom recesijom, kolapsom istočnih tržišta i jugoslavenskim ratom - ipak je Antallova i kasnije Borossova vlada imala odlučnu ulogu u toj transformaciji.

Tri problema mladih demokracija

Opozicijske stranke tvrde da je zemlja danas u gorem stanju nego u vrijeme izbora 1990. i da će je stoga nova vlada preuzeti pod mnogo težim uvjetima nego svojedobno Antallova. Da bismo ocijenili opću situaciju, potreban nam je odgovarajući pojmovni okvir. **Samuel Huntington** sugerira da se mlade demokracije suočavaju s tri glavna problema: kontekstualnim, koji proizlaze iz dugoročnih razvojnih trendova društva (a koji su u Srednjoj Evropi posljedica višestoljetnog zaostajanja za Zapadnom Evropom); tranzicijskim, koji su privremeni i proizlaze iz jedinstvenih zadaća velikog prijelaza iz državnog socijalizma u demokratsko i tržišno društvo; napokon, sistemskim, koji su posljedica novih proturječja što nastaju zbog deformacija novih demokratskih i tržišnih institucija. Neznatno varirajući Huntingtonovu teoriju, mi ćemo razmotriti četiri tipa problema: a) dugoročne kontekstualne probleme i nasljeđe sistemskih problema državnog socijalizma promatramo zajedno kao strukturne probleme; b) nasuprot njima razlikujemo genuine tranzicijske probleme te c) nove sistemske probleme; d) naposljetku, valja dodati i situacijske probleme koji su posljedica specifičnih izvanjskih čimbenika i koji su danas za srednjoevropske države mnogo nepovoljniji nego 1970-ih za mlade demokracije u Južnoj Evropi (Grčku, Španjolsku, Portugal).

Nostalgija za 1989-om

U Mađarskoj smo svjedoci dubokih političkih promjena i uspostave novih demokratskih institucija, što je nedvojbeno od povijesnog značenja. Pa ipak, većina Mađara je nezadovoljna vladom pod čijim mandatom su se zbivale te goleme promjene. Vrlo brzo nakon formiranja vlade 1990. njezin je javni ugled bio vrlo nizak, a s vremenom je čak nastavio opadati, tako da je sve više ljudi tražilo nove izbore. Zapravo, samo šest mjeseci nakon prvih slobodnih općih izbora nova je vlada doživjela težak poraz na izborima za lokalne vlasti. Naprotiv, sva međunarodna i mađarska istraživanja javnog mnijenja pokazuju da je prethodna Nemethova vlada (posljednja socijalistička vlada) još uvijek vrlo popularna te je uvijek u očima javnosti uživala veći ugled od Antallove (kasnije Borossove) vlade.

To može izgledati paradoksalnim samo ako prihvatimo površna zdravorazumska uopćavanja zapadnih analitičara. Trans-evropsko istraživanje javnog mnijenja "Barometar demokracije" pokazuje da upravo Mađari i bivši sovjetski građani osjećaju najveću nostalgiju za 1989. godinom. Međutim, dok "1989. godina" za Bjeloruse i Ukrajince možda znači stari sistem, ona to zasigurno ne znači za Mađare. Za njih je to razdoblje Nemethove vlade koja je kasnih 1980-ih započela aktivni proces transformacije prema demokraciji i tržišnoj ekonomiji. Ta je transformacija bila prepuna proturječja, ali je imala poseban ekonomski i socijalni dinamizam, s visokim očekivanjima i velikim optimizmom u pogledu modernizacije i vesternizacije Mađarske. Antallova je vlada ranih 1990-ih prekinula ili bar usporila taj proces. Zato je za Mađarsku riječ o pretjeranoj simplifikaciji ako se godina 1989. i Nemethova vlada asociraju s ranijim autoritarnim režimom, kao što se ni 1990. godina i Antallova vlada ne mogu asocirati s potpuno demokratskim režimom, budući da su donijeli otklon od demokratizacije i širenja tržišta. Mađarski su građani osobito smatrali da su se njihova politička situacija i perspektive demokracije pogoršale između 1991. i 1992., kad je otklon od procesa demokratizacije postao sasvim očigledan (vidi Tablicu u prilogu).

Neiskorišteni modernizacijski potencijali

Tu nije riječ o legendarnom pesimizmu Mađara, nego o njihovoj realističnoj ocjeni, u kojoj je razočarenje rezultat visokih očekivanja i jadne zbilje. Mađarska je 1980-ih imala značajan potencijal modernizacije i Mađari su s pravom osjetili da ih Antallova vlada nije ispravno i optimalno iskoristila. Dogodio se politički preokret prema drugom ekstremizmu, od kadarističke "meke diktature" ka blagom desnom autoritarizmu ili tradicionalnom konzervativizmu, koji je frustrirao sve one koji su se zalagali za modernizaciju i vesternizaciju. Kasno 19. stoljeće i međuratna Mađarska stopili su se za Antallovu vladu u jedinstven model, umjesto da se kao uzor uzmu postojeće političke strukture zapadnoevropskih država. Antallova je vlada također u političkom životu oživjela ulogu religije - prvenstveno katolicizma kao nove-stare kvazi-državne religije, iako većina Mađara ima sekularne običaje i vrlo je slabo povezana s religijom. Mađari obično ne odlaze u crkvu, ili to čine vrlo rijetko, a sasvim sigurno se protive političkoj ulozi crkve i vrlo su rezervirani prema njezinoj obrazovnoj ulozi.

Preokret unazad prema tradicionalizmu-konzervativizmu i ponovna pojava tradicionalne mađarske političke klase s njenim karakterističnim ponašanjem, simbolima i mentalitetom uzdrmali su narodni optimizam. To je dovelo do erozije popularnosti desne koalicijske vlade kao i samih koalicijskih stranaka. Vladajući Mađarski demokratski forum (MDF) prošao je kroz niz rascjepa između umjerenih tradicionalnih konzervativaca i ekstremno desnih nacionalpopulista (Antall protiv Csurke). Porast otvoreno antievropskog populističkog nacionalizma unutar hegemonističke stranke zasigurno je naškodio reputaciji i slici Mađarske. Antall kao donedavni premijer i njegovo okružje nevoljko su se odvojili od ekstremne desnice; sve do danas postoje stanovita preklapanja između MDF-a i ekstremističkih stranaka što su iz njega proizašle. Stoga raskid matičnoga tradicionalnog konzervativizma s ekstremno desnim antievropskim populizmom nije za mađarske birače bio dovoljno uvjerljiv i vjerodostojan.

Između 1990. i 1994. mađarski se stranački sistem šestoro glavnih parlamentarnih stranaka promijenio do neprepoznatljivosti. Vjerodostojnost vladinih stranaka značajno je opala, dok je popularnost opozicijskih stranaka narasla (što je napokon jasno potvrdio i prvi krug izbora). Proljetni izbori 1994. ključni su za mađarski razvoj. Drugi slobodni izbori možda su čak i važniji nego prvi: oni su posvuda test demokracije, koji treba pokazati je li moguća glatka i mirna smjena vlade izborima. U tom smislu, drugi izbori mogu se smatrati "prvim" doista slobodnim i demokratskim izborima s potpuno razvijenom stranačkom konkurencijom. Mađarska je bila relativno stabilna i četiri je godine imala istu vladu, no za tu jedinstvenu karakteristiku u cijeloj srednjoevropskoj regiji platila je visoku cijenu. U te četiri godine stvorio se duboki jaz između legalne i političke legitimnosti vlade. Mađarska je također propustila promijeniti svoju tranzicijsku političku elitu. U drugim zemljama regije oko 70 posto parlamentarnih zastupnika promijenjeno je na svakim izborima, tako da su najmanje talentirani političari već odbačeni selekcijom - u nekim zemljama čak nekoliko puta.

Dimenzije promjene

Mađarsku političku transformaciju možemo na sljedeći način opisati predloženim kategorijama ili dimenzijama:

a) Strukturni problemi: Srednjoevropske su zemlje razvile posebnu mješavinu autoritarnih i demokratskih tradicija s dugim autoritarnim razdobljima i kratkim opetovanim reformskim ciklusima demokratizacije. Državni socijalizam nije u tim zemljama bio strani element: samo je pojačao i orijentalizirao dugotrajne autoritarne tradicije. Najnovija demokratizacija mora prekinuti s tim autoritarnim tradicijama i tendencijama de-evropeizacije. Negativno se nasljedstvo sastoji u pomanjkanju demokratskih institucija i političke kuture.

b) Tranzicijski problemi: Kratko razdoblje demokratske tranzicije bilo je preopterećeno prevelikim brojem simultanih transformacija, od kojih su se neke uzajamno pojačavale, a neke slabile. Duboka socioekonomska kriza zacijelo otežava političku transformaciju, a neizbježne strukturne promjene u privredi neminovno proizvode još više socijalnih problema (nezaposlenost) koji pogoršavaju političke uvjete te čak mogu ugroziti proces demokratizacije ako dođe do porasta masovnog nezadovoljstva i ekstremno desnog populizma. Međutim, glavni je problem nedostatak političkog iskustva, vladalačke vještine i evropske orijentacije. Tranzicijska politička elita vratila se tradicijskom provincijalizmu, a to odgađa temeljne promjene privrede i društva. Za Mađarsku su rane 1990-e postale godine izgubljenih prilika.

c)Sistemski problemi: Novi je sistem uspostavio demokratske političke institucije, ali je svojim prvim režimom također odstupio od linije demokratizacije. Dosad je stvorio samo "stranačku" demokraciju, tj. demokraciju samo za stranačke elite. Unutar tih elita dominirala je "tiranska većina" vladajućih stranaka. Ona se temeljila na jednostavnoj parlamentarnoj većini koja se između 1990. i 1994. smanjila s 60 na 51 posto. Temeljne demokratske vrijednosti kompeticije i participacije kršene su i nipodaštavane, a proces demokratske institucionalizacije jedva je dostigao sferu organiziranih interesa i civilnog društva. Nove sistemske probleme možemo u njihovoj strukturnoj dimenziji opisati terminom "autoritarna obnova", a u tranzicijskoj dimenziji terminom "političko bjesnilo". Makropolitika i vlada kao njezina vodeća institucija pokušali su organizirati politički monopol nad drugim političkim i socioekonomskim akterima, te uspostaviti novi poredak u kojem bi vladajuća stranka imala socioekonomsku klijentelu na "talijanski" način.

d) Situacijski problemi: Zapad se morao suočiti s vlastitim problemima i zaboravio je obećanja u pogledu Srednje Evrope. Evropska unija dosad je bila nesposobna da razvije Veliku strategiju za Srednju i Istočnu Evropu s diferenciranim pristupom za različite zemlje u skladu s njihovom "spremnošću za Evropu". Tako još uvijek prevladava pretjerano uopćavanje. Uski ekonomski interesi malih društvenih grupa u Evropskoj uniji često određuju njezinu politiku prema uvozu roba iz mladih demokracija; kratkoročno razmišljanje dominira nad strateškim. Nadajmo se da će se taj stav znatno promijeniti nakon konsolidacije maastrichtskog procesa u Evropskoj uniji.

Rezimirajući, možemo reći da je u Mađarskoj između 1990. i 1994. sraz između tradicionalističkih i modernizatorskih političkih i društvenih aktera rezultirao igrom negativne sume, u kojoj su svi gubitnici. Međutim, gledajući povijesno i politički, istinski gubitnici su tradicionalističko-konzervativne, antievropske populističke snage koje su u protekle četiri godine izgubile tlo u korist demokratske ofenzive novih, obrazovanih i urbaniziranih snaga koje teže evropeizaciji.

Postoje realistične osnove za nadu da će Mađarska nakon izbora 1994. ponovo zadobiti svoj modernizacijski potencijal i započeti istinski socioekonomski oporavak u okviru procesa evropeizacije. Mađarska je znatnim dijelom modernizirano društvo, no ipak je socioekonomska i politička cijena za četverogodišnji izlet u *Slavnu prošlost* (koje nikad nije bilo) previsoka.

Barometar demokracije

Ocjena političkog sistema na skali između 0 i 100 (izvor: Fessel, u Magyar Hirlap, 7. srpnja 1993.)

Zemlja	prije 1989.	1992	perspektiva za 1997.
Mađarska	68	43	72
Češka	28	70	85
Slovačka	47	57	78
Poljska	42	56	69
Bjelorusija	60	35	46
Ukrajina	55	25	49

(IZVOR: ATTILA AGH: "After four years - the genaral situation in Hungary in 1994", Budapest papers on democratic transition, Nr. '79, 1994.)

Piše: Nenad ZAKOŠEK

U slijepoj ulici

U slijepoj ulici U slijepoj ulici U slijepoj ulici U slijepoj ulici U slijepoj ulici U slije

Rezimirajući, može se reći da je bilanca demokratske transformacije u Hrvatskoj slabija nego u bilo kojoj drugoj srednjoevropskoj postsocijalističkoj zemlji (a valja se nadati da nam kriterij za usporedbu kvalitete demokracije neće postati istočnoevropske ili balkanske zemlje poput Rumunjske, Albanije ili Srbije)

Ovih se dana navršavaju četiri godine otkako su u Hrvatskoj provedeni prvi slobodni parlamentarni izbori i konstituiran prvi višestranački Sabor. Četiri godine tvore jedan uobičajeni parlamentarni ciklus i primjereno su razdoblje za izradu političkih bilanci. U Hrvatskoj je, doduše, prvi višestranački parlament uživao samo dvogodišnji mandat, a na prijevremenim je izborima u kolovozu 1992. i veljači 1993. izabran drugi postkomunistički saziv Sabora. Unatoč tome, četverogodišnje razdoblje nakon prvih slobodnih izbora čini se primjerenim da se pokuša odgovoriti na jednostavno pitanje: kakvi su rezultati demokratskog prevrata u Hrvatskoj?

Obećanja za kratko pamćenje

Začudo, bar po onome što pokazuju hrvatski mediji, to se pitanje danas u Hrvatskoj rijetko postavlja. Čini se da je zaboravljeno demokratsko obećanje prvih slobodnih izbora, a politički je diskurs usredotočen na druga pitanja. Taj zaborav najjasnije se iskazuje u semantičkoj preinaci koju je službena politika izvršila u obilježavanju prvih slobodnih izbora: mirni hrvatski demokratski prevrat, utjelovljen u formiranju višestranačkog Sabora, preimenovan je u Dan državnosti. Na simboličkoj razini time je učinjena odlučna zamjena perspektive: primat ne uživa uspostava demokracije u Hrvatskoj, u kojem je pothvatu i državno osamostaljenje Hrvatske nužan i logičan korak (zato što se drukčije demokracija u Hrvatskoj nije dala braniti od prijetnje velikosrpskog nacional-komunizma i destruktivnog potencijala staljinističke vojske), nego se i demokratski prevrat vidi tek kao sredstvo stvaranja samostalne hrvatske države. Iz takve promjene perspektive često slijedi lapidarna teza: dok hrvatska država nije do kraja sigurna (tj. dok traje rat i okupacija, dok postoji velikosrpska prijetnja itd.), ne može u Hrvatskoj ni biti pune demokracije. Četverogodišnja bilanca političkog razvoja u Hrvatskoj nakon demokratskog prevrata uglavnom je sukladna naznačenoj semantičkoj redefiniciji zbilje.

Izigrani konsenzus

Ponajprije, u Hrvatskoj je zanemaren i izigran vrlo visok stupanj nacionalnog konsenzusa koji je postignut u prvom razdoblju nakon demokratskog prevrata. Ubrzo nakon izbora sve važnije hrvatske stranke uspostavile su suglasnost da se demokratsko ustrojstvo Hrvatske može braniti samo očuvanjem političke autonomije Hrvatske, što se isprva htjelo postići konfederalnim preuređenjem jugoslavenske države, da bi se tek nakon srpske blokade te solucije proklamirala potpuna nezavisnost kao cilj. Međutim, propuštena je prilika da se taj politički konsenzus (koji je izuzetna pojava u novijoj hrvatskoj povijesti) iskoristi za konsenzualnu izgradnju osnovnih proceduralnih pravila političkog života kao i za pokušaj da se za taj konsenzus pridobije bar dio hrvatskih Srba. Umjesto toga, HDZ je u većini temeljnih ustavnih i političkih pitanja nametnuo svoja rješenja, koja u mnogim aspektima ne jamče nepristrano funkcioniranje institucija (prisjetimo se samo pitanja izbornog sistema, sastava izbornih komisija, institucionalnih mehanizama za izbor i smjenu sudaca, upotrebe predsjedničkih i vladinih uredbi itd.). Time je znatno otežana demokratska stabilizacija u Hrvatskoj, a hrvatske su političke institucije ostale bez legitimnih predstavnika bar jednog dijela Srba.

Nakon osvajanja vlasti **HDZ** je nizom svojih simboličkih poteza (valom preimenovanja ulica i trgova, toleriranjem uklanjanja ili uništavanja spomenika partizanskom pokretu u Hrvatskoj, bagatelizirajućim govorom o ustaštvu i **NDH**, uz prešutno prihvaćanje javnog korištenja njihovih simbola) usmjerio dominantni politički diskurs prema prošlosti i time inicirao duboku polarizaciju hrvatske javnosti. Odbacivanjem komunističkog antifašizma, umjesto njegova kritičkog vrednovanja, te površnim izjednačavanjem ustaškog i komunističkog režima, pokušalo se, zapravo, izvršiti prešutnu (a u dijelovima **HDZ**-a i sasvim otvorenu) rehabilitaciju ustaško-fašističkog nasljeđa u Hrvatskoj, da bi se onda licemjerno pozivalo na "nacionalno pomirenje". No učinak takvog postupka nije bilo prevladavanje prošlosti, nego upravo novo robovanje njoj i političkim podjelama nastalim u jednom drugom povijesnom kontekstu. Zarobljenost prošlošću proizvela je posvemašnju blokadu političke imaginacije i nesposobnost za artikulaciju novih problema, o čemu najbolje svjedoči feljtonski diskurs u medijima i teme koje njime dominiraju.

Deblokada političke imaginacije u Hrvatskoj nije, dakako, moguća bez okončanja simboličkog građanskog rata, prije svega na razini odnosa među ljudima: doista je nužno da "unuci partizana i ustaša" (kako se to patetično kaže u vladajućem političkom diskursu) danas ravnopravno sudjeluju u društvenom i političkom životu, ali upravo ne kao "unuci" nego u svojim današnjim ulogama. Pretpostavka za to je, međutim, sposobnost neiskrivljenog, nemitološkog suočavanja s prošlošću, pa dakle i vrednovanja ustaštva i komunističkog antifašizma u vlastitom kontekstu. Tek iz reflektirane povijesne svijesti može proizaći politička imaginacija okrenuta prema problemima današnjice i budućnosti.

Institucionaliziranje političkog monopola

Umjesto da je početni nacionalni konsenzus u Hrvatskoj iskorišten za stabilizaciju demokracije (kao što je to učinjeno, primjerice, u Sloveniji), HDZ je osvajanje vlasti upotrijebio za postupno stabiliziranje svoga političkog monopola i onemogućavanje ravnopravne političke konkurencije. Svugdje se nastojalo trenutnu političku prednost pretvoriti u institucionaliziranu privilegiju: koncentracijom i centralizacijom vlasti u rukama vrha egzekutive (na uštrb kontrolne funkcije Sabora kao i djelotvorne lokalne samouprave); izravnom kontrolom državnih medija, političkom pristranom privatizacijom (slučaj *Slobodne Dalmacije*) i otežavanjem rada nezavisnih medija (što uključuje i odgodu zakonske regulacije privatnih elektronskih medija); politizacijom vojske i primjenom političkih kriterija u popunjavanju njezine zapovjedne strukture; onemogućavanjem političkih neovisne pozicije sudstva; napokon, podržavljenjem znatnog dijela ekonomije te stvaranjem specifične klijentele vlasti, bilo među onima koje vlast izravno postavlja na upravljačka mjesta u državnoj ekonomiji i upravnom aparatu, bilo među onima koji u procesu privatizacije imaju privilegiranu poziciju.

Rezimirajući, može se reći da je bilanca demokratske transformacije u Hrvatskoj slabija nego u bilo kojoj drugoj srednjoevropskoj postsocijalističkoj zemlji (a valja se nadati da nam kriterij za usporedbu kvalitete demokracije neće postati istočnoevropske ili balkanske zemlje poput Rumunjske, Albanije ili Srbije).

Uzroci negativne demokratske bilance

Čime se može objasniti ovako negativna bilanca političkog razvoja u Hrvatskoj nakon mirnoga i obećavajućeg prevrata u proljeće 1990? Kako to da je danas Hrvatska po kvaliteti demokratskoga života nedvojbeno iza zemalja koje su 1990. bile u znatno lošijem položaju, poput Češke i Slovačke? Odgovor na to pitanje mora uzeti u obzir kako očiglednu slabost demokratskih potencijala u Hrvatskoj (što možda 1990. nije bilo toliko jasno), tako i nepovoljne izvanjske uvjete demokratske stabilizacije.

Slabost društvenog i političkog potencijala za razvoj demokracije došao je do izražaja u nizu momenata.

Temeljna prepreka demokratizacije u Hrvatskoj svakako je bio duboki etničko-politički rascjep, koji je bio prisutan znatno prije izbora u proljeće 1990.: istraživanja javnog mnijenja jasno su pokazala da se hrvatsko-srpski politički konsenzus u Hrvatskoj raspao prije izbora, i da su hrvatska većina i srpska manjina bile duboko polarizirane u dva etnička korpusa oprečnih političkih i ideoloških stavova. Taj je rascjep bio posljedica tektonskih političkih poremećaja što su u drugoj polovici osamdesetih razdirali Jugoslaviju, prije svega uspona srpskoga nacional-komunističkog masovnog pokreta, te paralize službene hrvatske politike spram tog fenomena. Rascjep je uvelike determinirao kako ishod hrvatskih izbora tako i kasniju radikalizaciju hrvatsko-srpskog sukoba do pobune i rata. To ne znači da je već u proljeće 1990. rat bio neizbježan, ali je svakako bio vrlo vjerojatan.

Drugi značajan moment bila je slabost komunističkih reformista u Hrvatskoj. Za razliku od, primjerice, Slovenije ili Mađarske, gdje su reformisti u komunističkoj partiji odnijeli prevagu već 1988. te su započete političke reforme koje su rezultirale demokratskom preobrazbom u suglasju sa svim relevantnim opozicijskim snagama (a u Sloveniji i pravovremenim otporom velikosrpskoj i armijskoj prijetnji), u Hrvatskoj je pobjeda reformista došla kasno i ostala je vrlo površna. Glavnina aparata na koji se reformističko komunističko rukovodstvo oslanjalo u izborima 1990. ostala je neprijateljski raspoložena prema demokratskim promjenama. U kratkom prijelaznom razdoblju prije izbora opozicija je ostala isključena iz bitnih političkih odluka (nije bilo institucije "okruglog stola" vlasti i opozicije). Posljedica takve situacije bilo je i ubrzano raslojavanje tek parcijalno reformiranog SDP-a nakon izgubljenih izbora i njegova rapidna politička marginalizacija.

Treće, u danoj je političkoj situaciji izbornu pobjedu izborio populistički nacionalni pokret, no nakon izbora se pokazalo da je njegov unutrašnji karakter značajna zapreka konsolidiranju demokracije. HDZ-ov populizam, sa svojom usredotočenošću na karizmatskog političkog vođu i autoritarnim obrascem mobilizacije, nije se do danas bitno promijenio, unatoč deklarativnim zahtjevima njegovih čelnika da se transformira u "normalnu" konzervativnu stranku.

Četvrti bitan moment bila je nesposobnost i nezrelost većine opozicijskih snaga. Opozicija nije značajnije utjecala na vlast prije prvih slobodnih izbora, niti je uspjela organizirati snažan i relativno jedinstven demokratski koalicijski blok, poput Građanskog foruma u Češkoj ili Demosa u Sloveniji. Kasno formirana i slabo organizirana Koalicija narodnog sporazuma, koja je imala pretenziju da u Hrvatskoj zauzme to mjesto središnjeg opozicijskog bloka, nije stoga mogla imati više od marginalne političke uloge. Slabost opozicijskih stranaka svakako je i nakon izbora značajno usporila razvoj demokracije.

Nepovoljne izvanjske okolnosti dodatno su otežale stabilizaciju demokracije. To je, prije svega, bila višegodišnja ekspanzija velikosrpskog nacionalizma, koja je izazvala agresiju na Hrvatsku i rat. Taj je izvanjski moment svakako najviše pridonio snazi i dugotrajnosti hrvatskog populizma. Pored toga, za razvoj demokracije izrazito je nepovoljna bila i nesposobnost Evrope, SAD i međunarodnih organizacija da učinkovito interveniraju u postjugoslavenskom sukobu te osobito da zaustave velikosrpski ratni stroj. Politička paraliza i odsustvo principijelne politike Zapada pothranjivali su u Hrvatskoj izolacionistički i ekstremistički populizam.

Kraj HDZ-ovog monopola?

Naposljetku, kakav se politički razvoj u Hrvatskoj može predvidjeti? Četverogodišnja bilanca demokratizacije ipak nije potpuno negativna. Logikom svakog populizma u uvjetima "normalizacije", HDZ je doživio svoje unutrašnje rastakanje koje se posljednjih mjeseci pretvorilo u akutnu krizu i otvorene rascjepe, što će se vjerojatno nastaviti i u vremenu koje dolazi. Istovremeno je u posljednje dvije godine došlo do postupnog sazrijevanja opozicije: prije svega do jačanja liberala kao glavne opozicijske stranke te formiranja značajne regionalističke opozicije. To je još uvijek vjerojatno nedovoljno za odlučne političke promjene u Hrvatskoj, no ipak nagovješćuje mogućnost demokratske konsolidacije. Napokon, formirali su se i stabilizirali veliki organizirani interesi, poput velikih sindikalnih centrala i udruge poslodavaca, koji su se bar djelomice emancipirali od populističkog političkog tutorstva i koji će ubuduće značajnije utjecati na političku dinamiku.

Ima dakle razloga za očekivanje da će iduće četverogodišnje razdoblje biti plodnije za razvoj demokracije no ovo koje je iza nas.

Deblokada političke imaginacije u Hrvatskoj nije, dakako, moguća bez okončanja simboličkog građanskog rata, prije svega na razini odnosa među ljudima: doista je nužno da "unuci partizana i ustaša" (kako se to patetično kaže u vladajućem političkom diskursu) danas ravnopravno sudjeluju u društvenom i političkom životu, ali upravo ne kao "unuci" nego u svojim današnjim ulogama

Učimo od klasika - Žižek za početnike!

Velika demokracija i mali narodi

Nama se kao spasonosni model nudi višestranački sistem uz retardiranu ideju da oni koji su jednom izabrani na "demokratskim izborima" imaju kasnije pravo raditi što žele!

Kad je svojevremeno na redovnoj mjesečnoj press-konferenciji F.T. gospodu književnike i fariseje (koji su tražili njegovu ostavku) optužio da ne razumiju smisao demokracije istog tjedna je u *Danasu* to objasnio i ustavopisac **Smiljko Sokol**.

Ovih dana dobar prijatelj Predsjednika (&) hrvatskog naroda **Carl Gustaf Ströhm** uvjerava nas da *"jednom u četiri-pet godina mali čovjek zadobije vlast za trenutak: kada na biralištu zađe iza zavjese, pa može svoj križić staviti uz naziv ove ili one stranke..."* Istovremeno kandidat za predsjednika Sabora "akademik" **Nenad Mihanović** tvrdi da je *"tajno glasanje boljševičko nasljeđe, te da je javno glasovanje najviši domet demokracije"*! Ne čudi toliko bliskost njihovih shvaćanja koliko samo shvaćanje demokracije kao glasačke kutije, institucije koja se konzumira samo jednom, a ne svakodnevno, živog procesa! No činjenica je da nam svakodnevno iskustvo govori kako svim time i ne bi trebali biti odveć iznenađeni.

KALIF NAMJESTO KALIFA

Slavoj Žižek kaže da je *"demokracija onaj oblik vlasti u kojem narod ne vlada"* - činjenica da onaj koji vlada naziva svoj oblik vladavine "vladavinom naroda" najbolji je pokazatelj da narod "u stvari" ne vlada. U socijalističkoj samoupravnoj demokraciji bilo je jasno da umjesto naroda vladaju republičke polit-birokracije.

Je li uopće nužno postaviti pitanje tko umjesto naroda vlada demokratskom Hrvatskom?

Tuđmanov obračun na **Saboru HDZ**-a nikog se nije dojmio kao posebno demokratičan! Podsjeća je to na partijske obračune - samokritika, posipanje pepelom po glavi u stilu "žao mi je, nisam ni znao da su me kandidirali"! **Franjo Tuđman** govori o jedinstvu - *"na saboru HDZ-a je pobijedilo jedinstvo!"* - ali nužno je postaviti pitanje na kojoj stvarnoj osnovi? Jedinstvo u čemu, osim pukog održavanja na vlasti!? Istovremeno, svako "jedinstvo" temelji se na nekom isključivanju! Tako je na Saboru **HDZ**-a "jedinstvo pobijedilo" micanjem "ljudi iz barake".

Činjenica da su i **Šeks** i **Mesić** u javnim nastupima tvrdili kako frakcije ne postoje bila je najbolja potvrda da postoje - no svi su pretendirali na poziciji autentičnih predstavnika - razlike su se predstavljale kao razlike među ličnostima, a sukobi personalizirali... Tako je i u trenutku razlaza **HDZ** za **Manolića** govorio da je "neposlušan", da "ne provodi zacrtanu politiku", kao da je riječ o sitnim nestašlucima!

Nastanak **HND**-a u potpunosti dokazuje tvrdnju analitičara da se u Hrvatskoj čitavo demokratsko polje definiralo unutar **HDZ**-a. Druge stranke nemaju nikakvog utjecaja. One mogu predlagati ili buniti se, ali ništa ili gotovo ništa što rade ne utječe na stvarnu politiku. Njihovi prijedlozi, savjeti, komentari, protesti ne mogu presudno utjecati na rješavanje bilo kojeg problema... Činjenica da Vrdoljakova TV tako marljivo prenosi sva saborska zasjedanja najbolji je pokazatelj da je vlast sigurna kako se tamo ne može dogoditi ništa stvarno opasno, nešto što bi iskoračilo iz ispraznog rituala kojim se mjestimično uveseljavaju TV gledaoci prije *Santa Barbare*. Mada su aktualne saborske smicalice zabavne ne treba od njih previše očekivati jer se sve odluke donose negdje drugdje - Sabor nema nikakve stvarne moći!

Činjenica da političke stranke gotovo uopće ne funkcioniraju, da se pojavljuju samo u predizbornim periodima (tako sadašnja stranačka aktivnost HSLS-a, HSS-a, SDU-a... može biti shvaćena kao početak predizborne trke u mogućim izvanrednim izborima!) ne mora nužno biti shvaćena kao tragična te sad inzistirati na stvaranju jakih partija, i pouzdavati se u **HND** kao u dobru vilu!

Tragika našeg položaja je u tome da se u trenutku kad je na Zapadu kriza stranačke demokracije tema dana, kad se problematiziraju različiti načini drugačijega artikuliranja društvenih interesa, nama kao spasonosni model nudi višestranački sistem uz retardiranu ideju da oni koji su jednom izabrani na "demokratskim izborima" imaju kasnije pravo raditi što žele!

Jednostavna rekapitalizacija i uvođenje višestranačkog parlamentarnog sistema ne razrješavaju problem postsocijalizma. Nije riječ o tome da nužno moramo proći sve faze koje je razvijeni Zapad već prošao, jer smo suočeni s istim problemima kao i ostatak razvijenog svijeta (ekonomska kriza, ekološka katastrofa, ratovi, glad,..), samo u još žešćem, gorem i oštrijem obliku!

Slavoj Žižek napominje kako ekološka kriza stavlja pod znak pitanja pojam državne suverenosti - Černobil ne poznaje granice, uništavanje tropskih kišnih šuma direktno pogađa čitav svijet... tj. zahtijeva nove oblike socijalnog dogovora unutar država i solidarnosti izvan stranačkih razlika. Na drugoj su strani različiti oblici međunarodne suradnje. Postojeća se kriza ne može riješiti tradicionalnim ekonomskim i političkim modelima odlučivanja!

Tu na scenu dolazi problematika civilnog društva u različitim organizacionim oblicima, novim društvenim pokretima koji se ne daju uklopiti u tradicionalnu logiku političkih stranaka.

DEMOKRACIJA - TRUBADUROVA DAMA

U postsocijalističkoj Hrvatskoj ideološki aparat stranke na vlasti prikriva da postoji konflikt između državno-partijskog aparata i stvarnih interesa demokratskih snaga, stanovništva i privrede. Ta se suprotnost pokušava razrješiti na tradicionalni - totalitarni - način: kreiranjem i jačanjem nacionalno-populističke baze (Pokret, inzistiranje na jedinstvu, *nije trenutak, strpljenja...*) i proizvodnjom dežurnih krivaca - *"stranih elemenata koji nagrizaju živo tkivo nacije"*!

Inzistiranje na nacionalnom jedinstvu ima za cilj blokirati razvoj civilnog društva, očuvati organsko jedinstvo, izbjeći opasnost liberalizma, opasnosti nastanka nekog otvorenog prostora koji ne bi bio sapet u mrežu korporativnih odnosa... U toj su logici, kao što smo vidjeli, antisemitizam, antiintelektualizam, nacionalna i ideološko-politička isključivost nužni konstitutivni elementi a ne greška ili pojedinačni ekscesi.

HDZ-ov sistem postavlja "Demokraciju", kao i "pravnu državu", na poziciju trubadurove Dame - nedostižnog Ideala! - pri čemu je služenje Idealu ustvari odlaganje konačnog, strašnog, traumatičnog susreta - izbjegavanje neugodnog trenutka konačne realizacije.

Često se barata frazama tipa *"Demokracija da - razdor ne!"* ili *"nismo protiv kritike, ali neka bude konstruktivna a ne destruktivna"*, kao da se što dovede u pitanje monopol partije na vlasti ne bi automatski bilo označeno kao "destruktivno", "antidemokratsko", "podrivačko"... Riječ je o omiljenom Žižekovom vicu kojim objašnjava paradoks praznog razreda, skupa bez članova. Riječ je o tipičnom argumentu ljubomornog muža koji na ženinog ljubavnika reagira riječima: *"Mogao bih prihvatiti da moja žena ima ljubavnika, ali to da si je izabrala takvog ispraznog bezvezjaka je zbilja nepodnošljivo..."* Kao da svaki ljubavnik ne bi bio proglašen ispraznim bezvezjakom: takvim ga čini sama činjenica da ga je supruga izabrala za ljubavnika! *"Oštra, radikalna demokratska kritika koja nije destruktivna, koja ne znači potkopavanje"* ekvivalent je "prihvatljivom ljubavniku"! Ono što se pripisuje subjektu - neprijatelji, jugonostalgičari, vještice, politički amateri... posljedica je njihovog statusa kritičara!

Kad **HDZ** napada različite opozicionare, organizacije, čak i nastavnike u štrajku, kao ekstremiste koji "objektivno" "služe neprijatelju" (špijuni UDBE, agenti-provokatori, iredentisti, masoni, vještice...) teži se stvaranju pakta između vlasti i naroda u kojem će političari i dalje imati slobodu da "rade što žele" bez prevelikog uplitanja sa strane, u kojem će se "narod" i dalje *"voziti u BMW-ima preko svojih predstavnika"*!

No službena retorika, recimo o opasnosti "regionalizma", ne vidi da je normativni okvir "unitarnog hrvatstva" onaj koji pojedince, regije, nacionalne manjine, političke i socijalne ili spolne skupine, vodi u ekscese jer blokira puni razvoj na razini civilnog društva. Zahtjevi za "čvrstom rukom" neće riješiti probleme regionalnog razvoja, integracije UNPA, položaja manjina itd. Upravo suprotno. To je moguće samo razvojem civilnog društva.

S obje strane, i "državne" (zbog straha od "otvorenog prostora") i "alternativne" (zbog naivnog idealizma) često se zaboravlja činjenica da je "civilno društvo" otvoreno polje na kojem su moguće različite pozicije i opcije. "Civilno društvo" ne znači samo "lijeve" tendencije već i "desne"; ekologe ali i "moral mayority"; mirovnjake ali i radikalne nacionaliste; borce za ljudska prava i desne populističke pokrete; feministkinje ali i *pro-life*, **Hrvatski populacijski pokret** ili čudnu opciju nacionalnih feministkinja (**Kareta, NONA**) itd. Kako kaže **Slavoj Žižek**: *"Civilno društvo nije idilična grupa boraca za ljudska prava, već od državno-političke sfere relativno nezavisno polje na kojem se izražavaju društveni antagonizmi"*!

Potrebno je shvatiti da jedinstvo nije moguće, a ni potrebno, doseći, ostvariti. Moramo se naučiti živjeti s razlikama - umjesto nametanja "jedinstva" trebaju se dogovoriti, uspostaviti zajednička pravila igre koja uvažavaju same razlike...

Nisu nam potrebni pozivi za "sabijanjem redova" i "jedinstvom" već demokratska diferencijacija. Stoga je Manolićev odabir riječi "diferencijacija" vrlo dobro pogođen! Konačno je trebalo ispitati da li su **Šeks i Mesić**, **Manolić** i **Glavaš**... stvarno članovi iste stranke? I još više, za što se stvarno zalažu. Što stvarno čine, a što je samo retorika? Bez te javne diferencijacije demokratska javnost će se nužno pitati da li je sve samo maska? Dogovorena igra iz predsjedničkog kabineta? Da li svi igraju istu igru?

Isto kao i vlast, opozicija (SDU, HSLS, HSS, IDS, HSP...) i naizgled "kašasto" gibanje "alternativnih" skupina i organizacija (žene, ekolozi...) moraju jasno razbiti "jedinstvo" i javno priznati unutarnje razlike - takvom "diferencijacijom", bez čistki i međusobnih diskvalifikacija, stekli bi maksimum vjerodostojnosti, i tek bi to bilo osnova pravog pluralizma.

Naša liberalna politika - od stranaka preko sindikata do raznih građanskih i alternativnih grupa i pokreta - ne smije se više uloviti na ratnu retoriku **HDZ**-a prema kojoj "sada nije vrijeme" odnosno "sama opstojnost Hrvatske je u pitanju" pa nam je potrebno jedinstvo... jer upravo sadašnja politika izaziva nove probleme, održava stanje ni rata ni mira i produbljuje društvenu, političku, ekonomsku, i kulturnu krizu...

Ako je **HDZ** govorio kako nije i ne može biti za bilo kakvu Jugoslaviju, onda im tu istinu treba grubo vratiti u lice - ni mi nismo i ne možemo biti za bilo kakvu Hrvatsku! Opozicija treba postaviti jednoznačne uvjete i beskompromisno na njima ustrajati. Ako to nije u stanju nisu krivi ni "objektivni uvjeti" ni "vanjski pritisci" već njena vlastita nedosljednost.

Ovako, poput **Miloševića**, sada **Tuđman** i **HDZ** lomi jednog po jednog razjedinjenog neprijatelja - prvo **Paraga** i **HSP**, zatim **Cesar** i demokršćani, **DA**, **IDS, HSS**... uz pasivizaciju stanovništva teorijama zavjere i opravdanjem ratom...

POVRATAK NEPRINCIPIJELNE KOALICIJE

Potrebno je stvoriti široku frontu na najširem konsenzusu otvaranja polja sloboda, ljudskih i građanskih prava, obrane i širenja prostora demokratske javnosti, širenja slobodnog prostora za slobodnu artikulaciju različitih, čak međusobno suprotstavljenih, zahtjeva i interesa...

Tu ne bi bila riječ o "neprincipijelnoj koaliciji" - upravo suprotno! - jer bi (možda po prvi put!) bila riječ o aktivnosti organiziranoj s jasnim i jednoznačnim ciljem!

Sve sile civilnog duštva, trebaju pritisnuti stranku na vlasti organiziranim pritiskom u smjeru konačnog stvarnog političkog pluralizma, ekonomske liberalizacije, vrijednosti civilnog društva (ljudska prava, prava manjina, ekologija...). Pošto je deklarativno i sama stranka na vlasti za isto (nitko neće ustvrditi da je protiv!) treba to shvatiti doslovno i reći da na najširoj fronti surađujemo na ostvarivanju proklamiranih ciljeva. Jednostavno - tražimo da ostvarite ono što se na izborima obećali!

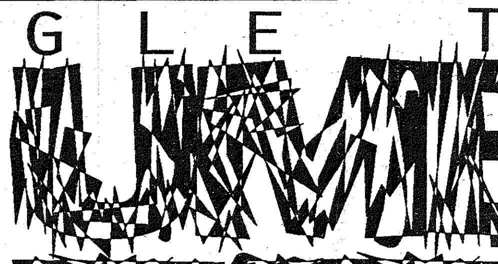
Tu nema prikrivenih "želja" (obnova Jugoslavije, separatizam itd.) već samo jasnih i jednoznačnih zahtjeva koji moraju biti ispunjeni, iza kojih se ne skriva nikakav "višak". Pri tom je nužna apsolutna otvorenost, javnost i legalnost djelovanja. **HDZ**-ovska paranoja biti će najviše pogođena ako se, suprotno aktualnim i tako omiljenim teorijama zavjere, ništa ne skriva!

Stanovništvo pritisnuto apatijom, indoktrinirano cinizmom i mišlju (iskustvom?) da je vlastitom političkom akcijom nemoguće išta promijeniti, da je sve "već odlučeno", potrebno je trgnuti iz tog dogmatskog drijemeža i uspostaviti kao aktere političkog procesa. Zajednički interes različitih skupina (nacionalnih, vjerskih, političkih, aktivističkih...) je u obrani i jačanju građanskih sloboda i prava. Dosadašnji "alternativci" ne smiju više pristajati na drugorazredni položaj!

Načinom svoga djelovanja država mora pogodovati načinima izražavanja civilnog društva. Ni rasprave ni odlučivanje o svim pitanjima društvenog života ne mogu biti zatvorene u uske krugove, pogotovo ne u ruke jedne osobe...

Što vlast više bude odbacivala zahtjeve grupa, skupina, odbora (Trg, kuna, stanari, denacionalizacija, profesori, sindikati...) to će više imati posla sa sve organiziranijom, čvršćim i masovnijim pokretom! Na kraju zahtjev neće biti da se ispune pojedini zahtjevi, već da se promijeni ona instanca koja ih ispunjava - sama vlast!

Dejan KRŠIĆ

Kritika "Poziva na budnost" koji ste zajedno s ostalim intelektualcima uputili javnosti, glasi: U vrijeme, u kojem više nema ni desnih, ni lijevih, u kojem više ne važe stare koordinate, to upozorenje pred ublažavanjem desno-ekstremističkih ideja ima u sebi nešto staromodno, arhaično. Jednom riječju, ovaj je proglas zalutao u vremenu. Kako odgovarate na takvu kritiku?

Takve opaske rezultat su jednog opasnog nereda koji vlada: s jedne strane povijesnih promjena koje upravo doživljavamo, a s druge neke vrste intelektualne i moralne indiferentnosti. Nesporno je da se današnja politička situacija ne može razumjeti uz pomoć evropskih kategorija "desni" i "lijevi", onako kako su se one upotrebljavale prije dvadesetak godina. Putovanja u Brazil šezdesetih godina i kasnije u Arginetinu jasno su mi pokazala da se većina političkih pokreta u Latinskoj Americi već onda nije mogla razumjeti kroz uobičajenu podjelu na "desne" i "lijeve". Situacija, koja mi se tada učinila sasvim neobičnom i originalnom, danas je uobičajena u čitavoj Evropi. Neposredno doživljavamo da tzv. lijeve partije zauzimaju pozicije, koje su ranije bile tipično desne, i obratno. Da navedem samo jedan primjer iz novijeg vremena: PDS, bivša komunistička partija Italije, podržala je odluku vlade da pošalje padobrance u Somaliju. Da mi je netko prije dvadeset godina rekao da će bivši komunisti biti suodgovorni za slanje vojske u bivšu talijansku koloniju, mislio bih da je to Science-fiction! Po meni je takav razvoj izuzetno interesantan fenomen, koji nijedanog intelektualca ne može ostaviti ravnodušnim. Ove nove situacije od nas zahtijevaju nove analize. No varamo se kada na temelju tog meteža donosimo zaključak da se sve promijenilo, da su sve ideje jednako vrijedne, da se ni pod kojim uvjetom ništa više ne smije odbiti. Politička pravila igre podrazumijevaju promjene. No to ne znači da nema nikakvih pravila, niti da se trebalo odreći toga da otkrivamo nova. Karte su drugačije raspoređene. To ne znači da su svi promijenili svoje osobine...

Na primjer?

Među današnjim skinheadsima, neonacistima i nacistima prošle generacije ne vidim nikakvu stvarnu razliku. Još uvijek isti oblik gluposti i naklonost zlu, ista mržnja prema drugima i ista želja za razaranjem. Jedina mala razlika jest u tome što su nacisti ubili na milione ljudi, dok su njihovi nasljednici dosada samo osakatili nekoliko desetaka ljudi. Stoga je dužnost nas kao intelektualaca da povučemo granicu između onoga što se može i onoga što se ne može trpjeti. Time što se potpisnici apela obavezuju da će odbijati suradnju u časopisima, radio iTV emisijama i razgovorima, koje će organizirati ljudi ekstremne desnice, oni ne uskraćuju suradnju svemu onome što se u svijetu promijenilo, niti onom što se mora smisliti iznova! Oni su samo izrekli svoj izbor da neće podržavati struje u kojima vide ugrožavanje demokracije.

Neki u ovoj obvezi vide netolerantan stav ili čak nastupanje jedne nove vrste makartizma...

Prigovaranje da se radi o makartizmu upravo je besmisleno. Ono što tako nazivamo, bila je - moramo se prisjetiti - službena politika razgraničenja, koja je mnoge pod običnom izlikom da su komunisti ili njihovi simpatizeri, lišila radnog mjesta, a druge je odvela u zatvor. Kako se, dovraga, mogu uspoređivati takve metode i korak potpisnika ovog proglasa? Taj korak predstavlja izbor - odbijanje našeg sudjelovanja na svakoj intelektualnoj, izdavačkoj ili medijskoj priredbi, koja je povezana s ekstremnom desnicom. Svatko ima pravo reći "ne" onome što ne voli.

I zbog jedno može

KO TO GOVORI!

[UMB]ERTO ECO

Ne želim upotrijebiti riječ "istina". Postoje samo mišljenja, kojima treba dati prednost. No zato ne treba odmah reći: "Ako se može dati prednost samo jednom mišljenju, onda je meni zapravo svejedno!" O ovoj razlici može ovisiti naš i tuđi život

"Dužnost nas kao intelektulaca da povučemo granicu između onoga što se može i onoga što se ne može trpjeti."

Znači li to da Vi već unaprijed odbijate svaku diskusiju ili svaki oblik raspravljanja s tim ljudima?

Naravno da ne. Ne vidim razloga da odbijem pravu diskusiju s gospodinom **Henze** ili gospodinom **Kunzom**, kakvo god mišljenje oni zastupali. Za to je dovoljno da se debata održi pod uvijetima koji će jamčiti njihovo časno ponašanje. To pretpostavlja jasno definirane prostorne i organizacijske datosti, inače se čovjek odjednom nađe u onome što ja nazivam situacijom "prisvajanja" ma kakva mišljenja da se tamo izraze. Ja sam potpisao taj manifest, koji uostalom ne sadrži nikakve aluzije na određene osobe ili situacije, jer se i Italiji dogodilo da su tzv. lijevo orijentirani intelektualci osobito članovi komunističke partije, sudjelovali na priredbama *Nove desnice*. Ta je grupa zatim svoje sudjelovanje na tim priredbama iskoristila da kaže: *"Vidite, nema više razdvajanja, oni su na našoj strani"*. To je vrlo raširena pojava. Postoje npr. ljudi koji vas pozovu na ručak, kako bi zatim vaše prisustvo iskoristili kao vizitku za poslove s kojima vi nemate nikakve veze. Kada se to zna, poziv se može odbiti na ljubazan način. Da li je to možda dogmatizam? To je sasvim jedsnostavno pravo da se izvučete s mjesta na kojima vam prilijepljuju etiketu. A na to morate upozoriti i prijatelje: *"Pažnja! Ako odeš tamo, bit ćeš u to uvučen. Moraš znati slijedeće: neovisno o sadržaju tvog govora već samam posjeta tom mjestu predstavlja politički čin."*

Vi dakle pravite razliku između dijaloga i onoga što nazivate "prisvajanjem". Možete li to pobliže objasniti?

Ako sutra na univerzitetu organiziram povijesni ili filozofski kolokvij, pozvat ću stručnjake koji zastupaju sasvim drugačije stavove ili teorije nego ja. I svatko od nas će se prema argumentima onog drugog postaviti slobodno i odlučno koliko je to moguće, čak i ako taj dijalog ne dovede do dogovora. Dijalog, čak i najoštriji, pretpostavlja da nitko ne može govor ili prisustvo drugih iskoristiti u vlastitu korist. Prisvajanje je upravo suprotno od toga. Kada je komunistička partija pozvala intelektualce svih kuloara da potpišu peticiju, nije potrajalo dugo dok ih nisu prikazali kao komunističke intelektualce. Također i većina katoličkih organizacija trudi se danas oko jedne stvari kada tvrde: *"Vi apsolutno slobodni, možete govoriti što želite."* No kada se sudjeluje na njihovim priredbama, uvijek se osjeća ta atmosfera prisvajanja: *"Ti si tu, dakle na našoj si strani."* To nema veze s dijalogom. Neke su organizacije tradicionalno od nekada bile usmjerene na prisvajanje drugih. Držim da je visoko filozofski zadatak definirati ih i prepoznati, te općenito prepoznati zahtjev ili specifičan duh nekog mjesta.

Da li bi konsekvenca toga što kažete bila da potpuno identične rečenice, već prema mjestu i kontekstu u kojem se izgovaraju ili štampaju, poprimaju sasvim drugačiji smisao?

Naravno. To je moć mjesta. Evo vam za to jedan sasvim običan primjer: Ako se u Stockholmu izrazim pohvalno o monarhiji, moj diskurs ima sasvim različito značenje nego isti pohvalni govor, koji bi se istim tekstom iznio u Parizu. Kada bi se jedan takav intervju, koji sam dao u Švedskoj prevodio na francuski, to bi me dovelo do toga da promijenim mišljenje. Ovu moć okolnosti i veza nikada ne smijemo smetnuti s uma. Zamislite npr. da ste uvjereni ateist, a da je čitav život vaš najbolji prijatelj jedan jezuitski svećenik. Dan prije svoje smrti vi neizbježno morate spriječiti da vam taj prijatelj dođe u posjetu. Jer će inače posjet jednog jezuite dan prije vaše smrti značiti - ma kakva bila njegova i vaša želja, ma o čemu vi zajedno pričali - vašu izjavu o obraćanju. Upravo sada, kada moramo raditi u novim odrednicama i vrijednostima, osobitu pažnju moramo pridavati tim problemima. Nazvati tu pažnju "budnošću" možda nekima daje prizvuk tridesetih godina Narodne fronte. Za mene je to jednostavno razmišljanje. Spoznaja i kritika, zadaće intelektualaca, ovdje nalaze nova polja djelovanja. U tom je smislu razmišljanje uvijek budnost, napor da se po mogućnosti u naizgled bezazlenim situacijama i govorima otkrije ono opasno.

Dolazi li se time u opasnost da se zauzme stav jedne opće nepovjerljivosti, da se živi u nekoj vrsti trajnog nepovjerenja, da se u svakoj prilici pitamo u čemu leži opasnost i da na kraju pronalazimo iluzorne opasnosti?

Ne. Sasvim jednostavno zato što granice onoga što se smije trpjeti idu uz jasno označene pragove. Uzmite npr. problem revizionizma. Svaki ozbiljniji povijesničar jest revizionist u pravom smislu: on želi znati da li ono što se govori o prošlosti stoji ili se mora ispraviti. Je li **Catilina** zaista bio svinja kao što nam je **Cicero** opisao ili se radi o bajci koja je nastala iz političkih razloga? Je li istina da je u I. svjetskom ratu poginulo 600.000 Talijana? Povijesničar ima pravo istraživati po arhivima, vjerovati propagandi, rekonstruirati činjenice i diskutirati o brojčanim navodima. Ne vidim ništa sablažnjivo u tome da čovjek svojim ozbiljnim i nepobitnim istraživačkim radom dokaže da nacional-socijalistički pomor židovskog naroda nije uništio šest miliona ljudskih života, već šest i pol ili pet i pol miliona. Međutim, ne može se tolerirati kada ono što bi trebalo biti istraživački rad mijenja predznak značenja i postaje poslanje koje sugerira - *"ako je bilo ubijeno nešto manje Židova nego što se pretpostavlja, onda to uopće nije bio zločin."* **Sokrat** i **Krist** bili su pojedinci. Dvije tisuće i više godina nakon njihove smrti čovječanstvo je još uvijek pod šokom i ima osjećaj krivice zbog zločina, čije su žrtve oni bili. Prekoračen je i jedan drugi prag kada je revizionizam postao negacionizam. Poput svih ljudi moje generacije vidio sam da su Židovi bili hapšeni, ponižavani i deportirani. Nakon rata vidio sam kako plaču preživjeli pojedinci potpuno izumrlih obitelji. Kada me navodni povijesničari žele obmanuti da su križarski ratovi mitovi - sve je to tako daleko da bih se možda i mogao pokolebati. No tvrditi da se ono što sam kao trinaestogodišnjak doživio zajedno s milionima ljudi nije dogodilo i pokušati to utuviti u glavu onima koji su rođeni nakon toga, to se ne smije trpjeti. Imam pravo da one koji šire takve nepodnošljive tvrdnje i one koji ih podržavaju ne pozovem sebi u kuću i da ne odem kod njih kada me pozovu.

A kada Vam kažu da je Vaš stav netolerantan?

Onda odgovaram: Da bih bio tolerantan, treba utvrditi granice onoga što nije tolerantno.

Zar čovjek za utvrđivanje tih granica ne bi morao znati istinu?

Ne, to s time nema nikakve veze. Tu ne želim upotrijebiti riječ "istina". Postoje samo mišljenja, kojima treba dati prednost. No zato ne treba odmah reći: *"Ako se može dati prednost samo jednom mišljenju, onda je meni zapra... svejedno!"* O ovoj razlici može ovisiti naš i tuđi život. I zbog samo jednog mišljenja može se umrijeti.

Kakva je razlika boriti se za istinu ili boriti se za ono što se smatra točnim, a da čovjek nije siguran da je pogodio ono pravo?

Ako se vjeruje da se čovjek bori za ono pravo, ponekad se može doći u iskušenje, da čovjek ubije svoje neprijatelje. U borbi za onim što je ispravnije može se odbiti ono što se ne može tolerirati i istovremeno biti tolerantan.

Ako postoje samo preference, a nema istina, na čemu se onda može temeljiti tvrdnja da postoji granica tolerancije, koju svatko priznaje kao takvu, neovisno o mnoštvu kultura, nivoa obrazovanja i religijskih uvjerenja?

Na poštovanju prema tijelu. Može se osnovati etika na poštivanju tjelesnih aktivnosti: jela, pića, mokrenja, spavanja, ljubavi, razgovora, slušanja itd. Srpiječiti nekoga u tome da ode spavati ili ga prisiliti na to da živi s glavom prema dolje jest oblik mučenja koji se ne može trpjeti. Spriječiti druge da se kreću ii govore, također se ne može trpjeti. Prilikom silovanja ne poštuje se tijelo druge osobe. Konačno, svi oblici rasizma i isključivanja vrste su negiranja tijela druge osobe. Čitava povijest etike mogla bi se ponovno pročitati pod aspektom prava tijela i odnosa naših tijela prema svijetu...

"Ne vidim ništa sablažnjivo u tome da čovjek svojim ozbiljnim i nepobitnim istraživačkim radom dokaže da nacionalsocijalistički pomor židovskog naroda nije uništio šest miliona ljudskih života, već šest i pol ili pet i pol miliona. Međutim, ne može se tolerirati kada ono što bi trebalo biti istraživački rad mijenja predznak značenja i postaje poslanje koje sugerira - "ako je bilo ubijeno nešto manje Židova nego što se pretpostavlja, onda to uopće nije bio zločin."

Kako tumačite da na nužnost jednog novog oblika budnosti prema "mjestima prisvajanja" ekstremne desnice - nužnost, koja je po Vama očita - ljevica, ukoliko taj pojam za Vas još ima neki smisao, uopće ne gleda tako?

Za to u grubim crtama vidim tri razloga. Prvi se tiče malih grupa bilo u Francuskoj, Italiji ili Njemačkoj, koje su proizašle iz radikalizma *Nove ljevice*. Zemlja je okrugla: Uvijek se može ići dalje na lijevo. Stalnim progonom ekstremnih, provokantnih, najinovativnijih ideja zatvara se krug i nalazimo se opet kod ekstremne desnice. To se nekima dogodilo. Drugi je razlog raniji dogmatizam ljevice. Postojalo je vrijeme, u kojem su svi koji su mislili drugačije od nas, bili fašisti. Kao reakcija na te ranije ekscese danas se naginje tome da se svakome pruži ruka, a da se pritome ne razlikuju neprijatelji i mjesta prisvajanja. I konačno postoji jedna specifična povijesna situacija za Francusku. Italija je jasno obračunala s fašizmom. Zna se tko je podržavao **Mussolinia** i tko ga je pobijedio. Ako, nasuprot tome, čitam francuske novine, vidim, da se još uvijek diskutira o tome tko je bio za, a tko protiv Vichya. Francuska još uvijek ima pune ormare zaboralvjenih leševa, za koje se ne zna odakle potječu. To komplicira, a možda i objašnjava stvari.

Roger-Pol DROIT

(Intervju je objavljen na Trećem programu Hrvatskog radija)

[Zbog] samo [jedno]g mišljenja se umrijeti!

Eco is the Runnymed

PORNOGRAFIJA & MASOVNA SILOVANJA!

piše: Maggie Helwig

Zedna od najistaknutijih ličnosti u ovoj kontroverzi jest **Catherine MacKinnon**, poznata feministkinja odvjetnica koja ima znatan utjecaj na sjevernoamerički, a u velikoj mjeri i na evropski ženski pokret. Za MacKinnon i njenu blisku kolegicu **Andreu Dworkin** često se kaže da su vodeće teoretičarke suvremenog radikalnog feminizma; one uobličuju maticu feminističke misli u SAD, a njihove su ideje u nešto umjerenijoj formi ideje *National Organization of Women*, magazina ***Ms*** i većine feminističkih napisa koji u SAD imaju širok odjek. Poznate su i u međunarodnim razmjerima i uglavnom uživaju dobar glas.

MacKinnon i Dworkin su vjerojatno najčuvenije po svojoj kampanji protiv pornografije, kampanji kojoj je središtem postalo ono što se naziva "uredbom MacKinnon/Dworkin", zakonski prijedlog koji tu sklisku riječ "pornografija" definira, kako kažu, s feminističkog gledišta, i predviđa širok skup mehanizama za njeno inkriminiranje i cenzuriranje. Posljednjih nekoliko godina MacKinnon posvećuje mnogo svojeg vremena javnom širenju svojeg argumenta da "pornografija", koja, kako se tvrdi, vodi direktno u nasilje prema ženama i tako uzrokuje objektivnu štetu, ustvari nije "zaštićeni govor" prema odrednicama Prvog amandmana.

Argumenti za intervenciju

Međutim, u novije vrijeme, i naizgled neovisno o prethodnome, MacKinnon se pridružila i stvari hrvatskog nacionalizma. Posebno blisko radi sa ženskom grupom Trešnjevka, jednom od najvatrenije nacionalističkih, i prvom koja se poslužila masovnim silovanjem u bivšoj Jugoslaviji i iskoristila ga kao propagandno sredstvo, zastupajući vojnu intervenciju protiv Srbije, kao podršku Hrvatskoj. Kao sudionice te kampanje, MacKinnon i nekoliko hrvatskih skupina s kojima ona radi otvoreno se okomljuju ne samo na nenacionalistički hrvatski ženski pokret, nego i na svaki dio međunarodnog ženskog pokreta koji nije izričito svrstan s njima. Na primjer, MacKinnon je izazvala komešanje na Svjetskoj konferenciji Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima održavši press-konferenciju kako bi osudila "feminističko prikrivanje" silovanja u Bosni - zato što su organizatorice sastanka ženskih NGO skrenule pažnju na to da se silovanje vrši i u drugim ratovima, da je silovanje konstanta u životima žena širom svijeta, i da silovatelji u Bosni nisu isključivo Srbi.

Teorija pornografije

U drugim je incidentima postalo jasno da MacKinnon povezuje svoju protupornografijsku teoriju sa svojom novom ljubavlju spram hrvatskog nacionalizma. To je i za MacKinnon i za hrvatske skupine zgodan način da svaka za svoju stvar priskrbe još pozornosti. To također nekim hrvatskim nacionalistkinjama pruža oruđe za diskreditiranje nekih od najvažnijih predstavnica nenacionalističkog feminizma. **Vesna Kesić**, jedna od najznačajnijih u *Ženskom lobbyju* i u organizaciji *Centra za žene žrtve rata*, svojedobno je pisala za magazin START i kraće vrijeme bila u njegovom uredništvu. To je bila jedna od malobrojnih publikacija drugačijeg nazora koja je imala značajniji tiraž u Jugoslaviji tokom komunističkog razdoblja, a sadržala je i duplerice s fotografijama u stilu **Playboya**. Nije vjerojatno da je START kriv za išta ozbiljnije od lošeg ukusa, a **Kesić** je sama argumentirala da je u autoritarnom režimu, u kojem je seksualno predstavljanje bilo praktički zabranjeno, izražavanje seksualnosti moglo biti činom neslaganja, pa čak ako i nije izraženo baš u obliku koji bi feministkinja mogla poželjeti. Ali tokom turneje po Sjedinjenim državama svako njeno javno istupanje su prekidali hrvatski emigranti (uglavnom muškarci) u publici, vrišteći da je ona "pornograf" i mašući pismom koje je unaprijed bilo poslano hrvatskim skupinama u svakom gradu gdje je nastupala. Neke žene u SAD sumnjaju da je poslano iz ureda C. MacKinnon, premda su ga potpisale četiri grupe sa sjedištem u Zagrebu.

Čak i ako MacKinnon nije izravno sudjelovala u odašiljanju tog pisma, gotovo je sigurno da je ona nadahnula povezivanje pornografije i balkanskog rata. Te veze su mnogo čvršće povučene u vodećem članku u magazinu ***Ms*** (rujan '93). Članak je umnogome neobičan; na koricama ga nazivaju "ekskluzivnim", a neke informacije su doista toliko ekskluzivne (na primjer, navod da se masovna silovanja snimaju na video i prodaju kao pornografija) da su, izgleda, poznate samo C. MacKinnon, a ne (kako je objašnjeno u pismima objavljenima u prosinačkom broju) niti Helsinki Watchu, Amnesty International, Physicians for Human Rights, International Rescue Committee, ni Ujedinjenim nacijama - među ostalim skupinama koje su u tu regiju slale svoje ekipe za iznalaženje činjenica.

Ali prvenstvena je tema članka da je komunistička Jugoslavija bila "ispunjena pornografijom", da je to izravno pridonijelo masovnom silovanju - pri čemu ona inzistira da su počinitelji samo Srbi, premda nije jasno kako ove dvije tvrdnje idu skupa - te da se rat koristi za proizvodnju pornografije, zapravo je u nekom smislu bio nužan za pornografiju.

"Ispunjenost" komunističke Jugoslavije (koja je ustvari bila vrlo kontrolirano i seksualno represivno društvo) pornografijom prilično je teško dokazati. Jedini konkretan primjer koji je MacKinnon u stanju iznijeti jest Start, koji u najmanju ruku pruža priliku za još jedan prikriveni napad na **Vesnu Kesić**: *"Odaberite žene koje su pod komunističkim režimom bile povlaštene, koje su se prikazivale kao zagovornice žena, redovito tamo objavljivale a u nekim prigodama radile i kao urednice /Kesić je bila jedina žena koja je uređivala Start/. Prikazivanje pornografije kao modela feminizma odbijalo je mnoge žene."*

Uloga ratne propagande

Poveznice između pornografije i silovanja u Bosni također su prilično tanke, i izgleda ovisne o prethodnoj pretpostavci da akti seksualnog nasilja moraju biti uobličeni prema prikazima koje je silovatelj prethodno vidio, te da je prema tome morala postojati takva pornografija koja je dovela do ovih silovanja. MacKinnon stvarno izvještava - zapravo s krajnjom, krvavom podrobnošću, koja bi mogla biti i prilično voajerska - o stravičnim aktima seksualnog nasilja koji su se lako mogli dogoditi. Izgleda da se povezanost s pornografijom svodi na činjenicu da na svijetu doista ima pornografije koja prikazuje slične akte. Ispada kako se "činjenica" da su silovanja snimana kao pornografija uglavnom oslanja na osjećaj nekih žrtava silovanja da su snimane. Premda je lako zamisliti da je to emocionalna reakcija na javno poniženje, teško da to može biti dokaz.

U (drastično redigiranom) pismu uredništvu u **Ms** iz prosinca, Vesna Kesić sama pokušava objasniti *"složene povijesne, društvene i političke izvore rata... nacionalistički argumenti C. MacKinnon sada su postali dio ratne propagande koja služi raspirivanju etničke mržnje i poticanju osvete, koja sa svoje strane samo još više potiče nasilje nad ženama... Mi želimo pravdu i mir, a ne osvetu."* Magazin je tom pismu udijelio manje od jednog stupca.

Slično tome, malo je pažnje poklonjeno činjenici da nenacionalističke ženske grupe veći dio svojeg vremena i energije posvećuju pomaganju žena izbjeglica koje su preživjele

Duplerica kao casus belli?

silovanje i ženama koje proživljavaju kućno nasilje; ustvari, da su one na tim frontovima vjerojatno najaktivnije angažirane od svih ženskih grupa u Hrvatskoj, vodeći sklonište za zlostavljane žene, organizirajući grupe za samopomoć i terapiju u izbjegličkim logorima i pružajući materijalnu pomoć.

Dublja logika?

Međutim, moguće je da u stavu C. MacKinnon spram Balkana postoji dublja logika. Premda će to vjerojatno izazvati sporove, moglo bi se argumentirati kako i njezina antipornografska kampanja i njezina hrvatska kampanja potječu iz istog filozofskog izvora, te da obje predstavljaju jedan način mišljenja koji je zapravo štetan, premda dominira u ženskom pokretu.

U toku je nešto što mediji postavljaju kao debatu između "feminizma žrtve" (**MacKinnon, Dworkin** i druge) i "feminizma moći" (**Naomi Wolf, Camille Paglia**). Ustvari, kako ću kasnije dokazati, to je opasno pogrešan način postavljanja okvira debate. Međutim, on ipak sadrži neke uvide u osnovni analitički okvir C. MacKinnon.

Ne može se poreći da većina sudionica u kampanji protiv pornografije doista vidi žene iznad svega kao žrtve. Većina radikalnih feminističkih radova intenzivno se koncentrira na viktimizaciju žena, na njihovo degradiranje. Jedan posebno klimav primjer dolazi iz Kanade, gdje je nedavno prihvaćen zakon vrlo sličan uredbi MacKinnon/Dworkin. Gotovo sve feminističke grupe u Kanadi koje pripadaju matičnoj struji oštro su se zalagale za taj zakon. Kako kaže novinarka **Michelle Landsberg**, kao dio svoje argumentacije one su sudu prikazivale filmove o muškim homoseksualnim parovima koji vode sadomazohistički seks, i *"istakle smo da se s muškarcima u tim filmovima postupa kao sa ženama"* /moje isticanje/. Drugim riječima - kao da je prikazivanje isto što i zbilja, a prihvaćeno igranje uloge isto što i zlostavljanje - potčinjavanje jest jednako ženskome. Žena jest jednako žrtva. (A za muškarca je toliko loše ako se s njim postupa kao sa ženom da to može uvjeriti čak i suce Vrhovnog suda.)

Kad se jednom uspostavi ta jednadžba, stvarno je jedino rješenje naći veću vlast, jaču moć da zaštiti žene, da se brine za njihove interese, da nas čuva. Odatle to pribjegavanje pravnim mjerama protiv pornografije, taj uklon oslanjanju na Državu - najvišu roditeljicu.

Trebalo bi biti očito kakve to opasnosti donosi, ali izgleda da se to nikada ne uviđa. Propis koji je nedavno donesen u Kanadi nije podržala samo velika većina kanadskih feministkinja, nego i **Ms** i druge utjecajne ženske organizacije iz SAD. Otkad je usvojen, korišten je isključivo protiv lezbijskog materijala. Ne bi trebalo biti ništa novo da zakon i sudovi uvijek djeluju u interesu moćnih protiv disidenata i manjina, bilo političkih bilo seksualnih. Ali ženske skupine u SAD i drugdje i dalje koriste uredbu MacKinnon/Dworkin kao glavnu točku kampanje; zakon koji je u britanskom Donjem domu predložila **Clare Short** zasniva se na istom modelu.

Tako MacKinnon i grupe s kojima je povezana žele vidjeti masovnu vojnu intervenciju protiv Srbije kao napad koji na ugnjetača pokreće veća sila s težim topovima. Tako je drugi dio kampanje C. MacKinnon u vezi s Hrvatskom tužba protiv **Radovana Karadžića**, što nije samo pribjegavanje pravnim, na državi zasnovanim, kaznenim mjerama, nego i individualiziranje problema, polaganje sve krivice za strahoviti, složeni rat na nekoliko zlih ljudi kojima treba nanijeti bol i dovesti ih u red. Konačno, ovaj način viđenja žena u odnosu na vlast i ovaj način razumijevanja rata samo se u naglasku i u nekoliko detalja razlikuje od uvjerenja medija, sudova, vlada.

Ali on se također, u svojoj osnovnoj analizi, ne razlikuje od tobožnje alternative "feminizma moći". Premda "feminizam moći" ne vidi žene kao gotovo predodređene da budu žrtve, on svoju konačnu odanost ipak duguje hijerarhijskom, autoritarnom nazoru na svijet. Naprosto se više naglašava izravno uključivanje žena u hijerarhiju, a manje se pažnje pridaje preprekama koje su stavljene na put.

U čuvenom aforizmu **Audre Lourde**, "Gospodarev alat nikad neće rastaviti gospodarevu kuću." Gospodarev alat nam neće niti sagraditi novu kuću, u kojoj svi možemo živjeti. Postoje i ovi drugi glasovi. Postoje žene širom svijeta - premda ih se ne čuje tako često - koje tvrde da mi ne želimo biti ni žrtve niti ugnjetači, da želimo izmijeniti duboke strukture organizacije društva i mišljenja koje stvaraju izrabljivačke seksualne slike, koje stvaraju ratove, koje stvaraju silovanje. Taj argument nije tako jednostavan. On ne obećaje tako neposredne rezultate ili, vjerojatno, toliko osobnog zadovoljenja. Ali to je, vjerujem, jedina vrsta feminizma koja će na kraju nešto preobraziti.

IZAŠAO JE PRVI BROJ KRUHA i *ruža*, BILTENA ŽENSKOG INFORMACIJSKO DOKUMENTACIJSKOG CENTRA!

Piše: Božena Matić

Nakon višemjesečne stanke od izdavanja nultog broja, izašao je i prvi broj biltena ženskog informacijsko dokumentacijskog centra, nazvan "Kruh i ruže". Iako "Kruh i ruže" i dalje izlaze pod skromnim nazivom biltena, i ovaj broj je, izborom i kvalitetom tema, protvrdio ARKZINove slutnje (nakon nultog broja) o nastajanju prvog pravog feminističkog časopisa na ovim prostorima. Pri tom se ne ostaje u getu "ženskih" tema, nego se na samosvjestan način problematizira odnos prema nacionalizmu, moći, nasilju, demokraciji, novim tehnologijama. "Kruh i ruže" tako svjedoče i o ponovnom oživljavanju zagrebačke ženske scene, koja je kasnih sedamdesetih bila jedna od najsnažnijih i najživljih u ovom dijelu Evrope. Pokazuje se, također, da opozicija postojećem autoritarnom i naciocentričnom sistemu nije muška privilegija (činjenica koju, na žalost, zaboravljaju mnogi aktualni muški borci za ljudska prava, mir i demokraciju s ljudskim likom). Uz svu (ratnu, drštvenokonzervativnu, itd.) specifičnost situacije iz koje govore autorice u "Kruhu i ružama", sadržaj tekstova stranih autorica (onih izvana i onih koje su tu kao međunarodne volonterke) pokazuje začudnu korespondenciju i povezanost domaće scene sa suvremenom ženskom scenom u svijetu (začudnu s obzirom na jednostoljetno idejno i društveno kašnjenje Republike Hrvatske za suvremenošću!). Ta se teza potvrđuje u gotovo svim tekstovima "Kruha i ruža". Tekst **Maje Vadić**, uvodni u ovom broju, donosi analizu svjetskih i hrvatskih statistika o zastupljenosti žena u obrazovnom procesu, te kasnijoj profesionalnoj promociji i (ne)jednakosti šansi. Paradoksalno: "mnoge činjenice upućuju na zaključak da žena, što je više kvalificirana, ima manje mogućnosti da nađe zaposlenje koje odgovara njenim kvalifikacijama."

Kathryn Turnipseed, u članku "FeMail" objašnjava što je to *Fe-Mail*. Riječ je o elektronskoj komunikacijskoj mreži "aktivistkinja, nevladinih organizacija i grupa koje djeluju na području bivše Jugoslavije... koja radi na uspostavljanju komunikacijskih veza koje je prekinuo rat i omogućavanju ženama da koordiniraju svoje aktivnosti." U članku se objašnjava i što je to elektronska pošta (e-mail) kako se koristi i koje su njene prednosti u odnosu na komunikaciju drugim sredstvima.

U bloku "Freminizam i demokracija" (centralni dio časopisa) uvodni je tekst Vesne Kesić, "Od štovanja do silovanja". **Vesna Kesić** pokazuje kako "nacionalističko-državni diskurs", gdje je žena "simbol i metafora" utire put socijalnoj i političkoj realnosti unutar koje je uloga žene postavljena na sasvim, kako se to voli reći, dijametralno suprotan način. Time se održava kontinuitet socijalističke koncepcije stvarnosti - gdje je proklamirana ravnopravnost žena bila, zapravo, egalitarni ideološki supstitut stvarnoj ravnopravnosti i demokraciji, uključujući spolnu. No sada se uporabljuju i jače metafore: zapanjujuće je kratak ponekad, "put od religiozno-uzvišeno simboličnog statusa žene, i stereotipa o Djevici-Majci-Zemlji, do grješnice **Magdalene**, odnosno žene kao metafore za grijeh i slabost..." Taj se diskurs najjasnije vidi kod **Milana Ivkošića**, kolumniste nacionalnog dnevnika, koji redovito upotrebljava quasifrojdistički instrumentarij od kojega se sirotom Freudu sigurno sve koščice u grobu okreću! Tako je u Ivkošićevim tekstovima - kao plastična potvrda Kesićkine teze - Hrvatska postala "posrnula žena", "nepouzdana, amoralna i obeščašćena...", ukratko, Hrvatske je postala "laka žena jer ne postoji - laki muškarac" Sve to može izgledati kao hir pojedinih novinara, no realni odraz (i pravi značaj) takva diskursa vidi se, npr. u osnivanju Odjela za demografsku obnovu unutar Vladina Ministarstva obnove... Vesna Kesić pokazuje i bliskost ("strukturne spone") ovakvih ideologija s ksenofobijom, šovinizmom i izolacionizmom, kao dijelovima jedinstvenog nacionalističkog svjetonazora. Njihova je politička nakana totalitarizirajuća.

Ukratko, iz takva se diskursa naslućuje hijerarhija unutar koje je najviša vrijednost - u krajnjoj konzekvenci, jedino što je uopće dostojno - muškarac ratnik.

U tekstu "Mi nasuprot Ja", **Đurđa Knežević** analizira promjene u feminističkom pokretu u Hrvatskoj, nastale poslije raspada Jugoslavije, na feministkinje koje govore "MI" (nacionalističke) i one koje govore "JA" (nenacionalističke) pokazujući, s tim u vezi, interesantan fenomen da se one koje prihvaćaju "mi" diskurs: "nesvjesno približavaju sličnim diskursom počiniteljima silovanja jer niti za njih one nisu samo žene, već simboli zemlje, države, nacije koju treba poniziti, osramotiti. Razina *samo* žene, tj. konkretnog individuuma se time previđa ili zanemaruje u korist simboličkog odnosno političkog." Prihvaćanjem takvog govora žene zapravo prihvaćaju "mušku" političku teoriju. Analizirajući politički diskurs unutar kojeg (silovane) žene figuriraju tek kao Hrvatice, Muslimanke (ili Srpkinje), Đurđa Knežević pokazuje kako one koji takav diskurs uporabljuju (silovane su samo kao članice nacije) potvrđuju da žena kao individuum uopće i nepostoji u horizontu političkog ili građanskog života. Takav se govor na kraju pokazuje kolektivističkim par exellance, i u njemu dominiraju nadindividualne vrijednosti. Time se zapravo opravdava političko stanje onakvo kakvo ono jest, a žene se - preuzimanjem takve uloge od strane "feministica-patriota" - i ne pokušava uzdići iznad tradicionalno dodijeljene im uloge; majki, sestara, kuharica, isl.

Središnji dio "Kruha i ruža" (opsegom jedno i najveći) pripada tekstu "Feminizam i demokracija" autorice **Carole Pateman**. U ovom se tekstu nastoji, preko statusa žene u društvu (posebno, u obitelji) pokazati manjkavost liberalnih koncepata društva. Jedno od temeljnih djela koje pokušava argumentirati potrebu za poboljšanjem položaja žene u društvu, Millov *The subjection of Women*, prema mišljenju Pateman, ne uspijeva nadići poziciju koja polazi od pretpostavke da žena, kada se uda, vrši izbor jednak onom koji radi muškarac kada izabire profesiju. Ona tad, tvrdi se, izabire poziciju roditeljice i odgajateljice djece (prirodna podjela rada). Taj su stav naslijedili i neoliberalni teoretičari u dvadesetom stoljeću: "Antifeministički pokreti i propagandisti u osamdesetim godinama također tvrde da je *domaća dioba rada* koju Mill podržava jedina prirodna".

Ne samo da liberali nerado otvaraju pitanja emancipacije koja prelaze preko granica rasprave o političkoj jednakosti i demokratskom pravu državljanstva, već oni njih zaziru i zagovornici participativne demokracije. "Otpor spram feminizma predstavlja osobitu ironiju zato što suvremeni feministički pokret, pod raznim oznakama, pokušava u praksi provesti participativnu demokratsku organizaciju", kaže **Pateman.**

Zaključak glasi da *"demokratska"* teorija i praksa "koja nije istodobno feministička, samo služi održavanju temeljnog oblika dominacije i tako se izruguje idealima i vrednotama čijim se utemeljenjem smatra demokracija".

U intervjuu naslovljenom "Ženska politika kao državna politika" predstavljena je austrijska ministrica za žene, **Johanna Dohnal**.

U broju je prvi put objavljen i izvrsan esej **Dubravke Ugrešić** "Jer mi smo dečki", koji analizira mačistički diskurs balkanskih naroda & narodnosti koji, bez obzira na samopercepciju, ženu tretiraju na isti način.

Ostatak "Kruha i ruža" sadrži dosta opsežan pregled ženskih inicijativa, udruženja, tiskovina, isl.

"Kruhu i Ružama", valja osim toga priznati i visoke domete u estetskom i grafičkom izgledu lista (decentno, inteligentno, odmjereno!) za koje je "kriva" **Sanja Iveković**. Za opći dojam odgovorna je, naravno, glavna&odgovorna **Aida Bagić**. Redakcija Arkzina želi joj još mnogo ovako dobrih brojeva!

Sve u svemu - čitajte "Kruh i ruže"!

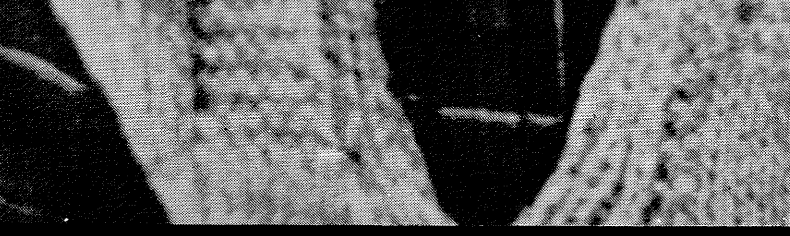
WOMAN'S LOBBY
GRUPA ZA ŽENSKA LJUDSKA PRAVA
B.A.B.E.
ŽENSKA INFOTEKA
AUTONOMNA ŽENSKA KUĆA — ZAGREB
CENTAR ZA ŽENE ŽRTVE RATA

U znak sjećanja na prvi svibnja sastale smo se dan uoči praznika zajedno s djecom i dragim gošćama na sljemenu. uz šetnje, možda po prvi puta po obroncima medvednice, misli možda nikada prije izrečene, priče možda nikada ranije ispričane, ples plesan po prvi puta, pjesme i prije pjevane a neke tek napisane, naše druženje završava slijedećeg dana.
na rastanku želja - "do slijedeće godine" s vjerom u žensko sutra.... nastavljamo tradiciju koja se praznuje u Zagrebu od 1890.

BILJANA-VESNA-KATHREEN-MICA-TANJA-NATAŠA-SANDA-NEDA-
NADA-BRANKA-DUDA-KARL-MARINA-NATAŠA-DINKA-BRENDA-
GOGA-LJILJA-AMRA-SUADA-NEVA-RADA-SLAVICA-NELA-JASMINKA-
RACHEL-ŽANA-BIBA-SARAH-VLASTA-SANJA-DIJANA-VANJA-DUNJA-
ANDREJ-INGO-SONJA-SVEBOR-BRINA-DEREK-ANA-SAVICA-
GABRIELLA-MILICA-KATARINA-NADA-JASMIN

Lazar STOJANOVIĆ, režiser filma "SRPSKA EPIKA"

SRBIJI SE DOGODIO DUHOVNI VUKOVAR

Mi se namerno nismo upuštali u ono što se na frontu dešava i kakva su nečija politička stanovišta. Ideja je, zapravo, bila da se vidi - kada neko govori o Kosovskom boju - na šta se to u tradiciji, znanju i navikama lokalnog življa oslanja, i da se registruje na koji način ta tradicija jača i kako se ona, stavljena u političku svakodnevicu, instrumentalizuje

Lazar Stojanović, svojevremeno najtalentovaniji student Akademije za pozorište i film u Beogradu, šestedesetosmaš i redatelj filma **"Plastični Isus"** koji je bio njegov diplomski rad, i "razlog" za trogodišnju robiju, jer su oni, koji su uvek "budni", pronašli da svojim filmom Stojanović zlonamjerno i neistinito prikazuje društveno političke prilike u tadašnjoj Jugoslaviji sa namerom da dovede do nasilne promjene režima. Tako je glasila optužnica koja je presekla jednu karijeru na samom početku. Po izlasku iz zatvora, Lazar Stojanović se bavio raznim poslovima, ali kao reditelj ponovo je uzburkao javnost režirajući za BBC zajedno sa **Polom Pavlikovskim**, film **"Srpska epika"**. Film je u jesen 1993. prikazan na Nezavisnoj televiziji "Studio B" u Beogradu, a nedavno je i hrvatska publika imala priliku da ga vidi na malim ekranima.

Gledajući "Srpsku epiku" dvoumila sam se kom žanru pripada, igranom ili dokumentarnom. Gde biste ga Vi smestili?

To je igrano-dokumentarni film. To znači da likovi pred kamerom uvek vode računa o prisustvu kamere. Dakle, uvek postoji svest da kamera radi i ti likovi hoće da se predstave, da malo odglume, a ne samo da pokazuju kako jedu, piju i rade svoje dnevne poslove. Pol Pavlikovski, redatelj filma, briljantno se poslužio metodom da ljudi pred kamerama predstavljaju ono što sami žele, i to je fikcija, a ponašaju se normalno, životno i opušteno, pa je u tom pogledu film dokumentaran. Moje filmsko opredeljenje je vrlo slično, pa smo se Pavlikovski i ja sjajno razumeli i lako smo napravili izbor predmeta i ljudi koje ćemo snimati u ovom filmu.

Dok ste pripremali film, jeste li precizno odredili njegovu namenu?

Vrlo precizno. Namera je bila da se vidi kakvi su Srbi i šta to njih pokreće da čine ono što čine i govore, posebno što postoje veliki nesporazumi u dnevnom izveštavanju o Srbima, gde se nekim ratnim akcijama i političkim događanjima markira jedna kultura, jedan narod i tradicija, na način koji, ako već nije do kraja nepravedan, nije ni sasvim tačan. Nije reč o takozvanoj satanizaciji Srba, nego je reč o tome da novinarsko izveštavanje ne zahvata ono što je izuzetno značajno kod krupnih društvenih i političkih fenomena kakav je rat na Balkanu, a to su socijalno-psihološki razlozi, stanje duha i civilizacijsko kulturni aspekt nečega što neko radi. Zato se mi namerno nismo ni upuštali u ono što se na frontu dešava i kakva su nečija politička stanovišta. Ideja je, zapravo, bila da se vidi - kada neko govori o Kosovskom boju - na šta se to u tradiciji, znanju i navikama lokalnog življa oslanja, i da se registruje na koji način ta tradicija jača i kako se ona, stavljena u političku svakodnevicu, instrumentalizuje. Takođe, mi ni u jednom od karaktera koji smo stavili pred kameru nismo prišli, polazeći od toga da je on krivac ili heroj. Mislili smo da je najbolje pokazati o kakvim je ljudima reč. Oni su imali punu slobodu, dakle, predstavljeni su njima samima. Oni nisu falsifikovani. Imali su priliku da kažu šta žele i pokažu ono što misle da je vredno za pokazivanje. Nismo izbacivali scene zato što one o Srbima govore dobro ili loše. Nastojali smo samo da se taj mitotvorni tipični karakter jedne ukrštene, mešane kulture, kakva je balkanska, čega stanovnici često nisu svesni, predoči na što jasniji i precizniji način.

Reakcije gledalaca pokazale su da neki misle da ste sa prezirom prikazali to mitsko i tu vezanost za tradiciju.

Prezira nije bilo. Pol za tu stvar, jer je manje poznaje, ima više opravdanja, razumevanja i sentimentalnosti, nego ja. Ja sam veliki poštovalac mita. Mit nije opasan. Opasne su samo političke instrumentalizacije mita, a paradoks koji nas je naveo da se bavimo mitom, jeste njegova retkost u Evropi. Evropa, sa izuzetkom kratkog uzleta oživljavanja mita u vreme nastajanja Trećeg rajha, nije u ovom veku imala takvo iskustvo.

Vaš film je film o ratu, a u njemu nema scena ubijanja, rušenja. Nema ni kapi krvi, ako se izuzme ono jagnje koje vojnici kolju i deru. Asocijativnost te scene je suviše snažna da bi bila slučajna.

Kada bih imao prilike da u Beogradu snimim film o ratu, bio bih veoma srećan, jer ovaj grad je u ratu, a da toga nije ni svestan. Užas koji se ponavlja iz dana u dan više ne govori o ratu ono što je neophodno reći. Mogli smo da snimimo scene masakra, mogli smo da imamo u kadru generala **Mladića** koji naređuje svojim vojnicima da pucaju, mogli smo da prikažemo mrtve ljude i da kažemo da su to Srbi koji su se samo branili od Muslimana, ali želeli smo nešto više. Da pravimo film o duhovnom stanju ljudi za koje svi znamo šta rade. Taj film nam zato ne zatvara puteve sopstvenih asocijacija i komentara. Nije mala stvar saznati o **Mengeleu**, nacističkom dželatu, da je voleo da svira klavir i da se užasavao krvi. Zato mi se čini da nije beznačajno da se, dok se zločini vrše, bez apriornog političkog opredeljivanja vidi o kojim je ljudima reč. Prikazali smo u filmu političara, državnika, psihijatra, pesnika, koji je uz sve to i guslar - **Radovana Karadžića**. Istina u životu je da taj čovek jeste pesnik i psihijatar, i upravo zato predstavlja paradoks nad kojim bi svi trebalo da se zamislimo.

U društvu sa Karadžićem, snimili ste i ruskog pisca Limonova dok iz puškomitraljeza puca po Sarajevu. Da li se bunio?

Limonov je u to vreme obilazio frontove i zabavljao se pucajući u više navrata i na druge gradove, a ne samo na Sarajevo. Pucao je i iz težih oruđa, kao što je protuavionski top. Kako smo snimili scenu? On je naišao, gledao šta vojnici rade, zamolio jednog da mu pokaže kako se rukuje, a onda sam počeo da dejstvuje. Mi smo se tu zatekli i počeli da ga snimamo, što je on primetio ali nije protestovao. Ja sam imao poriv da mu otmem oružje, da ga čak ubijem, jer mi je neshvatljivo kako čovek iz samo promocionalnih razloga puca, svestan da nekoga može da pogodi. Lakše to mogu da razumem kod čoveka koji je odatle, koji može imati neku autentičnu emociju, koliko god ona bila osnovana ili neosnovana. Čovek koji, međutim, dođe sa udaljenosti od nekoliko hiljada kilometara da bi demonstrirao nekome da je pucati na civile baš dobra stvar, taj mora imati dijaboličnu dušu. Naš posao je, ipak, snimanje filmova, mi smo to snimili, a on se tome radovao, i nije to skrivao.

Film ste snimali u tri navrata, po dve - tri nedelje. Kako su vas primali, jesu li vam verovali?

Imali smo sve papire i dozvole od nadležnih, jer smo rekli da nećemo da snimamo rezultate rata, već da pokažemo kako oni žive i šta oni misle da je najkarakterističnije za njihov kulturni i duhovni život. Na Palama, međutim, postoji nepoverenje prema svim strancima, osim prema Rusima. Činjenica da je **Pol Pavlikovski** poljskog porekla ponešto je pomagala, ali generalno ne bih mogao da kažem da smo imali problema.

U filmu "Srpska epika" general Mladić igra epizodnu ulogu. Prikazujete ga na sednici na kojoj Karadžiću, koji tvrdi da je na pregovorima u Ženevi maltene sve rečeno, replicira: "Ništa nije rečeno." Zašto i njega niste predstavili iz privatnog ili personalnijeg ugla?

Glavna ličnost ovog filma je ipak **Karadžić**, zato **Mladića** nismo tražili. Karadžićev lični paradoks mnogo je zanimljiviji kao problem, nego što je to Mladić koji sebe, verovatno, smatra samo vojnikom i rodoljubom.

Osim Londona, Beograda i Zagreba, film je prikazan i u Sloveniji, na festivalima u Roterdamu i Amsterdamu, u Belgiji i Njujorku u SAD. Kakve su reakcije, međutim, bile na Palama?

To je zanimljivo. Novinar lista **VREME** bio u nedoumici oko ovog filma. U svakom slučaju, VREME nije delilo komplimente **"Srpskoj epici"**. Jedan visoki funkcioner sa Pala, čim je to pročitao, telefonirao je **Polu Pavlikovskom** u London da mu čestita. Pol ga je pitao da li je video film, on je rekao da nije, ali da mora da je sjajan čim ga VREME kudi. Izrazito negativnih reakcija nije bilo. Jedino su na konferenciji za štampu, povodom prikazivanja filma, režimski novinari već svojim pitanjima osudili "Srpsku epiku", što su preneli državni mediji.

Šta dalje planirate?

Ja sam čovek bez radnog staža, bez socijalnog i penzionog osiguranja. Po izlasku iz zatvora radio sam moleraj, naučio sam da popravljam električne aparate. Bio sam prevodilac, novinar u listu **VREME** i na **Radio Brodu**. Sada kao freelancer radim za **Radio France Internacional**. U međuvremenu je bilo i pet režija za pozorište, ali na igranom filmu nisam radio, a on je moja prava vokacija. Politički sam angažovan, jer se borim da se ovde demokratiji otvore vrata. Međutim, prave želje da se nešto učini i promeni nema, jer je režim uspeo da utuvi ljudima u glavu priču o nacionalnim interesima, pa i oni ne vide da, jureći za tim ciljem, gube svoje živote i troše živote svoje dece. Živimo pod represijom. Ljudima koji drugačije misle lepe se etikete plaćenika, izdajica, ljudi se isteruju iz stanova, sa posla, i meni se čini da je borba jasnija, a situacija čistija, nego pod vladavinom pokojnog Broza. Sada je fizički opasnije i u mnogo kom pogledu teže boriti se protiv režima sa kojim se ne slažete, iako neki mehanizmi, koji garantuju slobodu govora i okupljanja, stvaraju iluziju da je sada lakše. Ni Beograd, ni Srbija nisu više, nažalost, prostor za ozbiljniji angažman u oblasti kulture, jer su **Miloševićevi** ljudi na čelu kulturnih institucija i jer Srbija nema više komunikaciju sa svetom. Meni ovde više nije mesto. Iseliću se u Ameriku i nastaviti da činim ono što sam i ovde činio. Ovde možete da govorite samo sa svog uzanog balkona, a verujem da ću tamo moći da govorim sa bar malo šireg balkona. Nama se ovde, u stvari, desio duhovni Vukovar.

Prikazali smo u filmu političara, državnika, psihijatra, pesnika, koji je uz sve to i guslar - Radovana Karadžića. Istina u životu je da taj čovek jeste pesnik i psihijatar, i upravo zato predstavlja paradoks nad kojim bi svi trebali da se zamislimo

Milica LUČIĆ-ČAVIĆ (AIM)

Povodom zakašnjele premijere filma "Matador" Pedra Almodovara, objavljujemo jednu recikliranu kritiku

Zašto je u Zagrebu postalo nepodnošljivo ići u kino? Ne postoji čak ni ona utjeha koju nudi razvijeni transseksualni kapitalizam u bogatoj ponudi supstitucije za stvarnu avanturu - u "drive in" kinima, japanskim restoranima, ili nekoj sličnoj perverziji. Bez autorskog i umjetničkog filma, odlazak u kino prestao je biti ritual. Ljudi su zavoljeli rat. I režiseri dobivaju činove pukovnika

piše: Vesna KESIĆ

Kad se na zagrebačkom kinoprogramu ranih devedesetih po prvi puta pojavio jedan film španjolskog režisera Pedra Almodovara, došlo je do panike: spikerica Radija 101 nije znala izgovoriti ime: "Amado... Almoda...", mucala je. Urednici kulturnih rubrika nisu znali od kojega bi od etabliranih kritičara naručili tekst. Tada već sredovječni pripadnici tzv. mlade zagrebačke škole filmske kritike, koji su u međuvremenu zaposjeli sve vodeće medije, od HTV do Globusa, nisu imali afiniteta za - Almodovara. Kao što nisu imali ni za **Bergmana, Fellinia, Fassbindera, Bertoluccia, Tarkovskog, Allana, Greenawaya, von Trottu, Jarmuscha, Susan Seidelman, Ulrike Ottinger**... Zagreb je u međuvremenu pao na pretposljednje mjesto u Evropi po viđenom broju filmova po glavi stanovnika...

Iberijska new vave estetika

Pedro Almodovar je, inače, već cijelo desetljeća kultni režiser evropske kinematografije. New York je također poludio za njim, što znači da su mu i vrata Hollywooda više-manje otvorena. Nakon prve "post-totalitarne" (postfrankovske) generacije španjolskih režisera, (o kojima također, nažalost, znamo malo, jer nam je omogućeno tek da vidimo nekoliko filmova Carlosa Saure) koji su se bavili traumatičnom španjolskom povješću i mračnom iberijskom dušom u vizualnoj tradiciji klasičnih španjolskih lijepih umjetnosti, Pedro Almodovar je prvi Španjolac koji se na svjetsko tržište probio sa sa specifičnom iberijskom *new vawe* estetikom.

Rođen 1949, odrastajući u Madridu, od šeste je godine išao u kino i gledao gotovo sve filmove koji su mu bili dostupni. Zaljubio se u **Lanu Turner**, glumicu koju i danas smatra ,,vrlo kič", divio se **Avi Gardner, Betti Davis i Katherini Hepburn.** Ipak, najviše je volio filmove **Douglasa Sirka.**

Sa 17 godina zaposlio se u telefonskoj centrali u Madridu i tada navodno počinje pisati scenarije za stripove i tekstpve u underground novinama . Poslije Francove smrti glumi u nekoj alternativnoj kazališnoj trupi (tako je počeo i Fassbinder) i tamo upoznaje glumicu svog života, **Carmen Maura**. Objavljuje novele i porno priče, od 1974. do 1977. snimio je više kratkih, video i TV filmova, a zatim počinje snimati cjelovečernje filmove. Almodovarov prvi uspjeh međunarodnih razmjera, Matador, snimljen je 1984. Slijede La Ley del deseo, (Zakon žudnje) 1987,. Mujeres al borde de un ataque de nervios (Žene na rubu nervnog sloma), dobitnik Felixa, 1988. za najbolji mladi film i žensku ulogu (Carmen Maura), **Atame!** (Veži me!) 1989. **Visoke potpetice**,

Normalni đankiji

Almodovara, naravno, ne vole svi. On nije **Spielberg.** Neki ga čak i mrze s izrazom osjetilne nelagode i gađenja...

Iako filmsko autorstvo ne teži nužno žanrovskoj čistoći, kod Almodovara, baš zato što se poigrava s obrascima popularne kulture, lako je imenovati žanr. To su erotske melodrame čiji je kulturalni background tradicionalni katolički, patrijarhalni mediteranski svijet. Šok, iliti začudnost, nastaje kad se takav osjećaj života odjednom poveže s ikonikom i pretoču u formu stripa, trivijalne literature i porno filmova. Almodovara su najprije, kao što to često biva, posvojili gay krugovi. **Zakon žudnje** možda je prvi komercijalni film koji sasvim otvoreno prikazuje scene seksa među muškarcima. Kao što je jedan njujorški kritičar primijetio, prizor golih muškaraca koji se hrvaju, u **Zaljubljenim ženama** Kena Russella, bilo je najviše čemu su se homoseksualni muškarci do tada mogli nadati u *mainstream* filmovima...

Glavni lik, u Zakonu žudnje zacijelo ima autobiografskih primjesa, Pablo, reditelj soft porno filmova, zaljubljen je u mladića Juana. U Pabla se, pak, zaljubljuje , Antonio koji do tada nije bio iniciran u homoseksualni vezu. No, dok je odnos između Juana i Pabla suptilna intelektualna i ljubavna igra, približavanja i udaljavanja, Antonio hoće sve, ili ništa! Da bi uklonio zapreku do objekta svoje žudnje, on surovo i bez ikakve grižnje savjesti ubija Juana. Pablo je očajan, užasnut i spreman Antonia predati u ruke pravde, iako je jasno da je jedini Antoniev motiv bio nesavladiva strast prema njemu. Pablo je, naime, bez obzira na "nastrane" i anarhične sklonosti u seksu i umjetnosti, kultiviran i moralan čovjek. Čim više, vrlo je odan obitelji koju u njegovom slučaju činili sestra mu Lola (Carmen Maura), čeznutljive sredovječne glumice u drugorazrednim pornofilmovima, njena kćerkica i Juan.

Rušenje judeokršćanskih kanona

Almodovar u svim svojim filmovima proširuje krug tradicionalne obitelji uvodeći u nju homoseksusalce, transseksualce, prijatelje, vanbračnu djecu i tome slične obiteljske izopćenike. U tom smislu, Almodovar doista ruši sve norme i zakone judaističko-kršćanskog nasljeđa. U jednom momentu saznajemo da Pablova sestra i nije sestra nego brat, dakle nije majka, nego otac svoje kćeri, koji/a je u djetinjstvu bio/la uvučen/a u incestuoznu vezu s vlastitim ocem. To bi normalno bila činjenica za opće zgražanje, iako je u tradicionalnoj obitelji zapadne civilizacije mnogo češća pojava nego što to moralna javnost priznaje ili želi znati. Incest nije kao motiv nepoznat ni u holivudskoj produkciji, ali alternativni Almodovar pravi vrijednosni i emocionalni pomak utoliko što ne želi da njegova junakinja zbog traume u djetinjstvu ostane trajni psihički i emocionalni invalid. Lola se podvrgla operaciji promjene spola i u svojoj alternativnoj okolini sada funkcionira kao više-manje "normalna žena" s nešto hipertrofiranom ženstvenošću i emocijama.

Priča dalje teče tako da Antonio zavodi čeznutljivu Lolu i u jednom dramatičnom trenutku, zajedno s kćerkom, drži ih kao taoce. Pablo nudi sebe u zamjenu za sestru i nećakinju, on i Antonio zadnji puta vode ljubav, (pod Lolinim kućnim groteskno okićenim oltarom) nakon čega se Antonio ubija. Pablo je opet jednom očajan. Kao i najveći izdajnik ženske ljubavi u povijesti opere, Severo u Bellinijevoj **Normi**, tek sada kada je kasno, Pablo uviđa gdje je bila prava ljubav...

Nema normalnih muškaraca

U dva slijedeća filma, možda baš zato da bi pokazao da psihoseksualne fantazme i identite nadilaze biološke (spolne) granice, Almodovarovi glavni likovi više nisu homoseksualci. "Žene" i "Atame" su tipične heteroseksualne romanse kojima su u središtu ženske priče. U stvari, ono što se naziva femininim emocijama, a što je nakon prvog herojskog i militantnog vala feminizma sedamdesetih, rehabilitirano u novovalnom feminizmu osamdesetih.

Svi Almodovarovi junaci, žene, *macho* muškarci, homoseksualci i transseksualci, posjeduju istu dubinsku emocionalnu strukturu, onu koja se tradicionalno smatra ženskom. Reklo bi se da se "normalni muškarac" (čitaj: heteroseksualni, samodovoljni, autistični, nesenzibilni, samouvjereni itd) u njegovim filmovima ne pojavljuju čak niti kao marginalni likova. Oni su u tom svijetu strasti i skrnavljenja svih zakona potpuno suvišni. Anarhiju i nepoštivanje božjeg svijeta reda i poretka ionako je u svijet unijela Eva, a ne Adam. Ona je prva slijedila anarhični impuls i kušala s drveta spoznaje, a Adam je pokušao izmaći kazni božjoj kukavički svaljujući svu krivnju na nju. **(Ako ne vjerujete, pročitajte ponovo "Knjigu postanka").**

S takvim osjećajem života, a donekle i estetizacijom, Almodovar je vrlo blizak Fassbinderu ili Rosi von Praunheimu, još jednom kultnom reditelju, berlinskom underground autoru koji je nedavno iz Evrope otišao u New York. (A o kojem također nismo ništa saznali dok smo se prisilno, bez mogućnosti izbora, zaglupljeno divili Connanu barbarinu.).

U posljednje vrijeme i Almodovar najviše vremena provodi u New Yorku, gradu koji istodobno obožava i mrzi, smatra ga najluđom i najprljavijom metropolom svijeta, ali i priznaje da se u njemu osjeća bolje nego u Madridu. Ondje je, na nekom primanju, upoznao **Madonnu**, koja ga je zadivila poznavanjem njegova djela. Almodovar je naziva minijaturnom **Mae West** i trudit će se da joj ispuni žarku želju da zaigra u nekom njegovom filmu.

U mediju filma, on čini isto što i Madonna na sceni (njeni su spotovi, napose *Justify My Love* unekoliko drugačiji). Teško je, naime, zamisliti Madonnu kao stvarni objekt nečijih seksualnih maštarija i želje kao što je to još mogla biti Marilyn Monroe; ona je doista još samo znak, ikona za sexapeal koja evocira sve moguće seksualne simbole. ...

Ono što u Almodovarovim filmovima djeluje začudno, kao emotivni i kognitivni impuls jest to da njegovi likovi "nisu drugačiji od nas". Njihove su emocije upravo onakve kakve je Hollywood kao masovna tvornica snova nudio u najuspješnijim melodramama i soap operama. Njegovi su junaci, uz sve svoje nastranosti, ljudi kakve je Hollywood godinama prikazivao u svom modelu djevojke ili momka iz susjedstva. Oni su isto što i Natalie Wood u **Marjorie Morningstar** (1958.) ili **Sjaju u travi** (1961) ili Julia Roberts, 1990. u novoholivudskom valu romansi u **Pretty Woman,** odnosno Andie Mac Dowell (nakon malo uvjeravanja) u **Green Card** (1991) - doduše francuskom filmu s australijskim režiserom, ali po prevladavajućem sentimentu ipak vrlo holivudskom..

Emotivnost kao okvir

No, dok je Hollywoodu trebalo četiri desetljeća da bi jednoj prostitutki (Juliji Roberts u *Pretty Woman),* dopustio ono za čim je Natalie Wood čeznula, a ponekad i dobivala oduvijek - "ljubav i normalan život". Almodovar kao autor, što je u filmu postalo sinonim za umjetnika, može ići nekoliko decenija naprijed. (O.K. Sve je to već viđeno u **Dami s kamelijama i Travijati**, ali bez ikakve šanse za *happy end*)

Zaključak bi mogao biti krajnje konzervativan: "Svi ionako želimo isto". Sentimenti su ono jedino vječno i nepromjenjivo u ljudskoj prirodi! Za ljubavlju čeznu i žene na rubu nervnog sloma, i junaci heteroseksualne sado-mazo melodrame i homoseksualci svih spolova. Do takvog zaključka može doći svaki malograđanin, zatim to može upotrijebiti svaki fašistoidni manipulator, uključujući diktatore fašistoidne provenijencije, a najveći umjetnici epohe, poput Almodovara, Warhola u Beuysa nešto će s time i kreativno uraditi. Warhol će banalnosti dati kritički (ironičan, ali ne i ironizirajući) značaj uzvišenoga i tako demistificirati uzvišeno...

Nekoliko Almodovarovih filmova kao strukturalni okvir koriste poznatu situaciju snimanja filma u filmu što je filmska epistemološka metafora za umjetnost koja problematizira samu sebe. I njegovi su likovi "u životu" glumci, režiseri, matadori, ljudi sa scene, predstavljači svih vrsta, ljudi koji samo predstavljaju sebe i život , egzistencijalni dvosmislenjaci.

Dva filma počinju kadrovima snimnja filma.

U **Zakonu žudnje** kamera se približava mladiću koji se upravo sprema masturbirati u soft gay pornića. Pablo viče "Stop" i počinje film. U "Ženama na rubu" Carmen Maura pada u nesvijest nakon što je nasinhronizirala repliku zaklinjanja na vječnu ljubav svom filmskim i životnim partneru koji ju "u životu", upravo napušta. Život je pozornica, simulakrum, teatar kao nadrealistički hram ljubavi. Autentičnost je stvar kulture, a ne elementarne životnosti.

Umjetnik mora biti hrabar, Almodovar to jest. Usuđuje se upustiti u travestiju koja je estetski pandan fizikalnoj pobuni protiv sile teže. On je jedan od rijetkih živih autora koji se usuđuje poigrati sa seksom i smrću mimo postojećih kanona. Možda to može zahvaliti i španjolskoj tradiciji erosa i tanatosa od koride, motiva Carmen do Lorcine poezije.

Kod Almodovara, prirodu je definitivno zamijenio pejsaž, realnost fikcija a povijest emocija. Seksualne fantazme više nisu dio umjetničke subverzije kao kod nadrealista, nego su postale dio (pop, porno) industrije. Zato se možda najalmodovarskiji i najekscentričniji Almodovarov film i zove **Zakon žudnje**. A zakoni u umjetnosti pozivaju na njihovo rušenje...

Kad Zagreb nema drive in

Zašto je u Zagrebu postalo nepodnošljivo ići u kino, unatoč svom trudu već spominjane mlade kritike koja zagovara Hollywood kao ultimativnu i jedinu vrijednost? Možda zato što banalnost realiteta (izađite samo nakon filma na pusti i sumračni Cvjetni trg) nakon Hollywooda (a ja jako volim Spielberga) postaje još nepodnošljivija. Ne postoji čak ni ona utjeha koju nudi razvijeni transseksualni kapitalizam u bogatoj ponudi supstitucije za stvarnu avanturu - u "drive in" kinima, japanskim restoranima sa sushijem, ili nekoj sličnoj ready-made perverziji. Nakon Almodovara, ta je stvarnost podjednako nepodnošljiva, ali čovjek barem zna da se s njome ne želi zadovoljiti. I ponovo odlazi u kino. Stvaraju se filmski fetišisti.

A zapravo, bez autorskog, pa ako hoćete i umjetničkog filma, odlazak u kino prestao je biti ritual. Ljudi su zavoljeli rat. I režiseri dobivaju činove pukovnika.

nova Knjiga postanka

"Trač o ljubavi" u **Teatru ITD**

"Philadelphia" *je samo san*

Ova drama bit će upamćena više po tome što je prva nego što je kvalitetna predstava koja u Hrvatskoj govori o jednom ovako kompleksnom problemu

***Piše:* Milivoj Đilas**

Netko reče da sustavna i ozbiljna kritika prije uspavljuje nego iritira domaću javnost. I ta rečenica govori toliko istinito o hrvatskom shvaćanju problema kao nijedna do sada. Naime, većini će ljudi mnogo više odgovarati skandalozni i blesavi tekstovi "Globusa" nego li imalo konstruktivna i ozbiljna kritika koju će potpisati vrhunski znanstvenik.

Vjerojatno će u toj konstelaciji odnosa na relaciji trač-istinska analiza problema krije i proklamira (ali nedostignuta) interesantnost i zanimljivost nove drame postavljene na daskama Teatra ITD, "Trač o ljubavi" autora i redatelja **Vladimira Stojisavljevića**. Spomenuta drama problematizira za domaće kazalište do sada prešućivanu (ili uglavnom negativno ocrtanu) temu homoseksualnosti. No krivo bi bilo pomisliti da "Trač o ljubavi" postavlja neke nove parametre o ocrtavanju te teme. Čak naprotiv!

Sama scenografija neprimjerena je i blesava. Igra se događa u prostoru između umivaonika i pisoara što već samo po sebi podrazumijeva da homoseksualci za susrete i upoznavanja te konzumaciju veze (ili samog seksa) ne koriste niti jedan drugi prostor negoli prostore javnih WC-a. Što je, naravno, neistinito. Kasnija simulacija sretanja u nekom mračnom zagrebačkom parku dodatno opterećuje ovu nebulozu.

Neosporna je činjenica da su glumci - **Matko Raguž, Vedran Mlikota** i **Boris Mirković**, uložili golemu energiju u "Trač o ljubavi". No, ta njihova energija i virtuoznost igre gubi se u lošim dijalozima i nikakvoj scenarističkoj karakterizaciji likova. **Martin** (Vedran Mlikota) mladić je koji svoju sreću nakon mnogo godina skrivanja potraži u parku među homoseksualcima koji od života ne traže ništa drugo osim usputnog seksa. Tin (Boris Mirković) muška je kurvica koja ide sa svima, bez obzira na spol, osoba promiskuitetna kako tijelom tako i duhom. Zoran (Matko Raguž) je Martinov brat koji ga najprije ne želi razumjeti, zatim mu pokušava pomoći, da bi na kraju i sam, pogođen smrću vlastite djevojke, završio kao homoseksualac. Zašto se on okreće istospolnoj ljubavi iz drame nije jasno, (je li smrt djevojke dovoljan razlog da se postane homoseksualcem?), a njegova kastracija na kraju predstave još je jedna u nizu nedorečenosti ove predstave. (Ili je pak kasno otkrivena homoseksualnost toliki šok za čovjeka da on poželi umrijeti?). Sve u svemu, prilično površno.

Bez gnušanja & šoka

U cijelu priču upletena je i problematika AIDS-a, no nije jasno ni tko je zaražen ni tko umire od njega, ali svi o toj bolesti pričaju stvarajući svojim natuknicama iskričavu tračeriju nerazumljivu gledateljstvu.

Ipak, Vladimir Stojisavljević je uspio okupiti zanimljivu ekipu suradnika koja je od "Trača o ljubavi" u trenucima stvorila predstavu koja koliko-toliko korespondira sa suvremenošću. **Vesna -ikanović**, koja potpisuje dramaturgiju, razbila je predstavu na niz slika koje MTV-jevskom brzinom promiču pred očima gledatelja, dok je kostimografkinja **Marina Štambergar** svojim jednostavnim izborom crne odjeće postigla da koncentracija publike bude usmjerena više na interpretaciju nego vizuelizaciju (ili, hvala bogu, nefeminiziranost) glumaca. Izborom muzike **Branko Vodeničar** fantastično podcrtava zbivanja na pozornici, a kao što su primjetili mnogi kazališni kritičari, i u "Traču o ljubavi" vidljiv je utjecaj plesača na mlade kazališne naraštaje. **Mirna Žagar**, koja potpisuje scenski pokret, uspjela je od pokreta stvoriti znak koji "povremeno teče uz riječ, povremeno s njom vodi dijalog, a povremeno pripovjeda svoju priču."

Kao što reče Želimir Ciglar, "zagrebačka je publika sazrela da bez gnušanja i šoka pogleda predstavu o homoseksualcima, da je pogleda sa punim razumijevanjem i zanimanjem". Žalosno je što još uvijek ne postoji redatelj koji bi takvu predstavu napravio. Jer nije dovoljno pogledati preko ograde i shvatiti kako je Hollywood prihvatio "Philadelphiu". Za stvaranje jedne predstave o homoseksualnosti i AIDS-u potrebno je mnogo više od uzora.

Ispričati priču o homoseksualcima može se na mnogo načina, no ovaj put izabran je jedan od lošijih. Iako se nije išlo na direktno šokiranje gledateljstva, indirektno ono itekako postoji. I to najviše u površnosti predstavljenog problema. I homoseksualnost i AIDS su problemi s kojima se susreću mnogi pojedinci, mnoge obitelji, pa i cijele zajednice (da ne kažemo cijeli svijet). Drama "Trač o ljubavi" bit će upamćena više po tome što je prva nego što je kvalitetna predstava koja u Hrvatskoj govori o jednom ovako kompleksnom problemu. Za početak možda čak dovoljno, ali nesumnjivo se moglo i više.

Kao što reče Želimir Ciglar, "zagrebačka je publika sazrela da bez gnušanja i šoka pogleda predstavu o homoseksualcima, da je pogleda sa punim razumijevanjem i zanimanjem". Žalosno je što još uvijek ne postoji redatelj koji bi takvu predstavu napravio!

PREMIJERE:

Doći će neki novi klinci. Ili kao što kažu u završetku "Plavog pakla" - doći će novi ratovi. U kojima će u prvim borbenim linijama ginuti neki novi Bad Blue Boysi!

Uprizorenje komedije "Dobro došli u plavi pakao" **Borivoja Radakovića** i **Petra Večeka** u kazalištu **Kerempuh**, donedavnom **Jazavcu**, označilo je preloman trenutak u hrvatskom teatru, jer se ulaskom **Bad Blue Boysa** na scenu te u gledalište kazališta snažno zaljuljala svetost, nedodirljivost i arhaičnost *Talijina hrama*.

Naime, ta je predstava oslikala jedan, možda marginalan i banalan, ali iznimno živ i aktualan segment naše subkulturne stvarnosti i tako uspjela postići prožimanje života i umjetnosti, a ujedno time zadobila novu publiku, kojoj je dotad jedini teatar bila nogometna utakmica. Istodobno, podjela uloga ostala je neokmjena: kao i na stadionu, i u gledalištu kazališta su Bad Blue Boysi ostali protagonisti koji slijede svoje idole - na nogometnoj utakmici igrače **Dinama**, a ne **Hašk-Građanskog** ili **Croatie**, a u kazališnoj predstavi glumce. Krug idolopoklonstva time je zatvoren. Razlika je jedino u smjeru klanjanja: prema nogometašima ili glumcima koji tumače Bad Blue Boyse. Dakle, dogodio se poklon svom vlastitom kultu.

Još dok se predstava pripremala kružile su različite priče o ishodu njezine premijerne izvedbe. Naime, postojala je bojazan od njezine zabrane glede sočnog, provokativnog uličnog žargona u čijem je duhu napisan čitav tekst, ali i od mogućeg nesviđanja samim, živim protagonistima predstave - Bad Blue Boysima. Osim toga, javio se strah i od kritike te od publike jer su u "Kerempuhu" bili apsolutno svjesni da rade nešto sasvim drukčije od svega dosad viđenog i postavljenog.

ONI IMAJU EMOCIJE

Najviše se razmišljalo o psovkama koje u Radakovićevom tekstu, odnosno u govoru Bad Blue Boysa, ali i mnogih drugih unutar četiri kućna ili birtijska zida, funkcioniraju umjesto zareza ili sinonima za neku u tom trenutku nedokučivu ili nedomišljenu riječ, te o političkim komentarima, doduše na prvu loptu, kojima se jednostavno, ali gorko reže simbolika naše svakodnevnice. I kojima se grubo skidaju bljutave aureole s naših novohrvatskih mitova i time razotkriva pravo stanje stvari bez imalo uljepšavanja.

No u "Kerempuhu" su osjetili kvalitetu teksta i mogućnost dobre predstave, te poneseni energijom i spoznajom da rade nešto posebno, odlučili ne zastati na kazališnim činjenicama i zadatostima, nego od svega napraviti spektakl i medijski događaj koji će u potpunosti popratiti ikonografiju, simboliku, atmosferu i svjetonazor Bad Blue Boysa.

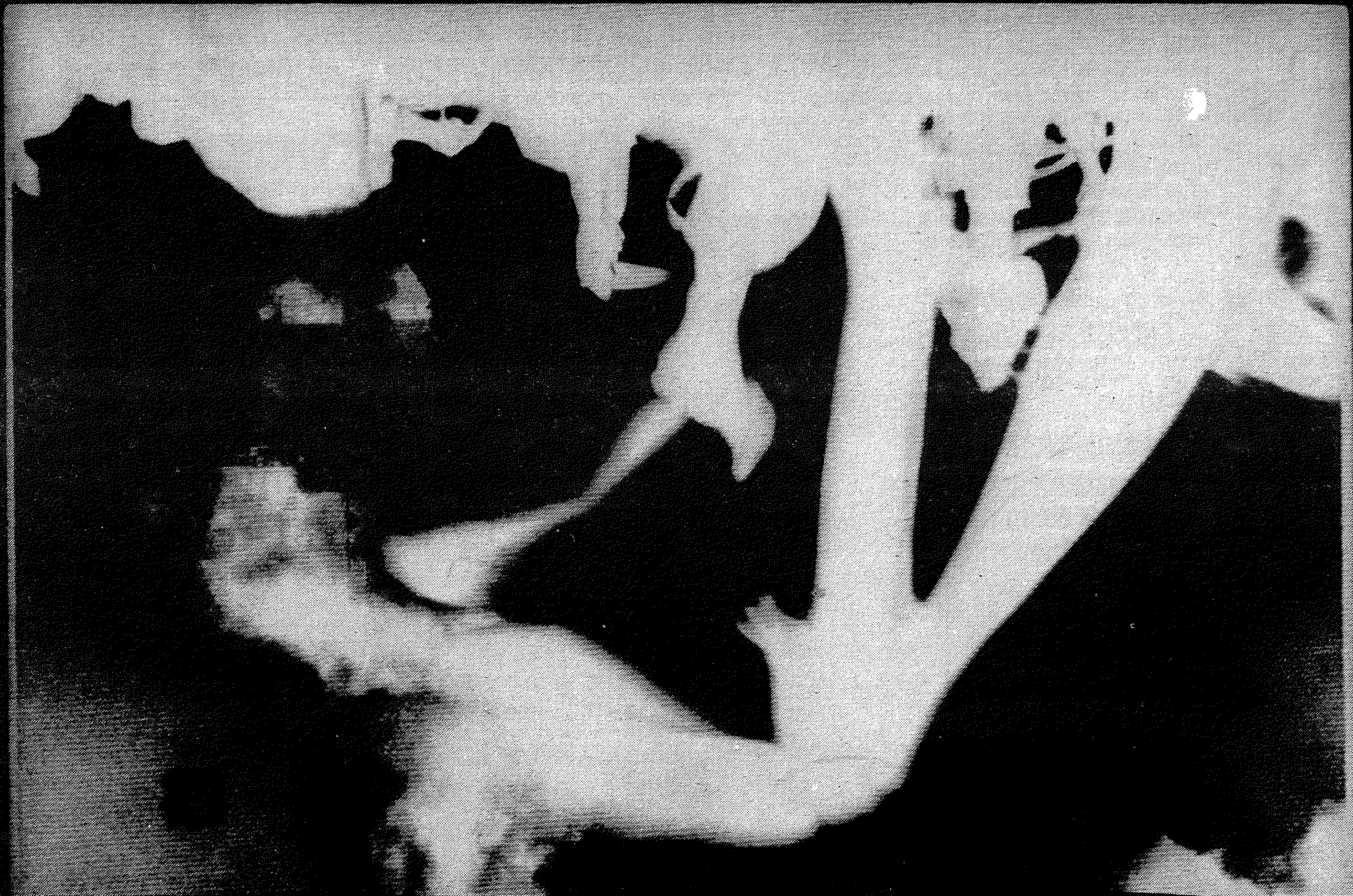
Zbog toga je čitava predstava nastajala u tijesnoj suradnji s Bad Blue Boysima, a pretpremijera je upriličena samo za njih. Svemu je, dakako, uvelike pridonio popularni zagrebački urbani band **Pips, chips & videoclips**, čija se himna *"Dinamo ja volim"* izvodi na samom završetku i kojoj se razdragano i euforično pridružuje čitavo gledalište. Pretpremijerna i premijerna izvedba komedije "Dobro došli u plavi pakao" bila je iznimno nabijena emocijama, energijom i slutnjama, publika je skandirala i pljeskala u prepoznatljivom ritmu navijača sa stadiona. Čuli su se uzvici *"Ubi, ubi tovara!"*, kuljao je dim, a sve je završilo s ganutim i srcedrapateljnim *"Hvala glumcima"*, koji su tim iskrenim oduševljennjem Bad Blue Boysa i sami bili potreseni do suza. Oči **Željka Königsknechta** bile su vlažne, što je uistinu rijedak slučaj u hrvatskom teatru.

I u stožeru nogometnog kluba **Croatia** uskomešali su se duhovi na sam spomen pripremanja predstave u čast navijača i zaljubljenika u **Dinamo**, dakle, u klub koji fomralno više ne postoji, ali za koji su Bad Blue Boysi apsolutno sigurni da će ubrzo iznova dobiti svoje ime. Čak je "Croatia" u jednom valjda očajničkom trenutku, "Kerempuhu" ponudila generalno sponzorstvo za predstavu što je, dakako, glatko odbijeno jer bi bilo totalno apsurdno da predstavu koja veliča kult Bad Blue Boysa i "Dinama" te se zalaže za njegovo

"DOBRO DOŠLI U PLAVI PAKAO"

dinamo u grlu Croatie

Piše: Nina OŽEGOVIĆ

Bad Blue Boysi prestavu su doživjeli kao svojevrstan hommage svom stilu života te uvjerenju i borbi koji mu daju duhovni okvir, a istodobno kao još jednu od osvojenih bitaka u ovom vremenu počesto besmislenih preimenovanja, kultova sličnosti s dobom komunizma, bezvrijednih bonova i obećanih vrijednih kuna, hercegovačkog lobija, Unproforove nemoralnosti i gubljenja identiteta koji se iskazuje kroz fenomen zaboravljanja

ponovno preimenovanje, potpomaže vladajući trust moćnika.

Očito bio je to bio jedan od perfidnih pokušaja "Croatie" da tim putem zadobije neophodne poene kod Bad Blue Boysa i tako pokuša utišati njihovo nezadovoljstvo, a pokazao se kao potez velikog straha pred malom, ali homogenom i krajnje određenom skupinom navijača koja ne djeluje na principu racionalizma i postepenosti, nego prije svega na principu gomile, agresivno, emotivno i srčano. I upravo zbog toga su, čini se, Bad Blue Boysi prestavu "Dobro došli u plavi pakao" doživjeli kao svojevrstan hommage svom stilu života te uvjerenju i borbi koji mu daju duhovni okvir, a istodobno kao još jednu od osvojenih bitaka u ovom vremenu počesto besmislenih preimenovanja, kultova sličnosti s dobom komunizma, bezvrijednih bonova i obećanih vrijednih kuna, hercegovačkog lobija, Unproforove nemoralnosti i gubljenja identiteta koji se iskazuje kroz fenomen zaboravljanja.

ONI IMAJU BAKE

Predstavom "Dobro došli u plavi pakao" dokazano je da za postavljanje na kazališne daske nije nužno neophodna vremenska distanca za objektiviziranje problema, nego upravo obrnuto: za uspješno korspondiranje s kazališnom publikom potrebno je prepoznavanje naoko nebitnih događaja, trendova i fenomena koji paralelno egzistiraju u našoj postmodernističkoj aktualnosti i koji, iako čine samo manji dio društva, pridonose raskoši devedesetih svojom uličnom estetikom i autentičnim urbanim folklorom, kulturom grafita i stilom odijevanja. I bez obzira na to, sviđala nam se šetnja kroz plavi pakao, koji je čak i postavljen u vremenu trajanja nogometne utakmice, u dva poluvremena i u kojemu su na pijedestal uzdignuti stereotipi, dakako u funkciji oslikavanja stvarnosti, ili smo plavi pakao doživjeli s dozom dosade zbog njegovog totalno pojednostavljenog crno-bijelog svijeta, moramo biti ushićeni činjenicom da je uopće napisan i postavljen na scenu komad o Bad Blue Boysima. I da su aktualni marginalci iz tekućeg života osvojili teatar i u njega prenijeli svoj stil ponašanja, a da time nimalo nisu oskrnavili norme ni konvencije građanskog duha po kojemu se u kazalište ulazi samo u odijelu.

Jeans i Bad Blue Boys jakne osnovnoškolaca i srednjoškolaca postale su normalan dio interijera "Kerempuha", a pljeskanje i pjevanje, dosad nezamislivo na kazališnim predstavama, zasigurno je stavilo točku na dosadašnji život kazališta.

Bilo bi, doduše, isuviše pretenciozno reći da poslije uprizorenja "Plavog pakla" više ništa neće biti kao prije, ali sigurno će se još dugo osjećati posljedice, a možda će to djelo otvoriti i neke nove puteve i mogućnosti hrvatskom teatru i glumištu. Osim toga, Bad Blue Boysi ovom su predstavom postali etablirani jer su sa stupaca novinskih crnih kronika ili sportskih rubrika gdje su uglavnom bili spominjani u negativnom koktekstu, preseljeni u rubrike kulture i tako su postali (*konačno*) glavni akteri pozitivne pisane priče. Izdizanjem na razinu institucije, Bad Blue Boysi su osvojili mnogo prednosti i eksplicitno nagovijestili zahvaljujući "Kerempuhu", Radakoviću, Večeku i čitavom odličnom glumačkom ansamblu, da će ići do kraja dok se ne vrati naziv "Dinamu", ali ujedno su tim svrstavanjem pod nazivnik kulturološkog fenomena izgubili ponešto od svoje autentičnosti i agresivne misterioznosti te svog podzemnog šarma i okusa opasnosti.

Postalo je vidljivo da su Bad Blue Boysi djeca i mladići koji se poslušno javljaju kući svojoj baki, da imaju svoje tjeskobe i tuge, i da na svoj specifičan način promišljaju ovu stvarnost koja im zasad ne nudi ni izlaz, ni budućnost. No, kao što su dosad sami stvarali svoju sadašnjost, tako će vjerojatno sami stvarati i svoju budućnost, a predstava "Dobro došli u plavi pakao" ostat će uspomena na doba "izvan okvira i izvan reda".

Kazališne kronike bilježit će neke nove uspjehe ili neuspjehe. Doći će neki novi klinci. Drukčiji ideologijski trendovi zamijenit će trenutno aktualne budnice i davorije.

Ili kao što kažu u završetku "Plavog pakla" - doći će novi ratovi.

U kojima će u prvim borbenim linijama ginuti neki novi Bad Blue Boysi.

nadnaslov: izložba-koncept

FOTOarkPHOTO

naslov: NEBO

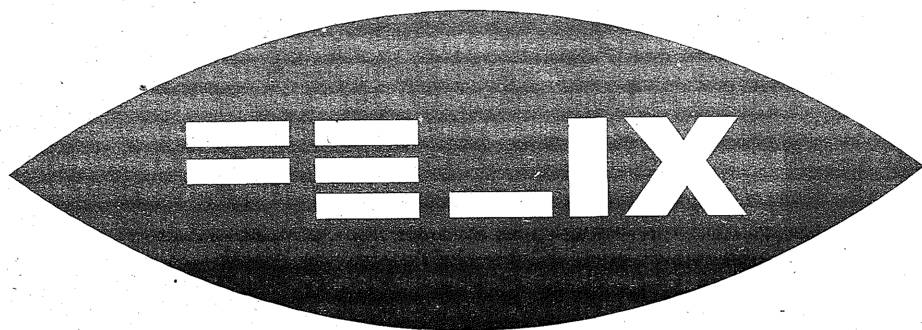
podnaslov: nazočni na otvorenju izložbe morali su zakrenuti vratove i iznad poznatih poslušničkih 45 stupnjeva kojima se gleda u bolju budućnost i vođu na povišenom podiju, da osjete sebe same u odnosu sa nedodirljivim

TXT: U čuvenom strip serijalu o galskim junacima Asterixu i Obelixu čitatelji su, ne jednom izvješteni o nepobitnoj činjenici: neustrašivi Gali boje se jedino da im njihovo vlastito nebo ne padne na glavu. Na Cmroku 21. svibnja 1994. prigodom otvorenja izložbe/projekta Nebo, **Ante Jerkovića** i **Ivana Kožarića**, tu arhetipsku istinu osjetili smo među gledateljima.

Uz organizacionu pomoć mlade povjesničarke umjetnosti **Nine Butić, Jerković i Kožarić** "tražili" su od nazočnih da zakrenu vratove i iznad poznatih poslušničkih 45 stupnjeva kojima se gleda u bolju budućnost i vođu na povišenom podiju, da osjete sebe same u odnosu sa nedodirljivim. Takvo novo/staro fokusiranje nenaviknutih očiju pučanstva pokazalo se ljekovito oslobađajućim. Trenuci kontemplacije koji su nam možda nepovratno nestali iz gena na trenutak su se povratili u kolektivnu memoriju, posvećujući ono najprirodnije u nama, osjećanje da smo JEDNO NEBO u okviru "slike" Planeta. Taj etički - eko moment čini nam se najvažnijim dosegnućem projekta. Zaboravljeni u zahuktalom državnom artu (i naiva pokazuje nebo, zar ne?) Kožarić i Jerković svaki na svoj način već duže vremena "dišu" sa nebom. Kožarić spram neba ima "prizeman" odnos, procesom materijaliziranja koji nameće medij slikarstva, detronizira i relativizira ovaj simbol univerzuma i očitovanja transcendencije, moći, vječnosti i svetosti, a Jerković "likovnom materijalizacijom osvješćuje" kroz svoje radove mentalne, psihološke i spiritualne kategorije. "Kožarić apstraktno preobličuje u konkretno a Jerković apstraktno u konkretno", kaže **Nina Butić**.

Izvan te kunst historičarske zavjere recikliranja podataka o radu umjetnika ostaje činjenica da su pravi zavjerenici stvoreni tek na Cmroku preobraćenjem gledatelja koji su, ispod "svog" neba, emitirali poruku Ministarstvu kulture da baš ovaj projekt pokaže svijetu i Hrvatskoj samoj. Takvo osvješćivanje nacije državu ništa ne košta (i ovaj je projekt plaćen iz budgeta Otvorenog društva), rad je istinit i neideologiziran, jasan i univerzalan, razvidan čak i onima koji "nas" ne razumiju. Za sve one kojima je do Neba stalo do kraja njihovih života a možda i duže - izložba ostaje otvorena.

napisao: ***Zlatan RAZBOR***

izložba grafičkog designa

The graphix mind

Žinić svojim radovima nudi STRUCI poziv na dvoboj: mladost protiv gerijatrijskog odjela hrvatskih designera

U poluidiotskom tretiranju grafičkog i inog oblikovanja, uobičajenom za prve stadije akumulacije kapitala otvorenje izložbe gospodina **Žinića**, Moderna vremena - KIC, 13.05.1994., osvježilo je srce i um umornim potrošačima designerske bofl robe. Rođen 05.06.1968., Zagreb, Žinić svojim radovima nudi STRUCI poziv na dvoboj: mladost protiv gerijatrijskog odjela hrvatskih designera!

Skromnost postava izložbe (**N**-arhitektonska radionica, **Emina Kulenović**, **Neda Cilinger**) odgovara i rješenjima zadanih designerskih problema. Uobličenjem standarda novine **Metro Manijak** (MM), Žinić bez greške komunicira sa techno mozgovima svojih generacijskih supatnika, odgojenih na brzoj SLICI! Pristup rješavanju tipografskih problema, uz jasne naznake utjecaja neprikosnovenih **Nevilla Brodya** i **Erika Spiekermanna**, ustanovljava jasno promišljanje cijele novine kao umjetničkog doživljaja. Između fotografije, ilustracije, slova stavljen je znak jednakosti. Sve postaje porukom.

U ostalim izloženim radovima Žinić pokazuje da jednako dobro zna suspregnuti svoju želju za igrom te uobličiti vizualni identitet za razne naručioce (Felix, Rado i Strauss,...).

Cijenjenim hrvatskim gospodarstvenicima i promicateljima vizualnog identiteta Hrvatske stoga jednostavna poruka: bliži se kraj 19. stoljeća!

Zlatan RAZBOR

*U Gjuri II promoviran je - VAL!!! Riječ je o projektu koji se bavi alternativnom modnom scenom, a prvi konkretan događaj su modne revije svakog četvrtka u ovoj zagrebačkoj diskoteci valovima talasa **Marija Kosor***

PHOTO: MIO VESOVIĆ

"VAL" - sveprisutna stvarnost. Događa se svugdje i svagda. Sve što čini trenutnost kroz vječnost - dio je "VALA". Svaka točka koju "VAL" dotakne postaje izvorom novoga "VALA". Ima puno istina koje su o valovima napisane i ispričane, na nama je da iz njih iščitamo SMISAO.

I "Gjuri II" se dogodio "VAL" - projekt koji se bavi alternativnom modnom scenom, proučavanjem njenoga narastanja i smjera kretanja, a prvi konkretan događaj u sklopu "VALA" su modne revije svakoga četvrtka u ovoj zagrebačkoj diskoteci. Protest protiv ustaljenih normi razmišljanja i oblačenja vodi izvan granica stereotipnog, dolazi do spoja tradicionalnog i alternativnog. Projekt je zamišljen kao nešto što bi dugoročno moglo pripomoći modnoj sceni u razvoju, uspostavom kvalitetnije i plemenitije kulture oblačenja.

*Prvu reviju ovoga tipa održala je modna grupa "The Lacemakers", a jako dobre kritike i odjek u prisutnoj javnosti doveli su do novih angažmana. "The Lacemakers" čine **Nikica Sparožić, Maja Krišković** i **Silvio Ramić** te stalna postava manekenki.*

*Osim njih, reviju je imala i vrlo perspektivna **Katarina Kožić** kojoj to nije bio debut. Do osnivanja "VALA" dolazi spontanom idejom mladog studenta teologije **Emila Havale** i njegove suradnice **Mirele Holy** koja je također predstavila svoju modnu kolekciju.*

*Emil ističe vrlo bitnu suradnju s koreografom i dizajnerom **Gordanom Blaževoćem** koji je mnogo pomogao oko same organizacije i realizacije čitavog projekta.*

O kakvim se modelima radi?

To su modeli koji mogu a i ne moraju biti nosivi. Emil ističe da su sve to u stvari nosive kreacije, ali građani još nisu dovoljno zreli za kulturu oblačenja takvoga tipa. Poanta "VALA" i jest u tome da pokaže kako postoji i drugačiji način - onaj koji bježi od ustaljenosti i šablone.

Ljudi okupljeni oko "VALA" žele se profesionalizirati, jer se uglavnom radi o amaterima, ali amaterima koji studiraju tekstilni dizajn i bave se proučavanjem modnih mogućnosti.

Osnovna težnja jest - prilagođavanje Hrvatske njenim vlastitim idejnim sklopovima i tradiciji te svemu onome čime modni spoj alternativnog i tradicionalnog može doprinijeti kvalitetnijem načinu prezentacije u svijetu.

WAS IST KUNST?

RAZGOVOR: ANTHONY GORMLEY, AUTOR IZLOŽBE "EUROPSKO POLJE" U GALERIJI SUVREMENE UMJETNOSTI U ZAGREBU

Rezervoar za osjećanja

Izložba "Europsko polje" u *Galeriji suvremene umjetnosti* u Zagrebu, autora **Antony Gormleya** skulptorski je ambijent kojega čini 40 tisuća malih stiliziranih terakota-skulptura ljudskoga lika, postavljenih na podu galerije. Gledatelji postaju fokusom očiju koje nas gledaju mimo i netremično, ali bez prijetnje.

Anthony Gormley rođen je 1950. godine u Londonu. Studirao je arheologiju, antropologiju i povijest umjetnosti na Trinity College u Cambridgeu, a potom kiparstvo na Central School of Art and Design u Londonu, te na Goldsmith's College.

Živi i radi u Londonu.

£ *Kako vidite poziciju umjetnika u zapadnom kulturnom krugu?*

Marginalnom!

£ *Ipak, za neke umjetnike ta konstatacija ne vrijedi...*

Svjestan sam da je svijet umjetnosti sićušni dio svijeta. Problem je što je umjetnost postala specijalizirano područje ljudskog rada, i pitanje je djeluje li ona kao katalizator promjene ili središte promišljanja. Važno je narušiti pretpostavku da je svijet umjetnosti odvojeni svijet sa vlastitim zakonima, jezicima, kontekstima. Moramo, na neki način proširiti kontekst umjetnosti, demarginalizirati ju, ali ne tako da ju pomaknemo od ruba prema centru, jer bivajući na periferiji posjedujemo različitost. U osamdesetima su određeni interesi, te pritisak na tržištu konstruirali određenu vrstu uspjeha. Taj model je danas zastario, dok novi nije uspostavljen. Novi se model tek stvara.

£ *Zalažete se za uspostavu novog modela organizacije u umjetničkoj proizvodnji, ali uspijevate li živjeti od umjetničkog rada?*

Do 1986. sam podučavao, a sad živim isključivo od svog umjetničkog rada.

Surađujem s različitim galeristima u Švedskoj, Japanu, Belgiji, Francuskoj, Los Angelesu, New Yorku... Međunarodne izložbe priređujem u galeriji Salvatorea Ala. Salvatore je za mene učinio fantastičan posao, no njegovo područje utjecaja je ograničeno, njegova galerija nije jako moćna.

£ *Koliko su galerije jake u nametanju trenda u umjetnosti i određivanju kvalitete pojedinog umjetnika?*

Moć galerija opada. Treba ugrožavati moć umjetničkih centara, što znači da one još uvijek postoje. U New Yorku moć novca još vlada i tamo je centar za razmjenu svjetske umjetnosti, ali ipak mislim da se u devedesetim odvija prevrednovanja vrijednosti u umjetnosti... Snage vođene tržištem zamjenjuju se nosiocima drukčijih interesa, didaktičkim, socijalnim, feminističkim... stoga razumijemo da glavni europski tok ideje o povijesti umjetnosti (putanja od pariške do newyorkške škole) nije jedina povijest umjetnosti, odnosno da postoji mnoštvo različitih verzija. Potrebno je neprestano preispitivati cenzorske snage koje određuju relevantnost ili irelevantnost umjetničkog djela. Sjajno je da se pojavljuje vrlo zdravi provincijalni amerikanizam, koji se bavi sasvim određenim stvarima - narko-kulturom, seksualnošću, tijelom. Takva umjetnost nema univerzalnu privlačnost kao **Roskova**, ali tako se izgubila ideja o uzvišenosti i zajedničko područje u umjetnosti. Sve to čini mi se nevjerojatno zdravim, jer ako Amerika postaje provincijalna činjenica nužnosti perifenjalizacije subjekata umjetnosti postaje očigledna. To stanje me ohrabruje, svi moramo raditi u vlastitim vrtovima. Iskreno, povijest umjetnosti izražena je preko glavnih tokova često nema veze sa našim životima.

£ *U Zagrebu pokazujete rad imenom "Europsko polje". Koje je njegovo značenje za Vas?*

Ne postoji fiksno značenje, ono se mijenja. Nazivamo ga Europskim, no to je zapravo samo "Polje". Postoje i njegove varijacije, a nastavljam raditi i nove, no ipak je to jedan rad, izrađen na različitim mjestima. Najvažnije je da je on poziv na subjektivnost. Bilo mi je važno pomaknuti se od pravljenja objekata za specijalizirano intelektualno i gospodarsko tržište prema nečemu što nema određeno značenje i što subjektom čini svog gledatelja.

£ *Zašto ste izabrali glinu za materijal?*

Zato što je, nama ljudima, bliska i uobičajena.

£ *Hoćete li i u Sarajevu organizirati i napraviti još jedno "Polje"?*

Ne čini mi se da je teško tamo otići, većim mi se problemom čini ostvariti sam rad, pronaći materijal, ljude koji će ga oblikovati, ali bih želio da "polje" ljudi rade baš tamo, da ono bude rezervoar za osjećanja. I više od toga, kontinuitet života sa OSTATKOM svijeta, odraz nade u budućnost. Takva ideja opasna je i delikatna za mene kao "outsidera" i svjestan sam svoje političke naivnosti, ali snažno vjerujem u snagu koji umjetnost ima kao djelo liječenja. To je način da se pokažu rane, korak prema reintegraciji. Na kraju, i ovaj rad govori i o pokušaju pronalaženja načina izražavanja kolektivnog tijela.

£ *Ako ostvarenu izložbu "izvučete" iz Sarajeva i izložite ju negdje u Europi, mogao bi se pojaviti problem konteksta.*

Da, možda bi rad trebao ostati u Sarajevu. Mislio sam da bi ju trebalo "izvući", no sada razmišljam da tamo ostane. Mogla bi poslužiti kao zalog za budućnost.

£ *Danas mnogo ljudi iz svijeta "nešto" radi u Sarajevu. Sarajlije ih gledaju kao neprijatelje, smatrajući da koriste njihovu poziciju za svoj uspjeh.*

Tu konstataciju apsolutno prihvaćam. Ovaj je RAD vrlo otvoren. Potpisan je mojim imenom, ali se ja više ne mogu na njega pozivati, niti na pravo vlasništva niti na autorstvo značenja koje on proizvodi. Razlog zbog kojeg sam krenuo u "POLJE" je: osjećao sam se zarobljen paradigmom demokratskog ideala, slobodni pojedinac stvara svoj rad u svojem vremenu i prostoru, izražavajući individualnu slobodu. To je mit , pa i zatvor. Umjetnici stvaraju svoje drgocijene stvari, koje nemaju nikakve veze sa životom, nitko ih ne vidi, i nitko ih ne želi.

Ne bih volio biti previše negativan u tim određenjima, jer i ja još uvijek trebam studio,kao sveto mjesto, mjesto refleksije. To je moje pomicanje izvan ateljea bio je pokušaj da ispitam gdje sve može biti kreativan impuls, te da li se on može podijeliti sa drugim ljudima. Svjestan sam činjenice da korištenje vremena drugih ljudi, njihovog rada, i više od rada, njihovih osjećaja, i više od toga njihovih duhova (vjerujem da RAD nosi duh ljudi koji su ga stvorili) čini optužbu za eksploataciju opravdanom. Ali, mogu kazati da taj okvir izvedbe RADA pokušavam koristiti na odgovoran način. Smatram da sam čin rada ima vrijednost, bez obzira što se sa RADOM kasnije desilo. takav rad sam po sebi liječi, čak i ako ga vide samo njegovi tvorci. Ritualni akt postavljanja u izložbeni prostor, od kojih svaki predstavlja trenutak u životu pojedinca, stvara moćno polje energije. to je istovremeno izraz želje za zajedništvom i oporavak od najamnog rada.

£ *To je i reinterpretacija pojma rad.*

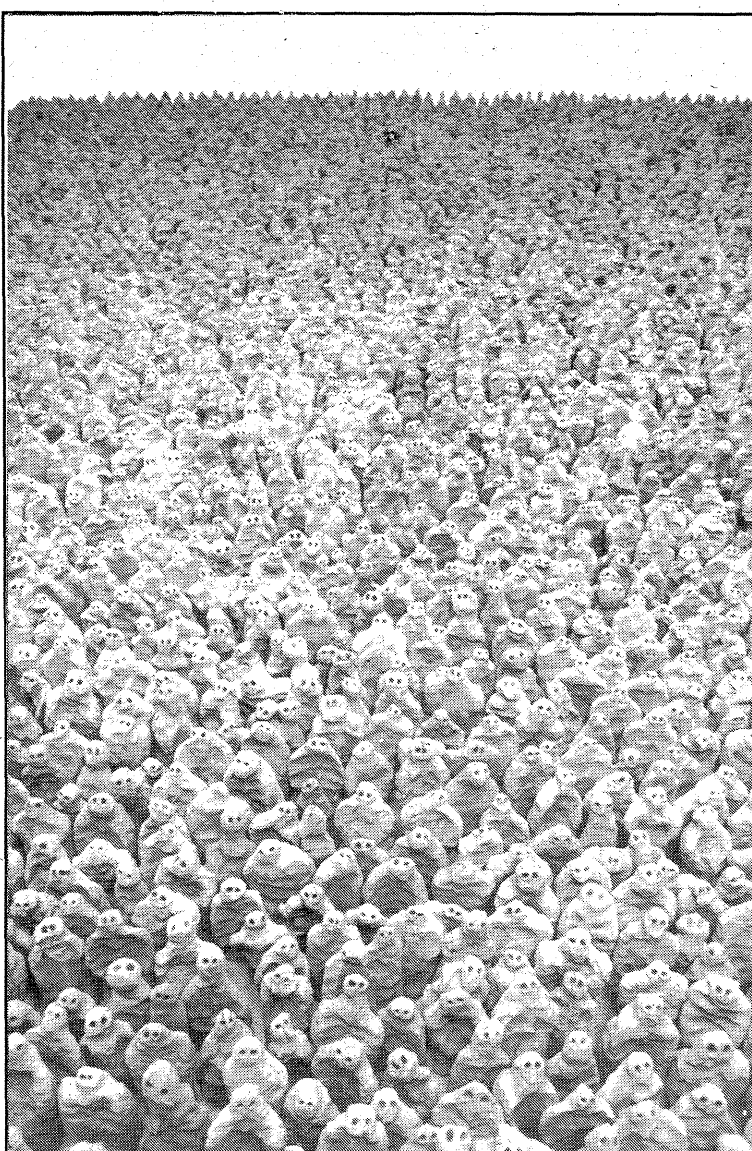
Da, rad može biti opis društvene strukture. Rad u polju na neki način može biti sličan procesima u našem fizičkom tijelu. Romantični aspekt rada u obliku rada na zemlji, kojem je zajedničko dosegnuće -žetva-jest arhetip iz kojeg polazim. U radu na mom "POLJU" zemlja služi kao prijenosnik koji potiče na "žetvu" u stvarateljima RADA. To je žetva za koju sam zainteresiran.

£ *Što je sa imenima ljudi iz Meksika, Švedske koji su radili na "POLJU"?*

Dio odgovornosti podijeljenog stvaranja djela jest navesti pojedince koji su ga stvarali. U Švedskoj je to bio problem, jer su ljudi dolazili na deset minuta, sat, dva, pa bi otišli. Kazao sam da ih je bilo stotinjak, no možda ih je bilo i tisuću. Student Oskar Ponnat najviše je radio na "POLJU", napravio je 7500 figurica, dok je mala Natasha došla na deset minuta, i napravila nešto slično vlažnom pudingu i otišla. Ova izložba se zove "POLJE Anthonya Gormleya" dok sam, recimo u New Yorku, to ime promijenio. Tamo sam naveo sve glavne protagoniste, što nije bilo teško jer, svi su bili članovi iste porodice. Naime Donna Pasquale imala je dvadeset i dvoje djece od kojih je devetnaest preživjelo, a osam njih je sa svojim obiteljima radilo na "POLJU".

£ *Gospodine Gormley, sada na kraju razgovora, čini mi se da vaše "POLJE" svoj višak značenja pronalazi u širem kontekstu....*

A.G.- Da, u Zagrebu je teško "POLJE" ne vidjeti povezano sa ratom, no čini mi se da ono ima više veze sa preživljavanjem u širem smislu. Vjerujem da smo bivajući u formi bića koja imaju najrazvijeniju svijest, mi stvaratelji svijeta, praeuzeli božansku ulogu i zato neke od pitanja koje ovaj rad postavlja jesu: Hoćemo li doživjeti budućnost ili ćemo biti činitelji destrukcije planeta?

Snažno vjerujem u snagu koji umjetnost ima kao djelo liječenja. To je način da se pokažu rane, korak prema reintegraciji

Izložba "Europsko polje" u *Galeriji suvremene umjetnosti* u Zagrebu, autora **Antony Gormleya** skulptorski je ambijent kojega čini 40 tisuća malih stiliziranih terakota-skulptura ljudskoga lika, postavljenih na podu galerije. Gledatelji postaju fokusom očiju koje nas gledaju mimo i netremično, ali bez prijetnje.

Anthony Gormley rođen je 1950. godine u Londonu. Studirao je arheologiju, antropologiju i povijest umjetnosti na Trinity College u Cambridgeu, a potom kiparstvo na Central School of Art and Design u Londonu, te na Goldsmith's College.

Živi i radi u Londonu.

£ *Kako vidite poziciju umjetnika u zapadnom kulturnom krugu?*

Marginalnom!

Balanescu Quartet

REVOLUTION IS GREAT...

Za **Slavoja Žižeka** najsublimnija slika koja je izronila u političkim prevratima Istočne Evrope je slika iz vremena rumunjske televizijski prenošene "revolucije" - demonstranti sa zastavama s izrezanim grbom Ceausescuove države. Umjesto simbola koji predstavlja organizacioni princip nacionalnog života nalazi se praznina, rupa. Ono što kroz rupu u zastavi vidimo je prazno, čisto nebo!

Teško je zamisliti bolji simbol "otvorenog" karaktera historijske situacije "u nastajanju" - prelazne faze u kojoj, mada je već izgubio moć, stari Master-Signifier još nije zamijenjen novim! Entuzijazam izražen u toj slici ne umanjuje činjenica da nam je sad jasno kako je bila riječ o "namještaljci", državnom udaru. Prevratu dijela Securitatea, tajne političke policije, protiv same sebe, protiv svog vlastitog označitelja, tj. akcija starog aparata koji pokušava preživjeti odbacujući svoju simboličku odjeću. Za nas, kao i za same sudionike, na ulicama Bukurešta, važno je da su oni "stvarno" doživjeli situaciju kao "otvorenu" - sve su mogućnosti bile otvorene!

Rupa na zastavi označavala je otvoreno polje, niz mogućnosti kojima se moglo krenuti u novo društvo! Danas se čini da je entuzijazam bio pretjeran. Nade nisu ostvarene. No usprkos tome mogućnosti promjene nisu potpuno zatvorene, što sugerira i činjenica da je **Balanescu Quartet** rumunjskog emigranta **Alexandera Balanescua** prije dvije godine gostovao u Bukureštu. Utisci te posjete inspirirali su njihov drugi album. *"Luninitza"* sadrži devet njihovih kompozicija i konceptualno je baziran na slomu **Ceausescuovog** režima, rumunjskoj revoluciji i njenim posljedicama.

"Luminitza" na rumunjskom znači "malo svjetlo", "Malo svjetlo" je svjetlo svijeće u mraku, svjetlo udaljenih prozora u noći, za Balanescua je i svjetlo uspomena na Rumunjsku, mističnog osvjetljenja grada u redukcijama struje ali i "svjetlo nade" otvoreno onom rupom na zastavi u vrijeme pada Ceausescuova režima.

Kritika je album proglasila "malim remek djelom" koje spaja klasičnu muziku, rumunjske narodne pjesme i eksperimentalnu elektroniku. Ovoga puta uz gudače i već utemeljeni stil kraftwertkovskih Balanescuovih vokala koriste i samplere te programirane perkusije.

Čovjek koji njeguje beuysovski image čovjeka u građanskom odijelu i šeširu, *look* tipičnog istočnoevropskog aparatčika, **Alexander Balanescu**, rođen je u Rumunjskoj prije 40 godina. Njegova je obitelj 1969. godine emigrirala u Izrael a dvije godine kasnije otišao je u London. Za vrijeme studija na Julliardu inspirira ga njujorška alternativna art scena npr. još jedna neobična "violinistica" - **Laurie Anderson**.

Po povratku u London postaje član **Arditti Kvarteta**, poznatog po suradnji sa suvremenim kompozitorima poput **Michaela Nymana** i **Gavina Bryarsa** kao i ekstremnoj radinosti - ponekad bi izvodili i više od 100 različitih kompozicija godišnje! **Balanescu** 1987. osniva svoj kvartet. Njegovu violinu mogli ste čuti u **Nymanovim** *soundtracima* za filmove **Petera Greenawaya**, radio je nekoliko aranžmana za **Pet Shop Boys** na čijem su Wembleyskom koncertu gostovali. Svjetsku slavu i pažnju medija stekli su pločom *"Possesed"* u izdanju kompanije Mute - za koju objavljuju i **Depeche Mode**, **Laibach**, **Nick Cave**... Pločom na kojoj su osim već legendarnih izvedbi klasičnih techno-pop pjesama **Krafterka** u gudačkim aranžmanima i tri kompozicije samog Balanescua te obrada pjesme *Hanging Upside Down* **Davida Byrnea**.

Na području klasične glazbe kvartet je najbliži "klasičnoj" rockerskoj postavi četveročlane grupe (čak su i **Kraftwerk** zadržali taj format). Suvremenu popularnost i otvorenost tog formata bez dirigenta pokazuju i primjeri **Kronos kvarteta** i **Balanescuove** grupe.

Svi znaju da su **Kraftwerk** klasični electro band, očevi suvremene elektronske glazbe - od britanskog techno popa do hip-hopa i technoa. No **Balanescu kvartet** je svojim obradama njihovih kompozicija *The Robots, The Model, Autobahn, Computer Love i Pocket Calculator* (na kojoj se čuje i glas vođe ansambla **Alexandera Balanescua**) u potpuno akustičnom formatu pokazao dvije naizgled kontradiktorne stvari - da usprkos, ili baš zbog svog minimalizma i stroge upotrebe elektronskih instrumenata pjesme **Kraftwerka** imaju i jednu "klasičnu notu", ali i da izvođene "klasičnim instrumentima" zadržavaju eksperimentalni duh! Slušanje njihovih obrada (ili je bolje reći prepjeva?) jasno pokazuje da minimalizam nije jednostavna stvar! U suvremenoj muzici je način obrade, tretiranja zvuka često važniji od melodije ili harmonije, i članovi **Balanescu kvarteta** su se naradili da gudačkim instrumentima pronađu zvuke paralelne specifičnoj elektronskoj zvučnoj paleti **Kraftwerka**. To je ono što je u dominantnom načinu izvođenje klasične glazbe danas gotovo zaboravljeno - istraživanje instrumenta, novih načina za proizvođenje novih zvukova - dok je u jednom dijelu suvremene avangarde otišlo do potpunog ukidanja melodičnosti, uživanja u lijepim zvucima i melodijama. Opet su **Kraftwerk** poslužili kao idealan model, podloga za sintezu, zvučno istraživanje koje ne negira erotičnost zvuka.

Prema izjavi **Balanescua** i violinistice **Claire Connors** cilj je dozvoliti sadašnjosti da osvijetli prošlost a ne zatvoriti sadašnjost u prošlost. Tako su na jednom koncertu prikazivali razvoj njemačko-austrijske muzike kontrapostirajući kompozicije **Mozarta** i **Beethovena** s onima **Kurta Weila** i **Kraftwerka**.

Za **Balanescua** se suvremenost ne sastoji u odbacivanju prošlosti već u njenom ispitivanju. *"Kada sviramo djela klasične glazbe pristupamo im s iskustvom sviranja suvremene glazbe. Počinjemo od čiste partiture više nego od zvučne tradicije, onoga kako smo naučili da pojedina djela zvuče. Ubrzo shvatite koliko svirači ne poštuju partituru, koliko je toga u smislu dinamike, tempa, upotrebe vibrata itd. ovisno o tradicijom uvriježenoj interpretaciji!"*

Entuzijazam koji se izražava u prelaznoj fazi od jednog diskursa prema drugome kad, za trenutak, rupa u simboličkom poretku postaje vidljiva, entuzijazam je nad "prazninom" još neispunjenom nekim jasnim, pozitivnim ideološkim projektom. U takvom trenutku se entuzijazam masa i stav kritičkog intelektualca za trenutak preklapaju! Dužnost kritičkog intelektualca je da stalno zauzima to mjesto "procjepa", da zadržava distancu prema svakom Master-Signifieru.

Ono što Balanescu kvartet radi - prelazeći između dva diskursa - onog klasične i popularne glazbe - baš je takvo razotkrivanje procjepa. Otvaranje mogućnosti na polju slobode.

Dejan KRŠIĆ

Bogu mili, a ni vragu mrski

"Jedna od legendi, rijedak hrvatski band koji spada u sam vrh svjetskog rocka, idejne tvorce grind corea i sličnih glazbenih pravaca..." (Dražen Valentić)

Početkom osadesetih, kad punk gubi dah i većina bandova zaglibljuje u pop vodama, kao nastavljač istoga duha javlja se *hard-core*. Sama ta činjenica najviše je utjecala na to da zagrebačka HC scena nikada ne zaživi punim životom, jer osim **Prljavog kazališta** s prvim albumom, nakon kojega su se i oni preorjentirali prema skavodama, nije postojao niti jedan značajniji ZG punk-band. Sasvim suprotan slučaj bio je sa Ljubljanom gdje od samih početaka punka djeluju **Pankrti**, pa se tamošnja HC scena pokreće prije i u širem opsegu od zagrebačke, dajući i jednoga od najkvalitetnijih predstavnika - **UBR**. U takvoj situaciji, bez radija i prostora za svirke, pojavljuju se 1984. godine **Patareni**. Ime uzimaju po pristašama heretičkog pokreta koji se u desetom stoljeću pojavio u Makedoniji - koja je bila pod bugarskom vlašću - i koji šire nauk o dva Boga, Bogu dobra i Bogu zla, te istupaju protiv svih institucija pozivajući ljude na nepokornost,čime su u neku ruku patareni bili preteče anarhista.

U početku nije bilo razlike između njihovih koncerata i proba, naime i sa jednih i sa drugih bivaju istjerani, pa im zato stvari postaju sve kraće, jer duže nisu mogli stići ni uvježbati, niti odsvirati na koncertima. Za njih je karakteristična i velika cirkulacija ljudi kroz band, pa je po njihovim procjenama brojka bivših članova Patarena odavno prešla 50! Dakle, skoro cijela tadašnja ZG HC scena.

Patareni i neponovljiva Tajči

Prvi singlovi izlaze im 1988. godine i otad ih objavljuju desetak, većinom zajedno sa drugim izvođačima, pa tako ima zanimljivih izdanja, od onih sa **UBR**, **STRES D.A.**, **EXTREME NOISE TEROR**, **CRUCIFIX**, **SEKUNDA**, sve do legendarnoga, s koncertnom snimkom **CICCIOLININOG** nastupa u Zagrebu, začinjenoga njihovim komentarima. Uz to, pojavljuju se i na gomili kompilacija od kojih je svakako najzanimljivija *"I kill what I eat"* na kojoj se pored njihovih stvari, kao bonus track, pojavljuje se i njihova obrada hita **Tatjane Matejaš** "Hajde da ludujemo" u zaista neponovljivoj verziji. Svoj prvi CD sami izdaju 1991. godine i na njemu se nalazi 76 stvari koje su većinom ranije snimke nastale u najrazličitijim uvjetima i na najrazličitijim mjestima, pa tako i snimka njihovog tjeranja sa stagea od strane **Tene** iz **SCH** na koncertu u Sarajevu. Iste te 91. godine izdavač **"Psychomanija"** iz škotske izdaje im single "Stop the war and bring the noiz" koji u samome svom naslovu objašnjava njihove stavove prema tadašnjim ratnim i glazbenim događanjima. Isti izdavač izdaje 1993. i njihov LP "Empathy with them" koji sadrži i snimke njihove malo radikalnije verzije, projekta *BUKA* (samo jednoga u nizu njihovih projekata od *TMP, DEBILANE*, pa sve do *MINUS CWAY*). U devedesetima se Patareni definitivno okreću prema zapadu, te gledajući zalazak sunca, 1990. godine održavaju koncert u Berlinu i ohrabreni uspjehom pripremaju turneju po Americi koja zbog problema sa radnim vizama biva odgođena. U Njemačku se vraćaju 1993. godine i održavaju mini turneju koja samo potvrđuje njihov status na svjetskoj HC sceni. Već tada dolazi do značajnijih promjena u samoj glazbi banda, stvari počinju trajati i po nekoliko minuta, uvježbani dolaze na koncerte, te tekstove pjesama počinju pisati na engleskom, što nije naročiti plus, ali uzimajući u obzir njihovu razumljivost, ni veliki minus. Dečki koji na svom početku parodiraju sve čega se dohvate uključujući i same sebe i svoje stavove, kojih i nemaju, polako se prilagođavaju zakonima tržišta (poznata je njihova parodija kratkih HC stvari njihovom radikaliziranom pjesmom "Sekunda" koja traje kraće nego se piše). Jedini član banda koji je u njemu od samih dana osnivanja je **Hadžo** (gitara), a trenutno je u bandu i **Haš** (vokal), te nakon gomile hokejaških izmjena ritam sekcije, posuđeni iz *GARAGE MONSTERSA*, **Pero** (bubanj) i **Jago** (bas) koji zatvaraju krug nakon nekoliko pokušaja sa slovenskim bubnjarima i basistima. Najaktivniji član banda svakako je Hadžo koji pored Patarenih obnaša i dužnost basiste u HLADNOME PIVU, te idejnog tvorca Minus Cway, projekta sa ženskim vokalom. Ova godina počela je sa izdavanjem njihove kazete "Ukor pred isključenje" i naznačila da Patareni nisu zaboravili na ove prostore, iako se njihov zadnji pravi nastup dogodio davne 1990. godine (pojavili su se i na grupnom koncertu 1992. u Domu sportova). Kazetu su sami izdali, kažu da je već prodana i razdijeljena, a ako je poslušan savjet s omota, i pokradena. Za ovu godinu najavljuju i izdavanje kompilacije prigodna naslova *"10 godina mature"* gdje će drugi bandovi obrađivati njihove stvari (zadnji uvjet za ulazak u legendu), a povodom te godišnjice održat će 24. svibnja maturalnu zabavu u **"Jabuci"**, nešto kao uvod u njihovu ljetnju turneju po razjedinjenoj Europi.

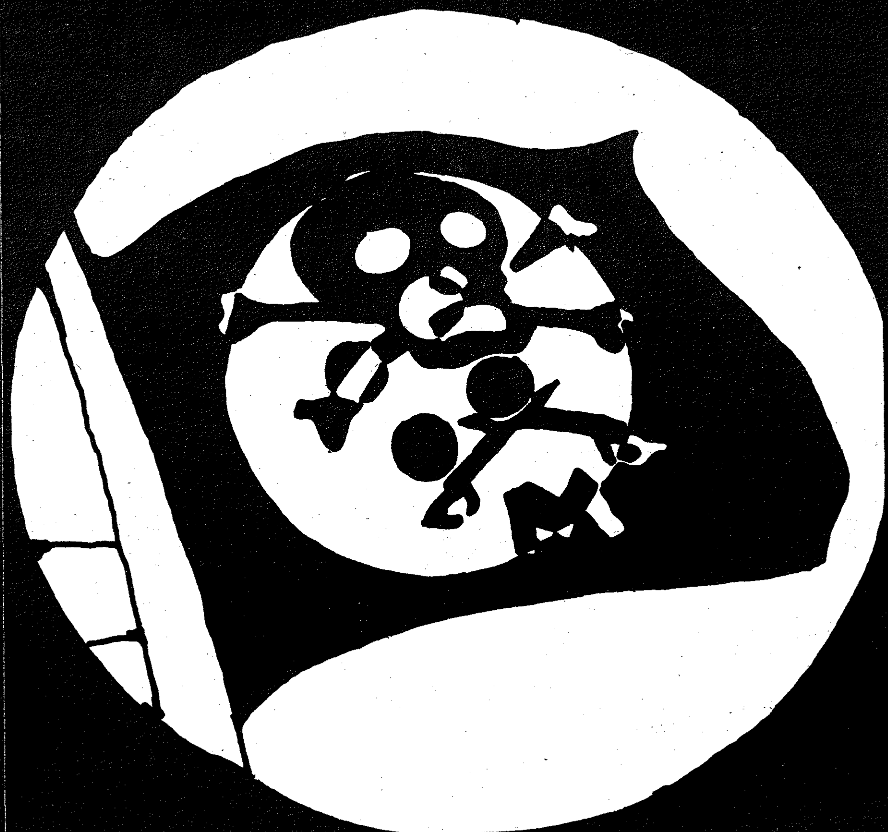
P.s.

Prije mjesec dana u jednoj mračnoj sobi na Dubravi dva mladića sjedila su nasuprot starice zagledane u kristalnu kuglu, kaže priča, a ona je nakon duže meditacije podigla glavu i predskazala im: "Na vašim koncertima pojavljivat će se gomile pijane mladeži, a vaše ploče sve više će se prodavati". Ostaje samo provjeriti to oštroumno proročanstvo i zaželjeti više sreće u borbi za njihov ideal, novac.

RuTta

Kome zapravo pripada Bijelo Dugme?

"Čisto srpska stvar"

Preuzimanje Bijelog dugmeta, Zdavka Čolića i Emira Kustrurice (njegov film u Pragu, tvrdi se, finansira srpska vlada) samo je nastavak "sarajevizacije" Beograda na način "srpskog Sarajeva": ploče Dugmeta i Čolića tek su najbolji primer da je sve mogućno pretvoriti u srpski proizvod i srpsku seriju - samo kad se hoće. A, bogami, hoće se!

piše: Pero LUKOVIĆ (AIM)

Kad je pre nekoliko meseci, slavodobitno, kao što priliči funkciji generalnog direktora Radio televizije Srbije (RTS), Milorad Vučelić objavio da će "njegova kuća" (baš tako: ne naša, već njegova) realizovati TV-seriju u četiri nastavka o "najvećem jugoslovenskom rok-bendu, "Bijelom dugmetu", mogla se uočiti izvesna zbunjenost ortodoksnih patriota koji nisu, kao što je bio običaj, na vreme primili uputstva o vlastitom mišljenju. Naime, podrazumevalo se, ili se bar tako činilo, ili niko o tome nije razmišljao, ili je muzika bila sasvim nebitna — da je "Bijelo dugme" nešto što ekskluzivno ne pripada nijednoj nacionalnoj zajednici, pa čak ni Srbima, jer još niko nije pominjao da su, recimo, ognjišta "Bijelog dugmeta" ugrožena i da valja žestoko uzvratiti na neprijateljske (muzičke) provokacije: ono, istina je da je tokom dvogodišnjeg rata u Bosni i Hercegovini svakodnevno bilo luđačkih ideja od kojih su mnoge trijumfalno realizovane — ali još nikom, pa ni standardno mentalnom Karadžiću, nije palo na pamet da prisvoji baštinu rock grupe i da pritom izjavi (opet Vučelić) da je "nova Jugoslavija naslednik svih onih pravih vrednosti koje su svoje izvorište imale u nekadašnjoj državi".

Politika prije marketinga

Zbunjenost patriota valja razumeti: koliko do juče, na sva zvona, govorilo se i ubeđivalo da je nekadašnja, stara, umrla i rasturena (SFR) Jugoslavija bila "tamnica srpskog naroda" iz čega je jasno proizlazilo da nema tih kulturnih vrednosti zbog kojih bi vredelo živeti s takvim neprijateljima kakvi su, recimo, Hrvati ili Muslimani. Odjednom, ona ista Srbija koja je efektno i efikasno razbila bivšu otadžbinu — brine se o zaštiti vrednosti koje joj ni po kom osnovu pripadale nisu.

Od svih mogućih stvari, uzeto je "Bijelo dugme" kao nešto što, valjda, pripada srpskom Sarajevu odnosno tzv. Republici Srpskoj — iz čega proizlazi da, u stvari, pripada Srbiji tj. srpskom delegatu čije je ime Milorad Vučelić: jedino je tako mogućno objasniti odluku produkcije ploča RTV Srbije da objavi "Najveće hitove Bijelog dugmeta" u sva tri formata (CD, vinil, kaseta), što u situaciji kad niko ništa ne objavljuje ni na jednom formatu — izgleda pre politički nego marketinški potez.

Činjenicu da je produkcija ploča bez pardona uzela snimke koji su legalno pripadali (nekadašnjem) "Jugotonu" (danas "Croatia Records") i sarajevskom "Diskotonu", bolje od bilo svega govori o "poštovanju" nekakvih zakonskih regulativa: ono što je bilo gde u svetu nezamislivo — ukrasti snimke koje ti ne pripadaju — u Srbiji je legalizovan čin. Političko opravdanje da snimci "Bijelog dugmeta" pripadaju firmama iz država koje Srbija ne priznaje, a uz to je s tim državama u ratu — odnosno, nije u ratu, već su u ratu delovi srpskog naroda na vlastitim teritorijama u tzv. tuđim državama, odnosno Srbija je pobedila u ratu u kojem nije učestvovala — takvo političko opravdanje može da drži vodu samo kod onih tipova koji zbilja smatraju da su sankcije, rat i izolacija odlični izgovori za bilo koju vrstu krađe, naročito krađu autorskih prava. Istovetnu stvar produkcija ploča RTV Srbije uradila je sa pločom Zdravka Čolića "Poslednji i prvi": opet su ukradeni snimci "Jugotona" i "Diskotona", opet je predstavljano kao "čisto srpska stvar" i opet niko nije reagovao na legalizaciju piratstva koje, čini se, danas u Srbiji predstavlja glavni izdavački sektor.

Preuzimanje Bijelog dugmeta, Zdavka Čolića i Emira Kustrurice (njegov film u Pragu, tvrdi se, finansira srpska vlada) samo je nastavak "sarajevizacije" Beograda na način "srpskog Sarajeva": ploče *Dugmeta* i Čolića tek su najbolji primer da je sve mogućno pretvoriti u srpski proizvod i srpsku seriju — samo kad se hoće.

A, bogami, hoće se!

RODOLJUBNA ZANOVIJETANJA

*Naš kolumnist **Boris Trupčević** nastavlja svoju odiseju kroz bespuća subkulturne zbiljnosti. U potresnoj refleksiji sa zg-asfalta, Trupčević tvrdi:*

Punk je mrtav!

*ali prkosno i nepokolebljivo dodaje: **Živio punk!***

Dobar dio današnjih punkera - koje svakodnevno, onako usput, viđam po gradu - na svojim torbama, između ostalog, napiše i onu staru frazu "*Punk's not dead!*". Valjda smatraju da to što su oni punkeri znači da punk nije umro ili se pak boje da ne umre. Malo profiliranija je fraza "*Punk is an attitude, not fashion!*". Tom se frazom neki punkeri bore protiv korištenja punka kao mode. Osvrnite se ovih dana, promotrite ih. Liče li oni doista na prave punkere? Vidite li u njima ono nezadovoljstvo, bunt, otuđenost koju su imali punkeri '80-tih godina? Mislite li da oni pričaju o problematici koja stvara punk? Žive li oni život punkera - ili život svakog mladog čovjeka? I kad na svako od ovih pitanja odgovorite sa NE dobit ćete sliku današnjeg punk pokreta u Hrvatskoj.

Put tame i neizvjesnosti

Dakle oni slušaju punk, oblače punk, ali ono najbitnije ne prakticiraju - ne razmišljaju, boje se živjeti kao punkeri jer to ne daje svijetlu perspektivu u životu, to je vječita gnjavaža. Dakle, oni većinom žele živjeti normalan život, studirati, zarađivati...kao i ostali. Punk ostaje samo mračna ulica u koju nitko ne želi zalaziti. Strah. Jer to je put tame i neizvjesnosti. Dvije su grupe punkera. Onih što se oblače "mekše" (najčešće samo komandosica, doxe, karirane košulje, normalne hlače u jednoj boji) i onih što se oblače provokativnije (kožne jakne s pripadajućim natpisima, zakovicama, podrapane hlače, čiroki ili neka dr. frizura). Oni prvi najčešće nemaju nikakve ozbiljnije veze s punkom, dok oni drugi drže da su oni ti koji su danas "pravi" i kojima smetaju oni prvi. Argumenti tih drugih su slabi ili ih nemaju. To što se oni oblače *punkerskije*, što su popili više alkohola, bili na više koncerata i slušali više grupa ne razlikuje ih puno od onih prvih jer time nisu dokazali da su punkeri prvenstveno zbog svojih stavova nego su baš dokazali da to itekako nisu. Te punkerskije grupacije često pokazuju svoju netoleranciju prema onima drugima, ili prema npr. nastupima muzičkih grupa koje ne sviraju punk. Oni koji bi trbali crpiti svoju mudrost iz primitivnih reakcija prolaznika pokazuju isto takve primitivne reakcije. Ovako ja crpim i iz njih. Zamiranje punka vidljivo je i u pomanjkanju punk bendova, a pogotovo onih boljih, kvalitetnijih, koji imaju što za pokazati i više od svega - reći. Puno toga se pokušava po garažama, neki bendovi su se i probili, no gotovo ništa novo ne izlazi na površinu.

Stupidiziranje punka

Iz ovakvih punkerskih sredina teško da se išta može očekivati. Totalno zamiranje i stupidiziranje punka nužno dovodi do njegove smrti u tim krugovima koji bi ispred svog nazivlja trebali staviti prefiks kvazi. Nevjerojatna je (lažem: itekako je za vjerovati) kretenska pojava ljudi koji su odlučili napraviti mix Punka i Bad Blue Boysa. Naravno da se tu radi o ljudima koji nemaju pojma niti o jednoj grupaciji koje su pokušali smixati u sebi. I onako jednostavno, grubo rečeno - kvocijent inteligencije im je vrlo vidljiv. Apsurdnost spajanja tih dviju grupa je očita. Kao zaključak može se samo izvući da je punk mrtav. Ima još žilavih dripaca koji se ne daju, ali oni su rjetkost. Punk je izgubio svoje ljude. Ovi novi ne poznaju temelje punka, rade od njega modu, iskazuju konformizam, uniformizam, stapaju se u prosjek koji bi tebao biti neprijatelj punka. Stvar je postala apsurdna. Što reći? Oni nisu punkeri. Je li onda punk ipak živ gledajući na šačicu autentičnih punkera ili je mrtav bez pokreta. I živ i mrtav.

"Novi punkeri slušaju punk, oblače punk, ali ono najbitnije ne prakticiraju - ne razmišljaju, boje se živjeti kao punkeri jer to ne daje svijetlu perspektivu u životu, to je vječita gnjavaža. Dakle, oni većinom žele živjeti normalan život, studirati, zarađivati... kao i ostali. Punk ostaje samo mračna ulica u koju nitko ne želi zalaziti. Strah! Jer to je put tame i neizvjesnosti!"

Boris TRUPČEVIĆ - PO OKOMICI

STALOŽENO

ZELENO, I TO JE AMERIKA!

Skrb američke javnosti za okoliš dostigla je vrhunac godine 1991. Danas problemi okoliša nisu više u središtu pažnje: Amerikanci trenutno više brinu o recesiji, kriminalu i zdravstvenoj reformi. Ipak, ekološka svijest Amerikanaca održava se na razini koja je mnogo viša nego prošlog desetljeća. O tome u *American Demographics* piše Peter Stisser, zamjenik direktora *Roper Starch Worlwide* koji je nedavno objavio studiju o potrošačkim navikama i ekološkoj osviješćenosti Amerikanaca.

Studija, rađena na osnovi anketiranja reprezentativnog uzorka od 2000 odraslih Amerikanaca, pokazuje da se "zelene navike" šire među Amerikancima. Studija dijeli Amerikance u pet skupina na osnovi njihovih životnih navika i djelatnosti vezanih uz skrb nad okolišem.

Ekološki najosvješćenija skupina su *True-Blue Greens*, ljudi koji su napravili korjenite promjene u načinu života, potrošačkim navikama i ponašanju prema okolišu. Oni su ograničili vožnju automobilom, pokušavaju jesti zdravu hranu, recikliraju otpad, podupiru ekološke aktivnosti itd. To su uglavnom visoko obrazovani ljudi, solidnog društvenog statusa. Njihov broj je, u odnosu na 1990. godinu kada je napravljeno slično ispitivanje, porastao za 3 posto.

Druga skupina su *Greeback Greens* - pobornici zelenih koji redovito sudjeluju u raznovrsnim zelenim inicijativama, ali nemaju dovoljno hrabrosti da izmjene svoje potrošačke i životne navike.

Treća skupina su *Sprouts*, koji se tek ekološki osvješćuju. Oni su dosada sudjelovali u jednoj ili dvije eko-akcije i njihova se pažnja sada usmjerava na probleme okoliša. Njihov broj stalno raste - sada čine 35 posto ispitanika. Preostale dvije skupine su neaktivni *Grousers* koji se vrlo polagano "bude" te "Basic Browns", pasivna i apatična skupina koju čini 32 posto ispitanika.

D & DUGI MARS

PRIREDILA: **Tanja RUDEŽ**

ŽIVJETI U TENKU...

Da se oružje nemilice gomilano u doba hladnog rata može iskoristiti i u ekološke svrhe, pokazuje inicijativa koju je nedavno pokrenula skupina američkih vladinih organizacija. U okviru REEFEX programa, koji uz Enviromental Protection Agency i National Marine Fisheries Service uključuje i američku vojsku, mornaricu i obalnu stražu, trebao bi ovoga ljeta porinuti u Meksički zaljev dvije stotine starih M48 i M60 tenkova koji bi na morskom dnu "glumili" grebene za lokalnu riblju populaciju.

Stari automobili, brodovi i čamci već su se koristili kao umjetni grebeni, a na Floridi čak planiraju potopiti i jedan isluženi Boeing 727.

Ovaj neobični projekt uz ekološke ima i ekonomske ciljeve. Američki stručnjaci za more smatraju, piše New Scientist, da će proliferacija riblje populacije, kojoj će uvelike doprinijeti potopljeni tenkovi, priskrbiti tijekom sljedećih pedeset godina 7 milijardi dolara.

"Čak i ako se za osposobljavanje svakog tenka za njegovu novu namjenu potroši između 2000 i 3000 dolara, projekt će ići dalje, jer postoji dugoročna ekonomska računica", kaže Vernon Minton iz Alabama Department of Conservation and Natural Resources. U čišćenju tenkova od ulja i ostalih toksičkih tvari koje bi mogle naškoditi životu na morskom dnu voditelji REEFEX program namjeravaju zaposliti vojnike-rezerviste.

POVIJESNA POBJEDA U ZABRANI TRGOVINE TOKSIČNIM

Povijesna pobjeda izvojevana je 25. ožujka ove godine kada je u Baselu, na sastanku OECD-a, konsensusom prihvaćena potpuna zabrana izvoza toksičnog otpada iz zemalja OECD-a u zemlje koje nisu članice tog udruženja.

Konvencija, čije je donošenje *Grenpeace* nazvao "upečatljivom pobjedom za svjetski okoliš", zabranjuje izvoz bilo kojeg opasnog otpada, uključujući i onog za recikliranje, od 31. decembra 1997.

Kanada je bila jedna od najglasnijih protivnica tog sporazuma i predvodila je opoziciju sve dok međunarodna zajednica nije prisilila taj *lobby* na suradnju. U noći 24. na 25. ožujka Kanada, Australija i Japan su jedini preostali u opoziciji, jer su se zemlje Europske zajednice pridružile Grupi 77 (zemlje u razvoju) i UNEP-u (Plan UN za okoliš) zahtijevajući donošenje te konvencije. "Sramno je gledati kako kanadska delegacija, suprotno međunarodnoj zajednici blokira, umjesto da pomogne rad ove konferencije", rekla je **Stephani Gingras**, koordinator za kampanju vezanu uz trgovinu otpadom u *Greenpeace Kanade.*

"Ovo je veliki korak naprijed u sprječavanju ilegalne trgovine i za čistije tehnologije" rekla je Gingrasova. "Sada, kada je zatvorena i zadnja rupa u zakonu o izvozu otpada - izvoz radi navodnog recikliranja - bogate zemlje će biti prisiljene preuzeti punu odgovornost za svoj otpad."

Od 400 miliona tona otpada, koliko se proizvede svake godine, 98 posto dolazi iz zemalja OECD-a, govore službeni podaci *Agencije za okoliš UN-a.* Ova konvencija znači zatvaranje "obećavajućih" novih tržišta za toksični otpad - istočne Evrope (uključujući i Hrvatsku) i Azije. *Greenpeace* je došao do dokumentiranih ponuda zemljama ovih regija za preuzimanje miliona tona otpada.

Ova konvencija je početak novog doba u globalnom upravljanju otpadom i sve razvijene zemlje će morati preuzeti punu odgovornost za svoj industrijski otpad.

No, s obzirom da konvencija stupa na snagu tek 1997., budimo i dalje na oprezu da nam preko noći kakav šleper ne istrese otpad u dvorište!

IGOR MARKOVIĆ

(ljubaznošću Elizabeth Loudon-Greenpeace)

ČERNOBILJ, 8 GODINA KASNIJE

Osam godina nakon katastrofe u Nuklearnoj elektrani Černobilj, iz Ukrajine stižu kontroverzne vijesti o planovima za budućnost. Dosada poznati učinci katastrofe obuhvaćaju tisuće prerano preminulih među radnicima koji su radili na sprečavanju još veće katastrofe (ukupno ih je bilo oko 700.000), policajcima koji su osiguravali okoliš i ostalim stanovništvom, desetine tisuća ljudi i osobito djece sa različitim zdravstvenim problemima (dodajmo, posebno za **don Antu Bakovića** i *Hrvatski populacijski pokret*: ženama u krugu od stotinjak kilometara savjetovano je da do daljnjeg odustanu od rađanja, a trudnicama da izvrše pobačaj zbog velike opasnosti od malformacija), te nekoliko miliona hektara trajno ili privremeno napuštenog poljoprivrednog zemljišta; šume i divlje životinje da i ne spominjemo.

Reaktori u Černobilju su tipa RBMK, koji nema analogona među komercijalnim reaktorima na zapadu. Razvijeni su prvenstveno za vojno korištenje i stupanj sigurnosti je manji nego kod vodom hlađenih reaktora (PWR ili VVR). Na području bivšeg SSSR ima 16 takvih reaktora. Četiri reaktora bila su u centrali u Černobilju, od kojih trenutačno dva rade. Neki proračuni pokazuju da bi za njihovo opremanje modernim sigurnosnim sistemima trebalo između 555 miliona i 1,57 milijardi dolara po reaktoru, a pri tome bi nivo sigurnosti ipak bio ispod standarda za zapadne reaktore. Postoji snažan pritisak zapadne nuklearne industrije da se uđe u takvu investiciju. Zapadne vlade dale bi subvencije i kredite, time bi se ova propala industrija održala na životu, a ove bi se knjižilo kao pomoć zaštiti okoliša u bivšim socijalističkim zemljama. Ista suma uložena u prestrukturiranje industrije, štednju energije i druge alternative dala bi neuporedivo bolje ekonomske i ekološke efekte, ali manje profite velikim kompanijama. Ukrajinske vlasti, naravno, imaju interes da na račun straha zapadnjaka izvuku lovu. Otuda i proturječne vjesti o budućim planovima.

Dodajmo da sve veći broj studija, rađenih ponajviše za *Greenpeace*, pokazuje ekonomsku opravdanost odustajanja od nuklearne energije. Razvijene metodologije za procjenu troškova nuklearnih centrala i sličnih golemih centraliziranih proizvodnih pogona pokazuju da su ukupni troškovi znatno veći nego što se ranije pretpostavljalo. Primjerice, nedavno predočena studija pokazuje da bi troškovi napuštanja nuklearne energije u Njemačkoj iznosili svega 0,7 centi po kilovatsatu, odnosno cijenu malog piva po domaćinstvu mjesečno. U slučaju Ukrajine i drugih bivših socijalističkih zemalja troškovi su vjerojatno još manji.

(Vijest o apelu za zatvaranje centrale preuzeli smo iz GreenNeta, APC/GP/PRESS.Tekst *Černobilj se zatvara?* priredila je **Tanja Rudež**. *Černobilj ponovo* vijest je dobivena zahvaljujući obavještajnim vezama našeg novog suradnika **Igora Markovića.** Sve zajedno oblikovao i uvodom popratio Zoran Oštrić.)

ČERNOBILJ SE ZATVARA?

Osam godina nakon eksplozije nuklearnog reaktora broj 4 u Černobilju, Ukrajina se složila s prijedlogom Zapada da se ozloglašena nuklearka zatvori. Ukrajina, međutim, ne želi reći zbogom Černobilju sve dok ne izgradi nove nuklearne reaktore. Zapadni stručnjaci, poglavito oni iz američkog *Department of Energy* (DOE), drže da bi Ukrajina mogla izbjeći gradnju novih reaktora poboljšanjem energetske učinkovitosti.

Ukrajinski se parlament još 1990. godine odlučio za zatvaranje cjelokupnog černobilskog kompleksa. Kada je to krajem prošle godine trebalo učiniti, ukrajinska vlada se potužila na oskudicu energetskih izvora. Istovremeno su inspektori Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA) zaključili da dva preživjela černobilska rekatora pokazuju "ozbiljne sigurnosne nedostatke" te da bi nuklearsku što prije trebalo zatvoriti.

Krajem travnja, na sastanku IAEA u Beču, predstavnici Ukrajine i donatori sa Zapada složili su se da se Černobilj mora zatvoriti. Također su se složili da Ukrajina prethodno mora osigurati nove energetske izvore. Nisu se, međutim, složili oko toga na koji će način doći do cilja - gradnjom novih reaktora ili poboljšanjem energetske učinkovitosti.

TRAŽI SE ZATVARANJE ČERNOBILJA

Kijev, 16. svibnja 1994 (GP) *Greenpeace* je danas predočio 260.000 dopisnica iz 19 zemalja širom svijeta upućenih ukrajinskom predsjedniku **Kravčuku** sa zahtjevom za zatvaranje nukelarne centrale u Černobilju.

"Ovo je prvi put da su ljudi širom svijeta ujedinjeni u svojem protivljenju nastavku rada Černobilja" rekla je **Ana Cvetkova** iz Greenpeace Ukrajina.

Stotine tisuća dopisnica poslali su ljudi iz Austrije, Argentine, Belgije, Brazila, Češke, Nizozemske, Italije, Francuske, Luksemburga, Lihtenštajna, Kanade, Njemačke, Rusije, Sjedinjenih Američkih Država, Švicarske, Švedske, Ukrajine i Velike Britanije.

Najnoviji izvještaj o sigurnosti centrale koji je objavila misija Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA) dokazuje još jednom da postoji veliki broju značajnih manjkavosti koje ugrožavaju sigurnost Černobilja i zaključuje da međunarodne norme sigurnosti nisu bile ostvarene u centrali. Očito, nastavak rada ove centrale donosi neprihvatljive rizike.

"Naši političari moraju uvidjeti svoju odgovornost za budućnost ukrajinske nacije i cijelog čovječanstva" kaže Ana Cvetkova. "Nuklearna centrala Černobilj ne smije ugrožavati egzistenciju Ukrajine i cijelog svijeta. Zajedno sa svjetskom zajednicom mi apeliramo na ukrajinskog predsjednika **Leonida Kravčuka** da čuje glas razuma. Černobilj mora biti zatvoren odmah!"

ČERNOBILJ SE PONOVO OTVARA!?

Ukrajinska vlada je donijela tajni plan o oživljavanju ukrajinske nuklearne industrije, koji uključuje i ponovno stavljanje u pogon reaktora 2 u Černobilju.

Dokument ima naziv *Hitne mjere za razvoj nuklearne energetike i uspostavljanje Ciklusa nuklearnog goriva u Ukrajini.* Potpisao ga je predsjednik Kravčuk 23. veljače ove godine i govori o završetku i puštanju u pogon četiri nuklearne elektrane do kraja stoljeća - uključujući i Černobiljski jedinicu 2.

"Ponovno puštanje u rad Černobilja ne samo da nema opravdanja u ekološkom, ekonomskom ili sigurnosnom stajalištu, već je i ilegalno" rekla je **Ana Cvetkova** iz Greenpeace Ukrajina. "Ono što nam sada treba nisu novi planovi za nuklearnu budućnost sastavljeni od uskog kruga ljudi, već puna i javna debata o budućnosti energetike u Ukrajini."

Plan oživljavanja uključuje slijedeće reaktore:
Zaporožje 6 u 1994.
Černobilj 2 u 1995.
Hmelnicki 2 u 1996.
Rovno 4 u 1996.
Hmelnicki 3 u 1998.

U maju 1993. u anketi provedenoj među stanovništvom Ukrajine i dijela Rusije, 80 posto ispitanih tražilo je potpuno zatvaranje Černobilja.

ZELENI TURIZAM

Sjećate li se **Bressonovog** filma *Veliko plavetnilo*, neobične i lijepe priče o čovjekovoj ljubavi prema morskim dubinama? Jeste li sjedeći u mraku kino-dvorane zavidjeli **Jeanu Maiolu** dok prirodno i nesputano, baš kao da je rođen u moru, pliva i roni s delfinima? Ako ste poželjeli takvo nešto, onda morate upoznati **Dubravka Wagnera**.

Tridesetosmogodišnji Wagner namjerava u blizini Lošinja organizirati druženje s delfinima. "Uz puno sreće nadam se da ću u blizini Lošinja organizirati da ljudi budu u blizini ovih inteligentnih bića, da ih promatraju te da plivaju s njima u otvorenom moru", kaže Wagner, jedini hrvatski poduzetnik koji se bavi ekoturizmom.

Što je to ekoturizam, upitat će se obični smrtnici koje riječ turizam asocira na "sunce, more i pijesak" koje posljednjih godina gledaju samo na TV ekranu i razglednicama. Isto će pitanje zacijelo postaviti i turistički djelatnici koji čeznutljivo maštaju o milijunima maraka, brzo i bez mnogo truda stečenih, te se s nostalgijom sjećaju vremena kada su na jadranskim plažama turisti ležali "jedan na drugome".

"Ekoturizam je stav, način ponašanja, etika. To je svako putovanje koje za cilj ima zaštitu prirode, a pod prirodom podrazumijevamo i biljke i životinje i čovjeka i njegovu kulturu. Ekoputovanja također doprinose dobrobiti i razvoju kultura koje postoje u određenom kraju", objašnjava Wagner.

Tražeći posao koji će ga zadovoljiti godine 1990. napustio je radno mjesto u JAT-ovoj poslovnici na Zrinjevcu. "Odlučio sam se prebaciti na netradicionalni oblik turizma. Odlučio sam krenuti novim putem koji je danas najrazvijeniji u Americi. Kroz literaturu sam naišao na pojam ekoturizma i počeo sam se zanimati kako bi se to moglo primjeniti kod nas."

Zaintrigiran ponudom novih ideja učlanio se u ***National Geographic Society, The Ecotourism Socitety, National Audubon Society i Center for Responsible Tourism.***

Ekoturist je odgovoran i ekološki osviješten putnik koji prije putovanja, odlazi na prezentacije i čita literaturu kako bi upoznao prirodu, kulturu i običaje mjesta u koja putuje. Ekoturist se nikada neće ponašati razulareno niti će nanijeti štetu nekom osjetljivom ekosustavu. Ekoturist je ambasador dvostrukog mandata - on nosi informacije u krajeve gdje odlazi, ali se isto tako vraća s mnoštvom informacija iz tih krajeva koje zatim prenosi drugim ljudima koji žele živjeti u skladu s prirodom. On se rado vraća u mjesta gdje je već bio skrbeći se za ugrožene biljne i životinjske vrste.

Nema sumnje da je ekoturizam danas pravi hit u razvijenome svijetu. Turističke masovke pod vrelim Suncem Mediterana, na betoniranim obalama Španjolske i Francuske sada se prepuštaju siromašnim i neiživljenim turistima iz Istočne Europe. Zapadnjaci, poglavito Amerikanci, šeću tropskim šumama Costa Rice, druže se s gorilama u Africi, uživaju gledajući brčkanje pingvina na Antarktici. Britanski časopis *New Scientist* nedavno je objavio predviđanja *World Tourism Organisation* da će se do 2000. godine zarade od ekoturizma u zemljama Trećeg svijeta mjeriti milijardama dolara. Jer, ekoputovanja, za naše pojmove, dosta koštaju. Primjerice, dvotjedno gledanje ptica u Costa Rici plaća se 2400 dolara, sedmodnevno putovanje po otocima Galapagosa košta 2700 dolara, dok se cijene dvadesetodnevnog putovanja po Antarktici kreću od 7500 do 12 000 dolara! Među jeftinijim turama valja spomenuti šesnaestodnevno druženje s gorilama u Ugandi (1100 dolara) te dvotjednu šetnju po šumama Bornea koja košta 1500 dolara.

Hrvatska, naravno, nema gorile niti pingvine, ali je njeno bogatstvo raznolikosti na malom prostoru kao stvoreno za razvoj ekoturizma. "Sudeći prema onome što se zbiva u svijetu ekoturizam je naša jedina šansa. Ja nisam protiv dolaska velikog broja ljudi, ali takav oblik turizma najčešće pobjegne ispod kontrole i onda nastaju štete. Ova bi država, izuzetno prirodno bogata, trebala razmišljati o budućnosti, a ne samo o onome što se zbiva sada. Ekoturizam može mnogim krajevima Hrvatske donijeti dobrobit, a moje je mišljenje da turizam u Hrvatskoj zapravo nikada nije bio razvijen. Jer, nuditi stan i hranu jest ugostiteljstvo" priča Wagner.

Naš sugovornik razrađuje program razvoja ekoturizma u Gorskom Kotaru, jer je to, po njemu, idealno mjesto za razvoj ovog oblika turizma. "Želio bih da se Gorski Kotar afirmira i postane ono što je nekada bio - elitni zdravstveni centar. Ljudi su to zaboravili. Danas su Gorani raseljeni po svijetu, oni koji su preostali žive u siromaštvu, a jedino što im je ostalo jesu šume od kojih nemaju velike koristi, jer ih krče", kaže Wagner. Već je u više navrata razgovarao s Goranima koji upravo razmatraju njegove sedmodnevne i vikend-programe ekoputovanja po Gorskom Kotaru.

Wagner planira i osnivanje ljetnog eko-kampa na poluotoku Pelješcu. "To ne bi bio kamp u koji bi ljudi došli, raširili šatore i poslije otišli. Šatori bi ih već čekali, a gosti, nadam se iz cijele Europe, znali bi što ih tamo čeka - od škole ronjenja do raznih drugih fakultativnih programa upoznavanja prirode. Drugi takav kamp bio bi na otoku Silbi."

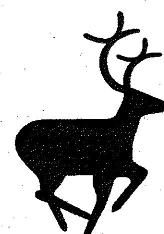
Kaže da se od ekoturizma može živjeti, ali dobit ne treba očekivati preko noći. On se uostalom protivi takvoj životnoj filozofiji i sve planira sistematski, polagano i na dugi rok. Od egzotičnih putovanja rado spominje prošlogodišnju znanstveno-turističku ekspediciju u Nepal. Ove godine organizirat će čak četiri putovanja cilj kojih bit će Nepal i Tibet. Ima u vidu i putovanje u Kinu, a za početak slijedeće godine organizirat će avanturističko putovanje na Šri Lanku. Na kraju našeg razgovora rekao je: "Zajedničko ime za sve moje projekte jest 'ekocentrik'. Jer, prizvuk 'eko' izaziva u ljudima asocijaciju na čist zrak, zdravu hranu, očuvan okoliš... Želio bih da ljudi znaju da sve što radim služi očuvanju svijeta u kojem živimo, da to ime vibrira u ušima. Želio bih da ljudi postanu ekocentrični".

Tanja RUDEŽ

POZIV NA SURADNJU!

ARKzin posvećuje veliku pažnju temama vezanim uz okoliš i djelatnost zelenih grupa i organizacija. Želja nam je obogatiti ZELENE STRANICE vijestima o radu hrvatskih zelenih grupa. Zato nam se javljajte i šaljite vijesti o svojim aktivnostima i situaciji okoliša u vašem mjestu! Možete se javiti na adresu ARKzina, ili uredniku ZELENIH STRANICA Zoranu Oštriću u uredu Antiratne kampanje, Zagreb, Tkalčićeva 38, tel. 422-495.

NOVA VRSTA JELENA

OTKRIVENA U VIJETNAMU

Manje od dvije godine nakon otkrića Vu Quang goveda u sjevernovijetnamskom *nacionalnom parku Vu Quang*, znanstvenici iz vijetnamskog ministarstva šumarstva i Svjetskog fonda za divljinu (WWF) nedavno su otkrili novu vrstu jelena.

Takva otkrića su danas izuzetno rijetka, pogotovo što dolaze sa iste lokacije. Prije ove dvije vrste, samo pet drugih velikih sisara je otkriveno u ovom stoljeću.

Znanstvenici su novu vrstu nazvali **Džinovski Muntjak**, zbog toga što je duplo veća od najvećeg poznatog muntjaka (Muntiacus muntjak). Zadivljujuće karakteristike nove vrste su: 20 cm dugački rogovi sa parožcima od otprilike 10 cm i masivni očnjaci, neuobičajeni za biljojede. Uz procijenjenu težinu od 40-50 kilograma i još neke fiziološke karakteristike, znanstvenici su se složili da nema sumnje o tome da je Džinovski Muntjak zaista nova vrsta jelena. Na to ukazuje i genetska analiza uzorka kože, koja je napravljena u *Institutu za zoologiju Kopenhagenškog Sveučilišta*, a buduća istraživanja će utvrditi i veze sa drugim vrstama jelena u tom području.

Do nedavno niti jedan živi primjerak nije nađen, iako je nađen veliki broj trofeja u selu gdje je otkriveno i Vu Quang govedo. Nova vrsta je, zapravo prilično uobičajena što se potvrdilo i u razgovoru sa stanovništvom koje lovi Džinovskog Muntjaka za hranu. "Vrlo smo zadovoljni što je zajednički tim Vijetnamskog ministarstva i WWF-a otkrio novu vrstu sisara u našem rezervatu", rekao je **Nguyen Quang Ha**, vijetnamski ministar šumarstva. "Naša vlada čini sve da zaštiti područje Vu Quanga, koje je očito vrlo značajno kao rezervat endemskih vrsta."

Nakon otkrića goveda Vu Quang ili kako ga lokalni stanovnici zovu sao la, Vijetnamska vlada je povećala površinu rezervata sa 16.000 na gotovo 60.000 hektara i donijela niz zabrana u lovstvu i sječi šuma, da bi što bolje zaštitila to jedinstveno područje. WWF je također uključen u akciju i već je pomogao da se ustanovi koridor između Vu Quanga i područja Phu Mat (100.000 hektara), 125 kilometara sjeverozapadno koje čeka proglašenje nacionalnim parkom u bliskoj budućnosti. Phu Mat je stanište kako sao la, tako i velikog broja drugih sisara među kojima treba izdvojiti Azijskog slona i Indokineskog tigra.

Za sada, nova vrsta jelena nađena je samo u Vijetnamu, iako postoje nepotvrđeni podaci nekoliko ekspedicija Svjetske Konzervatorske Unije (IUCN), da Džinovski Muntjak živi i u susjednom Laosu.

IGOR MARKOVIĆ

(Ljubaznošću C.S. Koona)

玉海官師鱗人淡天服
龍師鱗 羽人淡龍
官鱗 官海火人官
羽人服 鱗淡海

RESPECT YOURSELF, OTHERS & MOTHER [🌐] EARTH!!!

MEĐUNARODNI SIMPOZIJ "NOVI SVJETSKI NERED(AK) U ŽENEVI"

U društvu s Ruandom

Sredinom svibnja u Ženevi je održan međunarodni simpozij "Novi svjetski nered(ak)". Organizirale su ga mlade snage glasovite "Grupe za Švicarsku bez oružja" (Groupe pour une Suisse sans Armèe), a pozvani su bili uz sociologe i politologe iz Francuske, Italije i Švicarske i predstavnici mirovnih pokreta iz Beograda i Zagreba, te članovi organizacije protiv rata u Ruandi. Na ovom skupu ženevske alternative, neformalnošću i prisnošću u komunikaciji začudnom za sve one koji ovaj grad znaju isključivo iz svijeta međunarodne diplomacije, bio je prisutan i ARKZIN.

Svjesni medijske blokade proizvedene CNN-ovskim tipom informiranja i stereotipnim političkim izvještajima, domaćini su skup organizirali sa željom da doznaju što više podataka o stanju u zaraćenim zemljama raspadnute Jugoslavije i Ruande, a također i o povijesnoj, kulturnoj, ekonomskoj, političkoj itd. pozadini sukoba.

Kako je GSsA izričito pacifistička organizacija, kojoj je prije nekoliko godina uspjelo potaknuti i sazivanje referenduma za potpuno razoružanje vlastite zemlje, njezine je članove zanimalo i pitanje (ne)nasilne intervencije međunarodne zajednice u cilju rješavanja regionalnih konflikata, pogotovo stoga što se u Švicarskoj trenutno vode žestoke diskusije o mogućnosti uključivanja njihovih vojnih jedinica u mirovne snage UN, čemu se pacifisti i pojedine druge grupe žestoko protive.

U dvodnevnom radu simpozija u kongresnoj dvorani *"Centre des Unions Chretiènnes"* razgovaralo se o krizi u Istočnoj Evropi i jugoslavenskom konfliktu, trgovini oružjem i pravu OUN na intervenciju. Diskusija je bila koncipirana na originalan način: troje mladih pripadnika Grupe za Švicarsku bez granica postavljali su pitanja učesnicima, a naknadno su se u razgovor uključivali i pojedinci iz publike.

Jean-Michel Dolivo, član GSsA, svoje je izlaganje zasnovao na podatku da su u ovom času svih osam zemalja-najvećih proizvođača oružja, ujedno i članice Vijeća sigurnosti. Stoga su u položaju da kreiraju svjetske odnose pogodne za uspješan tržišni plasman svojih proizvoda. Posljednjih je godina broj ratova u svijetu porastao do broja sedamdeset, što je po njegovom mišljenju "znakovita"činjenica.

Natalija Vušković iz beogradskog ogranka *Žene u crnom* i ja, premda smo u Ženevu stigli sa suprotne strane ratišta, većim smo se dijelom slagali u mišljenju - prije svega u sjeni društvenih i političkih prilika u ex-Jugi, ili u zahtjevu za odgovornošću za ratne zločine. No, bile su vrlo uočljive i razlike u stavu, jer sam Natašinu interpretaciju recenntnog rata kao posljedice međunarodnog priznanja samoproglašenih nezavisnih država, koje je pak forsirala Njemačka, da time pokaže svijetu vlastitu moć i proširi svoj utjecaj na Balkan, ocijenio kao nešto što nema mnogo veze s realnošću. Začudilo me i njezino forsiranje Vuka Draškovića kao najvećeg pacifiste u njenoj zemlji, budući da sam ga dotad smatrao javnom ličnošću koja je svojim nastupima dala značajan doprinos zagađenju javnog mnijenja i stvaranju ratnog raspoloženja u Srbiji.

Na moj opis problema na koje nailaze pokušaji da se strukturira zajednički multietnički život u zavađenim područjima koja su prošla ubijanje, silovanja i konc-logore, pa čak i na tvrdnju da je danas svako nastojanje na obnovi Jugoslavije uzaludno gubljenje vremena te da je potrebno posvetiti se izgrađivanju uvjeta za što normalniji i ugodniji život u državicama koje su se formirale, oštro je reagirala Andree Michel. Ova francuska sociologinja istakla je da se moji navodi protive podacima koje ona ima, o raspoloženju koje vlada prema mogućnosti suživota. prema njezinim riječima, ideja multikulturalnosti je ideja evropske tradicije koju treba provoditi, a ne se zatvarati u uske nacionalne okvire.

Najveću pažnju pobudio je svojim ruandski izbjeglica Pierre Karamera. On je iznio prikaz povijesnih okolnosti koje su dovele do rata između naroda Tutsi i Hutu. U posljednjih mjesec i pol dana na teritoriju Ruande, jedne od najmanjih afričkih zemalja (nešto manje od Slovenije), u kojoj živi oko šest milijuna ljudi, poginulo je oko pola milijuna. Najraširenije oružje u tom kraju je mačeta.

No Pierre Karamera upozorava i na značajan uvoz francuskog naoružanja, i optužuje francuske vlasti za negativan utjecaj na političke prilike, uslijed čega se trgovina oružjem može sve uspješnije razvijati.

Toni GABRIĆ

GRUPA ZA DIREKTNU ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA, TKALČIĆEVA 38

Pozivamo Vas u PRAVNO SAVJETOVALIŠTE KOJE JE PONOVNO POČELO RADITI.
SVAKE SRIJEDE OD 17-19 SATI , DOĐITE I UPOZNAJTE SVOJA PRAVA.

-PRAVNI SAVJETI SU BESPLATNI I STRUČNI ZA SVA PODRUČJA KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA.

-SVAKI DAN OD17-19 SATI MOŽETE NAS NAZVATI NA DEŽURNI TELEFON 422-495 I PITATI ZA SAVJET.

DOĐITE I UKLJIČITE SE U RAD GRUPE ZA LJUDSKA PRAVA AKO IMATE POTREBU DA POMOGNETE DRUGIM LJUDIMA I DA ZAJEDNO DOLAZIMO DO NOVIH SAZNANJA O ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA.

INFORMACIJE NA TEL. 422-495

Povratak izbjeglica iz Njemačke

KAKVA SUDBINA DEZERTERA?

Odluka njemačke vlade o (postupnom) vraćanju hrvatskih izbjeglica iz Njemačke izazvala je brojne komentare i polemike u njemačkoj javnosti (više nego u Hrvatskoj). Oko pitanja dalje sudbine izbjeglica/prognanika lome se mnoge političke i društvene dileme. Jedan od problema je sudbina onih koji su dezertirali ili izbjegavali vojnu obvezu.

Mirovne organizacije i organizacije za ljudska prava u Evropi zalažu se za pravo na azil onih koji izbjegavaju vojnu službu u slučaju rata. Ovaj stav nije još prihvaćen ni od jedne vlade, ali je krajem prošle godine Evropski parlament prihvatio rezoluciju u kojoj se zalaže za pravo na azil dezertera i onih koji odbijaju vojnu obvezu sa teritorije bivše Jugoslavije. Ova rezolucija nema, međutim, obavezni karakter za vlade.

Kazna kao uvjet

Prema međunarodnoj konvenciji o izbjeglicama iz 1967, te prema službenim tumačenjima Visokog komesarijata UN za izbjeglice (UNHCR) odbijanje vojne službe samo po sebi nije dovoljno za dobivanje izbjegličkog statusa. Status se može priznati ako se može pokazati da osobi prijeti stroga kazna povezana sa njezinom rasnom, religijskom, nacionalnom pripadnosti, političkim uvjerenjem ili pripadnosti nekoj socijalnoj grupi, odnosno ako se može dokazati da osoba osjeća opravdani strah od progona na toj osnovi prilikom služenja vojske. Prema mojim saznanjima o pritiscima i progonima koji su se događali, u slučaju Hrvatske taj strah može biti osnovan kada se radi o Srbima, Muslimanima, članovima nekih političkih stranaka (SDU, HSP) i osobama politički aktivnim na vlastima "nepoćudan" način (npr. u Antiratnoj kampanji). Oni koji smatraju da ta osnova postoji, mogu tražiti produljenje izbjegličkog statusa. Nadalje, izbjeglički status može se dobiti ukoliko bi pristanak na vojnu službu mogao dovesti do sudjelovanja u vojnim akcijama koje su osuđene od međunarodne javnosti. Takav je slučaj očito sa bjeguncima iz Srbije, međutim praksa mnogih zemalja je ovome suprotna. U slučaju Hrvatske, izbjeglički status po ovoj osnovi mogu zatražiti (i neki su to učinili) oni na koje je, osobito krajem prošle i početkom ove godine, vršen pritisak da "dobrovoljno" odu u Bosnu i Hercegovinu (prvenstveno građani Hrvatske rođeni u Bosni i Hercegovini).

Procedura oko priznanja statusa dezertera nije laka. U Njemačkoj i drugim zemljama postoje organizacije koje daju savjete i zastupaju osobe koje se pozivaju na prigovor savjesti, odnosno strah od progona. Za adrese, obratite se Antiratnoj kampanji, Zagreb, tel. +385-41-422495, najbolje četvrtkom od pet do sedam poslijepodne.

"Mreža za dezertere"

Kao građaninu Hrvatske koji u njoj živi sve vrijeme rata i koji, usprkos svemu, smatra sebe patriotom (domoljubom), bit ću zadovoljan ako se ovi ljudi, obično mladi i obrazovani, vrate u zemlju i rade ovdje, gdje ima mnogo posla kojeg treba obaviti za uspostavljanje koliko-toliko normalnih okvira života. Oni bi zato trebali dobiti neke garancije da neće biti proganjani zbog svojih opredjeljenja na koje imaju pravo po međunarodnim konvencijama i po hrvatskom Ustavu.

Početkom ove godine, razgovarao sam sa predstavnikom njemačke ambasade koji se interesiralo za naš stav o vraćanju izbjeglica. U skladu sa stavovima razvijenim na sastancima evropskih mirovnih organizacija koje se time bave ("Mreža za dezertere") iznio sam da bi hrvatska vlada trebala dati garancije da ljudi koji budu vraćani neće biti proganjani zbog dezerterstva odnosno izbjegavanja vojne obveze u prošlosti. Prema informacijama koje smo kasnije dobili, hrvatska vlada je neku vrstu garancije zaista i dala. Prema nekoliko javnih izjava (**Ivica Kostović, Vladimir Šeks, Ivica Crnić**), Zakon o oprostu iz 1992. godine primjenjuje se i na te slučajeve. Zakon se, međutim, izričito odnosi samo na slučajeve do 25. rujna 1992. Hrvatska vlada trebala bi se jasno očitovati da neće započeti krivični progon zbog tih dijela počinjenih u prošlosti, sve do trenutka povratka.

U svakom slučaju, osim deklarativnih garancija potrebna je i politička akcija za sprečavanje progona. Najvažnija stvar pri tome je javnost. Svi povratnici koji se boje mogućih progona trebali bi se, po mogućnosti već prije povratka, obratiti Antiratnoj kampanji radi evidencije. U slučaju da budu progonjeni mi ćemo moći lobirati ili pokrenuti kampanju (ako treba i međunarodnu) da im se pomogne. Najgora stvar koja se može dogoditi (kao i u drugim slučajevima kršenja ljudskih prava) jest da nitko za njih ne zna. Vrlo je važno da ljudi shvate da će rizik za njih, ako se "eksponiraju u javnosti" biti (barem na dulji rok) manji, a ne veći. Osim toga, time oni pomažu i svima drugima koji mogu biti ugroženi.

Naravno, bilo kakav oprost ne može vrijediti za budućnost. Kao što smo u ARKzinu više puta pisali, pravo na prigovor savjesti u Hrvatskoj priznato je Ustavom i Zakonom u obrani. Svi koji odbijaju vojničke dužnosti mogu podnijeti zahtjev Ministarstvu obrane. To mogu učiniti čak i ako trenutno borave u inozemstvu. Za vrijeme dok je zahtjev u postupku, prema službenom stavu koji smo nedavno dobili iz Ministarstva obrane ne bi trebali biti mobilizirani. Doduše, po važećem Zakonu rezervisti imaju pravo na podnošenje zahtjeva samo do 26. svibnja ove godine, ali nedavno je Ustavni sud (na zahtjev ARK) pokrenuo postupak za ocjenjivanje ustavnosti ove odredbe i vjerojatno će vremensko ograničenje ubrzo biti ukinuto. Zato bi trebalo i dalje podnositi zahtjeve.

Piše: Zoran Oštrić

Osim deklarativnih garancija potrebna je i politička akcija za sprečavanje progona. Najvažnija stvar pri tome je javnost. Svi povratnici koji se boje mogućih progona trebali bi se, po mogućnosti već prije povratka, obratiti Antiratnoj kampanji radi evidencije. U slučaju da budu progonjeni mi ćemo moći lobirati ili pokrenuti kampanju (ako treba i međunarodnu) da im se pomogne. Najgora stvar koja se može dogoditi (kao i u drugim slučajevima kršenja ljudskih prava) jest da nitko za njih ne zna.

Za savjete o prigovoru savjesti i srodnim temama, možete se obratiti Antiratnoj kampanji i njenim ograncima, na slijedeće adrese:

ARK - Grupa za prigovor savjesti
Zagreb, Tkalčićeva 38, tel. 041/422-495
Svakog dana od 12:00 do 14:00
Sastanci četvrtkom od 17:00 do 19:00
Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek
Osijek, Gundulićeva 34, tel. 054/123-218
Mirovni pokret Rijeka-Suncokret
Rijeka, Kumičića 33A, tel. 051/423-696
ARK Karlovac, tel. 047/31-264
ARK Poreč, tel. 0531/36-818

NELSON MANDELA
NKOSI SIKELELE AFRIKA!

"Borio sam se protiv dominacije bijelaca, borit ću se protiv crne dominacije, moj cilj je društvo jedakih prava za sve..."

Kada je 1990. ugledao modu poprilično drugačiju od one koju je zapamtio 1964, NELSON MANDELA nije se doimao pretjerano iznenađenim. Smirena i blaga koraka, nimalo uzbuđen, napustio je otočnu kaznionicu na Robben Islandu i, stupivši na tlo Cape Towna, krenuo iznova upoznavati Južnu Afriku od koje je zatvorskom kaznom bio odvojen četvrt stoljeća. Mnogo više uzbuđenja i zbunjenosti pokazivali su oni koji su godine proveli diveći se njegovoj legendi. Sedamdesetih godina Mandelino je ime postalo globalni hit, izvikivalo se na demonstracijama u svim svjetskim metropolama, po njemu su imenovane ulice i trgovi, gotovo da nije bilo *banda* koji ga nije spomenuo barem jednim stihom u svojim pjesmama, o njemu su pričali umjetnici i političari. Generacije crnih Južnoafrikanaca odrastale su čekajući dan njegovog povratka...

Bože, čuvaj Afriku!

Prije nekoliko dana cijeli je svijet promatrao pretvorbu bivšeg zatvorenika u prvog predsjednika svih Južnoafrikanaca. Na inauguraciji u Pretoriji bila je sva politička krema današnjice, tisuće novinara, najjače televizije. Govori podrške, riječi hvalospjeva...atmosfera koju bi, savim sigurno, mnogi državni poglavari nešto manjeg zatvoreničkog staža, vrlo rado vidjeli u svojim predsjedničkim dvorima.

Međutim, već i u samom načinu dolaska na vlast, u tom pripremnom periodu, postoje izvjesne razlike, koje sasvim jasno govore u korist Mandele naspram nama bližem predsjedničkom primjeru. Sasvim svjestan činjenice da vrijeme donosi promjene, Mandela se po povratku iz zatvora odlučio upoznati s Južnom Afrikom devedesetih, dajući ujedno priliku Južnoafrikancima, naročito bijelim, da upoznaju njega. Gotovo prvoga dana svoje slobode pružio je ruku pomirenja bijelom režimu, ponudivši suradnju u budućoj državi. S tadašnjim predsjednikom i svojim osloboditeljem De KLERKOM prima Nobelovu nagradu, obilazi zemlju, drži govore gotovo identične onima kojim se branio na sudu 1964. "Borio sam se protiv dominacije bijelaca, borit ću se protiv crne dominacije, moj cilj je društvo jedakih prava za sve..."

Nova zastava, poprilično šarena, simbolički odražava želju za ravnopravnošću: crveno i plavo (boje Afrikanerske zastave); crno, žuto i zeleno (boje ANC-a). Nova himna sastavljena je od bivše bijelačke i nove, Nkosi Sikelele Afrika (Bože čuvaj Afriku). To su, dakle, krediti s kojima Mandela dolazi na svoju inauguraciju. Međutim, zatvorenički snovi o jednakosti i ravnopravnosti mogli bi, ipak, novom predsjedniku postati noćnom morom. U dvadeset i pet godina njegova izbivanja južnoafričko društvo se poprilično izmijenilo. Snažna industrija dovukla je milijune crnaca u blizinu gradova, a apartheid učinio sve da nikada ne postanu njihovim stanovnicima. U *townshipima* širom zemlje, u potpunoj izolaciji, stasale su generacije crnih Južnoafrikanaca koje su se uvečer vraćale iz gradova, žudeći za njima, mrzeći ih istovremeno.

Nijanse crnoga

Dolazeći iz raznih sredina i naroda, stanovnici townshipa ponegdje su sukobljeni do ratnih razmjera. S druge, pak, strane, nemali broj crnaca, iako bez građanskih sloboda, živio je život nimalo različit od zapadnih standarda.

Osim što je bijelce odvajao od crnaca, aparthaid se svojski potrudio i da crnce podjeli na nijanse. Malo je kome poznata činjenica da su Buri (nizozemski doseljenici) prije nekoliko stoljeća, povlačeći se pred najezdom Engleza s juga Afrike, u područje oko današnjeg Durbana i Johannesburga, došli prije crnih plemena. Tek nakon burskog dolaska nahrupilo je pleme Zulu, predvođano legendarnim poglavicom Shakom. Ubrzo bivaju poraženi od Bura, a ovi, pak, nedugo potom padaju pod vlast Engleza. Činjenica da su zajedno bivali potlačeni, vješto je kasnije korištena u kreiranju aparthaida, odvojenog razvoja. Predstavljani kao posebna vrsta crnaca, vrijedna tapšanja po ramenu, narodnost Zulu dobila je povlašten status u potčinjenom dijelu južnoafričkog društva. Hvalilo se njihovo flčojstvo i junaštvo«, podsticala ratobornost. Njihova posebnost bila su koplja, štitovi i ratnički plesovi, koji su bili obavezan dio svakog turističkog aranžmana. Dobili su i svoga kralja sa nikada definiranom kraljevinom, kao i organizaciju Inkatha, nešto poput kulturno-umjetničkog društva, koje se pojavom prvih znakova demokracije pretvara u militantnu političku stranku. Na njenom je čelu već dvadesetak godina poglavica Buthalezi, od strane prijašnje vlasti uvijek rado spominjan primjer poštenog političara. Inkatha, normalno, ima i svoje vojno tijelo. Uglavnom, nešto vrlo blisko našem podneblju. Imamo li u vidu da i bijeli ekstremisti imaju svoju, doduše malu, vojnu formaciju, kao i da sam ANC ima nešto naoružanih ljudi, konačno riješenje Zulu pitanja moglo bi se odvijati i bez kontrole države.

Ima razloga za optimizam

Ostali narodi i narodnosti - Koza, Shoto i drugi - teško će prihvatiti da još nekoliko desetaka godina pričekaju sa vlastitim razvojem, nauštrb Zulu autonomije. Za vjerovati je da će i oni poželjeti svojim putem. Neki bi bijeli Južnoafrikanci rado vidjeli ovakav kraj, koji bi, na koncu, njima omogućio da žive podalje od svih. No, razloga za optimizam ipak ima. Možda ponajprije u činjenici da su svi političari u svojim predizbornim kampanjama spominjali Bosnu kao primjer koji užasava, kao i u činjenici da je tzv. svjetska javnost, upravo zahvaljujući Bosni shvatila da je ipak bolje spriječiti nego liječiti.

U svakom slučaju, nije zanemariv ni podatak da Južna Afrika počiva na nimalo beznačajnim nalazištima zlata, dijamanata i urana, da je zemlja s vrlo razvijenom industrijom, nuklearnim elektranama, mrežom auto-puteva. Vjerojatno je i zbog toga vrlo očit interes SAD-a da pomogne Mandeli na njegovu putu. Usprkos svemu, svim svojim greškama i problemima, Južna Afrika je najrazvijenija država kontinenta i mnogi s pravom očekuju da u skoroj budućnosti postane glavnom (i jedinom) afričkom silom. Njena se vojska godinama šetala susjednim državama pokušavajući tadašnji sovjetski revolucionarni utjecaj zadržati što dalje od svojih granica. Angola, Mozambik, Zambija bile su tada zemlje prve linije u borbi protiv aparthaida. Zvuči apsurdno, ali ako Mandela uspije u svojoj reformi južnoafričkog društva, te bi zemlje mogle postati prva linija borbe protiv modernog afrikanizma. Upravo bi sada njihovi, nekad u očima svijeta vrlo hvaljeni režimi, mogli doživjeti međunarodne sankcije suprostave li se južnoafričkom utjecaju. Moguće je da jednoga dana, umjesto Amerikanaca i UN-a, gledamo i južnoafričke trupe kako interveniraju u Somaliji i Ruandi. U mnogih bi afričkih diktatora i samo spominjanje Mandele i Južne Afrike, moglo izazvati osjećaj tjeskobe, a razvoj južnoafričke demokracije naslutio bi kraj plemenskim diktaturama širom kontinanta. U dvadeset i pet godina Mandelinog tamnovanja, Idi Amin, Mobutu, Banda, Moi i mnogi drugi (uključujući Kaundu i Mugabea) na manje ili više katastrofalan način, potpuno su slobodno i pri čistoj svijesti, uništavali mit o afričkoj nezavisnosti. Pred Mandelom je odgovornost izbora o kojoj je imao dosta vremena ramišljati: poskliznuti se i utopiti u moru gore navedene gospode ili iskoristiti posljednju afričku šansu i okrenuti brod u drugom pravcu.

piše: Nino BANTIĆ

Krediti s kojima je Mandela došao na svoju inauguraciju jedinstveni su. Međutim, zatvorenički snovi o jednakosti i ravnopravnosti mogli bi, ipak, novom predsjedniku postati noćnom morom.

OD DANAS OKREĆEMO NOVI LIST!

arkzin

NOVI BROJ NA TRŽIŠTU VEĆ 10.6!

TOP DJ MAG & arkzin

FRaCTal

XKLUZIVNO

MAYDAY

RAVE TxIS NATiON!

INTER-VIEWS

MARUSHA, WESTBAM, LAURENT GARNIER, KEVIN SAUNDERSON, MISS DJAX, MR C, SVEN VÄTH, TANITH, ILSA GOLD...

A - After Hour

iza svakog pravog ravea za sve koji su još puni poleta, često zvanog E, i želje za dodatnim plesom party se nastavlja u nekom klubu koji može biti čak i u drugom gradu. Najpoznatiji, a znalci kažu i najbolji do sad održan After Hour party bio je poslije Maydaya "The Judgement Day" (Dortmund) u klubu Warehouse u Kölnu 1. 5. 1993.

B - Breakbeats

Omiljeni engleski stil kojim je 1992. DJ Tanith u modificiranoj verziji zarazio Njemačku rave scenu. U kontinentalnoj Europi pa tako i kod nas pravi engleski Breakbeat (XL Recordings) na raveovima nikad nije prihvaćen.

C - Cyber...

Ravery su više pasivni potrošači kulturnog odraza cyberpunka, ali i vatreni obožavatelji. Virtual reality je prostor koji ih privlači isto kao i dobar rave. Da li je sve to bar na kratko bijeg iz ovog svijeta?

D - DJ

Biti DJ je IN. To znači biti zvjezda raverske scene koja nesmije biti Zvijezda jer je to sinonim za pop zvjezdu što je definitivno OUT.

E - Extasy

Trava je legalizirana u Nizozemskoj, od nedavno i u Njemačkoj. Kokain je uglavnom ovisnost bogatih biznismena. Extasy ...? Pravom raveru je glazba jedina droga!

F - Flyer

ili letak. Uz tajne telefonske brojeve na kojima su se mogle dobiti informacije o warehouse partyjima jedini oblik underground informiranja u doba kada su raveovi bili zabranjeni. Zajednički im je kompjutorski dizajn koji je razvio potpuno novi "flyer" stil. Uostalom dođite u KIC klub (Zagreb) na izložbu FLYER SHOCK ZAGREB 1994. i uvjerite se sami!!!

B O N Z A I

BONZAI je jedna od diskografskih kuća koje obuhvaća tvrtka LIGHTNING RECORDS, specijalizirana za techno glazbu, hardcore, trance, acid... Mada se na njihovim izdanjima nalaze različita imena umjetnika uglavnom iza projekata stoje isti ljudi.

DJ FLY

šef tvrtke BONZAI, najpoznatije belgijske rave etikete a neki je smatraju i vodećom svjetskom techno kućom. DJ FLY jedan je od najvažnijih inspiratora i protagonista belgijske rave scene. Sam izabire sav materijal koji izdaje što rezultira prepoznatljivim BONZAI zvukom!

Sve je počelo od prodavaonice ploča gdje još uvijek prodaju mnogo BONZAI ploča; imaju svoje ugovorom vezane DJ-e i producente, a tvrtka ima i vlastiti studio, zauzet 24 sata dnevno. Osim ploča i muzike bave se i prodajom majica, kapa, traper jakni... a svaka dva mjeseca širom Europe organiziraju velike BONZAI tulume za 5 do 10 tisuća ljudi. Započeli su s 12" i prvenstvenom orijentacijom na DJ tržište a sada izdaju i CD-e. Planiraju dva puta godišnje izdavati duple CD kompilacije ali i zadržati vinil i 12 inča na underground produkciji. Nedavno su postigli velik komercijalni uspjeh s *Thunderball* i *Dream Your Dream* a politika kuće je imati underground materijale, a tek svako toliko izaći s nečim komercijalnim za šire mase kako bi se širi krug zainteresirao za BONZAI produkciju.

Saskia Slegers - Miss DJAX

DJ iz Nizozemske, Eindhoven. Osnovala je 1989. DJAX Records kao HIP HOP etiketu. Sredinom 1990. počinje izdavati house glazbu po svom ukusu koji se u to doba temelji na mješavini zvuka Chicaga i Detroita, čvrstog acida i eksperimentalnih zvukova. Danas je DJAX Records izdavačka kuća svjetskog ugleda i jedna od najinteresantnijih u Europi. Osim vođenja DJAX-UP-BEATS radi kao DJ, i po izboru časopisa Frontpage izabrana je za DJ OF THE YEAR 1992.

MONOVIEW: LAURENT GARNIER

DJ I PRODUCENT HOUSE GLAZBE.

>Vrlo malo francuskih DJa putuje i rade izvan Francuske, mislim da sam ja bio jedan od prvih. Ne možete suditi o uspješnosti karijere prema jednoj ili dvije noći! Važan je kontinuitet. Počeo sam u Engleskoj. Moj prvi posao bio je u *Haciendi* u *Manchesteru*. Tamo sam radio godinu dana pa sam se 1988. vratio u Pariz i radio u *Palaceu* i *Rex Clubu*.

>Posao producenta je za mene nov i još uvijek puno učim. Možda baš i nisam pravi producent. Pravim svoje vlastite ploče i veselim se stvarajući glazbu, ali ja sam ipak DJ, to je moje glavno zanimanje.

Mislim da je glazba jedina stvar na svijetu koja je multilingvalna i internacionalna. Ako ja u svojoj spavaćoj sobi u Parizu napravim ploču, iako ne govorim kineski možda će netko u Kini razumjeti moju glazbu, osjećaje koje sam unio u nju. Mislim da je u stvaranju glazbe najvažnije što nema političkih granica. U glazbi možete napraviti što god želite - možete srušiti sve zidove, jer to može biti mješavina rocka, plesne glazbe, hip hopa i čega god želite. U glavi možete napraviti što god želite.

>Ja sam odrastao na house glazbi i oduvijek sam puštao hard-house. Techno je malo nezgodna riječ. Neki kažu da je techno potekao iz Njemačke i govore o Njemačkoj glazbi kao o techno glazbi. Za mene je techno više iz Detroita, **Derrick May**, **Kevin Saunderson**... oni su ga izmislili, a prije toga bili su tu KRAFTWERK i njima slični... To je za mene techno! Techno je baziran na house glazbi.

>MAYDAY je veliki rave i DJi imaju na raspolaganju samo 30-45 minuta a ja u 30 minuta ne mogu ništa reći, mogu samo pustiti par ploča! Želim ispričati priču, kao kad čitate knjigu, prvo je uvod, pa zaplet, središnji dio, pa kraj. Ja mislim da i DJ mora ispričati svoju priču.

Da mi daju da puštam glazbu za 15000 ljudi a da je poluprazno ili za 20 ljudi a da je prostor pun, radije ću puštati glazbu za tih 20 ljudi! Više mi se sviđaju klubovi jer mogu stvoriti bolju atmosferu, ići gore-dolje puno više nego na raveu. Na raveu klinci žele hard stuff a obično su toliko drogirani da uopće ne slušaju ili im uopće nije važno što slušaju, samo dok čuju beat. Ne idu dalje od toga. Mene zanima glazba, melodija. Čak i hard techno ima puno melodije u sebi.

>Miksanje je način osobnog izražavanja. Koristite tuđe glasove, tuđu muziku ali iz toga napravite neku svoju osobnu stvar.

>House i techno su zamijenili rock glazbu koja se svirala prije 20 godina, kad su klinci išli na koncerte da bi vidjeli rock grupe koje uživo sviraju sat i pol. Danas, 1994, klinci odlaze na rave, plešu uz glazbu, pa su tako DJi zamijenili grupe. Zato danas imate DJ-e kao što su **Sven Väth** ili **Mark Spoon**. Koje ljudi vole, čije su ploče popularne, oni imaju karizmu i puštaju dobru glazbu! Zamijenili su grupe jer se sad samo puštanje i miksanje smatra važnom stvari! Možda će za dvije godine biti nešto drugo, ne znam što ali možda će nešto zamijeniti DJe jer za 10 godina više neće biti vinila pa pretpostavljam da će mnogi DJi izumrijeti. Kad vinyl nestane, što ćemo onda?«

TEORIJA: Današnje tehnike proizvodnje pop glazbe (dub, mix, scratch, sampling...) ne proizvode nove zvukove, već elaboriraju postojeće. U današnjoj produkciji 12" je reprezentativni format: trajanje u prvom planu, ritam naglašen, melodija koja se gubi na granici neprepoznatljivosti. Original u preobrazbi u studiju nestaje, a i taj konačni proizvod se u daljnjim izvedbama radikalno uvlači u druge. Jasno, te tehnike se ne javljaju samo u preobrazbi tradicionalno stvarane glazbe, već su postale normom i u produkciji "originala". Kompozicija tako nema svog originala, već samo niz mogućih verzija čiji je izvor izgubljen. Podjela na "priču" i "obradu" je nemoguća, jer je svaka zamisliva "priča" samo nova "obrada"!

Osim gubitka originalne verzije, sve ovo ima za posljedicu stvaranje kontinuiranog ritma oslobođenog opsluživanja jedne melodije, pa tako i granica jedne pjesme. Oslobođen stega logike pojedine kompozicije, ritam postaje neprekidan, stalno prisutan (mislim ovdje na način ritmizacije svakodnevnice, beskonačno pulsiranje stalno prisutno na granici svjesnog, na dramatizaciju svakodnevnice i sve njene posljedice. Nije teško pogoditi da se ovdje ide za ironičnim ispunjenjem ideala avangarde po Burgeru, za spektakularizacijom života i desublimacijom umjetnosti...

Tomislav WRUSS, From her to eternity, Quorum 18, 1988.

FRONTPAGE

je techno fanzin iz Berlina, star već 5 godina. Nastao je u Dorianu Greyu u Frankfurtu, gdje su TALA XLC i drugi započeli EBM i HOUSE MAGAZIN. Prije 3 godine došlo je do podjele. EBM je samostalno krenuo dalje, a FRONTPAGE se usredotočio na techno. U početku samo crno-bijeli, odnedavno je postao mnogo šareniji s povećanim brojem stranica. FRONTPAGE postoji na žalost samo na njemačkom jeziku ali originalna tipografija i dinamičan layout Alexandera Branczyka iz MetaDesigna može zainteresirati te informativno djelovati i na ljude koji vjerovatno same članke neće razumjeti.

FRONTPAGE želi integrirati sve ono što techno predstavlja, to je cjelokupno djelo, gesamtkunstwerk, jer na party se ne odlazi samo zbog glazbe, već i zbog lijepe dekoracije, lasera, zbog lude odjeće ili malog modnog događaja i zato časopis želi pokazati i druge stvari, ne samo glazbu i DJ-e već i više fotografija klubova, pregleda klupskih zbivanja, modnih revija te specijalnih novih stvari kojih tamo ima.

FRONTPAGE ima veliki utjecaj na techno scenu, ne čitaju ga samo ljudi koji slušaju techno glazbu, već i ljudi koji je stvaraju, kao što su producenti, DJ-i i svi bi se rado našli unutra. Ljudi koji se bave prodajom ploča prate njihove top liste i prema njima naručuju ploče, jer ljudi upravo te ploče i traže!

Trenutna naklada je 35000, što znači da ima nešto više čitatelja, budući da ima kultni status a

FRONTPAGE se financira od oglasa i reklama. Tko se želi pretplatiti na časopis mora napisati ček u iznosu od 44 DM u inozemstvu ili 48 DM u Njemačkoj, i tada će vam svaki mjesec kroz godinu dana FRONTPAGE stizati kući.

adresa za pretplatu:
F R O N T P A G E
A.G.E.Tauentzien 7b/c
10789 B E R L I N

ILSA GOLD (Beč)

>Mi smo novi za Nijemce, jer nismo ni trance niti Hardcore, već negdje u sredini. To je specifičan zvuk rave-a koji je prije svega namijenjen partyjima, ljudi to vole slušati.

>Mislim da nas u Austriji svi znaju, ali je scena u Njemačkoj mnogo veća, svi nas tu znaju i svi misle da smo ovdje popularniji no u Austriji, ali ovdje zapravo nitko ništa ni ne zna o Austriji.

>U Beču imamo oko 500000 ravera, nema baš mnogo party-a, ali oni rijetki su stvarno jako dobri. Imamo nekoliko partya vikendom i rave srijedom. Dobra strana partya u Beču je u tome što ljudi uvijek moraju čekati slijedeći i nemaju taj izbor koji postoji ovdje u Njemačkoj u mnogim gradovima.

>Ime Ilsa Gold je ime jedne stare glumice koja je radila u kazalištu 40-tih godina. Ona je osoba koja nas inspirira. Sviramo joj našu glazbu, a ona kaže, da, ovo je dobro, a ovo ne, itd.

>Ima 85 godina i više ne "rejva" i nije večeras ovdje s nama ali ona nam je stvarno važna!

G - Guarana

Nasuprot sintetskim drogama prirodna biljka iz Brazila koja se svugdje u svijetu prodaje bez recepta u ljekarnama i biljnim trgovinama. Djeluje kao predozirana kofeintableta, a daje snagu za 14 i više satno plesanje.

H - Hardcore techno

160 i više (no limit) BPMa. Sve je počelo u Rotterdamu sa "Poing", stalno su mu predviđali kraj, a razvio se u par stilova od kojih je momentalno najpopularniji Gabba.

I - Industrija

Kompletna moć rock i pop industrije bila je do pojave techna u Europi, u rukama velikih glazbenih koncerna. Techno je glazbu demokratizirao. Svatko danas može osnovati svoju glazbenu etiketu i napraviti bit (teoretski lakše nego praktično!) koji će po cijelom svijetu ljude bacati u extazu. To je možda i najveća snaga techna.

J - Jungle

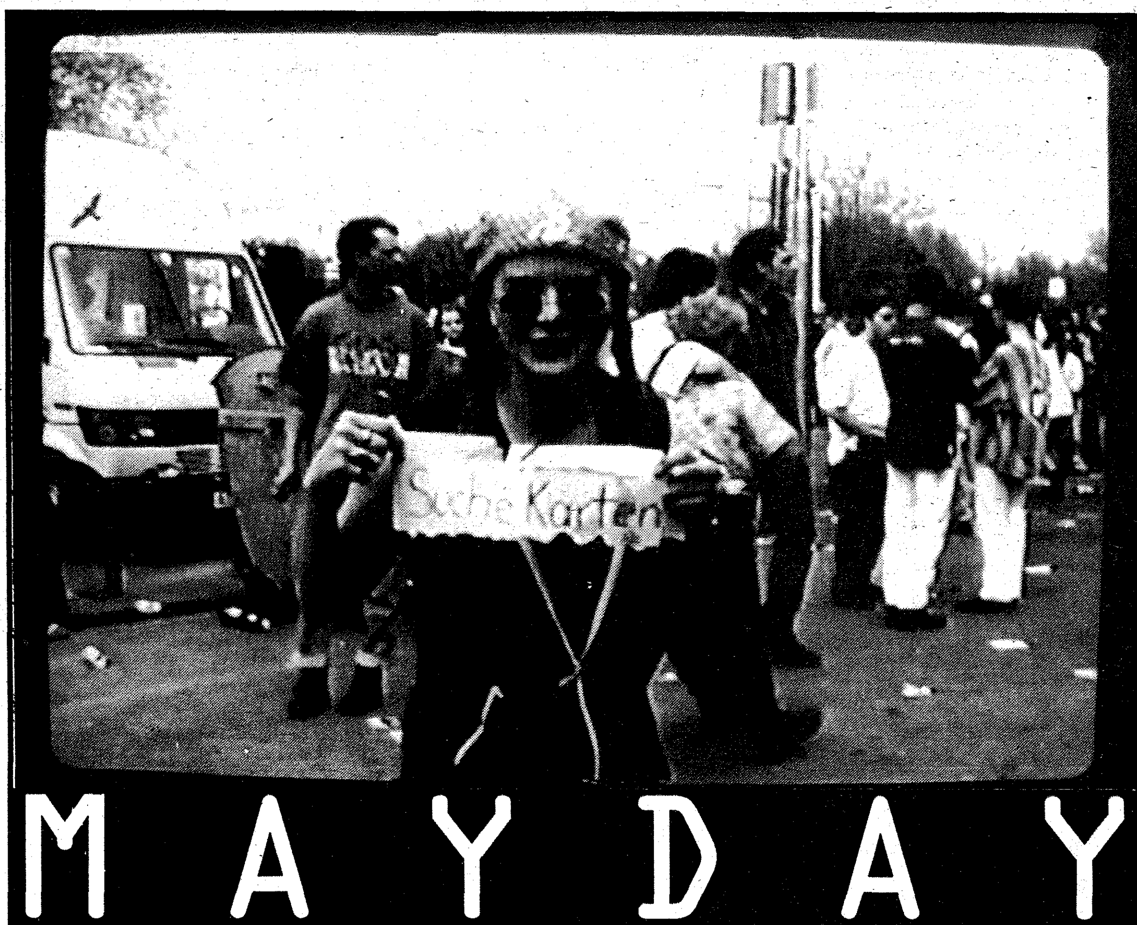
je stil techna nastao u Engleskoj krajem 1992. Kao što i sama riječ kaže, upotrebljavaju se semplovi originalnih glasova prirode ili zvukovi slični njima, ali umjetni. To se podloži "plemenskim" techno ritmovima i to je jungle!

K - Kraftwerk

Čemu trošiti riječi!? The best!

DRUGA

F@aCTal tiskan je 26.5.1994. kao prilog magazinu **arkzin** br 14. Koncept & design Dejan KRŠIĆ; kamera & digital info mix Irena ŠĆURIĆ; suradnici Damir CUCULIĆ, Dinko BAŽADONA, Davor Sironić SIRAC, Ratko MAVAR, Veljko DANILOVIĆ, Sandra PANČIĆ, Laura LUI. Zahvaljujemo MAKU i MARIJU na Hi-tech podršci.

MAYDAY

Pod motom *"Trening je prestao. Odbrojavanje je počelo. Uđite u arenu!"* u Dortmundu je 30. 4. 1994. bio održan šesti MAYDAY - *Rave Olympia*. Po drugi puta u velikoj WESTFALENHALLE ali sada proširen za još dvije dvorane. Prodano je 25000 karata, a svakih desetak metara tražila se karta više!

MAYDAY u Dortmundu počeo je u stvari to jutro. Grad su preplavili raveri u svojoj specifičnoj odjeći u kojoj je kod muškog roda obavezan sweatshirt, rjeđe tshirt, ispisan logotipovima omiljenih izdavača vinila, najdražih rave-partyja ili dizajnerskih firmi za izradu raverske odjeće. Hlače su ili šareno široke, ili tajce (koje su prije bile više u modi) ili žuto plastično zaštitno odijelo, možda kamuflažne vojne hlače ili stara adidas trenirka... Najprepoznatljiviji predmet na odjeći ravera sigurno je kapa. Nepresušni idejama na glave stavljaju "Statue of Liberty", razne zvjezde, tuljce, kapice kao patuljci, a ako je kapa nešto standardnijeg tipa, mora biti ispisana kao i majica! Svi ostali detalji su po volji. Nose se rukavice, naočale... nikad klasičnog gradskog oblika i naravno na nogama nešto udobno i stabilno za 14 sati plesa ili 24 ako ste se odlučili za after hour party. Ženski rod se oblači ili isto kao muški ili više club-fetish, sexy varijanta!

Tako obučene grupice ravera plesale su po željezničkoj i autobusnoj stanici, po cestama, voze se u automobilima iz kojih tutnji tekkno glazba i uz začuđene poglede prolaznika odlaze prema svom hramu, Westfalenhalle. Već u ranim popodnevnim satima na parkiralištu ispred hale svi plešu i dobre su volje. U stvari, party je uveliko već u toku.

"Rave Olympia" u noći 30.IV-1.V '94. nudila je raverima čitave Evrope (samo u organizaciji MAYDAYA došlo je 80 autobusa iz raznih gradova) 14 sati plesa u glavnoj dvorani sa DJima: **Westbam, Marusha, Dick, Tanith, Tom, Pierre Morgan** (D); **Carl Cox, Steve Mason** (GB); **Miss Djax, Gizmo, Paul Elstak** (NL); **Fly, Franky Jones** (B); **Hardseqencer** (D); **Cirillo** (I)

Live acts su bili: **Members of MAYDAY, Randy, Raver's Nature, Genlog, RMB** (D); **Ultra Sonic** (Scot.); **Bonzai Allstar** (B); **Acid Junkies** (NL); **Ilsa Gold** (A).

U manjoj dvorani su bili DJi: **Ron Terent** (USA); **LTJ Bukem** (GB); **HMC-Juice** (AUS); **Hooligan, Pascal F.E.O.S., Plank, Woody** (D); **Laurent Garnier** (F); **Gangsta** (CH), a u Chill area **Terry Belle** i **Disco** (D).

Osim već standardno izvrsne rasvjete od 74 varilitea, 20 stroboscopea i trenutno najmoćnijeg lasera u Evropi, vrtile su se na velikim platnima video projekcije raznih evropskih video artista, a štandovi u hodniku bili su puni hrane, raznih pića, raverske odjeće, nakita, raverskih časopisa, flyera, CDa, vinila. Prodavala se i nova kazeta video kompilacije sa svih dosadašnjih MAYDAYa na kojoj je puno kadrova upotrebljeno sa materijala smimateljice HRTa **Irene Šćurić**. Bilo je i prostora za Press, TV, VIP i backstage gdje su bili smješteni svi koji su radili te večeri.

~~KRATKA POVIJEST SVEGA~~

Ova rejverska institucija, MAYDAY, nastala je spontano 1991. u Berlinu, kad je vlada nakon dvogodišnje rasprave odlučila ukinuti stanicu DT64, a time i prvu tekkno emisiju ***Rave Satelite***, koja je trajala između 1 i 4 sata i puštala isključivo house i tekkno glazbu. **Marusha**, voditeljica emisije i ljudi iz vodeće nezavisne berlinske dance diskografske kuće *Low Spirit*, poslali su stotine pisama protiv zatvaranja emisije i organizirali party pod motom *"Spasimo DT64, skoro je prekasno, srušit ćemo se, MAYDAY, MAYDAY, MAYDAY"* (MAYDAY je poruka za pomoć u opasnosti). Za to vrijeme kad su partyji bili oko 1000-2000 ljudi, a došlo je 6-7 tisuća ravera, bio je to velik uspjeh! U hali Weißensee, u bivšem istočnom Berlinu tog 14. 12. 1991. od DJa bili su prisutni **Frank de Wuf, Westbam, Dick, Rok, Sven Väth, Tanith, Dave Angel, Sascha** i **Moneypenny**, a u živo su nastupali **Ravesignal, Speedy J, Hipnotist** i **Mental Overdrive**. Svi su bili zadovoljni i pitali kada je slijedeći party.

Odabrana je u Kölnu dvorana Eissporthalle. Moto ovog ravea je bio *"Novo poglavlje u Houseu i Tekknu"*, a 30.4.1992 skupilo se 8-9 tisuća ravera. Party je, kao i prvi, trajao cijelu noć i bazirao se na Hardcore DJima i live-actovima.

Treći MAYDAY bio je više "obiteljski" jer je održan u Berlinu, ponovo u hali Weißensee ovaj put pod motom *"Forward Forever, Backward Never"*. Došlo je 5000 ljudi jer su karte bile limitirane na taj broj. Glazba je bila od Acida preko Breakbeata do Gabbae. Milk! DJ Team je bio kulminacija partya - u osam u jutro. Euforija je bila tolika da je za sljedeći party odabrana velika hala u Dortmundu Westfalenhalle. Svjetlosni efekti i laseri bili su fascinantni. Makar su se širile glasine da je tekkno mrtav, 30.4.1993. došlo je 15000 ljudi i bio je to grandiozan party.

Reportažu sa MAYDAYa *"The Judgement Day"* mogli ste vidjeti u emisiji Top Dj Mag (HTV2), kao i sa MAYDAYa *"The Religion"* održanog opet u Berlinu 11.12.1993. Bio je to opet jedan "obiteljski" rave party sa 8000 ravera.

Osjećaj plesanja sa 25000 ljudi koji vole ples i istu glazbu nešto je što sigurno izaziva dobre vibracije, osjećaj sreće i opuštenosti. Nešto što bi svako, ako voli plesati, trebao doživjeti. Osim toga još ni jednom nisam doživjela, a niti čula da se dogodio neki exces ili da je netko nekoga udario.

Ljudi rave povezuju sa našim primarnim instinktima, sa tribale dance ili potrebom mladih za priznanjem u grupi, a od jednog neravera čula sam u hali i rečenicu: "Večeras su ovdje svi ludi osim mene!"

Možda, ali u osam u jutro, nakon 14 sati plesa, neprospavane noći, 20000 ljudi je još plesalo i bilo dobre volje. Možda to danas i je ludo!

Ludilo za koje bi željela da se proširi po cijeloj ljudskoj rasi. Umjesto krađe i ubijanja - ples i dobre vibracije. Love, peace & RAVE ON!

A.

MARUSHA&Miss DJAX

Zovem se **Marusha**. Ja sam DJ iz Berlina.

Ja sam **Miss DJAX**, DJ iz Nizozemske, Eindhovena.

¿ KAKO JE BITI ŽENSKI DJ U MUŠKOM SVIJETU?

Marusha: Vrlo lako i vrlo lijepo. Vrlo ugodno.

Miss DJAX: Isto. Nikad nisam imala nikakvih problema. Dobro je.

¿ TKO JE, PO VAŠEM MIŠLJENJU, NAJBOLJI DJ NA SVIJETU?

- Ne može se reći da je jedan DJ najbolji na svijetu. Svi mi dajemo ili pokušavamo dati publici najbolje što možemo, pokušavamo im prenijeti osjećaje koji dolaze iz srca, dati ih raverima i dobro se zabaviti.

¿ KAKO STE SE POČELE BAVITI OVIM POSLOM?

M: U Berlinu vodim radio emisiju, tako da sam na taj način počela puštati ploče i baviti se ovim poslom, a onda sam nastupila na MAYDAY-u i od tada radim kao DJ.

D: Počela sam davno, po klubovima. Puštala sam razne vrste glazbe, poput hip hopa, funka i soula, a onda sam počela gostovati na rave tulumima, zatim sam, isto kao i ona, nastupila na MAYDAYu i to je bio početak moje karijere. Poslije MAYDAYa radim po cijeloj Europi.

¿ ZA KOJU VRSTU GLAZBE SI SE SPECIJALIZIRALA?

M: Ne bih mogla reći, uvijek puštam ono što mi se sviđa, ali uglavnom je to techno glazba. Puštam i happy breakbeat glazbu klavirskog stila. Jako mi se sviđa i acid, ali Miss DJAX je stvarno savršen DJ za tu vrstu glazbe. Ona pušta strašan acid, doista čvrst i dobar. Ja puštam ono što me uzbuđuje, a to ovisi i o mom raspoloženju te pločama koje sam spakirala prije nastupa. Ne mogu unaprijed reći da ću puštati strogo hard core glazbu ili tvrdi beat. To uvijek ovisi, ali poslije uglavnom puštam veselu glazbu. Želim se zabavljati.

D: Najradije puštam acid, underground techno, malo hard corea, ali to ovisi i o mom raspoloženju, klubu, publici... Ona je ne samo DJ već i strašan zabavljač jer priča s publikom, a oni joj odgovaraju. Zaista dobro. Ljudi to vole jer ona je u stvarnom kontaktu s njima, a gotovo nitko drugi to ne radi. DJi inače samo vrte ploče i rade svoje, ali ona je u dodiru s publikom a to je dobro.

¿ KAKO DEČKI GLEDAJU NA TO KAD VAS VIDE ZA DJ PULTOM?

D: Ne gledaju nas baš tako puno. Divljaju.

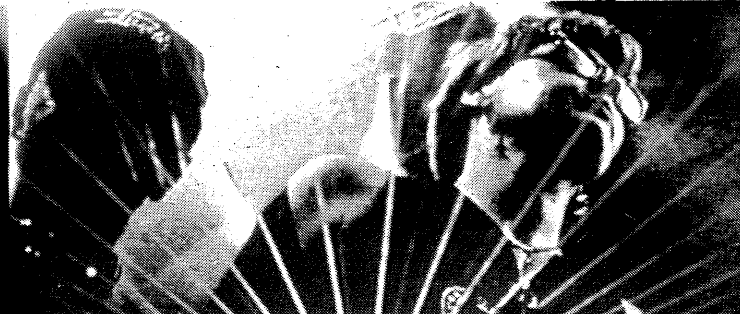
M: Mislim da su ponekad neki od njih impresionirani, ali zapravo nije važno je li za pultom muški ili ženski DJ, jer dok god im puštaš stvarno dobru glazbu oni se zabavljaju, a tako i treba biti. Saskia je prelijepa, ali najveći kompliment je ako DJ svoju glazbu daje publici.

BRAVE RAVE 13.5.1994. Dom Sportova, Zagreb

Techno-kultura se nesumnjivo razvija, poput banda koji kreće iz garaže, prolazi sve manje klubove i završava u velikim dvoranama ili na stadionima, zadržavajući u sebi i sve ostale primjere, poput onih koji svjesno, zbog vlastitih principa, biraju drukčije puteve. Dom Sportova i nije baš primjereno mjesto za veliki rave, "tunel" u kome se održao UNDER CITY RAVE čini se prikladnijim. No, ljudi su se okupili, i to u "idealnom" broju (sa stajališta onoga tko je došao tulumariti i opustiti se), što znači da je bilo puno ljudi (par tisuća) i istovremeno puno prostora za ples. Još ispred dvorane želudac nam se svima "napeo" naslućujući željno očekivane bas-vibracije koje su se probijale polako kroz zidove Doma Sportova. Čim smo ušli (i prošli detaljan i očekivani pregled) zvuk se pojačao i svi (osim onih kojima je to bio prvi put) mogli su obnoviti na mnogim techno-tulumima stečene okvire gibanja i pulsiranja koji se čine dobro poznatima a uvijek novima i drukčijima. Prvi "nastup" koji je privukao našu pažnju u situaciji u kojoj smo svi već "rasli" i počinjali se znojiti, bila je USURA. To je počelo "spuštati" našu tendenciju ka prepuštanju i euforičnosti, i po glavi nas je počela tući spoznaja o komercijalnoj glupositi i dosadi. Tom osjećaju (kojeg nisam zapamtio niti sa jednog partya, od Aquariusa do Kašine) pridružili su se i neki domaći dečki koji su mislili da se nalaze na koncertu Bijelog Dugmeta "kod Hajdučke česme" i na naš užas su sa stagea neprekidno urlali "jel vam dobroo, jelivamdobrooo, je li vam dobroo", što bi svatko podnio u manjim količinama, ali je u ovom slučaju (posebno u kombinaciji sa šupljom Usurom) bilo odvratno. U kritičnom momentu, kad je stvar već prijetila pokvariti opće raspoloženje (što na ovakvim tulumima nije baš lako iz raznih razloga) stvar su spasili domaći DJi i RAMIREZ. Ramirez (za kojeg se također kaže da pripada "soft" struji, bio je snažan, žestok i čvrst. Pokazao se kao mahniti pozitivac koji zna baratati energijom. Svaka mu čast, "digao" nas je, i sve se moglo nastaviti prirodno, u skladu sa količinom euforije svakoga od nas. Saša iz berlinskog Bunkera uletio je na pravi način, rasturivši svaki mišić divljim plesačima, a to je morao postati svatko tko je njegov zvuk propustio kroz vlastito tijelo. Saša iz Bunkera je pravi primjer poštovanja hard-core i speed rock naslijeđa, pa samo budale ili dogmama opsjednuti ljudi ne mogu shvatiti kako se upravo iz autentično rockerskog srca izvija urlik "no more fuckin' rock'n'roll"! Poslije mi je bilo teško pratiti imena DJa ali se sjećam da mi je u trenutku nečeg finog a moćnog prijatelj govorio "Mate Galić je Bog čovječe, kužiš li, stvarno je Bog, čovječe"! Kada se sunce probilo u dvoranu i donijelo specifičan užitak još uvijek plešućoj gomili, počeli smo čekati Lilu, i dočekali smo je. Prekrasno, kao i uvijek. Na samom kraju simpatični crnac s majicom na kojoj je bilo veliko lišće trave, prodrmao nas je sve naoko jednostavnim, a zapravo moćnim stvarima koje je "umiksao" u jedan veliki i završni "move it". Izlazeći iz dvorane u subotnje jutro, katarzičnost i ljepota ovakvog iskustva činila se neupitnom.

Čekajući Velesajam i novi veliki rave...

Member of Techno Tribe

L - Low Spirit

Vodeća etiketa za izdavanje i distribuciju techno house glazbe iz Berlina osnovana 1984. Osnivači su Westbam, Wilhelm Röttger i Klaus Yankuhn. Već duže vrijeme su podružnica Urban-Polidor s kojima su i glavni organizatori MAYDAY partya. Prati ih glas najkomercijalnije od "pravih" techno etiketa. Nije ni čudo kad su na njihovom spisku DJa i izvođača Westbam "Celebration generation", Marusha "Ower the rainbow", Randy "Never stop that feeling", DJ Dick, Genlog, Hardsequencer...

M - Mega-Rave

1993. i 1994. su svakako godine mega raveova. Love Nation Berlin, Mayday 5 i Union rave 3 posjetilo je preko 7500 ravera. U Zürich je došlo 10 000 na 2 Years of Technomania 11000, Mayday The Judgement day 15000 ravera, a Mayday The Olympya 25000. Engleski weekend raveovi su imali između 15000 i 25000 ravera. Prvi mega rave u Zagrebu biti će 11. juna 1994!

Human Resource

- Tko je donio taj zvuk? Koji DJ-i? Pa, ima ih mnogo, ali počelo je ovdje u Nizozemskoj s DJ Paulom iz Holy Noise, DJ Rockom iz "Parksift" i mnogim drugima, a onda se proširilo po cijelom svijetu. Širilo se toliko brzo radi svog ekstremnog zvuka. Činilo se da se svima sviđa, pa se proširilo poput zarazne bolesti.
- Tajna uspjeha nizozemske techno glazbe je u BPM-ima. Mi idemo sve brže i brže. To je tajna našeg uspjeha.
- Možeš ubrzati koliko hoćeš. Ljudi žele da ih otkačiš. Brzina je jedna od stvari koje predstavljaju avanturu, a mi uvodimo brzinu u njihove živote.
- Uz to smo i ekstremniji od ostalih tipova dance glazbe. Ekstremniji od glazbe engleskog stila s break beatovima i ostalim. Ekstremniji od svih ostalih...
- Nema prave vrste techna. Svaki je techno pravi jer glazba dolazi iznutra i svaka je pjesma posebna na svoj način. Ne možeš reći da je ovaj stil ili onaj tip bolji. Bitno je što ti se sviđa i što želiš čuti. U početku se činilo da hard core scena zamire, ali onda se pojavio Rotterdam - zvuk sa svojim tipičnim zvukom bas bubnja, udarajućim, pravim hardcore bubnjevima, zatim Rotterdam Records i slične etikete. Oni su ti koji su vratili taj zvuk. Naravno, i Knoor i ostali iz Ruffnecka... Te etikete, a i neke druge, izbacile su stvarno čvrste stvari. To su, u osnovi, ljudi koji promiču rotterdamski zvuk.
- Rotterdamski hard core techno nazivaju punkom plesanja. To je glazba za pobunjene, poput nas samih, za ljude koji se bune protiv svega, koji žele biti luckasti i raditi ono što žele. Zato mislim da je revolucionarna. Nije važno tko si ili što si, možeš skakutati, odbaciti mišljenja drugih i biti ono što jesi. Zato je revolucionarna. Kao: *oslobodi um, ostalo će slijediti!*
- Budućnost hard corea... Mislim da će postati još bolji. Kvalitetniji.
- Izbirljiviji.
- Ne brži ili tako nešto, nego kvalitetniji. Ostat će samo nekoliko grupa koje će tu glazbu raditi svim srcem. Mislim da će biti tako.
- Naša budućnost je stvaranje glazbe na način na koji mi to želimo, zato ćemo preživjeti.
- Nadamo se. Kao i svi ostali.
- Mi mislimo da je techno glazba način na koji možete okupiti ljude u jednoj kući i pod jednim krovom. Ako možete plesati na isti ritam, onda možete plesati kao jedan narod. živjeti kao jedan narod. Uzmite techno kao jedan način komuniciranja s drugim ljudima. To je najbolji način gledanja na techno. Nemojte samo plesati, razmislite o tome. Podijelite s drugima ljubav koju osjećate. Mir!

1982 1983 1984 1985 1986 TRAX 1987

1981 chicago house

Jednostavne bas-linije, vozeće 4/4 perkusije na standardnih 120 BPM, linije klavijatura koje boje zvuk osnovni su elementi originalnog house sounda

1981 ... Keith ... HOT MIX 5 ... čikaških ... će odigrati ... razvoju lokalne scene

'83. Jesse Saunders počinje mixati rane house ...

DJ Frankie Knuckles

Marshall Jefferson — kralj kuće!

Larry Sherman osniva TRAX RECORDS na kojoj su objavljeni mnogi rani house klasici. Marshal Jefferson "Move Your Body" pokreće lavinu house pjesama s karakterističnim zvukom klavira

Robert Owens, Larry Heard i Ron Wilson osnivaju grupu Fingers i kreiraju

deep house

Spoj ... čikaškog house i garagea s manje vokala. 90...

1986 hip house

Susret dva svijetova ... predstavio Screamin ... reperu Prince Ikeychi

Jednostavan ... rap rima i house rit...

hip-hop

1985 acid house

Phuture "Phuture Trax" stavlja TBR303 u temelje sounda. Adonis, DJ Pierre i Bam Bam definiraju čikaški acid

Derivat čikaškog zvuka izgrađen oko Roland TBR303 basslinea. Beskompromisni ritmovi uz distance sampleove rezultiraju hipnotičkim efektom.

Acid prelazi pre... i transformira se ... Techno, Rave, H...

Larry Sherman i Rocky Jones susreću se na MIDEMU i uz pomoć promotera Louisa Pitzlea i Jil Rossa prodaju house britanskim novinarima organizirajući im izlet u čikago da pronesu glas na engleskom ...!

1986 new york club

... postaju pozna...

Njujorška dance glazba visokog tempa

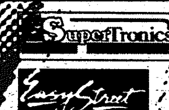
... PRELUDE i WEST END s izvođačima poput Visual, Peech Boys ... Joints prethodnica su budućeg house glazbe

1982 garage house

Njujorška verzija housea s vokalima i melodijama dobila je ime po legendarnom Paradise Garage klubu. 110-140 BPM

Na NY sceni javlja se '83. Tony Humphries s utjecajnim programom na KISS-FM

Temelje NY ... učvršćuje tvrtka Paul ... EASY St. RECORDS s izvođačima poput Serious Intention i Cultural Vibe.

R. Clivilles & D. Cole

disco

... 80ih. ... sampleova ... mnogi house stvara...

KRAFTWERK

Pionirska elektro ... Očevi elektro ... hip hopa ... Uz James ... najsemplirana grupa na svijetu

ELEKTRO-POP

... izdanak, široko polje ... može smjestiti svašta od ranih Depeche Mode ... plastičnog soula Yazoo do težeg elektro-industrijskog zvuka.

199... novostvorena tvrtka Low Spirit organizira ... berlinski house-party ... je započelo!

1985 techno

... METROPLEX lansira novi zvuk. Juan Atkins unosi ... Kraftwerka i britanskog ... Saunderson i Derrick May ... pronalaze techno sound.

Minimalistički house porijeklom iz Detroita. 130-140 BPM

Kev... osn... "G... pu...

1987 uk house

Mješavina ...

sve što ste željeli znati o techno-houseu a niste se usudili pitati!!!

1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994

"Rock The House"
ty "Devotion"
Rogers "Someday"

ea
110 BPM

JIVE ... u novi ... speciji...
Lil' ... s "Fr..."

MIRAGE ENTERPRISES distribuira nove etikete HOUSE'N'EFFECT, TEMPEST, HOUSE JAM... house je u svako...

...house producent Mike *Hitman* Wilson ... veliki uspjeh s Shawn Christopherom ... *Lose the Magic"*
...godina u kojoj veliki izdavači ... ugovore s nizom house grupa ... drugo je sada "in"!
... objavljuju prvi iz *BlackTraxx* serije EP-a ... granice tipičnog čikaškog sounda
... nestaje kao poseban entitet ... rapa i house ritma ostaje ... pop house ploča.
... Factory tipični su ... tog novog zvuka.

Stari izdavači nestaju ali javljaju se novi. ...ley Jackmaster Funk, Marshall Jefferson, ... i Adonis 1993. osnivaju Godfather's Inc. i objavljuju album s novim materijalima. House ide dalje!!!

Afrika Bambaataa
...achel
...z Soul Sonic Force
...nova

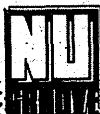
1988 italo house

Stilizirani produkcijski postupci, pjevne melodije, amerikanizirani vokali i klavirske dionice karakteristični su za italo house sound.

Talijanska eksplozija ... u Black Box i hit... Britanski mediji sna...

...dia Records promovira Capella ... ispraznih pjesama ... se poznati talijanski ... na području glazbe! ... je bitan sadržaj a ne ce... ...talijani s grupama poput ... Anticapella ulaze u techno/rave arenu

...
...Nu Beat,
...ardcore

... Clivilles i David Cole ... *Do It Properly"*
DJ Frankie Bones i Tommy Musto udružuju autorske snage ... razvijaju karijere ... producenata i remixera

NU-GROOVE etiketa postaje markom kvalitete. Njihovi 12" ... duže od nekih suvremenih ... Snažan ritam kombiniran s ... opere, klavirskim ... semplovima...

Deee-Lite

Izgleda kao da David Morales remixa sve što se pojavi

Godinama vodeća ličnost NY club/garage scene Tony Humphries postaje slavan po svojim remixima

Velike kompanije masovno uzimaju ... nezavisnih izdavača i angažiraju njihove producente da remixiraju ... projekte

...s "Respect" ... na velika vrata dolazi na scenu!

Ru Paul sa "Supermodel" ... transseksualce ... u sobe prosječnih amerikanaca!

1989 new beat

KLF "What Time is Love"

Industrijski sound srednjeg tempa utemeljen podjednako u britanskoj alternativnoj sceni i američkom techno/houseu

1993 gabba

Najbrutalniji rotterdamski HC, distorzirane ..., sirovi vokali, čisti noise

1988 rave hardcore

Svođenje ritma na najsirovije elemente pod utjecajem samoukih DJ-a iz Britanije i Belgije - ultrabrzi ritam [140 BPM naviše] iz vokalne samplove

...99 "Anasthasia"

The Orb, 808 State

Nastao ... Rotterdam Termination Source "Poing" postaje ogroman underground hit

1988. britanski mediji kreiraju slogan "Ljeto ljubavi"! Oko 2000 ljudi dolazi na ... otvorenom... Širenje ecstasy. Definira... kulture - zvučni miks housea, techna i ...ndova postaje lifestyle

1992 trance

...Spoon "Ste..."
DJ Dag *"I Believe in a Power of American Natives"*

Jedan od mnogobrojnih novih techno stilova - ironično, možda najbliži originalnom technu

...ian Eno *"Fractal Zoom"*

"Accident In Paradise" ... Väth ... prvi DJ album ...

...n Saunderson i Paris Grey ... vaju Inner City: *"Big Fun"* i ...*od Time"* osvajaju ... oku ...liku

Saunderson, May i Atkins odlaze u Britaniju i rade remixe za različite izvođače. Razvoj britanskog techna 808 State *"Pacific"*

Etiketa WARP: LFO *"LFO"*

Sven Väth osniva EYE-Q/HARTHOUSE

Inner C...

1992 tribal

techno/... etno utjecajima ...

1988 pop house

Upotreba house produkcijskih ... i tehnika na tradicionalnom pop materijalu

Jellybean Benitez obradio je *"Love Will Save The Day"*
Whitney Houston ... *"Pink Cadillac"*

Crystal Waters *"Gypsy Woman"*
CeCe Peniston *"Finally"*

Technotronic *"Pump Up The Jam"*
Madonna *"Vogue"*

Snap
Bizarre ...
Felix
2 Unlimited

1992 progressive house

...s *"Express"*
...*he Volume"*
...n za 4AD!!)
...i su radovi
...K pop housea
...široke publike
...R/S otkrivaju č... samplinga!

... stilova ... je ... house soundom

...Mackintosh ... novog vala ... producenata ... da nimalo ne ... za američkim kolegama

Spoj najboljih elemenata američkog vokalnog housea s energetičnošću techna

KEVIN SAUNDERSON

>Oko 1985. bio sam jedan od pokretača techno glazbe u Detroitu. Trenutno radim s grupom INNER CITY. S njima sam napravio četiri albuma a najnoviji se zove *A New Beginning*.

>Techno potiče iz Detroita, a House iz Chicaga. Tada je underground scena bila vrlo dobra, bilo je to 85-86 kada je nastajala najbolja glazba, ljudi poput Farley *Jackmaster* Funka iz Chicaga, Juan Atkinsa i Derrick Maya iz Detroita.

>Techno se danas promijenio. Prilično se razlikuje od ondašnjeg. Ovaj današnji techno mi se ne sviđa. To nije dobra glazba. To je smeće i ne možete tu ništa napraviti. Naravno, postoji par iznimki koje teže dobroj glazbi. Mi smo definitivno jedna od tih iznimki!

DINKO B. DAMIR C & IRENA Š

Loving ED Records

je prva techno izdavačka etiketa u Hrvatskoj. Osnovao ju je pionir naše underground scene Dinko Bažadona. Dancing Bear je izdao kompilaciju *Zagreb City Limited, The Best of Techno*, što je za njih organizirao Dinko, no nitko se nije bavio izdavanjem vinila. ideja o tom ostvarila se 1993 osnivanjem L.E.R. Momentalno je u izdavanju deset 12" vinila. Od toga su izdana 3 - NAOMI, OMNI MODE i na EPu CORTEX THRILL i FORCE X. Izdan je i CD s Naomijem. Dosadašnje naklade su bile 500 komada, a sad se ide na 1000. Ako se u toku godine ispune planovi o 2000 komada po projektu biti će to velik uspjeh hrvatske techno scene.

Do sad su se izdavali samo domaći projekti no nedugo je potpisan ugovor sa izraelskim techno glazbenikom Harom Ell Pruskym koji je prije surađivao sa poznatim njemačkim etiketama Labwork i Trigger.

Osnovni stilovi Loving ED Records su hardcore i hardtrance. Za kompletni dizajn brine se Münchenska tvrtka Axis Media, a vinil tiska u Engleskoj.

Bok! Ja sam DJ Tanith. Započeo sam karijeru u Berlinu, u UFO klubu, a kasnije sam radio u TRESORU, sad trenutno radim u klubu 1EXIT.

¶Njemačka techno scena raste i raste. Svi kažu da je techno mrtav, to govore već tri godine, ali svake godine LOVE PARADE to pobija. Trenutno je zvuk vrlo "izmiješan" - imaš hard stvari kombinirane s engleskim break beatovima i onim što se moglo nazvati party/ house ili party/techno glazbom koja je mnogo veselija. Sve je izmiješano.

¶Kad govoriš o komercijalizaciji techno glazbe postavlja se pitanje na čijoj si strani. Mislim da grupe poput **U96** sa stvarima poput **Das Boot** nemaju veze s technom, jer ih rade ljudi koji nemaju veze s glazbom. Oni samo žele svoj dio kolača. Stvari poput **Prodigy** i **SL2** bih još uvijek nazvao technom. To što se njihove pjesme nalaze na top listama nije krivnja izvođača, već je stvar u tome da su oni snimili ploču u pravo vrijeme za prave ljude i pjesma je ušla na top liste. To je nešto potpuno drukčije od onoga kad netko snimi ploču s jednim jedinim ciljem - da uđe na top liste. Moramo razlikovati stvari koje se rade radi profita od onih koje se rade iz zabave, a na top liste dospiju slučajno, ali tako nešto možeš samo ako si unutar tog glazbenog svijeta. Prosječni slušatelj ne može reći: "Ovo je samo za top liste, dakle to je komercijalno sranje." Teško je uočiti razliku između "naoko komercijalnog" i komercijalnog.

¶Počelo je 1988. kad se pojavio prvi acid klub u Berlinu i kad se kod ljudi počeo razvijati osjećaj za takvu vrstu glazbe. Osjećaj potpuno različit od onoga u rock glazbi koja ima svoje zvijezde i dive. U house i techno glazbi su ljudi na bini jednaki onima u publici koji "divljaju" cijelu noć. Nema razlike između jednih i drugih. To se vidi iz razgovora s ljudima. Kad su na bini oni se ne ponašaju kao zvijezde, već poput bilo koje osobe iz publike kad bi se uspela na binu. Mislim da je većini ljudi već muka od rocka i da im se techno sve više i više dopada. Kad pokušavaš učiniti nešto dobro ljudi, makar i nesvijesno, osjećaju ili spoznaju da je to prava stvar u pravo vrijeme.

¶Dobro je to što se ljudi osjećaju kao jedan, što nisu podijeljeni na one koji su"in" i one koji su"out". Svi su na istoj razini, svi uživaju u istoj stvari pod istim svjetlom, a lijep je osjećaj kad tvoj ukus dijeli tako mnogo ljudi, tako da nema razloga za agresivnost ili nasilje.

¶Stvar raste sama po sebi i živi sama od sebe. Pravila se postavljaju sama po sebi. Ljudi se žele zabaviti, osjećati dobro, komunicirati i plesati, a kako nema zvijezda ili nekog vodećeg cilja u publici, nema ni barijera između, recimo, Belgije, Engleske, Njemačke, Nizozemske. Dobre ploče i dobri ljudi dolaze odsvud, tako da se ne može reći da Njemačka ima vodeću ulogu. Možda ovdje trenutno ima više ljudi kojima se to dopada nego u Austriji, ali je samo pitanje vremena prije no što se ovako nešto počne događati i tamo.

¶Ima jedna rečenica... **'Djeluj lokalno-razmišljaj globalno'**. Svaki grad ima svoju arhitekturu, svoju vlastitu klupsku scenu, ali se savršeno slaže s ostalim gradovima. To je kompatibilno, poput kompjutera. Imaš različite programe, ali dijelovi su sami po sebi kompatibilni jedni s drugima, tako da se sve to slaže.

¶Nema neke formule kako biti dobrim DJem. Nisam savršen "mixer" ili tako nešto. O sebi razmišljam kao o jednom od ljudi. Jednostavno im želim priuštiti dobru zabavu. Kad sam u publici i ja priželjkujem da će DJ puštati stvari koje mi se sviđaju ili me čak i naučiti nečemu - npr. ako pjesmu koja mi se prije nije sviđala pusti u pravoj kombinaciji s drugim stvarima, ta će mi se pjesma početi dopadati i ja ću je razumjeti. Ali ne postoji formula, ne možeš reći: "Moraš činiti ovo ili ono, pa ćeš postati poznat i svi će te prihvatiti." Moraš to postići na svoj vlastiti način.

¶Bilo bi glupo da je DJ pop zvijezda, jer onda se ponovo udaljuješ od publike. Više nemaš osjećaja za ljude, ne možeš s njima komunicirati i u tom trenutku propadaš

kao DJ jer izgubiš osjećaj. To je OK za pop zvijezde, Kad su na bini oni se ponašaju poput malih bogova. S DJima je drukčije. Moraš osjećati s ljudima za ljude. Ne možeš se odijeliti od publike, zatvoriti se u hotelsku sobu na kojoj piše "zabranjen pristup". Uvijek me zanima komunikacija s ljudima, gledanje iz njihove perspektive, njihova mišljenja o glazbi, načinu života, svemu. To je nešto potpuno suprotno od pop zvijezda.

N - Naomi

Prva prava hrvatska techno zvjezda sa kompjutorskim video clipom koji se vrtio na programu MTVa. "Krafty" je izdan na etiketi Loving Ed Records. Inozemnu distribuciju Naomijevog "Temptation" 12" EPa i "Mutated and Regenerated" EPCDa vrši belgijska tvrtka N.E.W.S. Naomi ima specifičan stil odjevanja i dovoljnu dozu exhibicionizma da bi mogao (ako u drugim domenama biznisa ne zakaže) postići i međunarodni uspjeh.

O - Omni Mode

Drugi hrvatski techno band čiji je kompjutorski video clip "Galaxy of Rytham" bio puštan na MTVu. Onmi Mode su Sirac, koji se inače bavi kompjutorskom grafikom i Ivan. Početkom travnja 1994. izdali su u produkciji Loving ED Records Maxi EP "Galaxy of Rhythm" i može se naći u CD shopovimna Dancing Bear i u Teslinoj. U izdavanju je drugi EP "Face of Droid", a po onom što sam čula i vidjela od kompjutorske animacije za video clip to će biti fantastično.

P - Ploče

Pojavom CDa veliko tržište kupaca ploča prebacilo se na kvalitetniji i praktičniji proizvod, a vinil su od potpune propasti spasili DJi. Izdavanje ploča sa milionskih naklada palo je na nekoliko tisuća za uspješnije izvođače pa su izdavačke kuće i prodavaonice ploča prešle u ruke malih privatnika, uglavnom DJa koji su i glavno tržište. Uglavnom se izdaju 12" EPi.

R - Red Bull

Kultno radersko energetsko piće, ali i u većini zemalja Europe izuzetna privilegija rijetkih sretnika (provjerili smo da ga Sven Väth pije u "litrama") jer se proizvodi samo u Austriji, a imaju malo problema sa distibucijom u drugim državama. Piće koje austrijski studenti obavezno piju prije teških ispita, *believe it or not*, lakše se nađe u Hrvatskoj nego u Njemačkoj ili Italiji!

VORSPRUNG DURCH TEKKNO!

O fenomenu techno ili rave glazbe već se dovoljno dugo govori da bi bilo moguće ustvrditi kako nije riječ samo o sezonskom hiru kulturne industrije za mlade. Naime, ako je cijela stvar tako i počela, više je nego jasno da su se tijekom protekle tri godine mladi Europe, pa čak i svijeta, samoorganizirali te da briju punom brzinom, otprilike onako kako su to svojevremeno uz nešto drukčiju glazbu mogli koncem šezdesetih činiti i njihovi teoretski roditelji. Duljina prethodne rečenice, dakako, mišljena je prije svega da ukratko opiše gabarite fenomena koji je i u nas posljednjih mjeseci značajno prisutan u medijima (HTV-Top DJ Mag, Radio101/101) i glavama potrošača, klubovima (Buro, Aquarius...) a odnedavna bogme i u velikim rave spektaklima koji se zasad organiziraju samo u Zagrebu (Under City Rave, Brave Rave, FUTURE SHOCK...). A uz veće i manje techno zabave obavezna je i sasvim prepoznatljiva estetika komunikacijskog materijala koja je kao takva sve prisutnija na zagrebačkim zidovima.

Valja na početku pripomenuti da je techno glazba, odnosno kultura rave zabave, tek zgodni naziv za cijeli niz pojava koji od navedenog čine vrlo slojeviti glazbeno-socijalni mix futurizma, mirotvornog optimizma i nesputane radosti povezane s novootkrivenim prijateljskim ponašanjem prema prirodnom okolišu! Sve te teme, naime, nalaze mjesta na sredstvima oglašavanja i pozivanja na velike rave tulume. Jasno, tako velike da mogu biti samo "hiper", "mega", "ultra" i slično, što su sve riječi preuzete iz znanstveno fantastičnih stripova, crtića i video igara. No, da ne bude zabune, rave kultura nije djetinjaste fasciniranje tehnologijom iako se elektronika koristi u najvećoj mogućoj mjeri prilikom izvedbe plesne glazbe kao i u pripremi promotivnog materijala. Spomenuo sam kulturu, jer rave to zaista i jest - posljednji val popularno glazbene euforije koja počinje zapremati gabarite globalne pojave najlakše prispodobive svojevremenim izdancima flower-power ideologije, uz nužnu razliku u tehnološkoj razini. To se odnosi na samu glazbu ali i na grafičko oblikovanje sredstava komunikacije među svakim danom sve brojnijim članstvom rave plemena.

Svakako, pogleda li se repertoar oblika koji nudi rave promocija onda nije odveć teško prisjetiti se kasnih šezdesetih, psihodelije pa čak i obnove secesijskog stila u to doba, dakako - danas u novom ključu elektronički generirane ili obrađene slike. Valja imati na umu, kolikogod je moguće rave kulturu motriti kao suvremeni derivat psihodelije, da su od kasnih šezdesetih mogućnosti elektroničkih sredstava dosegle neslućene razmjere pa je i repertoar slika i simbola na rave promotivnim sredstvima - plakatima, flyerima, omotnicama ploča i CD-a, majicama itd. - kreiran dolično novoj

generacijskoj fascinaciji tehnikom. No, međutim, ne treba brkati plastiku šezdesetih s današnjicom jer ovo je ipak vrijeme recikliranih materijala, što se itekako dobro vidi i na rave grafičkom dizajnu koji je prepun prerađenih postojećih slika, što, dakako, omogućuju profinjeni kompjuterski programi poput Adobeovog Photoshopa. Stoga je u neku ruku moguće zaključiti kako tehnika i estetika rave promocije u cjelosti potvrđuju svojevremene postulate Pop arta (o McLuhanu da se i ne govori!).

Jasno, kompjuterska estetika tipografije, elektronska rezolucija slike, logika televizijske pomične slike, vrišteće boje i hipertrofirane forme samo su suhoparno nabrojeni formalni elementi koji bi se mogli unedogled analizirati iako je već i na prvi pogled sve jasno: mladenački anarhoidni liberalizam našao je u kompjutoru najbolju podršku svojoj vizualnoj artikulaciji koja dobro poznatim sadržajima daje sasvim nove vizualne vrijednosti. Spolna oslobođenost i seksualna nesputanost (uz prevenciju, dakako!), poruke o dobroj zabavi, univerzalnom miru i ekološkom odnosu prema prirodi, sve te vrijednosti poprimaju primjeren vizualni izraz u novim tehnologijama obrade teksta i slike te pripreme za tisak. Tehnika je u najdoslovnijem smislu estetika u rave kulturi. I to je možda čimbenik koji ponajviše razlikuje psihodeliju devedesetih od klasične hippie filozofije. Dok su autori šezdesetih godina ručnim tehnikama slikanja i pomalo zračnim kistom (airbrush) uspostavljali obrise fantastičnog svijeta mladenačke mašte, danas se prikladnim kompjuterskim programima, od digitalne obrade slike preko 3D animacije sve do virtualne realnosti, može ostvariti sve ono o čemu se svojedobno sanjalo! Takva situacija pomalo mijenja i tradicionalnu ulogu dizajnera, jer kreatori rave grafičkog materijala, bez obzira na formalno obrazovanje; imaju na raspolaganju sredstva koja uspostavljaju sasvim nove komunikacijske standarde.

Valja pritom napomenuti da rave kultura posebice stavlja naglasak na pojedina sredstva komunikacije, primjerice flyere, letke s pozivima na velike cjelonoćne plesne zabave. Iako postoji veći broj specijaliziranih časopisa koji fanovima dostavljaju najsvježije informacije (Frontpage, BOOM, Raveline, Mixmag, DJ, Sputnik...), reklo bi se da je brzina izrade i difuzije letka upravo primjerena dugotrajnoj ali ipak brzinskoj konzumaciji doživljaja zvuka i prostora na rave tulumima. Dakako, motreći sva ta zbivanja s poslovične periferije, čak i uz poneki party u samom Zagrebu, nemoguće je oteti se dojmu kako su osnovne vrijednosti pa i poruke rave kulture još daleko od nas, dok prvi elementi te estetike polako postaju sve prisutniji u tuzemnom kulturnom okruženju.

Feđa VUKIĆ

S - Sven Väth

DJ koji je najviše privukao medijski interes (intervjui od i-Da do Spiegela i od Dječjeg tv programa, zatim intervjua na Top DJ Magu, pa sve do statusa megazvjezde na MTVu). Osoba koja kreira i diktira techno modu. Rođen u Oberthousenu kraj Frankfurta gdje živi i radi, a odmara se u svojoj kući u Indiji. Suvlasnik je svjetski poznatog techno kluba Omen, a svaki petak radi tamo kao DJ. Vlasnik je etiketa Harthouse i Eye-Q. Njegov singl "La Esperanza" bio je na svim top listama, a s LPem "Accident In Paradise" prvi je DJ na svijetu sa solo albumom.

SVEN VÄTH

Zovem se S. V, dolazim iz Frankfurta u Njemačkoj. Frankfurt je srce Njemačke i njemačke techno glazbe i cijelog pokreta.

Vodim svoj vlastiti klub **"OMEN"** u Frankfurtu. Postoji već **5** godina.

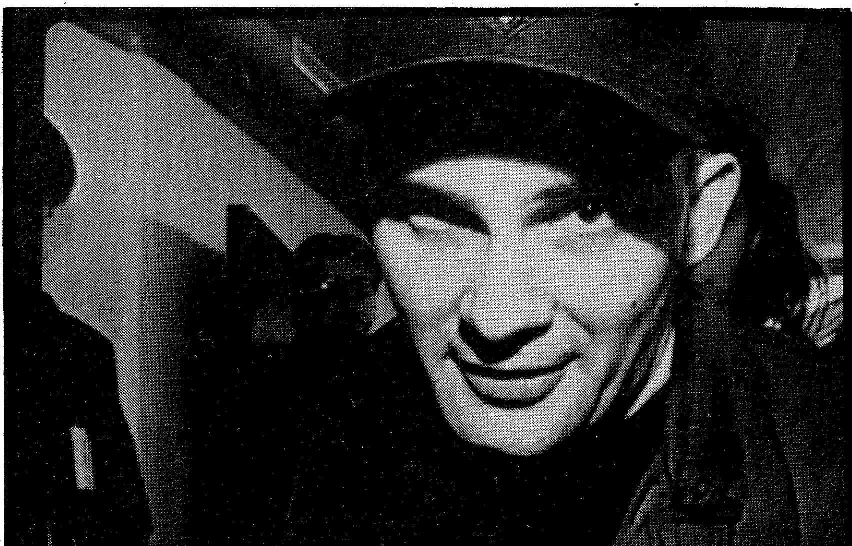
Jednako dugo sviram elektro-futurističku-znanstveno-fantastičnu house glazbu. Imam i diskografsku kompaniju **Harthouse**. Mi u Njemačkoj smo započeli s **hard trance** glazbom na vrlo pozitivan način, s pozitivnim vibracijama. Vrlo smo miroljubivi i uvijek se trudimo da kroz glazbu ljudima prenesemo dobre vibracije kako bi se mogli osloboditi kad žele plesati i dobro se zabavljati.

U Njemačkoj postoji vrlo razvijena rave scena, u Berlinu, Frankfurtu, Kölnu, Stuttgartu... Već godinama organiziramo rave tulume na koje dolaze ljudi iz cijele Europe, čak i s Novog Zelanda i Japana.

U Berlinu organiziramo tzv. **Paradu ljubavi** na kojoj je sto tisuća ljudi dva dana ludovalo, ali bila je to vrlo miroljubiva stvar s pozitivnim vibracijama. To je trenutno jako važno, jer glazba mora govoriti čak i ako na našim pločama nema riječi, poruka je u vama samima. Moram reći da ovo nije stvar trenutne mode ili trenda, ovo je stil života koji osjećam kud god idem. Srećem ljude koji se žele pridružiti i nadam se da ćete i vi... i ti... i ti... i ti imati taj osjećaj i pridružiti nam se u miroljubivom svijetu. Hvala i zbogom.

'An Accident in Paradise' je instrumentalni album s rave glazbom iz jednog sna koji sam sanjao. Traje oko 60 minuta i to je futuristička ambijentalna trance plemenska hard core glazba, a za prvi singl s albuma, "The Ritual Of Life" snimio sam i kompjuterski animiran spot. Drugi singl s albuma je pjesma 'La Esperanza', što na španjolskom znači "nada". Taj sam video spot snimio na Bahamima, na malom otoku koji se zove "Otok s blagom" i na kojem ne živi nitko osim tipa koji trenira delfine. Ima oko 8 odraslih i dvije bebe delfina. Cijeli sam spot snimio s delfinima ispod vode. Tim spotom ne pokušavam ljudima propovijedati, već ih pomalo dirnuti, možda ih potaknuti da malo razmisle.

t®@n©e

WESTBAM

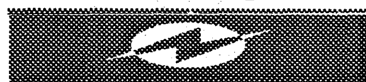
- Raspravlja se o tome tko je započeo s techno glazbom, a mislim da je to teško reći. Ne bih rekao da su svi korijeni techna u Detroitu. Rekao bih da ima utjecaja Detroita, ali i iz Njemačke, Italije, Engleske i drugih zemalja, a to je ono što tu glazbu čini zanimljivom. Ona ne potječe iz samo jednog malog grada na svijetu, već iz cijelog svijeta.

- Sretan sam što se konačno nešto događa u Njemačkoj. Vodile su se duge rasprave o njemačkom technu, zbog Kraftwerka i ostalog, ali takvo nešto se nikad prije nije dogodilo. U zadnje dvije godine i iz Njemačke dolazi mnogo zanimljivih stvari.

- Ne mislim da su droge nešto neophodno, a to je dokazala istočnonjemačka scena. U Istočnoj Njemačkoj nema ili gotovo da nema droge, a oni imaju najbolje rave tulume, tako da ne vidim stvarnu povezanost. Naravno, droga je prisutna svugdje u društvu, tako da je ima i na ovakvim događanjima, ali to nije ništa posebno.

- Mislim da techno ima veći potencijal od punk rocka, jer punk je, bar za mene, okončao eru rock'n'rolla, dok Mayday, techno i slične stvari započinju novu eru, tako da tu leži mnogo veći potencijal. Jedan od razloga je i to što ova glazba dolazi iz cijelog svijeta, a ne samo iz Engleske, ili samo iz Njemačke. Događa se svugdje, pojavljuju se nove scene, novi ljudi. Gotovo svaki dan netko dođe s nečim novim, s nekom novom idejom.

- Mislim da ima mnogo više energije i postaje sve svježija. Mislim da je r'n'r imao tu istu energiju u 50-tim, ali taj je efekt malo izblijedio, jer r'n'r je star 30 - 40 godina. Ova house, techno, DJ stvar je nešto novo, nešto što se pojavilo tek prije nekoliko godina, tako da je još uvijek puno snage.

T - Top DJ Mag

Emisija koja se emitira na drugom programu HTVa, a bavi se svjetskom dance glazbom i dance kulturom uopće. Zajednički je projekt Irene Ščurić i svima poznatog Damira Cuculića koji donose iz inozemstva uvijek nove snimke aktualnih događaja i dosad su intervjuirali skoro sve ljude koji na dance sceni nešto znače.

U - Underground

Šef firme Harthouse izjavio je lani "Underground je POP". I ako pogledamo svjetsku produkciju dance glazbe koja je nekad bila underground, a danas je prerasla u overground zaista se više nema što pričati o undergroundu. Sjetimo se samo Frankfurtske etikete Logic i njihovih hitova s Snap, Haddaway, Captain Hollywod, Culture Beat...svi ti veliki hitovi jednako zvuče, a to je kako zaradit sve više i više, novčeka naravno!

V - Visuals

Vizualni identitet techno dizajna prepoznatljiv je, a ako želite naučiti nešto više osim prepoznavanja o techno dizajnu nabavite par brojeva Frontpagea makar i ne znate njemački jezik (pohvalno je da ste ARKZIN već nabavili).

Z - Za kraj

Za prave ravere techno nisu 2 Unlimited i Culture Beat, a kamoli naši pop plagijati! Njihov zvuk je uvijek isti - samo zvuk novca za koji ništa ne dobivate.

Techno je doživljaj dobrih vibracija u dobrom društvu. Birajte ga!

NeXT iS...

27-30.5. VIRTUAL VORLD - THE WORLD'S LARGEST BEACH PARTY - 4 DAY INTERNATIONAL DANCE FESTIVAL
LOKACIJA: Carlyon Bay, St.Austell, Cornwall, GB.
150 izvođača - techno, hardhouse, progressive house, hard trance, breakbeat, ambience s nizom vrhunskih DJa i live actova poput Derricka Maya, Sven Vätha, Prodigy, Laurent Garniera, CJ Mackintosha + najsuvremeniji svjetlosni i laserski efekti, virtual reality simulatori i igre, sve u 7 namjenski izgrađenih scena na sunčanoj plaži u najidiličnijem zaljevu Engleske.

28.5. NEDJELJA, CUBIK 94 - A MASSIVE MARATHON
LOKACIJA: Altes Gugelmannareal (Odyssey), Rogwil - Langenthal, Bern, Švicarska.
150 godina stara tvornica može udomiti 8000 ravera. Od 20-08 sati - 12 hours non-stop: 4 dancefloors on 3 levels u dvije zgrade + velika otvorena summer zone, 40 DJa, besplatan afterhour do nedjelje uvečer. Od acida do ambienta, od gabbae do garagea + promocija X-MIX 2 videa Laurenta Garniera na 6x8 metarskom platnu!
MAIN-TECHNO-FLOOR 1: DJs Dano (NL), Buzz Fizz (NL), Dark Raver (NL), Max Durante (I), Noise, Gangsta, T-Bass, Dee Tree 9, Tim Tim, C-H-T, Naughty (D), Jesse (D); LIVE: Mike Ink (D), Leo Anibaldi (I).
TRANCE FLOOR 2: DJs Laurent Garnier (F), Kid Paul (D), Richie Hawtin (Can), Mas Ricardo, Tek Jam, Lukas, V-Key, Mental-X, Spoke; LIVE: LFO (GB), Sensenet (CH)
AMBIENT FLOOR 3: LIVE: Pete Namlock (D), Planet Love/Synectics; DJs Laurent Garnier (F), Richie Hawtin (Can), Son of Gaia, Cheers, Cloud X
HOUSE FLOOR 4: DJs Claus Bachor (D), Pino Arduini, Viola, DV8, Manuel Mind, Tal Stef (F)

1.6. PARADISE CITY - KÖLN
od 18 sati nadalje pod motom "One World - One Love", KHD-Halle 55, Kapellen Straße, 51103 Köln-Kalk
DJs: Steve Mason, Carl Cox, Colin Faver, Daz Saund, Trevor Rackliffe, Colin Dale, Kid Paul, Marusha, Westbam, Dick, Tanith, Day, Mark Spoon, Pascal F.E.O.S, DJ Hell, Richie Hawtin, Mate Galic, Oliver Bondzio, Paul Cooper, Roland Casper, Groovemaster K, Shoot DJ Squad
LIVE Cyberlab, Hardsequencer
afterhour at Warehouse with Svan Väth!

3.6. DORIAN GRAY, FRANKFURT A/M,
Spirit of Electro feat: DJ Talla 2XLC & DJ JJ + DJ Tom

4.6. SUBOTA, RAVE INVASION
od 19 sati
DJs: Steve Mason, Mate Galic, DJ Hihat, Dark Raver, Silvie Marks, DJ Leguh
LIVE: Magnetic Pulstar, Hardsequencer, Randy + special guest
LOKACIJA: Schutzenhalle Ludenscheid, afterhour: Image (Lüd).
Infoline: (02351) 6 20 43

11.6. SUBOTA, FUTURE SHOCK ZAGREB 2001
DJs: Bodyhunter, Terry Belle, Pascal FEOS, Mario De Bellis, Colin Favor, D-Jaydee, Mark OH, Mr.C (Shamen)
LIVE: Komakino, Randy, Evolution, Resistance D, URO
+ Loving Ed Records presents: Seraphim Codex, From Beyond / Naomi/ + DJ Ed.

18.6. SUBOTA - MEGA BIRTHDAY RAVE
na 3000m², LOKACIJA: ABB-Halle Baden AG

25.6. SUBOTA ENERGETIC
summer of love - mjesto održavanja još nije objavljeno

1-2.7. PETAK-NEDJELJA, 6TH LOVE PARADE, BERLIN, Q-DAMM
LOVE NATION RAVE PART 1 - *START THAT FEELING* - 1.7. petak od 20 sati, Halle, Berlin-Weißensee, An der Industriebahn 12-16.
DJs: Westbam, Marusha, Noise (Bern), Sven U.K., Hoschi, Hooligan, Dano (Amsterdam), Hype (UK), Dazz Saund (London);
LIVE PAs: Roel Butzen, Alien Factory, Chosen Few, Pravda Trax

U subotu 2.7. od 16-20.30 sati preko 50000 ravera proplesat će gradom od Wittenbergplatza do Adenauerplatza i natrag!

LOVE NATION RAVE PART 2 - *NEVER STOP THAT FEELING* - 2.7. subota od 22 sata, Halle, Berlin-Weißensee
DJs: Dick, Hardsequencer, Frankie Jones (Antwerpen), R-Damski, Dave Clarke (London), Pierre Morgan, Miss Djax, Laurent Garnier, Terry Belle, Sense Urreal (Stealth Roterdam);
LIVE PAs: Mijk Van Dijk, Trancepact, RMB, Mark 'Oh

2.7. SUBOTA TRANCEDANCE
openair - mjesto održavanja još nije objavljeno

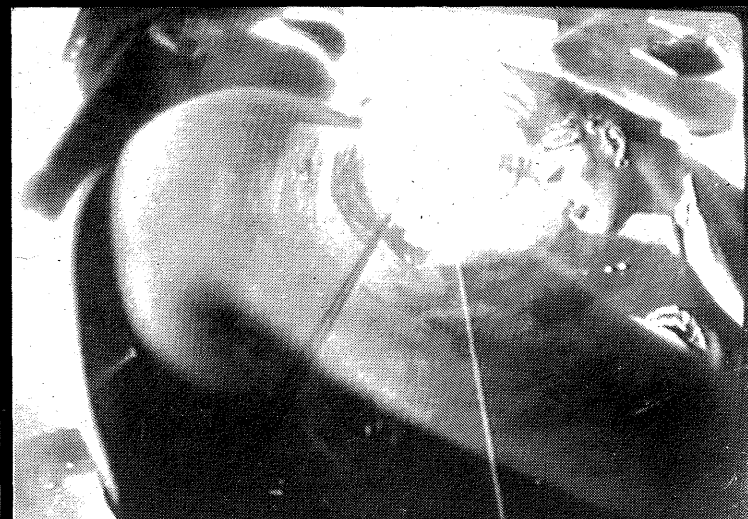
8.7. THE SUMMER RAVE
LOKACIJA: BAMBU - Neustadt-Ostsee je sve što se za sada zna o ovom tajanstvenom raveu!
Info line: 01 90 / 25 03 34

9.7. ZÜRI FÄSCHT 94
ludinica po čitavom Zürichu!!!

16.7 SUBOTA - HARTHOUSE/EYE Q/RECYCLE OR DIE NIGHT
DJs Sven Vath & Harthouse / Eye Q/ Recycle or Die Live Acts - The Ambush, Ralf Hildenbentel
LOKACIJA: Montreux Jazz Festival!!!

13.8. ENERGY 94 - TECHNO&HOUSE FESTIVAL & STREETPARADE
LOKACIJA: Hallenstadion + Zuspa-Hallen, Zurich, Švicarska
za 25000 ravera, na više od 18000 m², 3 dancefloora, 1 chill-out, 1 kino i prodajni prostor. Preko 30 DJa, i 12 live actova iz desetak zemalja a nastup svakog DJa traje preko sat vremena.

24.9. SUBOTA - ODYSSEY II
5 dancefloors on 7000m²
Altes Gugelmannareal, Rogwil-Langenthal, Bern, Švicarska

NETWORK - rave INFOLINE - jednom mjesečno besplatno (za Njemačku, za druge zemlje nemamo konkretan podatak - pa se sami raspitajte!!!) šalje flyere, informacije o najboljim raveovima, klupskim zbivanjima, novim pločama, modi i druge ekskluzivne novošti! Pošaljite svoje ime, adresu, telefonski broj i datum rođenja na: HOUSE NETWORK, Kaiser Friedrich Str.41, 10627 BERLIN

ERDENKEN WIR GEMEINSAM DEN NEUEN BAU DER ZUKUNFT!

WIR BAUEN DIE NEUE KATEDRALE!

FUTURESHOCK ZAGREB 2001

u dvoranama 10 i 10a Zagrebačkog velesajma

TERRIFIC 12 HRS. RAVE!
11. june 1994.

LIVE
RANDY
EVOLUTION
URO
KOMAKINO
RESISTANCE D
FROMBEYOND
SERAPHIMCODEX
+RIKOSHEA

DJs
TERRY BELLE
MARIO DE BELLIS
BOUNTYHUNTER
COLIN FAVOR
PASCAL F.E.O.S.
MR C
MARK OH
D-JAYDEE

Laser 4 x jači od najjačeg u Hrvatskoj!

ChillOut

FLYER SHOCK ZAGREB 1994
prva izložba promotivnog techno-rave materijala održava se u KIĆu, preradovićeva 6

MR C, THE SHAMEN

>Radim kao DJ po cijeloj Europi ponekad u Americi i tu promoviram glazbu koju volim. Sviđa mi se trenutni ambijentalni stil. Dubok, sofisticiran zvuk. Moram priznati da mi je dosadio "garage". Američka glazba je postala praskava, jako disco i isto tako dosadna. Moramo se pokrenuti od besmislica, biti progresivni i krenuti u nova područja.

>Dosta sam u technu, ali pod tim ne mislim hard core, gabbau, mislim sofisticiran, dubok i prekrasan techno s osjećajem, techno s dubokim notama, molovima. Takvu vrst volim jer to je način na koji možemo pokazati ljubav u glazbi.

>Neka glazba je previše agresivna da pokaže ljubav. To ne znači da ne razumijem to stajalište, jer ta agresija obično dolazi kao opuštanje, protiv depresije, ali može biti krivo shvaćena i upotrebljena u krivom smjeru. Zato krenimo više melodično, glazbeno i prema ljepoti u technu da bi stvarno ušli u "trance" u pravoj biti, "Transcendence To Life" - uzvišenosti života, novog polja ponašanja u društvu trance glazbe i dijeljenja informacija. U tome je bit glazbe. Trance, acid, melodiozni techno, sve u istom smjeru.

>Stvarno je važno da ljudi komuniciraju međusobno jer živimo u svijetu informacija i trebamo ljudima dati toliko informacija, koliko nam je moguće da bi mogli učiti i sebe maksimalno razvijati. U PLINK PLONK svaki umjetnik ima svoju boju i svoj simbol da bi što lakše preskočili prepreku različitih jezika. Tražimo nove puteve i idemo naprijed. Glavna ideja je u tome da se cijeli svijet shvati kao jedna ljudska rasa. To nam je važno. Vi u Hrvatskoj to znate jer imate takvih problema. Dakle, vrijeme je da se shvati da postoje samo ljudi. Nije važna boja kože, žuta, crna ili bijela, nije važno koje ste vjere, važno je shvatiti da smo svi djelo iste biti, istog svijeta, to moramo shvatiti da bi napredovali, a glazba je dakako jedan od puteva kojim se to može ostvariti jakim utjecajem na "main stream" sa pozitivnim, dobrim vibracijama i energijom, dobrom glazbom. A plesna glazba je korak naprijed jer plesom i zvukovima možemo obogatiti svijet ideja u kojem ćemo dijeliti i uživati u ljubavi.

>Tako svi vi ljudi u Hrvatskoj uđite u vibracije ljubavi i davanja jer u tome je život i ako to uspijemo život će biti divan za sve nas!

ORGANIZATORI FSZ2001 I BOUTIQUE CDF, MAKSIMIRSKA 95, POKLANJAJU 2 EKSKLUZIVNE FSZ2001 MAJICE!!! ZARADITE IH - SLANJEM ORIGINALNE AUTORSKE RAZGLEDNICE NA ADRESU ARKZIN, REPUBLIKE AUSTRIJE 23, DO 11.6!!! NEKA NAJBOLJI POBIJEDI!